

IV. HOOFDSTUK.

Vertrek van Romen na Livorno. Spel van de Balon aldaar. Brug-gevegt te Pisa. Komst van de Hollantsche Smirnasche Vloot te Livorno, daar den Auteur zich op inscheept.

ZO haast als ik my weder te Romen bevond, begon ik bereidzelen te maken, om na Livorno te trekken; zynde de begeerte, die ik had, om vreemde gewesten te bezoeken, door het bezichtigen van die Pauselyke Stad, en andere aanmerkelyke Plaatsen, en zeldzaamheden, zodanig aangegroeid, dat ik my inbeelde dezelve noit tyds genoeg te zullen kunnen voldoen.

Ik nam dan op den 16^{den} Juny van den Jaare 1677. met een avondmaaltyd afscheid van de Bendbroeders, met dewelken ik geduurende myn verblyf aldaar den meesten tyd in vrolykheid had doorgebracht, en zynde des anderendaags morgens door de zelve met een treffelyk gastmaal buiten de Stad onthaald, verliet ik het bekoorlyk Romen, niet zonder Erinnerung van alle de vermakelykheden, die ik 'er had genooten.

Wy vernachtten, alzo het reedts laat was, op de eerste Post, *Astura* geheeten, en kwaamen des morgens weder te *Monte Fiascone*. Den 19^{den}. waren wy genoodzaakt door de swaare regenen, vier maalen de Rivier Rigo te passeeren; komende des avondts te *Siëna*, en den volgenden morgen tot *Florence*.

Hier verbleeven wy tot den 28sten, op welken dag wy te Pisa aankwamen; alwaar ik, behalven verscheidene andere fraayigheden, aanmerkens waardig vond een zekeren Toorn, die zich niet recht opwaarts strekt, gelyk andere Toorns, maar scheef staat, en met zonderlinge kunst voorbedachtelick zodanig gebouwd is. In voorige tyden is alhier de Haven van Florence geweest.

Den 29sten bevonden wy ons te Livorno, welke plaats my om meer als eene redenen zo wel beviel, dat

ik 'er my een gantsch jaar ophield. 't Is een zeer vermaarde Zeehaven, alwaar men dagelyks veele schepen ziet af en aanzeilen.

Het spel van de Balon gaat hier in de vastenavond tyd geweldig in swang. 't Bestaat in twee partyen, waer van yder zo veel meester van de bal tracht te worden, dat hy ze over de andere party heen slaet. De plaats, dienende tot een perk, is rondom heen met een koorde bespannen, en het spel vermakelyk om aan te schouwen.

Terwyl my te Livorno ophield, toog ik na Pisa, om het Brug-gevecht aldaar te zien. De stryders komen geharnast, met stormhoeden op, en hebben ieder haar vaandel, welke op beyde de einden der Brug, die tamelyk breed en lang is, geplant worden. 't Gevecht geschied met sekere daar toe gemaakte houten, welke hen over den arm heen komen, en 'er aan vast zyn; waar mede zy malkander zo louter kloppen, dat ik 'erettelyken met bebloede en vermorzelde koppen zag wegdraagen. d' Overwinning bestaat in het vermeersteren van de Brug, op de zelve wys, als het Vuistgevecht te Venetien tusschen de Castellaanen en de Nicolotten.

Myn verblyf te Livorno, hoewel de Stad my heel wel aanstond, zoude echter geen geheel jaar geduurd hebben, indien ik niet op de Hollantsche Smirnasche Vloot had leggen wachten, met dewelke ik my na Turkyen meende te begeeven. Deselve kwam eindelyk, en ick socht gelegentheid om vriendschap te maaken met den Heer Commandeur Jan Minne, voerende het Schip de Prins te Paard, waar in myn oogmerk bereikt hebbende, bereidde ik my tot d' overtocht.

Spel van de Balon.

Brug-gevecht tot Pisa.

Komst van de Hollantsche Smirnasche Vloot te Livorno, daar den Auteur zich op inscheept.

V. HOOFDSTUK.

Vertrek van Livorno. Gelegenheid van verscheidene Eilanden in de Middellandsche Zee, en d' Archipel. Aankomst te Smirna.

Vertrek
van Livor
no.

WY vertrokken dan van Livorno op den 10^{den} Juny 1678. met een Oost ten Zuyden wind, zynde twee oorlogschepen, en dertien koopvaarders in geselschap. Des anderendaags morgens bevonden wy ons tusschen Elba, en Capri, Planosa, Monte-Christo, Capri, en kreegen ook d'Eilanden Planosa en Monte-Christo in 'tgezicht. Den 12^{den} bevonden wy ons tusschen dezelve, en hadden des avonds Monte-Christo W. Z. W. van ons. Den 13^{den} zagen wy verscheidene zeilen; en vermoedende, dat het misschien Franschen mochten weezen, maakten wy ons klaar, of de nood aan den man kwame: maar na weinig tyds bevonden wy het een Vloot Engelsche Schepen te zyn, sterk vierendartich zeilen, waar onder negen Konings Schepen, onder 't gebied van den Heer Admiraal Narbourg, keerende te rug van Smirna, Scanderona, en Zante. Wy lieten het dryven, om haar in te wachten. Middelerwyl kwam een Chaloepe met eenige Officieren na ons toe roeyen, ten einde onsen Commandant na eenig nieuws te vraagen; waer over geantwoort zynde vervolgden wy weder onze reise.

Des morgens van den 14^{den} kreegen wy een swaare donderbuy, die ons de zeilen deed inneemen. Den 15^{den} scheidde van ons Gezelschap het schip de Nicolaas, gedeestineerd na Napels hebbende toenmaals het Eiland Ischia ten N. O. 's Namiddags liet de Commandeur de witte vlag van de nok der bezaans roede waayen, tot teken van een algemeene pitsjaaring. Wy lieten het derhalven dryven, tot dat de besluiten genomen waren; waar na de cours weder voortzettende, kreegen wy des avonds Monte-Grego N. O.

Monte-
Grego.

ten N. tien á twaalf mylen van ons. Den volgenden morgen pitsjaarden wy nogmaals, zettende wyders onse cours Z. O. aan na Messina. Hier scheidde een Engelsche Fluit, verordend na Malta, van ons.

Des nachts zagen wy den Berg Stromboli branden, dien ik in deze gedaante aftekening; gelyk uit de nevensstaande Figuur te zien is, getekend met het getal van 1. om dat de selve de eerste is, sullende de volgende Prent-verbeeldingen alle aldus met haar getal gemerckt werden.

Strom-
boli.

's Morgens den 16^{den} liepen wy tusschen d'Eilanden Panasi en Stromboli door.

Panasi

Van dezen brandenden Berg werd verhaeld, dat de geenene die daar dicht omtrent komen, een afgrysfelyk gehuil hooren; 't welck veele lichtgelovigen doet waanen, dat aan den top van de zelve de mond van de Hel zoude weezen. Maar de Natuurkenners houden het voor zeker, dat dit gehuil, of geloey, nergens anders uit voortspruit, als uit het geweld der winden, welke zich in de hollen, die de Zee daar in gemaakt heeft, verzamelen, en hier en daar gestut wordende, alsoo dat schrikkelyk geluid veroorsaaken.

's Middags bereikten wy Sicilien, en aldaar den Hoek van Milazzo; en tegen den avond, bevonden wy ons dicht onder het Pharo van Messina, alwaar wy binnen het naauw op veertien Vademen waters het anker lieten vallen. Deze doortocht is wegens de engte zeer gevaarlyk, vermits de twee uiterste hoeken, van het vaste land, en van het eiland, als tot malkander loopen. 't was ook een groot geluk, dat in het ankeren niet eenige van ons tegen

Milazzo

Pharo
van Messina.

gen malkander aandreeven; om het welke te vermyden wy genoeg te doen hadden; vertoonende zich als de Prent geteekent 2.

Scylla en Charybdis Hier omtrent heeft men de Scylla en Charybdis, welke voor dezen zo veel stoffe aan de Poëten hebben gegeven, om dat by ouds deese engte zoo vervaarlyk geacht wierd.

Scylla is een Rots, leggende op den oever van de Zee, tegen over het Pharo. Charybdis strekt zich daar recht tegen over, by de haven van Messina. 't Is 'er niet gevaarlyk, dan als de stroomen tegen malkander aan botsen; 'tgeen de schepen doet draaijen, en eindelyk te gronde gaan. Maar buiten twyffel is 'er in voorige tyden het gevaar grooter geweest, toen men de zeevaart zo wel niet verstond, en de schepen, door swakheid van hun gestel, het geweld der baaren niet konden verduuren. 't Meeste perykel zegt men in het midden te zyn, 'tgeen gemeenlyk gemyd word. Maar om de waarheid te zeggen, de Haven zelve is 'er niet t'enemaal vry van. De Poët Virgilius geeft 'er een schrikkelyke verbeelding af, wanneer hy zich in het derde boek van zyn Æneis aldus laat hooren:

*Dextrum Scylla latus, levum implacata Charybdis
Obsidet, atque imo barathri tergurgite vastos
Sorbet in abruptum fluctus, rursusque sub auras
Erigit alternos, et sidera verberat undâ.*

- „De booze Zeeplaag Scyl bezet de rechte zyde:
- „Charybdis, noit verzaad, bezet de flinkerhand,
- „En florrept drywerf fel de golf in 't ingewand
- „Des diepen maalfrooms, en zy braakt ze drywerf weder
- „Ter keele uit in de lucht, en geeffelt telkens wreeder
- „De starren met haar schuim.

Sicilien. Het Eiland Sicilien, omtrent vyf-

tien mylen van Italien gelegen, word voor het voornaamste Eiland van de Middellandsche Zee gehouden; begrypt over de seventig mylen in den omvang; en is zeer vruchtbaar in koorn en kostelijke wylen: maar aan d'andere kant weder veele zwarigheden onderworpen van de Montgibello, of den Berg Ætna, die byna gestadig een meenigte van vuur uitbraakt, en de landeryen wyd en zyd met de asche der verterde stoffen bedekt; en werd ook zeer bekommert door d'aardbeevingen, die daar dikwils schrikkelyke verwoestingen aanrechten.

Den 20sten 's morgens, wierd het anker opgewonden, en d' uiterste vlyt aangewend om door het naauw te laveeren. Ondertusschen roeiden sommige van het Volk met de boot na Messina, om eenige verversching in de Stad te gaan koopen: maar zy mochten niet aan Land komen, ter oorzaak dat ze geen Pratica, of verlof daar toe, uit kragte van gesond-brieven, hadden.

's Avonds hadden wy Cabo Dell' Armi ten Oosten van ons, en 's morgens daar aan Cabo di Spartivento, en Montgibello ten Westen. Den 24sten scheidde een Venetiaansch Schip, de Ladder Jacobs geheeten, gedestineerd na Venetien, van ons. Den 26sten kreegen wy het Eiland Zante in 't gezicht. Den 28sten waren wy dicht onder Cabo di Matapan, en liepen des middags tusschen Cerigo en Cerigotto door. Den volgende morgen zagen wy d'Eilanden Milo, Antimilo, en Anania ten Noorden. Hier scheidde van ons het Schip Nassau, verordend na Scanderona. Den 30sten 's morgens ontdekten wy een Zeil, en maakten 'er jagt op; dog staken na drie glazen weder by, zynde als doen tusschen Cabo d'Angelo en Cerigo.

Cerigo, het eerste Eiland in d'Archipel, of d'Egeïsche Zee, beslaat omtrent zestien mylen in 't rond, en is maar een goede myl van het vaste Land van Morea afgelegen. 't Was voor dezen Cythera genaamd, en, zo eenige zeggen, het eerste Land 't geen Venus bewoonde; om welke

Cabo Dell' Armi, Cabo di Spartivento, Montgibello,

Zante, Cabo di Matapan, Cerigo, Cerigotto.

Milo, Antimilo, Anania,

Cabo d'Angelo, Cerigo,

ke reden haar te defer plaatze een Tempel wierd gebouwd, dicht aan de Zee, van welke, na eenige zegen, de puinhoopen noch te zien zouden zyn.

Falconera,
Carovi,
Bellepola,
S. Giorgio d'Albore, Sermina, Zea, Serfori, Sifanto, Argentiera.

Den eersten July bevonden wy ons tusschen d'Eilanden Milo, Antimilo, Falconera, Carovi, en Bellepola; zagen den 3^{den} S. Giorgio d'Albore, Sermina, Zea, Serfori, Sifanto, Argentiera, Milo, en Antimilo; komende wyders dicht onder Serfori, alwaar de Koopvaardyschepen de vlag lieten waaijen, om op de Rêe te loopen, 't geen des namiddags tusschen Milo en Argentiera geschiede, leggende op acht vademen waters. d'Inwoonders zeiden ons hier, dat 'er voor zeven à acht dagen acht Algiersche Rovers ten anker hadden gelegen; doch dat ze weder na Constantinopolen waren vertrokken.

Gelegenheid van Argentiera en Milo.

Argentiera legt op een hoogen berg, een klein uur gaans van de Zee. Van buiten gelykt het redelyk fraay, en sterk, doch van binnen is het zeer arm en elendig, vermits deze rampzalige Eilanders gestadig, dan door deze, dan door geene Kapers, geplaagd worden. Milo strekt 'er zich recht tegen over, ter verte van omtrent een half uur roeijens. 't Is een tamelyk groot Eiland, overvloedig van alle dingen, en inzonderheid van wynen, van welke d'Inwoonders, zynde altemaal Grieken, een groote menigte verhandelen. Men ziet hier verscheidene Sulfer mynen, en een warm Bad. De Plaats zelve, vry beter van huizing als Argentiera, legt twee uren gaans landwaart in, in een Vlakte. De Griekinnen, met dewelken wy ons ter loops vrolyk maakten, schepten groot vermaak in ons te hooren spreken; en wy niet minder in de vreemde gebaarden, die zy aanrehteden.

Wy verbleeven 'er des nachts ten huyze van den Consul, zynde een Griek van het Eiland, daar wy, alzo ons gezelschap tamelyk groot was, een Kermis-bed op den grond neder lieten bereiden; doch de rust wierd ons door een meenigte van

hoender-luizen, en ander ongedierte, benomen: weshalven wy genoodzaakt waren den tyd op een andere wys door te brengen.

Den 4^{den} met het krieken van den dag, begaven wy ons weder 't scheep, lichteden het anker, en verlieten deze Eilanden.

Midlerwyl was onze boot om water geweest, en door de harde wind des zelfs mast gebrooken. Den 5^{den} voegde zich een Venetiaansch Schip by ons, insgelyks na Smirna verordend; 't geen wy bevonden het zelve te zyn, daar wy den 30sten der voorgaande Maant jagt op hadden gemaakt. Den 7^{den} tegen den avond kreegen wy twee Zeilen in 't gezigt, en des nachts een zeer felle stooker, wendende het over en weer tusschen d'Eilanden Sifanto, Paris en Antiparis. Den 10^{den} 's morgens, bevonden wy ons by het Zuider einde van Delos, alwaar de Marszeilen binnen raakten; en des middags omtrent Zira komende, dreven we door stilte. Tegen den avond kreegen we een dondervlaag, en maakten weder zeil. 's Morgens met den dag, verhefte zich een schrikkelyke Donder en Blixem, vermengd met een meenigte van Hagelsteen, zo groot als stuit-knikkers. By deze gelegenheid verloor onze Vice-Commandeur, Capitein Meegang, voerende het Schip Harderwyk, zyne groote Bramsteng, benevens een gedeelte van de groote Steng: ook wierd door den Donder een stuk uit zyne groote Mast weggeslagen, gelyk mede een marmer Blok, leggende in 't ruim, aanstukken; mitsgaders Hy zelve, gezamentlyk met zyne Stierlieden, staande met mal-kander over dit onweer te spreken, onder de voet geworpen; en eenige van zyn volk beschadigd. Komende onder het Eiland Delos, wendden wy het over en weer; naderden des avonds aan Tino; en kreegen des nachts een stilte. Den 12^{den} hebbende den hoek van het laatst genoemde Eiland, begon de wind weder uit het Noorden te blaazen, met een braave koelte, en lieten de Schepen de Vlag waaijen,

Sifanto,
Paris, Antiparis.

Delos,

Zira,

Tino.

om

Miconā om onder Miconā te loopen, daar wy op ses-en-twintig vademēn waters ten anker kwamen.

Dit Eiland word gezegt de geboorte-plaats van Helena te zyn; ter welkers gedagtenis de Vrouwen hier alnoch een Helenas beeld, van goud, silver, of ander mineraal, om den hals draagen. Miconā legt vlak aan de zee, zynde een slegt plaatsje, en geheel onnosel van huizing.

Niet ver van hier strekt zich het ^{Delos, en overblyfselen van Oudheden aldaar,} vermaarde Eiland Delos, zo zeer beroemd door de Poëten, 'tgeen omtrent veertien duisend schreden in den omring heeft. De nieuwsgierigheid dreef ons aan, om het te bezichtigen: doch wy vonden het zeer jammerlyk gesteld; zynde door d'aardbevingen t'eenemaal verwoest. Tegenwoordig onthoud 'er zich geen mensch, en is daar ook geene gelykenis van gebouwen meer te vinden, tot zo verre, dat men nauwelyks de plaats zou kennen, daar wel eer die vermaarde Tempel van Apollo gestaan heeft, indien 'er niet eenige puinhoopen, en een menigte stukken en brokken van marmere kolommen blykten af gaven. 't Beeld van Apollo zelf legt daar noch ten deele, zynde de romp van het lighaam, en een gedeelte der dyen. 't Overige is door de nieuwsgierigen, die daar nu en dan zyn aangekomen, weggevoerd; onder welker getal ik my ook wel mag rekenen, dewyl ik 'er mede tot gedachtenis een stuk af hakte. Benevens het gemelde Beeld legt ook dat van Diana van gelyke gestalte. 't Zyn uitstekend groote Beelden geweest, gelyk aan d' overgeblevene rompen genoegzaam te zien is.

Aan de Zeekant vond ik ook noch een menigte van kolommen, ter plaatse, daar voor dezen het Arsenaal, of Wapen-huis, gestaan heeft, aan dewelken de Galeyen vast gemaakt wierden; mitsgaders een groote puin hoop van het huis van Philippus Koning van Macedonien, als mede drie marmere Kornissen, die mogelyk aan den ingang geweest zyn, daar men noch eenige

Grieksche woorden en letteren in gehouwen ziet: betekenende *Philippus, Koning van Macedonien*.

In het gebergte ontmoet men een redelyk groote vlakte, rontom dewelke men noch eenig muurwerk kan bekennen, dienende tot bewys, van dat het wel eer een *Amphitheater*, of schouwburg is geweest. Ik begaf my wyders op een hoogen berg, daar in voorige tyden een groot Kasteel heeft gestaan, tegenwoordig t'eenemaal verwoest, 'tgeen men acht gesticht geweest te zyn door de Republyk van Athenen. Onder alle deze puinhoopen van Oudheden vertoont zich ook noch alhier een Steen van ongemeene grootte, op de manier, als een Zark, dien men my zeide, dat het volk van Nixia tot een geschenk aan de Beelden van Apollo en Diana zou hebben gezonden; mitsgaders een zeer groote waterbak.

Tegen over Delos legt het Eiland Thienō, behorende onder de Republyk van Venetien. Hier ziet men op den top van een berg een zeer groote en onwinbare Sterkte, ter oorzaak, dat 'er maar een mensch gelykelyk kan in komen. 't Eiland is redelyk volkryk, en heeft eene Stad, en twee-en-festig Dorpen: doch ik heb 'er niet in geweest, vermits 'er niemand, zonder zeven dagen Pratica gelegen te hebben, binnen gelaten mag worden: weshalven ik het gezicht maar van buiten heb genooten.

Terwyl wy te Miconā lagen, namen wy met de boot en chaloup des nachts, zonder eenige bloedstorting, een Fransche Polaker van omtrent seventich last, doch ongeladen. 'k Was op verzoek van den Heer Commandeur, met den Oberlieutenant in de boot getreden. De Grieken, die 'er op waren, zeiden de zelve van de Franschen gekocht te hebben, en tot Scio 't huis te hooren. Zy wierd ook, kort na dat wy te Smirna waren gekomen, weder vry gelaten.

Geduurende ons verblyf aan het gemelde Eiland Miconā zocht ik na eenige Grieksche Paters, om te bezoeken,

Thienō

Vermee-
storing van
een Fran-
sche
Polaker.

bezoeken, of ik door der zelve behulp niet deze of geene Antiquiteiten konde bekomen; en hebben de eenen aangetroffen, die my zeide, dat hy op het Eiland Delos een Beeld onder d'aarde had leggen, 't geen daar al vier jaaren door hem was bewaard geweest, met byvoeging, dat, indien ik genegen was, om het zelve met hem te gaan bezien, en volk van het Schip wilde mede-neemen om het op te graven, hy my ter plaatse zou brengen, daar het lag, ging ik 'er den Commandeur aanstonds af verwittigen. Ik kreeg dan eenige Matroosen mede, en bevond het een vrouwe beeld te zyn, weynig kleynder als het leven, zynde een Basrelieve, op een grooten steen, van een tamelyk goede hand gemaakt, doch hier en daar wat beschadigd. Wy kwamen over een wegens de prys, te weeten, voor den Heer Commandeur, die het na Holland wilde voeren, latende het wyders dus opgegraven leggen, in de meening van het terstond met de boot te laten af haalen. Ondertusschen, terwijl wy vertrokken waren, komt 'er het volk met de boot van den Schipper Dirk Verburg, een van onze Smirnaasvaarders, welke het beeld aldus vindende, en zich inbeeldende een gelukkige ontmoeting aangetroffen te hebben, aanstonds raadslaagden, om het na de Zeekant te arbeiden, en aan hun boord te brengen. 'd Onsen vonden hen op hunne aankomst dan hier mee bezig, waar op onze Lieutenant hen zyne order van den Commandeur te kennen gaf. Zy echter wilden het beeld aan hun schip brengen, 't geen de Lieutenant, 'k weet niet door welk een soort van onnosseleheit, dewyl hy het genoegzaam kon beletten, toeliet. De Commandeur hier over t' eenemaal misnoegd, stuurde straks iemand aan den voornoemden Schipper, met verzoek, dat hy het beeld liefde weder te geeven, also hy het gekocht hebben de, d' eigendom daar af aan hem toebehoorde. De Schipper paste ten antwoord, dat zyn volk het had gevonden, en hy het derhalven

Gefchil
van den
Comman-
deur Min-
ne met een
Schipper
wegens
een zeker
Beeld.

meende te behouden. Terstont volgde dan een tweede bezending; met order, om aan den Schipper te zeggen, dat, by aldien hy het niet wilde geloven, hy den Pater zelfs, van wien het gekocht was, benevens de getuigen, aan zyn schip zou sturen, en in alle geval, dat hy 't weder wilde hebben. De Schipper even trots als vooren, liet te rug brengen, indien den Commandeur het beeld wilde hebben, dat hy het uit zyn schip moest komen halen. Des morgens wierd dan het anker gelicht, en, leggende nu boort aan boort, den zelve eisch gedaan, waar op de Schipper, blyvende in de Kajuyt, ten antwoord gaf: wil de Commandeur het beeld hebben, zo moet hy het luik open slaan, en het 'er uit halen. 't Geschiede aanstonds: men heide het beeld over, en zeilde weder van boord. Doch hoe deze zaak naderhand in het Vaderland opgenomen mag weezen, is my onbekend.

Den 14^{den} van de gemelde maand July, na den middag, liet men tot teken van vertrek, de blauwe Vlag waayen, een schoot lossen, en stak onder zeil. Den volgenden morgen lagen wy onder het Eiland Scio, zonder te kunnen vorderen. Den 17^{den} geraakten wy boven d'Eilanden Scio en Ipsera; en wakkerde de wind des morgens zodanig, dat wy na de middag aan het water-Kasteel van Smirna ten anker kwamen; daar wy in het opzeilen van de Golf den Venetiaanschen Admiraal, benevens vyf andere Oorlogschepen, achter het eerste Eiland sagen ten anker leggen, wachtende twee Venetiaansche Koopvaarders, welke voor Smirna zeilrede lagen, en des anderen daags 's morgens, met het kriecken van den dach, vertrokken. d'Oorlogschepen blyven een goede kanon schoot buiten dit Kasteel leggen, om niet in de macht der Turken te zyn, 't is twee goede uren van de Stad afgelegen, en verthoont zich zodanig, als in de nevensstaande Figuur by het 1. tal te zien is; zynde in 't verschiep, uit het schip afgetekend, van waar zig Smirna

Scio.
Ipsera.

Aan-
komst te
Smirna.

selfs

felfs in 't verfchiet, als op num. 2. vertoonde, en een Kasteel op de hoogte, gelyk num. 3. uitwijft.

Omtrent het Waater-Kasteel zyn veele huifen, die alle door de Turken werden bewoond, en by na een Dorp verbeelden: 't Kasteel zelve legt regt aan de mond van de Golf.

't Is niet lang verleden dat dit Kasteel aldaar gebouwd is, en zegt men dat zy reeden genomen hebben om het zelve aldaar te plaatfen, uit een byzonder voorval, ter gelegenheid dat zekere Armenier Tollenaar, zijnde tot Smirna, genaamt Anton Silbi, en een zeer rijk Man weesende, door eenige Haveni of valsche beschuldiging wierd berigt, en door ordre van den Grooten Heer na Constantinopolen ontboden, waarfchynelijk, enbuiten alle twijffel, om hem te gelyk van zyn hoofd en goederen te berooven, gelyk gemene-lyk aan dusdanigen te doen, by haar gebruikelijk is. Hier van wierd de voornoemde Anton Silbi door ymant van zijne Vrienden in tijds verwtigt met een Voorloper, die op den weg de Post van den Keifer voorby ftreefde. Deeze Tollenaar zulks vernomen hebbende, begaf zig aanstonts 't Scheep, en vertrok, zonder dat ymand hem 't zelve konde beletten, alles dat hem mogelyk was mede voerende, en nam zyn wijk op Livorno, alwaar hy zyn woonplaats nam. Hier was hy nog, terwijl ik my aldaar ophield, levende in zijne huishouding geheel op de Turksche wijze met zijne bedienden, die alle Turksche flaven waren, zoo wel zyn koetzier, als huis-knegten, als mede verscheide Turksche flavinnen; en het was voorbedagtelyk tot spijt der Turken, dat hy zig daar van deed bedienen. Waarom dan ook de Turken zedert die tyd noit tot het ampt van Tollenaar anderen als Turken gebruikt hebben: en dit Kasteel gebouwd, om te beletten dat geen Schip uit de Haven zoude kunnen vertrekken, zonder aan die van het Kasteel eerst te vertonen haar Teskree of paspoort, dat zy den Tol-

lenaar voldaan hebben. En zyn alle Schepen genoodzaakt digt by het Kasteel heen te varen, door dien het weinig van daar te ondiep is: waar door het zelve ook zeer bekwaam is, om alle Vanden het inkomen van de Golf te beletten.

Uit der Zee, en van buiten komende, en dit Kasteel gepasseert zijnde, zeylt men de Golf in, regt op Smirna aan; en vertoonen zig aan wederzyden uitnemend hooge bergen, en vermakelyke bosschen, werdende deze Haven gerekend omtrent agtien uren in zyn omtrek te hebben.

't Gemelde Water-Kasteel is alleen van vierkant muur-werk gemaakt, daar een kleine gracht omloopt; de fterkte bestaat allenig in het geschut. Buiten desselfs muuren ziet men een byzonder groot stuk Kanon, daar een mensch bekwaamelyk kan inkruipen, met het welke zy, terwijl ik by toeval op het Schip van den Heer Commandeur was, verscheide schoten deden, met byzondere groote steen-kogels: dog zy deden het alvorens den Commandeur aanzeggen, tot waarfchouwing, of hy zyn Schip wilde aan een zyde halen, om alle ongemak voor te komen: maar den Konstapel van ons Schip de stelling van het geschut gezien hebbende oordeelde zulks onnodig te zyn, behalven dat onse Zee-lieden onder malkanderen disputeerden; of den kogel het Schip wel zoude kunnen bereiken. Maar het stuk geschut geloft werdende, vloog de kogel, die wy door zyn grootte bekwaamelyk benevens het Schip zagen heen fnorren, een groot stuk wegs in Zee, daar hy zig weder tot twee à drie verscheide reizen uit op gaf, waterende aldus wel zoo verre voor by ons Schip, als wy van het Kasteel af lagen; en diende dezelve ons niet veel nader gekomen te zyn. 't Gene my deed zeggen, dat, indien 'er veel geschoten zoude werden, ik my liever met de chaloup aan Land wilde begeven, om eenig Wild te gaan fchieten: niet konnende

nende zien ; wat behagen te fchep-
pen was in zoodanigen noodeloo-
zen gevaar ; en dat veel eer voor

roekeloosheid als dapperheid hou-
dende.

VI. HOOFDSTUK.

Pest te Smirna. Voorzorg der Franken tegens dezelve.

*Beschrijving van Smirna , benevens eenige aanmerkelijke byzonder-
heden nopende de manier van leven aldaar. Gelegentheid voor den
Autheur om na Ephesen te gaan.*

L Eggende hier onder het Wa-
ter-Kasteel ten anker , verna-
men - we dat de Pest zeer sterk te
Smirna geregeerd had , en 'er ook
nog hier en daar eenige overblijf-
felen van deffels woede vernomen
wierden. Weshalven de Kooplie-
den , al fchoorvoetende , hunne Hui-
zen naauwlyks begonden te openen ,
die dus lange waaren geflooten ge-
weeft. In der daad , 't had reden :
want binnen den tydt van drie
maanden waren in , en omtrent de
gemelde Stad over de dartig dui-
zend menschen door die ziekte
weg gerukt.

Ik oordeelde het dan raadzaam
my nog eenige dagen te Scheep te
houden ; dog dit kon niet anders
als verdrietig vallen , en dreef my
't verlangen , om weer voeten aan
Land te zetten , na zo lange op Zee
geweeft te zyn , eindelyk na veer-
tien dagen draalens , uit het Schip ,
en deed my een besluit nemen ,
om een ruimer verblyf tot Smirna
te zoeken.

Hier aangekomen , ging ik aan-
ftondts den Heer Jacob van Dam
Consul van de Hollandsche Natie
begroeten , en , volgens de manier
van die Landen , zyne bescherming
verzoeken. Ik vond hem te zyn
een zeer beleefd Heer , van wien ik
by verscheidene gelegentheden veele
gunsten heb genooten.

Ik had reedts te vooren in de
Stad geweest , dog dezelve weinig
bewandeld , vermits het zeer gevaar-
lyk was : want de Turken , niet te-
genstaande de menigvuldige onder-
vinding van de besmettelijkheid de-
zer ziekte , schroomen niet , even als
voorheen , by malkander te komen ,
en een onbekommerde verkeerling

te houden ; en gelyk zy haar zel-
ven niet vermyden , nogte ook mal-
kanderen in hunnen ommevang ver-
fchoonen , geven zy ook geen de
minste verschooning aan de Fran-
ken , die zy om dezelve te kwellen
en te doen verschrikken , meenig-
maal voorbedagtelyk zouden op het
lyf loopen , niet tegenstaande zy
wisten reeds de kwaale op het lyf
te hebben. Deese onbesuisde drift
van haar zelfs in de besmettinge on-
vertsaagd en onbekommerd te too-
nen , voortspruitende wel uit een
goeden grond , namentlyk het ver-
trouwen op Gods Voorzienigheid
over haar leven en dood , dog die
geweldelyk verkeerd van hun toe-
gepast werd , doet 'er onder haar
meenigen sneuvelen , wanneer by
hun dit vuur begint uit te bersten.
Gelyk dan mede in , en ontrent de
Stad Manassia , omtrent acht uren
van Smirna gelegen , binnen den
gemelden tyd over de dartig duizend
perzoonen aan dese kwaale waaren
gestorven.

Ondertusschen , hoewel de Tur-
ken geene vrees voor deze schrikke-
lyke bezoeking schynen te betoonen ,
is d'elende , welke men by dusdani-
ge gelegentheden hier te lande ziet ,
niet te beschryven. Het gekryt en
gekerm duurt nacht en dag , zulks
dat men by na niet een oogenblik is
zonder het zelve te hooren : en als
'er iemand komt t'overlyden , koo-
penze zekere lieden met geld , wel-
ke voor een tyd , 't zy langer of kor-
ter , na dat men bedongen heeft ,
zoo wel by nacht als by dag , een
afgryfselyk misbaar en gehuil maa-
ken : onder het gestaadig weg draa-
gen van meenigte lyken der ver-
storvenen. Waerlyk een droevig
Schouw-

Schouwburg voor de geenen, die het moeten bywoonen.

Maar zelden word iemand van de Franken of Europische Christenen door deze ziekte aangetast; mogelijk om dat zy gehoorfaamen aan die lesse die zegt, *dat men de plaagen moet myden, daar ze vallen.* Om hier in alle mogelyke voorzichtigheid te gebruiken, vertrekken zich meest alle de Koop-lieden, zoo Engelschen, Franschen, als Hollanders, 't zy in eenig by gelegen Dorp, daar de Pest zich het minste doet gevoelen, of wel in hunne eigene wooningen, sluitende dezelve rondom dicht toe, zonder die, zo lang als zy hooren, dat het gevaar noch niet over is, te openen, of ymand in te laten. Alles wat zy van buiten tot hunne behoefte van nooden hebben, word voor het huys in een mande, welke zy met een touw uit de venster neederlaaten, gelegd, en opgehaald, en wyders, eer zy het gebruiken, in het water gesteecken, of beroekt, na dat de dingen het vereischen. Om de swaarmoedigheid te beter aan een kant te zetten, en zich vrolyk en lustig te maaken, (want men denkt dan nergens anders op, vermits alle koophandel 't eenemaal stil staat) voegen zich de Huis-gezinnen gemeenlyk by malkander, en sluiten zich aldus gezamentlyk op.

Wat de Stad Smirna belangt, de inwoonders zeggen, dat ze door Tantalus gesticht, en naderhand Smirna genaamd is na eene der Amazonen, welke, in Asia komende, deze Stad vermeersterden. Langen tyd daar na wierd ze door eenige Aardbevingen gansch en al ver-

woest, doch door Marcus Antonius, om de bequaamheid van de Haven, dichter aan de Zee herbouwd.

Deze Stad, door de Turken tegenwoordig *Ismyr* geheeten, be-roemt zich van de Geboorte aan den Poëet Homerus gegeven te hebben, en dese was eertyds eene der zeven Hoofd-kerken van Asia, daar in d'Openbaring van gesproken word.

Zy is tamelyk groot, engebouwd tegen het hangen van een berg, na 't Westen geleegen, gelyk blykt uit de nevensstaande afbeeldinge.

Men ziet 'er noch verscheidene ruinen van d'Oude Stad, inzonderheid op den berg de muuren van het Kasteel, aan de Oost-zyde van de Stad gelegen; welk maakzel de Griekse Keisers werd toegeschreven: daar binnen is een kleyne Moskèe, die men meent voor dezen een Kerk geweest te zyn, aan den Heiligen Johannes toegewyd, aan desselfs kleen Portaal zyn noch twee Pilaren, na de Corintische ordre geboud. Hier benevens is noch een gewelf, dat door verscheide Pilaren onderstut werd. Buyten, boven aan de Poorten van het Kasteel, ziet men noch (hoewel ten deele geschonden) de gezeide Amazone, zynde een half borst-stuk in marmere gehouwen, gelyk als men dezelve op de Medalien vind, die ik zelve van zilver noch hebbe mede gebragt. Men vind 'er ook op welke aan de eene zyde 't afbeeldsel der Amazone gevonden werd, en op de andere zyde een dobbelde dubbelde Byl, en Schild afgebeeld zyn. Gelyk de zelve hier nevens gezien werden.

Voor-
zorg der
Franken
tegens de
zelve.

Beschry-
ving van
Smirna.

De onkundige daar te Lande verhalen, dat het zelve Beeld aan 't Kasteel zoude verbeelden de Koninginne Semiramis, of anders, een zekere Koninginne van Smirna, die ten tyde van den Grooten Alexander zoude zyn geweest. Dit Kasteel is getekent met de Cyfferletter 1.

Van hier naar beneden gaande ziet men de Capelle van Polycarpus, en d'overblyfzelen van zyn graf, daar de 2 getekent staat.

Hier omtrent in 't afhangen van den berg zyn d'overblyfzelen van een Amphitheater, of Colliseum, in het welke men zegt, dat St. Polycarpus, Leerling van den Evangelist Johannes, en eerste Bisschop van Smirna, voor de Leeuwen geworpen zoude zyn (andere zeggen verbrand) mitsgaders eenige overblyfzelen van desselfs Graf-stede, daar de Christenen des Lands noch groote eerbiedigheid voor hebben, getekent 3.

Komende beneden, alwaar de 4 gezien werd, staat het Tjoske, of speelhuys van Hagmet Aga.

Het eerste gebouw aan de Stad is een Carvassera, of woonplaats van verscheide Grieksche familien, is getekent 5.

Eenige Huisen der Stad inwaarts, alwaar een Stok verbeeld staat met een Vlagge boven aan, is de woning van den Consul van Genua. Dit teken van de Vlagge geschied om de Schippers, die onder haar behooren, sloop zynde, daar te ontbieden, anders is 'er de Vlagge nooit aan, waar in men de 6 ter aanwyzinge ziet.

Het Cyffer 7 is de Woonplaats van den Consul van de Hollantsche Natie.

Het Cyffer 8 wyft het Huis van den Consul van Venetien aan.

Het teken 9 het Huis van den Vizir Cara Mostafa Basja, 't geene het grootste en principaalste van de Franken straat is.

Het teken 10 de Woonplaats van den Consul van Engeland.

11 Die van den Consul van Vrankryk.

12 Is de Dogane of het Tolhuis,

het welke een groote of Rojale plaats is, daar alle de goedere gebracht moeten werden.

13 De Beseftelyn, of winkelplaats is een der confiderabelste gebouwen van de Stad, daar alle kostelykheden dagelyks gekoft en verkoft werden.

14 Is den Vizirchan, betekende zo veel als een brandvry Magazyn, waar in de Kooplieden haare goederen zeker hebben in de vertrekken door haar gehuurt, zynde yder Magazyn van deze plaats byzonder met yfere deuren, en vensters voorzien; dit gebouw is gemaakt door den Vizir Cara Mostafa Basja, in de Jaren 1677 en 1678.

15 Is het Oude Kasteel.

Het teken 16 wyft de Haven van de Galeijen, zynde een kleyne boesem, of besloten plaats voor de Galeijen en Turksche Barken.

17 En daar benevens de Dogane of kleyne Tol, alwaar de goederen, die in 't Land gesleten werden, moeten aankomen, te weten, die door haar eigen Vaar-tuigen, zoo uit Egypten, als elders daar gebragt werden.

18 St. Veneranda. Het is een groote streck van den berg, welke dezen naam voerd, en strekt zich omlaag tot by de graven toe, naar de Zee-kant, alwaar de Grieken en Armeners haare begraafplaats hebben, getekent 19. d'Engelschen, Franschen, en Hollanders hebben daar omtrent mede haare Kerk-hoven, en is dat van yder Natie in 't byzonder met een kleyne muur omtrokken; by deze is het Cyffer 20 verbeeld. De begraafplaats der Joden is de benedenste naar de Zee-kant, alwaar men menigte van steenen in de gront gezet ziet, aangewezen met 21. Onder aan de Stad ziet men noch veel groote steenen, zynde eenige overgebleven brokken van d'oude muur, aan welke veele huizen vast gehecht en aangetimmert zyn, dat eenige willen van den Tempel van Cybele, de Moeder der Goden, zoude wezen, dewelke een van de vermaardste van het Land was.

Ten Oosten en Noorden van de Stad loopt de rivier Meles, die in voorige tyden beroemd was, alzo men geloofde, dat Homerus daar digt by zoude gebooren zyn; tegenwoordig is het als een beek, die byna droog is, ten zy dat ze door den regen komt op te zwellen; dit water doet twee molens draaijen, om de bygelegene tuynen het water te doen hebben.

Een goede uur van de Stad, aan de Plainuur, of anders vlakke van hazelaar, zyn eenige overblyfzelen, die men zegt van den Tempel van Janus te wezen; het is een kleine plaatze, die twee ingangen heeft, de eene ten Noorden, en de andere na 't Zuiden. Men zegt dat daar omtrent eenigen tyd geleden gegraven wierd, en dat 'er een beeld van Janus, met twee aangezichten, zoude zyn gevonden, het welke door den Consul van Venetien gekogt wierd, waar door te meerder kan geloofd werden, dat het zodanigen Tempel is geweest.

Aan deze zelfde vlakke, omtrent een half uur van Smirna, benevens de gemeene weg, is het bad van Diana; 't zelfe is een water, of lago, het welke de zeven water-molens doet draaijen, om meel te malen.

Een myle omtrent van de Stad, en naar het Kasteel gaande, meent men de plaats te zyn alwaar het oude Smirna eertyds heeft gestaan, gelyk men dan aldaar ook nog eenige oude overblyfzelen ziet.

Omtrent deze plaats is het dat de meeste beelden onder de aarde gevonden werden; gelyk dan ook gebeurt is, terwyl ik my tot Constantinopolen ophield, dat aldaar vier beelden wierden onverwagt, door het graven van de Turken, gevonden, die men zegt uitstekend fraay te zyn; de zelfe wierden door een van onze Kooplieden gekogt, den om de vryheid te verkrygen van de zelfe te mogen vervoeren, een geschenk aan den Cady, of Rigter, gegeven.

Het vinden van deze beelden ter ooren van den Franschen Ambassa-

deur, Monsieur de Guillezage, gekomen zynde, verzocht dezelve van den Koopman, die ze gekogt had, over te nemen, apparent om d'eere daar van te hebben, en die aan zynen Koning te zenden, het welke met beleefdheid door de gemelde Koopman wierd afgeslagen.

Eenigen tyd daar naa wierden drie van de zelfe beelden op een Fransch Schip, per Marseilje, geladen, welk Schip door de Algiersche Rovers, als hebbende Oorlog met die Natie, genomen zynde, is het zelfe Algiersche Schip naderhand komen te stranden omtrent de Kust van Livorno, alwaar de drie gezeide beelden weder wierden opgevist, en verder door de Fransche Natie verzonden naa Parys, van waar zy gebracht zyn tot Versailles, daar zy tegenwoordig staan. Het vierde beeld is naderhand verzonden met het Hollandsche Convoy, en tot Amsteldam ontladen, van waar het is verzonden naa Rouaan, van welke Plaats het mede na Versailles is gebracht; alwaar ze tegenwoordig alle vier te zien zyn; voor 't laatste zyn tot Parys ontfangen twaalf honderd Ryxdaalders, en wierd, wanneer deze betalinge geschiede, daar by gezegt, dat indien den Koopman alle vier de beelden had kunnen leveren, hy zekerlyk daar voor zoude gehad hebben ten minsten twintig duizend Ryxdaalders.

d'Aardbevingen, die tot Smirna zeer gemeen zyn, hebben deze Stad tot zes maalen verwoest: dog om haare bekwaame gelegenheid is ze t'elkens weder opgerecht. De Grieken des Lands vreezen geweldig voor de zevende maal, ter oorzaak van een zekere voorzegginge, luidende, dat ze door de zelfe t'eememaal verdelgt zal worden.

Hier worden noch dikwils verscheidene fraaye beelden onder d'aarde gevonden, als in den Jaare 1671 de Tombe, of Grafsteen, van Marcus Fabius, Romein, benevens zynen Zoon, in welke gevonden wierden beide de Lyken, leggende by malkanderen in 't har-

nas, of in hunne volle wapenen; welkers opschrift, vertaald zynde, aldus luid:

Marcus Fabius, Zoon van Marcus Fabius, (uit de Stamme genaamt) Galeria, toegenaamt Junius, van een-en-twintig jaaren.

Deze Graf-steen staat tegenwoordig even buiten Smirna, in den tuyn van Agmet Aga, en diend tot een Fontein, vertoonende sich gelyk de volgende Prent-verbeelding aanwyft.

Dog het argst is, dat, wanneer deeze beelden in de handen der Turken komen te vallen, de zelve terstond, door het in stukken slaan der hoofden, bedorven worden: want het sryd tegens hunne Wet eenige beelden of gelykenissen te hebben.

'k Heb eens, hier ter plaatze zynde, een Steen, met basrelieven behouwen, staande boven de deur van eens Turks huys, in de muur, willen koopen; dog konnende wegens de prys niet over een komen, en krygende de Turk mogelyk een

inkeer, wegens beeldwerk aan zyn huys te hebben, zag ik het zelve kort daar na t'eenemaal geschonden.

Ik bekwam 'er echter een, waar op eenige beelden gehouwen waren, van een goede hand, die door de Vice Consul van Athenen alhier gebracht was, dog mede geschonden. Na dat ik hem gekogt hadde verzond ik hem aanstonds na 't Vaderland, alwaar ik hem op myn aankomst ook gevonden hebbe, gelyk hy dan noch in myn bewaaring is, en zich vertoond gelyk als in

ATTEMPT
MUSEUM

ON
THE
MUSEUM

in de nevens gaande fchetfe te zien is, op het zes tal; en betekenen de woorden

MHNOΔΩPA XAIPE

O Menodora vaar wel.

Ende de andere

ANTIOXE XAIPE

Vaar wel Antiochus.

Welke woorden meermaalen op der Ouden Graf - fteenen gefield wierden, op dat den Reiziger voor by trekkende, ende de zelve letters lezende, zo te gelyk den naam der Overledene mocht erkennen, en door 't uitspreken van de zelve mocht aangezet werden, om de Verftorvene het goede toe te wenfchen. 't Welk de Heidensche bygeloovigheid meinde veel te konnen helpen, en toebrenge tot der zelve ruste.

Volk-
rykheid.

De Stad Smirna is zeer Volk-ryk, begrypende wel omtrent tachtig duizend zielen. Het grootfte getal maken de Turken uit: daar aan volgen de Grieken: na hun d'Armeniers en Jooden: en eindelyk d'Europifche Christenen. Yder van deze heeft volkomene vryheid in den Godsdienst. De Engelsche en Hollandfche Natien doen haare Godsdienst yder alle Zondagen in haar eigen huis, waar toe zy expree een apartment houden, en het zelve als een Kerke gebruiken, tot welken einde yder van haar altoos zyn Predikant heeft. De Armeniers en Jooden wonen meestendeel boven in de Stad: d'Engelschen, Franschen, Hollanders, en andere Franken, langs de Zeekant, hebbende voor hunne huizen een lange ftraat, die men de Franken-ftraat noemt; en elke Natie haaren eigenen Conful.

't Is de voornaamfte Zee-plaats van de gantsche Levant. De Koopvaardy-fcheepen komen tot op omtrent een musket-fchoot na aan de Stad, van waar zy dan de goederen met de boot en floep aan land brengen; op welke wys de Scheepen ook ge-

laden worden. De Haven doet zig zeer vermaakelyk op, is een groote Golf van acht uuren gaans in den omkring, heeft by na op alle plaatsen bekwaame diepte en ankergrond, en begrypt meesten tyd allerhande zoorten van Scheepen, waar door men dagelyks de nieuwigheden uit Christenryk verneemt.

Wat het Land rondom Smirna belangt, 't is ten deele een zeer vruchtbaare vlakte, bezet met veel fchoone Vygeboomen, overvloed van Wyngaarden, en een groote meenigte van Olyfboomen: alerwegen vind men tuinen en lufthoven, welke van verre het aangenaamfte verfchiet ter wereld maken. De Levens-middelen zyn 'er overvloedig, en heel goed koop. Inzonderheid heeft men aldaar uitstekende goede wynen, en gewenschten oly: yder Ok van de wynen, 't geen omtrent een kan is, kost omtrent twee en een halve ftuyver, zynde zeer zwaar en delicaat, om de zelve met veel water te drinken, zodanig, dat men het water maar met de wyn, die root is, behoeft de couleur te geven. Gelyk ook treffelyk wildbraad, van verscheide zoorten, en tot een zo geringen prys, dat een koppel Patryzen gemeenlyk maar vier à vyf ftuyvers geld; die in ongelooffelyke quantiteit werden gevangen, en dagelyks door de Boeren te markt gebracht. De Bekkafigi, 't geen het delicioofte eeten is, dat men bedenken kan, zynder in groote meenigte, die wy Franken ordinair zelfs gaan fchieten; haar grootte is gelyk een gemeene Vink, de zelve zyn ordinair zo vet als fpek. De Frankolinen, die ruim zoo groot als een Patrys zyn, zyn mede zeer smakelyk om te eeten; maar men vind 'er de zelve zo menigvuldig niet. De Ok, zynde twee en een half pond, offchen-vleesch kost ordinair vier ftuyvers, het fchaapen- en lams-vleesch vyf ftuyvers: de Hoenders heeft men yder voor vier à vyf ftuyvers. Waar boven de Zee ook noch een

Vrucht-
baarheid,
enz.

menigte van goede Visch uitlevert.

De Jacht is hier een dagelykze bezigheid, en staat een yder vry. Men huird slechts een schuitje, en laat zich aan de zyde van het Kasteel, of van Cariljou, aan land zetten, alwaar ten allen tyden zo veel te jagen valt, dat men om geen wild verlegen behoeft te wezen.

Als men 'er onze Scheepen heeft, die 'er doorgaans omtrent drie maanden blyven leggen, gaat men dikwils met de zegen visschen, en vangen by wylen zo veel, dat men 'er hondert perzoonen mede zoude kunnen onthaalen. By deze gelegenheid slaat men zich doorgaans in het Bosch, omtrent het Waterkasteel, neder, en bereid 'er de tafel, waar toe men alle de noodwendigheden met zich voert. 'k Heb 'er verscheide maalen gasterijen van meer als vyf-en-twintig Perzoonen, onder 't geluid van trompetten, en andere instrumenten, bygewoond; daar by wylen wel een stokkendans, of iets anders, van de Sloep-roeijers onder loopt. En deze vryheid heeft men, zonder een Janitser by zich te hebben, waar mede men op andere plaatzen in Turkijen noodzaakelyk verzeld moet wezen.

De Grieken vervoegen zich ook op eenige van hunne Heilige dagen na buiten in 't veld, nemende spys en drank met zich; daar men dan, onder anderen, verscheide vrolykheden van de Griekinnen ziet bedryven.

Men heeft 'er dagelyks by de Kooplieden fraaye by een komsten onder malkander, vermits 'er allerehande levens-middelen tot een zo geringe prys te bekomen zyn: weshalven men met recht mag zeggen, dat Smirna een plaats is, daar men alles heeft, 't geen de zinnen kan verlustigen.

Koop-
handel.

Zo vermakelyk als 'er de manier van leven is, zo groot is 'er ook de Koophandel: waar in de Hollandsche Negotianten geene de minste, en die van de Engelsche Natie gelyk zyn, door haaren beroemden handel. Werdende door kloeke

Vlooten, begeleid van goede Convoiers, jaarlyks een meenigte Hollandsche Lakens, en veele andere kostelyke Koopmanschappen, daar heen gevoerd, en wanneer de zelve aldaar aankomen, ziet men duizenden van menschen aan de Zee-kant verschynen; om dat een gedeelte van de ingeschcepte goederen aan de lieden van dat Land, zo Turken, Jooden, Armeniers, en Grieken, toebehooren, ofte wel met die Natien aanstonds verhandeld werden. Het geene men noit met zoodanigen toevloeying van menschen, by 't aankomen van andere Scheepen, ziet gebeuren, zelfs niet by het invallen van de Engelsche Vlooten. Dewyl de Engelsche Scheepen niet anders mede brengen, als de goederen welke eigen zyn aan die Natie.

De voornaamste waaren, welke door de Christenen van hier werden gevoerd, zyn Perziaansche Zyde, die de Armeniers te lande overbrengen; Katoene Gaarnen en Lywaaten van Magnesia; Geiten-haire Kamelotten, gewaterd, en van uitstekende luister, welke te Angoura, omtrent achtiën dagreizens, met de Karavanen, van Smirna, gemaakt worden; en verkocht ter somme van twaalf Ryxdaalders, tot seftig toe, en noch hooger, naar dat de zelve fraay zyn: Tapyten, gepiqueerde Dek-kleeden, Galnootten, enz.

De Karavanen komen 'er omtrent de maanden February, July en October, en vertrekken ook omtrent den zelve tyd, waar tegen een yder zich gereed maakt. Der zelve tocht tusschen Perzien en Smirna, duurt gemeenelyk omtrent zeven maanden.

Terwyl ik my hier ter plaatze op-
hield, verstond ik, dat den Heer William Rey, Consul der Engelsche Natie, benevens den Heer Richard Mondy, Commandeur van de aldaar leggende Schepen, van voornemen waaren een reize te doen na Ephezen, en eenige andere der Steden van Klein Asia, aan welkers Gemeenten voormaals Brieven, in het

Den Au-
teur krygt
gelegen-
heid om
na Ephe-
zen te
gaan.

het Boek der Openbaringen , aan Johannes gedaan , gerichtet wierden ; van welke gelegentheid ik het raadzaam oordeelde my te bedienen. Ik vervoegde my derhalven by den gemelden Heer Consul , en verzocht het geluk te mogen hebben , van my onder zyn gevolg te begeven , 't geen met groote beleefdheid toegestaan zynde , maakte ik alles , 't geen ik op deze tocht van nooden geloofde te zullen hebben , gereed.

VII. HOOFDSTUK.

Tocht van Smirna na Ephezen. Deerlyke staat van die vermaarde Stad. Ruinen, en Overblyfzelen van Antiquiteiten. Beschryving van Scala Nova. Wederkomst te Smirna.

Vertrek van Smirna. **Sedequi.** **D**En 9^{den} October van den Jaare 1678, na den middag, namen wy , zynde ons gezelschap twee-en-tzeventig Perzoonen sterk, deze reis aan , en onze verblyfplaats tot Sedequi , een Dorp drie uren van Smirna gelegen , aan een zeer vermaakelyken oord , om welke reden 'er ider Consul zyn Speelhuis heeft , vermits de zelve haar aldaar dikwils komen verlustigen , en het vermaak van de Jagt genieten. 't Heeft my goed gedacht , ter oorzaak dat de plaats zo zeer bekend is , en dagelyks door Europeische Kooplieden bewandeld word , een afbeelding van de zelve hier in te voegen , geteekent 7.

Komst te Ephezen. Den volgenden morgen sloegen wy weder op weg , en naar eenige uren reizens , zag ik aan de linkerzyde , van den weg af , een oude ruïne , daar ik na toe reed , en de zelve bevond als 8 verbeeld: togen vorder door eenige Dorpen , en kwamen voor den avond omtrent Ephezen , 't geene by de Turken werd genaamt *Aja Suluk* , zo veel betekenende , als den Tempel van de Maan , die Diana verbeeld , 't geen veertien à vyftien uren van Smirna word gerekend.

Tusschen Ephezen en Sedequi , heeft men een groot gedeelte vlak land , en niet onaangenaam.

Wy namen onze legerplaats in het bosch , ter zyden van Ephezen , alwaar wy onze tenten nederfloegen , en des nachts alle twee uren

met twaalf man ronde deden , behalven de byzondere wachten , die wy uitgesteld hadden , om wel op onze hoede te wezen , dewyl het 'er niet veilig is , en wy alreeds gewaarschouwd waren , dat de Turken ons by den duister meenden t'overrompelen.

Des morgens , als het bekwaam dag was geworden , gingen wy beziën , wat 'er van een zo vermaarde plaats noch aanmerkens waardig mogt overig zyn. Maar in der daad , 't is een droevig gezicht : want ik geloof niet , dat men een Stad in de gantsche wereld zou kunnen vinden , welke zo groote , en deerlyke overblyfzelen van haare oude glans en luister vertoond. Men ziet 'er niet als verwarde hoopen van marmersteen , omgestoote muuren , stukken van kolommen en kapitelen , enz. 't Geen 'er tegenwoordig het meest word bewoond , is aan d'Ooft-zyde van een zeer groote vlakte , strekkende zich tot aan d'Archipel , en ten Zuiden , Noorden , en Westen met hooge bergen bezet.

d'Oude Kerk van den Euangelist Johannes , die eertyts vier deuren , of ingangen had , heeft 'er nu maar twee , zynde de twee andere toegemetseld.

Men gaat , om in dezelve te komen , langs zestien trappen af , onder dewelke een Fontein is geweest met drie kraanen , daar men d'overblyfzelen noch van kan zien. In de

Deerly-
ke staat van
die Stad.

Kerk van
St. Jan.

Kerk zyn vier pilaaren, van wit en rood Porphyrtsteen, als gespikkeld of gemarmerd. Men gelooft dat dezelve aen den Tempel van Diana gehoord hebben, alzo men nog verscheide stukken van dezelve soort van steenen, onder de oude ruinen vint. Ik bevond de dikte der gemelde Colommen te zyn, van twaalf en een halve in omme-trek, en de hoogte van zes-en-dartig voeten, zynde yder Colomme gehouwen uyt een stuk; dezelve ondersteunen het gewelf: mede zyn 'er noch twee kleine Colommen van Samos steen: welken steen zeer hoog geacht wierd.

Buiten om dezelve heeft een Gallery gelooopen, welkers breedte door vier, en de langte door zes Colommen wierd beslaagen, zynde omtrent het midden vergierd met een achtkantige Fontein, waar van de buitenste omtrek van elke zyde tien voeten begreep, en de dikte een voet. Deze Kerk is met lood bedekt, en heeft twee Koepels: doch dewyl ze nu tot een Turksche Mosquée word gebruikt, pronktze na de Ottomannische wys, met een spitse Toorn, uit een der muuren opgehaald. Dit gebouw is gantsch van marmer, zo van buiten, als van binnen, en men zou 'er kostelyker overblyffelen van zien, indien Sultan Soliman niet alles, 't geen hy tot het versieren van zyne Mosquée te Constantinopolen dienstig oordeelde, van hier had doen voeren.

Dicht daar by, op een berg, heeft Kasteel. men het Kasteel, waar aan noch een aloude Poort is, boven dewelke zich een zonderling fraay uitgehouwen beeldwerk of *Basrelief* ver- toont, van verscheidene figuren, 't geen eenige meenen de bekende Historie van den vermaarden Romein Marcus Curtius te verbeelden; andere de verwoesting van Troyen, en dat men 'er Hector met de wagen van Achilles rondom de muuren ziet sleepen: gissingen; daar uit gesprooten, dat men 'er zelden dicht genoeg by durft komen, om het met de vereischte naauwkeurigheid

te bezichtigen. 'k Had my al neder gezet, om het af te tekenen: doch beginnende my te errinneren dat ymand van ons gezelschap een blad uit den Alkoran, leggende in de gemelde Mosquée, gescheurd had, en dat ik bezich was met yts aan een Fortres af te tekenen, 't welk de Turken geensins willen dulden, wierd ik zodanig door angst en vrees ingenomen, dat ik naauwlyks wist, hoe ik weer spoedig genoeg by myn reis genooten zou geraaken, de vreeze mogelyk daarom te meer vat op my gehad hebbende, om dat ik by na alleen was, en niet meer als van een persoon, dien ik by my had, verseld.

Het gezegde Basrelief is 'er van drie verscheidene Marmere-stukken in gemetseld, met zodanig een schikking, dat men duidelyk kan zien, dat het Oude graf-steenen zyn geweest, die zich zodanig niet hebben willen voegen, of men kan bemerken, dat ze uit een Tombe, die zo wel op de zyden, als van voren, met Basrelieven behouwen was, genomen waren.

De eerste dezer gewezenen Tomben vertoont een Bacchanaal; de tweede een Man, van een Paard dood gevallen; benevens een ander persoon, die met een Raadsheers tabbaard omhangen, de rechter hand in 't hair heeft, betekenende zyne droefheid over des eerstens ongeval, en de darde, een uitgestrekt dood lighaam, schynende ter aarde gebracht te zyn.

Tusschen het Kasteel, en het bergte aan d'Ooft-zyde, heeft men twee Waterleidingen, waar van de marmere pilaaren noch meest in hun geheel zyn: doch het blykt uit de schikking van de steenen, welke onvolmaakte figuren en averechtse letteren vertoon, dat zo wel deze Waterleidingen, als het Kasteel, niet ten tyde van het Oude Ephesen gemaakt zyn.

't Geen zich het aanmerkelykst voor myn oog op deed, was den grooten omtrek des gewezenen Tempels van Diana, gebouwd aan den voet van een langen berg, leggende

Water-
leidingen.

de in de vlakte van malkander gescheiden. Men ziet hier ook veele andere ruinen, en onder deselven kennelyk d'overblyfzelen van een Stryd-Circus Agonalis, of Stryd-perk: en weinig verder die van een Amphitheater, van 't welk noch eenig muur-werk over einde staat, gebouwd van groote gehouwene steenen, na de ouderwetfche wyze.

Stryd-perk, en Amphitheater.

Zynde wyders in het rond, na de kant van het stryd-perk, 't overige van het gebouw, tegen het hangen van den berg geleegen, gevuld, om de plaats gelyk te maaken. Men zegt, dat aldaar de Schoolen zyn geweest: 't geen men nochtans heel befwaarlyk zou kunnen bewyzen, vermits alles zodanig is verwoest, dat men van deselve nergens eenige de minste ordre meer kan bekennen; en 't geen ten huidigen dage noch eeniger maten in weesen is gebleeven, bestaat in het binnenst van de boogen, daar de buitenste steenen van af gehaald zyn, om deselve na Constantinopolen te voeren.

Tusschen het Stryd-perk en het Amphitheater ziet men een groot Portaal, of Poort, geacht voor het overblyfzel van den Tempel der Godinne Diana, een van de zeven Wereldts-wonderen, door den booswicht Brostratus verbrand, om zich een onsterfelyken naam, dien hy door zyn deugd niet wist te verdienen, in de volgende eeuwen te maaken. 't Geen van deese poort noch gezien werd, vind den Leefer in de nevensstaande plaat, op het negen-tal.

Overblyfzels des Tempels van Diana.

Van binnen de Poort, aan de Noord-zyde, staat in een steen uitgehouwen een Man te Paard, met een Hond by hem, en een Slang, die zig om een Boom slingerd.

Aan de Zuid-West-zyde ziet men in een anderen steen, te weeten, van buiten voor de Poort, met groote Latynsche letteren dese navolgende woorden:

ACCENSO.

RENSI. ET. ASIAE.

En binnen de Poort:

M. P. VEDI NICERH

VEDIAE. PAVILLIMX

M

HIAE VXORIS EL

Doch dese letters niets geheel opgevende, doen bewys dat een gedeelte van deze opschriften afgebroken zyn: weshalven de Geleerden betuigen in dezelve geenen volkomenen zin te kunnen vinden, ofte uitdenkken.

Om hoog, voor de Poort, ziet men ook noch een steen, daar opgehouden staat, VNIOR CANTUSIUM, doch mede afgebroken; sulks daar uit niets te begrypen is.

By het Amphitheater, in de lengte, strekt zich een ruim vierkant plein, daar veele zeer groote brokken van kolommen, kapiteelen, pedestallen, friesen, enz. leggen, welke men gelooft meestendeel van den Tempel van Diana te weezen. 'k Heb 'er kapiteelen onder gezien, die by de tien voeten in de hoogte, en over de acht in de breedte hadden. Niet minder swaar zyn d'overblyfzelen der vierkante Pylaaren, die men 'er in menigte vind leggen; over eenigen der welke noch de boogen, uit vervaarlyke stukken steen gehouwen, gezien worden. In de dikte van eene deser Pylaaren is een trap gemaakt, om langs deselve heel diep onder de aarde neder te daalen; 't welck wanneer van eenige bestaan werd, neemt ieder een toorts in de hand, en gemeenlyk een kluwen touw met zich; van 't welk men het een einde aan de voorpoort vast maakt, en al voortgaande laat schieten. Doch als men van geen touw voorsien is, strooit men gestadig ietwes op de grond, 't sy gekapt stroo, of iets diergelyks, 't welk kennelyk zy, en aan 't welk men zich niet kan vergiffen, ten einde in deze onderaardsche doolhoven niet verlooren te loopen, en te

te kunnen zien, wat weg men gehouden, of niet gehouden heeft, om 'er naderhand weder uit te geraaken; 't geen anders een volkomene onmogelykheid soude wezen.

De boogen van onderen op welke het boven-werk zyn steunfel gehad heeft, schynen van arduinsteen gemaakt geweest te zyn, en zich zo wyd gestrekt te hebben, als het gantsche begrip des Tempels.

In dese naare Grotte, of liever kelderwerken, verder voortgaande, ontmoet men een menigte van vertrekken; doch de poorten, of ingangen der selve, zyn ten meestendeel met puin, en aarde gestopt: hoedanig zich ook doorgaans d'Italiaansche Grotten opdoen; zulks dat men met groote moeite van d'eene kamer in d'andere komt. Onder tusschen, zyn de meeste deelen der zelve, na alle waarschynelykheid, noch niet doorwandeld, aangesien dese Grotte zo groot is, dat 'er niemand het einde van weet: en gelyk van zulke werken, die in haar geheel, en ten uiteinde noch niet na-gespoord zyn, doorgaans meerder gedacht en opgegeven werd, als de waarschynelykheid toelaat te geloven, zo willen eenige voorgeven, dat deese onderaardsche wandelplaatsen zich tot aan Smirna toe uitstrekken zouden.

Andere
Overblyf-
zelen.

Onder de gemelde ruïnen, waar van veele door geen bedenkyke vlyt en naaukeurigheid kunnen onderscheiden werden, vind men ook eenige overblyfzelen van badstoven, kennelyk genoeg om 'er zich niet in te vergiften: en strekt zich vlak voor de zelve heen een moerasfige plaats, vol van kleine beekjes, daer men zegt eertydts een *Lac*, of Meir, geweest te zyn. Hier ziet men ook een menigte stukken en brokken van Kolommen, doch van een veel kleinder, en slegts gemeene gestalte, en van welke ik niet konde vernemen, waar toe dezelve gediend mogten hebben.

Niet wyd van deze plaats word nog een beek gevonden, met uitstekend schoon water, daar een groote boom by staat, welkers schaduw des

zomers dient, om de geenen, die zich hier komen verfrisschen, tegens de straalen van de zon te beschutten.

Aan d'Ooftzyde van den berg, daar zich de droevige overblyfzelen, der pragtige gebouwen van deze berugte plaats vertoonen, ontmoet men een Grotte, *de Grotte der zeven Slaapers* geheeten, houdende de Christenen hier te lande met geweld staande, dat ten tyde van den Keiser Decius, omtrent den jaare 250 na des Heilands geboorte, wanneer het Christendom met swaare vervolgingen geprangd wierd; zeven Jongelingen van Ephezen zich in deze Grotte hadden verborgen, welke aldaar in slaap geraakt zynde; niet eer weder ontwaakten, als onder de Regeering van den Keiser Theodosius den II^{den}, een yverig voorstander der Christenen; meenende slegts eenen nacht gelslaapen te hebben, hoewel het omtrent twee hondert Jaaren geleeden was dat zy zich nedergelegd hadden: waare dit een waarheid, men konde oordeelen, hoe verbaasd zy waren, wanneer weder te Ephezen komende, zy noch de menschen, nog het geld, 't geen 'er omging, kenden; zynde alles veranderd, en alle de inwoners Christenen geworden.

Omtrent een klein uurtje van Ephezen zagen wy het Doopvat van den Evangelist Johannes, daar hy, volgens het zeggen der lieden van het land, de Christenen ingedoopt heeft. N° 10: 't is van graauwe Jaspissteen, en seltien twaalfduimige voeten over 't kruis; doch vry, wat geschonden; vermits 'er de Reisigers meestendeel een stuk of brok van zoeken te krygen, om het als een reliquie met zich te voeren. Ik voorzag my mede van twee stukken, ten einde, weder te rug in myn Vaderland komende, daar iets van te laten maaken. Vermoedelyk zal dit Doopvat hier in een Kerk gestaan hebben, en wel licht op geen Pedestal; gelyk ik 'er verscheidene by de Grieken vlak op den grond neder, of immers heel weinig verheven, hebben zien staan.

Grotte
der zeven
Slaapers.

Doop-
vat van S.
Jan buiten
Ephezen.

De ruinen hier omtrent geven genoegzaam te kennen, dat 'er wel eer groote gebouwen zyn geweest: weshalven ik my inbeelde, dat het gemelde Doopvat niet uit Ephesen herwaarts gebragt zal zyn, gelyk het gemeen gevoelen is.

Andere meenen, dat alhier, omtrent, of voor den gemelden Tempel van Diana, de voornaamste Oord der oude Stad geweest zoude zyn; en in achtinge nemende, dat d'eerste Christenen te zeer vervolgd wierden, om 'er dit verbonds teken openbaarlyk te bedienen, besluiten daar uit, dat het meergemelde Doopvat van elders daar naa heenen moet overgevoerd wezen.

Omtrent een half uur verder ontmoet men boven op een berg het gebouw (N° II.) t'geen tot een gevangenhuis voor den Apostel Paulus gediend zoude hebben. 't Zelve staat noch voor een groot gedeelte overeinde, en men telt 'er vier onderscheidentlyke kamers, van schoone gehouwene marmersteen.

Van hier heeft men een fraay gezigt over de gantsche vlakte, mitsgaders over de Rivier Meander, die 'er met ontelbare draayen en wonderlyke slingeringen door heen stroomt; 'tgeen aan sommigen reden heeft gegeven, om te zeggen, dat wel eer de modellen der Doolhoven daar uit zyn afgenoomen. Immers Ovidius in 't achtste boeck zyner Herscheppingen, haalt van deesen vloed het maaksel van den Doolhof van Dédalus af, seggende dat het geschickt was:

*Non secus ac liquidus Phrygiis
Meandros in arvis*

*Ludit; & ambiguo lapsu refluit-
que fluitque:*

*Occurrensque sibi venturas aspicit
undas:*

*Et nunc ad fontes, nunc ad mare
versus apertum,*

*Incertas exercet aquas: ita Dæ-
dalus implet*

*Innumeras errore vias. Vixque ip-
se reverti*

*Ad limen potuit: tanta est falla-
cia tecti.*

„ Gelyk Méanders stroomen
„ Door 't Phrygiaansche-veld, dan
eens zachtvloejend komen
„ Malkandren in 't gemoed, dan
gints dan herwaarts vlieten,
„ En of s' in de Fontein weer bin-
nen wilden schieten,
„ Dan na haar oorsprong wenden,
dan weder Zee-waards aan
„ In twyffling heel vermoeid en
slepend henen gaan,
„ Zo deed ook Dédalus zyn Hof
vol dwersche wegen
„ Onzeeker wandelen, en bracht
den eenen teegen
„ Den anderen verward, en, stop-
pende hun gangen,
„ Wierd hy in eigen fuik by na
op 't eind gevangen,
„ Verlegen hoe hy zoud den drem-
pel weder vinden,
„ Die hy bezwaarlyk kreeg. Zoo
konstig was 't verblinden
„ Den schrandren geest gelukt.

Des selfs water is zeer schoon, en zyn vloed zoo stil, dat men nauwelijks kan bemerken, werwaarts alle die keeren hunnen loop neemen, uitgefondert in de twee takken, die zich na de Zee strekken. Men ziet 'er ook de Zee, en het Land van Scio, 'tgeen 'er omtrent vier uren gerekend word afgelegen te zyn. Ik tekende dit gezicht van boven uit het gevangenhuis af, om de loop der Riviere te verbeelden, van welke Ovidius een zoo schoone foet-vloejende beschryvinge geeft. Soodanig als het even uit hem aangetrocken is en in de prent-verbeelding op Num. 12. gezien werd.

Thans keerden wy weder langs den zelve weg na Ephesen, hebbende onze lust voldaan in 't bezigtigen der gemelde ruinen, en overblyfselen, welke genoegsaame getuigenis geeven van de gewezene pracht en heerlykheid dier van ouds vermaarde Stad, doch tegenwoordig meestendeel begroeid zyn met Cypressen, Myrten, en wilde Mastik boomen. Men ontmoet 'er ook verscheidene Granaat boomen van dewelken ik, langs de zelve heen
E rydende,

rydende , eenige appelen plukte , om my te verfriffchen.

Andere
Antiqui-
teiren bin-
nen Ephe-
fen.

Op onze wederkomst tot Ephesen , vond ik 'er noch een Grafsteen , daar eenige Griekfche letteren op ftonden , mitfgaders vier Kindertjes , op de zelve weinig verheven uitgehouwen : 't welck de Franschen *basreliefs* noemen ; gelyk uit de nevenftaande afbeelding op N°. 13. te zien is.

Ik tekende ook twee gezichten van Ephesen , elk van een byzondere kant , na my de tyd toeliet , welke alhier op N°. 14. en 15. vertoond werden. By welke ick noch een derde fchetze van een andere gefichtplaatze , door de Heer Wafstiou , aldaar zeer naauw-keurig afgetekend , onder N°. 16. hebbe willen voegen , om den naauwkeurigen Leezer te meer genoegen te geven.

Daar en boven ontdekten wy alhier verfcheidene marmere beelden onder d'aarde bedolven , doch zoo onachtzaam , dat eenige van de zelve met de voeten uit de grond ftaken. Gaarne had ik des nachts een van deeze willen uitgraven , en in ftilte na Smirna doen voeren ; doch ik konde niemand tot myne hulpe koopen , ter oorzaak dat ze vreesden verfpied te mogen worden.

Scala
Nova.

Van Ephesen gaat men op *Scala Nova* , by de Turken *Cous-adafi* , (dat is te zeggen , 't *Vogelen-eiland*) geheeten. Ik ben 'er zelve niet geweest ; maar andere die daar geweest waaren hebben my verhaalt dat het gemelde Stedeken aan het vafte land legd , doch voor het zelve zich een eilandeken ftrekt , daar een vierkan- te toorn op ftaat , dienende als voor een Kasteel. Men zecht dat voor deezen aldaar een groot Kasteel geftaan heeft , beftrykende een uitfte- kende punt , *Miliot* genaamt , daar een ander Kasteel op geweest zoude zyn : en waaren deze twee Kasteelen machtig , om de baay of ha- ven , daar Paulus zich infcheepte , als hy na Romen reyfde , te beveiligen.

Dit stedeken behoort onder het Confulaat van Smirna , en heeft een

fchoone uitzicht over verfcheidene Eilanden van d' Archipel , voorna- mentlyk Samos , daar dicht by ge- legen , van waar de beste Muskaat- wyn van alle de Archipelagifche Eilanden word gebracht.

Twee mylen van Scala Nova zyn verfcheidene watermolens , op de- welke van omhoog uit het geberg- te , men de wateren op verfcheidene plaatzen ziet neder ftorten , vlieten- de uit een bron , die uit een groote holte van een Rots afvald. Dit water is het fchoonfte , 'tgeen men ergens kan vinden , en wierd derhalven door de gemelde waterleidingen , daar nog verfcheidene overblyfzelen van in weezen zyn , ter verte van drie mylen tot aan Ephesen geleid.

In deze Rots , dichtaan de holte , daar de wateren uit voortspruiten , ziet men noch de plaats gehouwen van de beelden , der Goden of Hei- ligen , welke voor dezen aldaar fchy- nen geftaan te hebben ; hoedanige zy gewoon waren te plaatzen aan verfcheide oorden , welke zy , ter ee- ren van deezen of geenen hunnen God , wilden heiligen en toe eige- nen.

Den 13^{den} October vertrokken wy weder na Smirna , tot myn gevoe- lig misnoegen ; hebbende my inge- beeld , dat men nog eenige andere fteden der zeven Kerken van Asia zoude hebben gaan bezichtigen , doch het befluit was veranderd , en wy bevonden ons den 14^{den} der ge- noemde maand weder tot Smirna.

Weder
komt tot
Smirna.

Ik wil hier niet van daan trecken , zonder iets aangetekend te hebben van de drachten en kleedingen , in deeze gewesten gebruikelijk.

De Griekinnen van de Eilanden in de Archipel , afgebeeld N°. 17. ver- tonen haar buitenshuis even als bin- nenshuis , en hebben het ryglyff gemenelyk van rood Brokkade , of Goudlaken , van het welke een boord boven over de fchouderen komt ; de mouwen van het hembde zyn byzonder groot , en met kant bewerkt. Om het hoofd hebbenze zeer aardig een doek geflingerd van geel , rozagtig , of witte couleur , me- de met kant bewerkt aan de einden , den

tot Constantinopolen aangetekend hebben, driehoekig is, niet kwalyk gelykende na een Harp of Overvloedshoorn, welkers opperfte aan het vaste Land gehecht is, en de twee andere zyden door de wateren van het *Canaal*, der *Swarde Zee*, en der *Propontis* bespoeld worden. Yder dezer muuren is met een wyde gracht voorzien. Doch men zou de buitenste bekwaamelyker een *Fausse-bray*, of onderwal noemen; dewyl ze maar omtrent de hoogte van tien voeten heeft. De schietgaten voor 't Kanon, zo in de Gordynen als Toorns, maaken haar aanzienlyk, en zyn ten getal van omtrent dardelhalf honderd. De tweede of binnenste muur is van dezelve gedaante, doch hooger, hebbende ruim drie vademmen van den grond af tot aan de schietgaten: zulks dat de buitenste door deze gedekt en verdedigt kan worden. Beide zyn ze op zommige plaatsfen van gehouvene, en op andere van gebakkene Steenen gebouwd.

Men zegt dat deze dubbele muuren aan de Land zyde gebouwd zyn door de naarstigheit van een zekeren *Cyrus*, die onder de regeering van *Theodosius den Jongen* Gouverneur van *Constantinopolen* was. Dit werk was het volk zo aangenaam, dat het 'er openbaare verheugingen over aanrechte, en vaarzen ter zyner eeren maakte, die men aller wegen hoorde zingen, behelzende, dat *Constantinus* de Stad wel gebouwd had, maar dat *Cyrus* haar had vermeerderd en herbouwd: en men sloeg zelfs voor, haar al te langen naam van *Constantinopolis* in dien van *Cyropolis* te veranderen. *Theodosius* vatte hier jalouzy over op, en, om *Cyrus* te vergelden wegens de Stad zo wel geslooten te hebben, deed hy hem in een veel enger omvang besluiten, verbannende hem in een Klooster, daar hy van hartzeer kwam te sterven.

Kasteel
der zeven
Toorns.

't Kasteel der zeven Toorns, 't geen deze muuren der landzyde aan die der *Propontis* vasthegt, is het eerst 't welk men van *Constantinopolen* ontmoet. 't Was eertyds eene der

Stads-poorten, bestaande uit vier swaare Toorns, en voerde den naam van de *vergulde Poort*; 't zy om dat de cieraaden, daar ze mee opgepronkt was, verguld waren; of dat zich by gelegentheid van staatelyke intreeden, welke gemeenlyk door deze Poort geschieden, het verguldsel van *Constantinopolen*, door deze Poort vertoonde.

Onder het getal der geenen, die 'er met pracht en staatsie intraden, werd genoemd de Paus *Johannes* den I^{sten} van dien naam, die 'er met alle mogelyke heerlykheid en toejuching wierd ontfangen, niet zo zeer om dat hy door *Theodorik*, Koning van *Italien*, aan den Keizer *Justinus den Ouden* gestuurd was, als om dat hy, door deze *vergulde Poort* gevoert wordende, volgens overlevering der Roomsche Kerk, het gezicht aan een blinden weder gaf; en dat hy na *Constantinopolen* ging, om de zaaken der Katholyken met d'Arriaanen, waar af *Theodorik* de party volgde, in die bekommerlyke tyden te vereffenen. 't Was in deze by eenkomst van den Paus en den Keizer, zo men voorgeeft, dat *Justinus* een aanvang maakte van de gewoonte, welke men zedert altyd onderhouden heeft, dat de Keizers de merktekenen en wapenen des Ryks uit de hand, of uyt den naam, der Pausen ontfangen.

By de vier oude Toorns van deze Poort voegde *Mahomet* de II^{de}, die de Stad *Constantinopolen* innam, noch drie nieuwe; om 'er een Kasteel van te maaken, 't geen sterk genoeg waare tot de bewaaring der Keizerlyke schatten. 't Heeft 'er ook lange Jaaren toe gediend: doch tegenwoordig is het een eerlyk gevangenhuis, daar den Grooten Heer zyne slaaven van aanzien, en andere gevangenen van Staat, in opsluit. Zo 't Christenen zyn, laat men toe, dat 'er Priesters komen, die 'er de Mis in een zeker kleyn Kapelletje doen, en de Sacramenten in alle vryheid aan hen bedienen. En zelfs, indien het Ridders van *Malta*, of andere Perzoonen van Hooge qualiteit zyn, word hen wel toegelaaten

Turken *Alcana* noemen, rood of ros, en de wink-braawen en haitjes der oog-leden swart te verwen, gelyk die daar *Juvenalis* af zegt,

*Illa supercilium, madida fuligine
tactum,
Obliqua producit acu, pingitque,
tremantes
Attollens oculos.*

De manier van de geenen, die in 't bad komen te wasschen is heel byzonder. Na dat men zich in d'eerste zaal gantsch naakt ontkleedt heeft, bind men een groot servet om 't lyf, 't geen zy *Fota* of *Pestemal* noemen, en gaat aldus door de tweede zaal, die warmer is als de eerste, in de darde, daar men sweet. Hier legt men zich vlak op de buik neder, in 't midden van de zaal, op een verhevenheid van Marmer, zynde de warmste plaats van het gantsche bad, alwaar, na genoeg gesweet te hebben, een knegt van de Bad-meester komt, die den Baader d'armen rekt en buigt, zo voorwaarts als achterwaarts, en vervolgens ook de beenen; waar na hy op handen en voeten, zynde mede gantsch naakt, uitgezondert een doek voor de schamelheid, met een wonderlyke geswindheid langs den rug en de dyen heen kruipt, en hem vervolgens na een andere plaats brengt, daar verscheidene kommen en kraanen van warm water zyn, waar mede hy hem over het gantsche lighaam wascht, vryvende hem wyders met een zakje van kamelot, barkaan, of andere diergelyke grove stof, daar hy de hand in steekt. Thans zeept hy hem, en wascht hem op nieuws. Deze barkaane zakjes, of vryfdoeken, zyn gevolgd op de Roskammen der Ouden, voor zo veel het gebruik belangt, doch niet nopende de gedaante, of de stoffe: want ze zyn vierkantig, en dienen om den huid van alle vuiligheid, welke zich op het lighaam gezet mag hebben, te zuiveren; gelyk de Roskammen waren om te schrappen. Maar vermits zy slegts van eenige grove stof zyn, vallen ze gemakkelyker en handelbaarder,

als die metaale instrumenten, welke een handvatfel hadden, en by na van maakfel waaren als een snoey-mes. Dezelve vryheid, welke de Romeinen omtrent hunne Roskammen hadden, hebben de Turken ook omtrent hunne vryfdoeken. Yder kan de zyne hebben, en ze na 't bad doen brengen, om ze voor hem alleen te gebruiken; gelyk die *Crispyn*, van wien de Poëet *Persius* zegt,

*I Puer, & strigiles Crispini ad
balnea defer,*

door zynen knegt liet doen. Maar gelyk de Turken niet vies vallen van na malkander uit dezelve vaten te eeten en te drinken, en zelfs de kleederen van een gestorvene Pest-zieke te draagen, maaken ze ook geen swaargheid om met dezelve zakjes gevreeven te worden, als men ze maar eens heen en weer door 't water haalt, gelyk men altyd doet.

De menigvuldige verbintenis, welke de Mahometaansche Wet haaren aanhangers heeft opgelegd, van zo dikwils in 't bad te gaan, heeft aan verscheidene lieden voet gegeven om een vertrek in hunne huizen ten dien einde te verordenen, en 'er zich, of zelve, of door hunne Slaaven te doen wasschen, zonder gehouden te zyn in de gemeene baden te gaan. Deze vertrekken dienen den Mannen ook noch om hunne Vrouwen in huis te doen blyven, daar ze anders gaarne uit willen, onder voorwending van na het bad te gaan. Zy weeten ze zodanig te schikken, dat, zonder in de keuken te komen, noch dereuk van de pot te ruiken, zy dikwils maar een en 't zelve vuur van nooden hebben om *d'Amangik*, of *Stoof*, te verwarmen, en het eeten te doen koken. En gelyk deze vertrekken van een groot nut in een huis van eenig aanzien zyn, vind men ze by de meeste lieden van vermogen.

De Mahometaanen zyn zo zeer gesteld op de zuiverheid des lighaams, II. dat

Tahara

dat ze, vreezende door den uitgang der excrementen, of natuurlyke vuiligheden, besmet te worden, zich niet vernoegen met de gantsche huid in de gemeene baden te doen wasschen: maar zy zyn ook noch gehouden alle de Poorten, waar door de natuur aan hare noodzaakelykheden voldoed, te reinigen, en dat zo menigmaal als zy zich van d'overblyfzels der laatste spyskooking hebben moeten ontlasten. Zy hebben dan by na altyd den *Embrik*, of het *water-vat*, in de hand, om de deelen des lighaams, daar eenige vuiligheid door uitgegaan is, af te wasschen: en daar is niets plaizieriger, als een Turk met eenige buikloop, of koude pis, te zien. Men behoeft hem als dan geen andere bezigheid te geeven, hebbende genoeg te doen om zynen tyd en handen te werk te stellen. Zy weten van geen sponssen; en het zou een onvergeevelyke misdaad wezen zich ten dien einde van papier te bedienen, dewyl'er onder de letteren, daar het mee beladen is, ook die zouden kunnen wezen, welke den naam Gods uitmaaken, of dat'er dezelve op geschreeven zouden kunnen worden.

Om deze reeden is het papier in een zeer groote eerbiedigheid by de Mahometaanen. Zy gebruiken het niet tot verachtelyke dingen, en kunnen ook zelfs niet lyden dat men'er op treed. Als zy een stuk papier langs de straat vinden, raapen ze het op, kussen het, en steeken het wel eerbiediglyk in eenig gat van een muur. Deze groote eerbiedigheid ten opzichte van het papier komt hen zekerlyk van die, welke zy voor de *Alkoran* hebben, dien zy nooit, als zy hem draagen, of verleggen, beneden de gordel laten daalen, of ook mogelyk wel van de geene, die zy voor de geletterde lieden hebben, welke by hen in groote achting zyn.

Deze zuiverheid, zo Godvruchtiglyk aanbevoelen, heeft de Mahometaanfche bouw-kunde verplicht aan verscheidene oorden van de Stad, en voornaamentlyk omtrent

de *Mosqueën*, gemeene gemakhuisjes, of secreeten te doen stichten, welke zy in hunne taal *Adophana* noemen, dat's te zeggen, *plaats van schaamte*; waar uit het zo gewoonlyk scheld-woord van *Adephis* (*sonder schaamte*, of *schaamtelooze*) gesprooten is. Deze gemakhuisjes, of secreeten, zyn zeer zindelyk: want behalven dat een yder zorg draagt om ze niet vuil te maaken, en dat de *Maidagi*, of *Stilleveeger*, dezelve ten minsten alle Donderdagen reinigt, is'er in elke cel, of afzondering, een Fontein die altyd loopt, of ten minsten een kraan, dienende tot de noodzaakelykheid van deze *Tahara*, of byzondere wasschinge.

Men moet bekennen, dat'er niets zo gemakkelyk in geheel *Europa* is, en 't geen'er ook met eenen zo noodzaakelyk zou wezen, voornamentlyk in de groote Steden, om'er de gemeene zindelykheid, het voornaamste cieraad, te behouden. Holland alleen heeft'er, door den overvloed van water, gelegentheid toe: maar gelyk deze zuiverheid geen verbintenis onder de Christenen is, plaatst men wel hier en daar, 't geen men elders behoorde neder te leggen. Men ziet in het Oosten niet, 't geen in alle onze Steden gedaan en geleden word, te weten de muuren der Kerken besmet met pis en andere vuiligheden der geenen, die'er niet omtrent behoorden te komen, als met eerbiedigheid: en men is'er ook niet gehouden zyne gezondheid te benadeelen met de natuurlyke loozingen te lang op te houden, ter oorzaak dat men geen plaats vind, om zich van een zo lastig pak t'ontlasten.

't Is de Mahometaanen niet genoeg Goullou zich het gantsche lighaam in het III. gewoonlyk bad gewasschen te hebben: zy zyn ook noch (na den *Abdest*, daar ik zo terstont af zal spreken, te hebben verricht) gehouden zich, wanneer hen gedurende den nacht eenige ongemeene ontlasting over gekomen is, 't zy dat ze alleen, of met gezelschap ge-

slaapen hebben, in een byzonder bad af te spoelen, om zo te spreken. Deze zuivering geschiet in een vierkantige tobbe of kuip, die alle morgens met water gevuld, en 's avonds geleedigd word. Deze kuip is het geen, 't welk d'Ouden *Labrum* of *Oceanus* noemden: de Turken heeten ze *Aouz Goufli*. Gelyk zy deze reiniging niet gebruiken, als na dat zy zich wel in het bad gewasschen, en den *Abdest* verricht hebben, zyn zy 'er niet lang mee bezig; dompelende zich maar driemaal in 't water; waar na zy 'er uittreden, en de plaats aan een ander overlaaten: 't geen aldus voortgaat, tot dat alle de geenen, welken de voorgaande nacht tot deze ceremonie verplicht heeft, zich op dezelfde wys gezuiverd hebben.

Hoewel het getal der geenen, die zich in deze zuiverkuip dompelen, heel groot is, vermits de getrouwde lieden, welken het huwelyk verſcheidene dingen, aan andere verboden, toelaat, daar zo wel toeghouden zyn, als d'ongetrouwden, word het water daarom echter niet veranderd, voor dat zy 'er altemaal in zyn geweest, en onder 't dompelen het gewoonlyk gebed der goede *Musulmans* gezegt hebben, *La illa illalla Allam dudikka, Alla Heber*, enz. Daar is geen ander God als God. O Groote God. &c.

Abdest.
IV.

De vierde en laatste bereiding tot het Gebed der Turken is d'*Abdest*. Deze kan men over al verrichten, en zelfs, als men ergens is, daar men geen water heeft, met kruiden, steenen, of aarde. Zy hebben zich ingebeeld, dat God hunne gebeden niet zou willen hooren, indien zy niet alvorens, immers voor zo veel in hun vermogen is, aan deze wassching voldaan hadden: weshalven zy ook nooit Mosqueën bouwen zonder ze met eenige Fonteynen te versieren; en als de plaats daar niet bekwaam toe is, leggen zy iemand een stuiver gelds toe, die dan gehouden is eenige kuipen vol water te houden, waar uit een yder zo veel tapt, als hy tot deze wassching van doen heeft.

'k Moet hier ook zeggen, op hoedanig een wys de Turken den *Abdest* verrichten. Zy keeren zich voor eerst met het aanzicht na de kant van *Mecha*, en wasschen de handen drie-maal, van de toppen der vingeren af, tot daar de hand aan den arm gehecht is. Ten tweden wasschen zy den mond even zo menigmaal, en reinigen de tanden met een borsteltje. Ten darden wasschen zy ook de neus drie-maal, en trekken het water uit de hand in de neus-gaten op. Ten vierden werpen zy zich met beide de handen drie-maal water in 't aanzicht. Ten vyfden wasschen zy drie-maal d'armen, van de voeging der hand af, tot aan den elleboog: doch eerst moeten zy den rechter, en daar na den linker arm wasschen. Ten zesden vryven zy het hoofd met de duim en de voorste vinger der rechter hand, van het voorhoofd af, tot op den top of kruin. Ten zevenden wasschen zy met dezelve twee vingers d'ooren van binnen en van buiten. Ten achtsten worden ook de voeten drie-maal gewasschen, te weten van de toonen, tot aan d'enklaauwen, en niet hooger; by welke gelegenheid de rechter voet insgelyks de eerste beurt krygt. Doch zo zy des morgens, eer ze hunne koussen aantrokken, de voeten gewasschen hebben, trekken zy ze niet weer uit, en verrichten den *Abdest* met de gemelde twee vingers maar over de *Pabouches* heen.

God, zeggen zy, beval hen alle de gemelde deelen des lighaams maar eens te wasschen, dewyl hy den Mensch niet al te veel wilde beladden: maar *Mahomet*, strenger Wetgeever in dezen als God, heeft 'er de twee andere maalen by gevoegd, op dat men het niet zou versloffen. d'*Abdest* van Godlyke instelling word *Fars*, en die van den Propheet *Sunnet* geheeten.

Omtrent deze wasschingen zyn eenige ongeoorlofde zaaken, welke zy *Meschres* noemen, als de neus met de rechterhand te snuiten, eenig deel meer als drie-maal te wasschen, zich te wasschen met water 't geen

't geen door de Zon warm geworden is, gelyk ook het water zich te sterk in 't aangezicht te werpen. Verscheidene andere dingen maken den *Abdest* vruchteloos; weshalven men denzelven, wanneer een dezer dingen komt te gebeuren, weder van nieuws moet aanvangen: en al wilden zy ook het gebed niet doen, moeten ze by dusdanige gelegentheden de handen wasschen, of ze zyn onrein. Onder deze worden gerekend, als ze zich van vooren, of van achteren ontlasten, als 'er eenig bloed of vuiligheid uit hun lighaam komt, als ze komen te braaken, uitzinnig te worden, te beswymen, dronken te zyn, onder het gebed te lagchen, een Vrouw t'omhelzen, en eenig naakt deel van haar aan te raaken, gedurende het gebed te slaapen, enz. Indien ook iemand, terwyl het gebed gedaan word, dit overkomt, zullen d'anderen die zich gewasschen, en tot bidden bereid hebben, zich wel wachten van hem wakker te maaken, ter oorzaak dat zy als dan also wel onrein zouden zyn, als hy. Ook mogen ze van geen hond, of eenig ander onrein dier, aangeraakt worden. Alle deze toevallen maaken den *Abdest* te niet, en noodzaaken de geenen die zich tot het gebed willen begeeven, den zelve weder op nieuws te gaan aanvangen.

Deze enge verbintenis van zich zo dikwils te wasschen valt uitstee-kend moeyelyk en verdrietig voor de geenen, welke in dorre en veer van water af gelegene landen zyn, of die in kouder en Noordelyker Climaaten woonen. Verscheidene Turken (inzonderheid van de geenen, die men *Raphasis* noemt, zynde Ketters van het Mahometaan-sche geloof, welke in zeer grooten getale in *Syrien*, en verscheidene andere Provincien van *Klein Asia*, gevonden worden) wenschten ook om die reden wel, dat ze van Religie mochten verwisselen, en een andere aanneemen, welke hen tot zo veele ongemakkelyke wasschingen niet verbond.

De vyfde der Turksche wasschingen is de geene, welke men *Eulu-Jamaks*, of dood-wassching noemt. Van deze zal ik tegenwoordig niet spreken, dewyl ze niet voor het gebed geschied, en alleenlyk na de dood der *Musulmans* gebruikt word. En zynde dan aldus ten einde van deze voorbereidzelen geraakt, zullen wy tot het gebed zelve overtreeden, doch altoorens iets zeggen, van 't geen de Turken onmiddelyk eer zy in de Mosqueë treden onderhouden.

Als een goed *Musulman* aan de vier gemelde reinigingen voldaan heeft, moet hy met nedergeflagen gezicht Tempel-waarts gaan, en, denkende wat eerbiedigheid hy aan die plaats schuldig is, zyne schoenen aan de deur uittrekken; weshalven d'Oosterlingen, dewyl zy 'er zo menigmaal daags toe gehouden zyn, een soort van schoenen hebben uitgevonden, bekwaam om 'er, zonder het lighaam eens te buigen, of 'er het behulp der handen toe van nooden te hebben, met gemak te te kunnen uittreden. Zy noemen ze *Pabouches*, en mogen eer voor een slag van Pantoffels of Muilen, als voor schoenen, te boek gesteld worden. De koleur is verscheiden, geel, rood, paars, swart, enz. De Turken en Franken draagen ze gemeenlyk geel; d'Armeniers rood; de Grieken paars; en de Jooden swart: maar niemand van alle deze natien vermag ze, zo lang als ze in het gebied van den Grooten Heer woonen, groen te draagen, gelyk al de Wereld in *Persien* mag doen. 't Zou een Christen, die in Turkyen woonde, tot een misdad gerekend worden een koleur aan de voeten te draagen, welke by de Mahometaanen, door de genegentheid die hun Propheet tot dezelve had, voor heilig word gehouden: en de rechte *Musulmans* zouden de koleur, welke zy niet als met groote eerbiedigheid op hun hoofd zetten, en die gebruikt word om hunne *Emirs*, daar men den groenen Tulband aan geeft, als een teken van het maagschap 't geen zy met hunne Wet-geever en Propheet hebben

Geestig
antwoord
van Cha-
Abbas aan
een Turk-
sche Am-
bassadeur
nopen-
de
het groen.

hebben 't onderscheiden, geenzins aan de schoenen van een *Giaour* dulden. 't Antwoord, 't geen *Cha-Abbas* Koning van *Persien*, hier over gaf aan een Ambassadeur, dien den Grooten Heer aan hem gesonden had, is te fraay om hier geen plaats te hebben. De Gezant, niet als met hertzeer, door geheel *Persien* de Christenen, zo wel als de Turken, groene schoenen en kousen ziende draagen, verzocht uit den naam van zynen Vorst aan *Cha-Abbas*, dat hy aan alle zyne Onderzaaten wilde verbieden, een koleur, daar de waare Mahometaanen meerder eerbiedigheid voor behoorden te hebben, langer t' ontheiligen, en aan hunne voeten te draagen: dat hy zeer wel wist, dat, dewyl het de byzondere koleur van den Propheet was, de gelukkige aanhangers van zyne Wet, hun hoofd 'er maar mee behoorden te dekken, of 'er ten uitersten de voornaamste en eerlykste deelen van hun lighaam mee op te pronken: dat men ze, door een onlydelyke versmaading, niet tot zo verre most vernederen, als ze aan de voeten te trekken, en 'er mee in de slykte loopen, gelyk men straffeloos door zyn geheele Ryk deed, en zelfs de *Giaours*, de *Chifoutlers*, daar zy de Jooden mee be- tekenen, en alle d'andere *Mordars*, of *onreinen*, zonder eenig onderscheid. *Cha-Abbas*, die de vol- maakste Vorst van het geheel Oosten was, en wiens treffelyke hoedanig- heden hem de genegentheid van alle de volkeren verwekten, ziende dat d'onrechtvaardigheid der *Osmanlis*, of *Ottomannen*, indien het hen mogelyk was geweest, de menschen trachtte te beletten zich van de groene koleur, welke de Natuur hen zo mildelyk schenkt, te bedienen, en hen te noodzaaken, niet aan hunne schoenen te durven gebruiken, 't geen die goede Moeder hen over de gansche oppervlakte der aarde, zelfs onder de voet-zolen, spreid, en willende een zo belachelyke voor- slag liever met een geestige schert- fery afwyzen, als de versmaading, welke een zo lomp verzoek ver-

diende, eeniger maaten laten bly- ken, geliet zich als of hy bewilligde in 't geen den Grooten Heer voor hem begeerde, en beloofde den Ambassadeur, dat hy aan zyne On- derzaaten, en aan alle de geenen, die in zyn gebied woonden, zou doen gebieden, de koleur van den Propheet niet meer aan hunne voeten te gebruiken, met byvoeging dat hy verzekert was, dat, zo haast als 'er het verbod af gedaan was, men geen groene schoenen in *Per- sien* meer zou zien draagen: maar dat, eer hy die order liet af kondigen, den Grooten Heer, die zo yverig voor deze koleur scheen, alvorens een andere over het zelve onder- werp in zyn gantsche Ryk ter uit- voering moest doen stellen. Weet gy niet, zei de Vorst tegen den Ambassadeur, dat uw Meester zon- der de minste bekommring voor zyne oogen ziet, dat men de koleur van *Mahomet* in zyn gebied veel meer ontheilgd, als men in *Per- sien* doet? In myne staaten draagt men aan de schoenen en kleederen niet anders als een groen dat dood is; en alle de beesten van *Turkyen* ontlasten zich dagelyks, straffeloos, van hunne vuiligheden op het gras, zynde de levendige koleur, welke onze Propheet beminde. Gaat dan aan uwen Meester zeggen, dat hy eerst alle de beesten, die in zyn Ryk zyn, belette het gras voortaan met hunne drek te besmetten, en met voeten te treden, gelyk ze gestadig doen, en ik zal myne On- derzaaten als dan wel weten te be- letten voortaan groene schoenen te draagen. *d'Elchi* of Turksche Ge- zant, wel merkende dat *Cha-Abbas* met dit antwoord de dwaasheid van zyn verzoek bespote, ging uit de *Talaro*, zynde de plaats daar de Persiaansche Koningen gemeenlyk gehoor aan d'Ambassadeurs geeven, om zyne geele *Pabouches*, die hy aan de deur gelaaten had, ge- lyk men doet aan den ingang der *Mosqueën*, en andere plaatsen welke men eerbiedigheid moet toedraagen, weder aan te trek- ken.

't Waar

Vervolg
van de
Kerk ge-
baarden.

't Waar te wenschen, dat alle de Christenen, welke geen genoegsaame eerbiedigheid voor de Tempels, en geen aandacht voor de gebeden, die aldaar gedaan worden, hebben, eens mochten aanmerken, op hoedanig een manier de Turken zich kwyten, van d'enge verbintenis aller menschen, om God met nederigheid en aandacht te bidden: zy zouden gewisselyk van hen leeren, niet in den Tempel te treden met een ziel bezoedeld met misdaden, wanneer ze aanmerkten, dat de Mahometaanen zich zo zorgvuldig wasschen van de minste vuiligheden, daar zy hun lighaam of kleederen mee besmet mogen hebben; mitsgaders zich aan de deur der Christene Tempels van de Wereldsche handelingen ontslaan; en'er niet afspreken, gelyk de meesten in de plaatsen, verordend tot het gebed, doen, indien zy betrachtten, dat zelfs de Turken nooit in hunne *Mosqueën* gaan, zonder hunne schoenen aan de deur uit te trekken, en, gedurende het gebed, in een stilheid en zedigheid, welke niet genoeg gepreezen kan worden, opgetoogen te wezen.

't Is ook ten inzichte van dit gebed, zo dikwils en met zulk een zedigheid herhaald, dat d'Ottomannen gelooven, dat God hen Meesters van een der schoonste Landen, welke in de drie beste deelen der Wereld zyn, gemaakt heeft.

Maar om niet 't eenemaal te gelooven 't geen uit den mond van een Mohometaan komt, zal ik hier in voegen, 't geen Monfr. *Grelot* verhaald, hem, ter zaak van d'ontheiliging der Kerken, met een Grieksch Christen ontmoet te zyn. Deze Griek, zegt hy, was van *Constantinopolen*, over de tachtig Jaaren oud, en de Zoon van een Vader, die'er over de honderd geleefd had, gelyk ook zyn Groot-Vader. Hy woonde dicht by *S. Sophia*; en gelyk hy my menigmaal in 't Portaal van dien Tempel had zien treden, zeide hem de vrees, dat zo menigvuldige bezoeken van een

Mosqueë, wel licht mochten voortspruiten uit een begeerte om van Religie te veranderen, of my in gevaar stellen, van'er toe gedwongen te worden; en hy werd gedreven door een yver van liefde om my aan te spreken, en te vraagen, of hy wel mocht weeten, wat my bewoog om *S. Sophia* zo dikwils te gaan bezoeken? Ik antwoordde, dat het de schoonheid van dien Tempel was, die my derwaarts trok; en dat ik my niet moede kon zien aan een plaats, die zo lang tot de heilige Geheimenissen van het Christendom gediend had. De goede Gryzaard vatte my al bevende by de hand, en zei met de traanen in d'oogen: *Ach myn kind! Indien onze Vaders nooit als met eerbiedigheid in S. Sophia hadden getreden, gelyk de Turken tegenwoordig doen, wy zouden noch de Meesters van die Kerk weezen: maar, vervolgde hy, God, die yverig is van de eer zyns Huis, heeft deze misdaad der Grieken strenger gestraft, als alle d'andere zonden, welke zy begaan mochten hebben.*

Thans verhaalde hy my in 't lang 't geen zyn Groot-Vader hem menigmaal hier over had verhaald, en zeide onder anderen, dat de hoogmoed onder de regeering der laatste Christene Keizers van 't Oosten tot zo verre was geklommen, dat de lieden van aanzien, en van vermogen, zelfs te paard in deze Kerk reeden, of'er zich met Rosbaaren in lieten voeren; zulks dat ze dikwils met de vuiligheden van die beesten besmet werd; met byvoeging, dat *Mahomet de II^{de}*, die *Constantinopolen* innam, de eerste-maal in deze toerusting aldaar niet gekomen was, als om dat men hem zeide, dat, zo'er de Grieken geen swarigheden in maakten, hy zyn paard ook wel in den Tempel mocht voeren, en niet eer als voor het Altaar afstyggen, om'er zyn gebed te doen.

't Gaat dan zo niet met de Mahometaanen. Zy vervoegen zich nooit tot het gebed, dan in een zo zedige en nederige gestalte, dat men zich geen dieper onderdaanigheid kan

verbeelden: want na dat zich wel gewasschen, en de schoenen aan de deur van de *Mosquee* uitgetrokken hebben, plaats en zy zich, zo dicht als ze kunnen, aan den *Imam*, zonder echter de geenen, die voor hen gekomen zyn, te stoeten of te verdringen, hier vallen ze op de knien neder, en gaan op de hielen zitten, zynde het postuur, 't geen d'Oosterlingen 't nederigste oordeelen, om aldus den aanvang van het gebed te verwachten, zonder dat ondertusschen iemand met den geenen, die naast hem zit, durft spreken, noch 'er ook zelfs eens om denkt.

De tyd des gebeds gekomen zynde, ryft den *Imam* op, en, staande overeind, legt beide zyne vlakke handen tegen zyn hoofd aan, waar na stoppende d'ooren met de twee duimen, heft hy zyn gezicht ten Hemel, en zingt zeer luid en onderscheidentlyk het gebed, terwyl hem het volk met een zachte stem volgt, en alle zyne vreemde postuuren nabootst. 't Is niet noodig de woorden van het gebed hier in te voegen: wy zullen alleenlyk een uitlegging geeven van de voornaamste Arabische passagien (want men moet weten, dat d'openbaare gebeden in d'Arabische taal gedaan worden) van dewelke de Mahometaanen zich in hunne gebeden bedienen, en die getrokken zyn uit het eerste Hoofdstuk van den *Alkoran*.

Wanneer de Turken in den aanvang van het gebed hunne handen en oogen om hoog heffen, zeggen zy, *Bis milla hirrakban irrachimi*, 't welk betekend in den naam van den Goedertieren en Barmhartigen God, waar na de handen beneden den gordel latende daalen, leezen zy, hebbende d'oogen ter aarde geslagen, het gebed, 't geen zy de *Fatiche*, of *Fatha* noemen, zo veel te zeggen als de *Voorreden*, om dat het uit de inleidinge, of den aanvang van den *Alkoran* getrokken is. Ziet hier d'uitlegging.

Lof zy God, die den Heer der Wereld is, Goedertieren en Barmhartig. O! Grootte Koning van den dag

des Oordeels, wy aanbidden u; wy vertrouwen ons op u: behoud ons, dewyl wy u aanroepen, op den rechten weg der geenen, welke gy verkooren hebt, en met uwe genade begunstigt; laat ons niet afwyken, op den weg der geenen, tegens dewelke gy vertoornt zyt, noch der ongelooovigen of dwaalenden. Amen.

Na dat dit gebed geeindigd is, buigen zy zich nederwaarts, leggende de twee handen op de knien, en zeggen *Alla hou Heber* enz. Be-
tekenende.

God is Groot. O! myn God, eere zy u: uwe lof en uw naam zy gezegend, en uwe grootheid verheven, want daar is geen andere God als gy.

Hier na schreeuwen zy altemaal luydskeels met den *Imam*, of den geenen die het gebed doet, *Alla Heber, o Grootte God!* en werpende zich neder, kussen zy tweemaal de aarde, schreeuwende 't elkens *Alla Heber*.

Deze buigingen heeten *Rekiets*. Zy zyn verscheiden in getal, volgens d'uuren van het gebed. 's Morgens maaken zy 'er maar zes, 's middags acht, naa den middag zes, 's avonds acht, en zo veel 's middernachts, als de Maanen van *Recheb*, *Chaban*, of *Ramazan* hen verplichten des nachts ten bedde uit te stygen, om na de *Mosquee* te gaan.

Als d'eerste dezer knie-buigingen gedaan is, ryzen ze op, en vangen de voorgaande *Fatha* weder aan, welke zy staande overeind zeggen, zonder de duimen in d'ooren te steeken; vaarende wyders met het zelve gebed voort, tot dat zy zo veele *Rekiets*, of knie buigingen, gedaan hebben, als het uur vereischt. Thans ryzen zy ten halven op, en gaan op de hielen zitten, kykende zeer aandachtig, zonder het gezicht elders te wenden, in hunne geopende handen, als of ze in een boek lazen, terwyl ze ondertusschen een getal van zegeningen ter eere Gods zeggen, welke zy by de leden van hunne vingeren tellen. Deze zegeningen zyn als zo veele dankzeggingen, die zy aan God doen, wegens

ons de Aal word gesteecken. Zy leggen de rooster voor over de Schuit, en vangen aldus verscheidene soorten van Visch; gelyk ik ettelyke reizen, op d'Oorlogschepen te *Smirna* zynde, gezien heb, alwaar wy ook met de sloep dikwils van hen gingen koopen.

Gelyk de Huizen in *Constantinopolen* meestendeel van hout gemaakt zyn, en dat de Turken omtrent dusdanige dingen vry wat onachtzaam vallen, is men'er dikwils brand onderworpen; by welke gelegentheid, inzonderheid als de wind wat sterk is, vermits'er de straaten zo geweldig eng zyn, somtyds verwoestingen veroorzaakt worden, dat men ze niet zonder schreyende oogen kan aanschouwen. Terwyl ik te *Galata* woonde, heb ik ettelyke maalen dit ongeluk binnen *Constantinopolen* zien ontstaan. Onder anderen wierden'er eens omtrent de vyf honderd Huizen door verflonden; en indien het wat harder gewaait had, zou het'er op ver na niet by gebleeven hebben. 't Verbeeldde zich te *Galata*, alwaar ik op een der hoogste Huizen geklommen was, in een afgrysselyke gedaante, en niet anders, dan of'er een gantsche gemeene Stad in

volle vlam stond. Om den loop van het vuur te stutten, worden de gebuurige Huizen, en somtyds twintig of dertig Huizen hooger, als daar de brand gevat heeft, onder de voet gehakt: dat 's te zeggen, dat men'er zo hoog een aanvang mee begint te maaken; want men hakt niet verder onder de voet, als 't van nooden is. Tot dezen arbeid zyn zekere lieden gesteld, *Baltadgis*, of *Byldraagers*, geheeten, welke van den Grooten Heer daar een zekere bezolding voor genieten, en dezen dienst met hunne bylen verrichten. Onderwyl, op dat de vlam gestut, en de gebuurige Huizen, zo veel als 't mogelijk is, gespaard mogen worden, moeten de *Sakkaas*, of *Waterdraagers* (lieden die zich geneeren met het water dagelyks in *Loeders*, of *Lederzakken* door de Stad te koop te brengen) gestadig water aanhaalen; en aldus word men eindelyk meester van den brand. 't Is waar, dat de Huizen meestendeel kleyn zyn, en derhalven met weinig kosten weder opgeboud kunnen worden: maar men heeft voorbeelden, dat'er tien à twaalf duizend, zo Huizen als Winkels, op eene reis door het vuur zyn vernield.

XXVI. HOOFDSTUK.

Byzonderheden wegens de Jagten van den Grooten Heer.

Koetzen by den zelve op de reis gebruikelyk. Vermomming om goede order te doen onderhouden. Dienst ter tafel. Gehoor van Gezanten. Persoon; en Zoonen van den Grooten Heer. Wyse van zyne hulding. Eerbiedigheid en getrouwigheid der Turken omtrent de Ottomanni-sche Stam, enz.

Dewyl ook, na de voornaamste byzonderheden dezer volkeren af gehandeld te hebben, wel yts van der zelve Vorst diende te zeggen, zal ik 'er dit Hoofdstuk mee beslaan, doch alleenlyk melden, 't geen van anderen, of achtergelaaten, of niet geweeten is.

Buiten de vermaakelykheden, welke den Grooten Heer in zyn *Serrail* geniet, verlustigd hy zich dikwils met de Jagt, zo met de Valken, als met de lange Honden.

Jaarlyk-sche algemeene Jagt van den Grooten Heer. Eenmaal des Jaars word 'er een algemeene Jagt aangesteld, en ten dien einde een omvang van vyf, of zes, dagen reizens genomen, in welke de Landzaaten, van de Dorpen opontbouden (want niemand is by deze gelegenheid uitgezonderd) allengskens inkrimpen, besluitende het Wild aldus hoe langer hoe enger. Eindelyk, als het nu altemaal in een kleinen omvang by malkander is gedreeven, zet zich de Keizer in het midden op een verhevene plaats, en schept zyn vermaak in het zelve met stokken te zien doodslaan, 't geen, ten opzichte der wilde Swynen, dikwils zo heel gemakkelyk niet toegaat.

Gewoonlyke Jagt. De gewoonlyke Jagt, die by na alle weken geschied, voornaamentlyk in het Winter-sayzoen, duurt gemeenlyk van des morgens tot des avonds. De Vorst, verzeld door eenige zynere Jaager-meesters, en vyftig à zestig *Bostangis*, of *Tuinheden*, zet het dan aan op Haazen, Vossen, en Wolven, of ook wel, met de Valk, op Faizanten en Patryzen.

Als den Grooten Heer op de reis is, bedient hy zich van een zekere

soort van Koetzen, rondom met *Jalousias*, of gevlochten traly-werk, op dat de geenen zynere Bywyven, welke hem verzellen, het vermaak mogen hebben van alles te kunnen zien, zonder zelve gezien te kunnen worden.

Dikwils gaat hy in onbekende kleeding langs de straat, om te zien, of 't geen hy verordend heeft wel behoorlyk nagekomen word; en in geval van het tegendeel, doet hy de geenen, welke zich ergens in vergrypen, aanstonds na verdienste straffen: ten welken einde hy zich, op een afstand van ettelyke treden, door uitvoerders zynere geboden doet volgen.

De Spys word den Grooten Heer opgedischt door zynen Opper-kok, met eene schotel t' evens. Hy zit op de Turksche wys, en heeft een prachtige geborduurde doek voor zich leggen, om zyne kleederen niet te bevleken. Een andere, van dezelve stof, die hem over den arm hangt, diend hem tot een Servet. De Schotelen zyn van Chineesch Aardwerk, of Porcelein, of ook wel van gezegelde aarde, welke men zegt goed te zyn tegens het vergift. Eenige willen, dat hy by wylen uit goudene Schotels gediend word; 't geen ik echter niet al te wel kan aanneemen: want het word by de Turken voor zonde geacht uit goud of zilver te eeten. Dit is ook d'oorzaak, waarom zy niet als houte lepels gebruiken. Zyn drank is gemeenlyk *Serbet*, vermengd met *Amber de gris*.

Buiten op zyne Lust-huizen word de Keizer altyd uit Porceleyn gediend,

diend; en is ook het zelve gebrui-
kelyk omtrent Gezanten van uit-
heemsche Vorsten, wanneer zy,
eer ze ter gehoor van den Vorst
opgeleid worden, door den *Primo*
Vizir, in de zaal vanden *Divan*,
onthaald worden.

Gehoor
van Ge-
zanten.

d'Audientie is zeer kort, en wor-
den door de Ambassadeurs maar
de Credentiaalen, of geloofs brieven,
overgeleverd, en wyders de zaaken
met den *Vizir* behandeld. By deze
gelegenheid, te weten, als 'er ge-
hoor aan een Gezant verleend word,
geschied ook dikwils de betaaling
aan de Krygs-macht, op dat de
Grootshheid van het Ottomannische
Ryk ten toon gesteld moge werden.

Geduurende de maaltijd van den
Grooten Heer, is 'er een doode-
lyke stilte, die niet gestoord word,
als door de grillen en snaakeryen,
welke de bootzemaakers, waar van
'er een tamelyk getal aan het Hof is,
en die zich om 't zeerst tot het ver-
maak van den Vorst be-yveren, be-
dryven.

Perfoon,
en Zoonen
van den
Grooten
Heer.

Toen ik eerst te *Constantinopolen*
was gekomen, had ik geen grooter
nieuwsgierigheid, als om den Mo-
narch van dat wydluftig Keizerryk
te zien, en hebbende verstaan, dat
zulks des Vrydags, de Sabbath der
Turken, kon geschieden; als zynde
hy dan gewoon zyne Godvruchtig-
heid te gaan pleegen, nam ik, verzeld
van maar eenen vriend, hem waar,
omtrent de *Validér*, een *Mosqueë*,
of Kerk, door zyne Moeder gesticht,
in dewelke zy, in een zeer kostelyke
Kapel, begraven legt.

Wy zagen hem voor by ons heen
ryden, zittende op een schoon bruyn
Paard, zonder eenig gevolg als van
drie voetknegten. Ook was 'er
niemand omtrent die het oogmerk
had, daar wy om gekomen waa-
ren; weshalven wy hem op ons ge-
mak konden bezien, zonder echter
te laten blyken, dat onze nieuws-
gierigheid zich daar toe strekte,
waarom wy dan ook een *Kalpak*, of
bonte muts, gelyk de Grieken draa-
gen, opgezet hadden, daar de
Franken anders gewoon zyn met
hoeden te gaan.

Zyne gestalte was middelmaatig,
de koleur bruin, de baard weinig,
en den ouderdom omtrent veertig
Jaaren. Hy was Vader van twee
Zoonen, welke hy over al met
zich nam, zo op de Jagt, als in
andere gelegentheden, behalven als
hy zich met eenige zyner Vrou-
wen ging verlustigen. d'Oudste was
zeftien à zeventien jaaren, kloek en
sterk van lighaam; de jongste daar
en tegen heel tener, doch min-
lyker.

By de komst van een nieuwen
Keizer tot het Ryk, is het gebrui-
kelyk, dat hy zekeren dag steld,
op den welken hy zich te water na de
Mosqueë van *Prup*, gelegen aan het
einde van den ingang der Haven,
doed voeren. By deze *Mosqueë*
heeft men een Klooster, en in het
midden van het zelve een verhevene
plaats van marmer steen; rustende
op eenige Kolommen van dezelfde
stofte. De Vorst hier op gestee-
gende, word hem, na eenige ge-
beden en plechtigheden, door den
Moufti het swaard aangegord; waar
na hy met al zyn gevolg te paard
zyne intrede te *Constantinopolen*
doet, rydende wyders tot aan het
Serrail, aan de Poort van het welk
een yder aftreed, behalven den
Keizer, die na binnen ryd, en niet
eer afstyg, voor dat hy aan het eind
van het tweede Hof gekomen is,
binnen welkers omvang niemand, als
de Vorst alleen, zich te paard mag
vertoonen: en word deze plechtig-
heid hier te lande gehouden, voor
't geen by de Koningen in Christen-
ryk de hulding is.

Sedert dat dit Ryk aan de Otto-
mannische Stam is gekomen, is het
'er nooit weder van afgeweeken.
Ook is dezelve in zulk een groote
eerbiedigheid onder de Turken, dat
zy niet zouden durven denken
om ymand, tot nadeel van den
wettigen Erfgenaam, op den
Throon te verheffen: maar in-
dien d'afkomelingen van die Stam
t'eeniger tyd zouden komen t'ont-
breken, zoude de Kroon, na ik
my heb laten zeggen, aan den
Tartarischen Cham vervallen.

Nooit

Hulding.

Eerbie-
digheid en
getrou-
wigheid
der Tur-
ken, om-
trent de
Ottomaan-
nische
Stam,

Nooit ziet men hier d'onderdaanen eenige ongetrouwheid, of verraadery, omtrent hunnen Vorst pleegen; en ik geloof ook niet, hoe wel ze vry gierig vallen, dat zy'er met geld, of andere diergelyke middelen, toe te brengen zouden weezen. 't Waar te wenschen, dat men het tegendeel niet van de Christenen konde zeggen.

Ook zyn zy getrouwer als deze, omtrent hunnen Godsdienst; want, hoewel 'er voorbeelden zyn van Turken, welke het Christen geloof hebben aangenomen, zyn ze niet zeer menigvuldig, en daar moeten zeer kragtige redenen weezen, om hen zo verre te brengen. De Christenen daar en tegen, in die Lan-

den, indien zy'er eenig voordeel uit weeten te be-oogen, vallen dikwils met weinig bekommering tot het Mahometaanfche geloof over, hoewel zy het nooit tegens hunne wil behoeven te doen, en dat de Turken ook als dan minder achting voor hen hebben, als dat zy by hunnen Godsdienst blyven: want d'ondervinding heeft hen geleert, dat men niet veel goeds moet verwachten van ymand, die zynen God niet getrouw is. 'k Heb'er, zo tot *Constantinopolen*, als elders onder de *Ottomannische* Heerschappy meer als een voorbeeld van gezien, en die'er anders van spreken, hebben niet veel kennis van zaaken.

XXVII. HOOFDSTUK.

*Byzonderheden wegens des Grooten Heers Krygsmagt, en
't geen daar toe behoord.*

Krygs-
macht van
den Grooten
Heer.

Dewyl een zo wydluftige Heer-
fchappy, als de Turksche, niet
zonder een kloek getal van Krygs-
benden kan bestaan, onderhoud den
Grooten Heer, zo wel in tyd van
Vreede, als Oorlog, een menigte
van voet en paarde Volk, welke alle
twee Maanden hunne bezolding ont-
fangen. 't Voet-volk is verdeeld in
verscheidene lighaamen, als daar
zyn de *Kapidgis*, de *Solaques*, de
Janitfers, enz.

Kapidgis. De *Kapidgis*, zo veel gezegt als
Poort-bewaarders, ter oorzaak dat
zy de Poorten van het *Serrail* be-
waaren, maaken een getal van over
de drie duizend, en staan onder
een Hooftman, die den naam van
Kapidgi-Bachi voert. Deze hou-
den zich by veele gelegentheden,
als in Audientien van Ambassadeurs,
enz: omtrent de Persoon van den
Grooten Heer, en zyn ook buiten
Constantinopolen d'uitvoerders van
zyne dood-besluiten: want als 'er
een Hoofd van den eenen of den
anderen Rampzaligen, die het on-
geluk gehad heeft om den Vorst te
mishagen, gehaald moet worden,
geschied het door een *Kapidgi*.
Zy dragen, om van de andere Krygs-
lighaamen onderscheiden te wer-
den, een zekere soort van spitze
Mutzen.

Solaques. De *Solaques* zyn eygentlyk de
lyfwachters van den Grooten Heer,
en houden zich omtrent hem, wan-
neer hy door de Stad gaat. Hunne
Wapenen zyn Pyl en Boog; en hunne
Mutzen mede spits, doch op een
andere wys, en met pluymen ver-
cierd. Zy voeren dezen naam, die
Slinksen beteekent, ter oorzaak dat,
als zy, die zich aan de regter zyde van
den Grooten Heer bevinden, moe-
ten schieten, de pees met de linker-
hand trekken, ten eynde den Vorst
den rug niet toe te keeren.

Doch de voornaamste van het
voet-volk zyn de *Janitzers*, be-
staande ten deelen uit Tribuyt-kin-
deren, en voor een gedeelte uit vry-
willige verloochenden, waar van 'er
zeer veele onder zyn, doch weinige
geboorene Turken. Dit lighaam is
zeer magtig, tot verwonderens toe
eenig, en heeft groote privilegien
en voorrechten; weshalven zy van
een yder ontzien en ge-eert zyn.
't Maakt hen ook vry baldadig, en
doet hen dikwils vervaarlyke onge-
regeldheden aanrechten.

Ondertusschen durft 'er niemand, op
straf des levens, de hand aan leggen,
dan alleenlyk hunne Officiers, zy
daar en tegen vermogen, doch echter
zonder reden, allerhande soorten
van menschen te slaan, daar de
arme Grieken dikwils het gevoel
af hebben, gelyk ik meenigmaal aan
zeer lichte, of gemaakte oorzaaken
gezien heb. De Consuls en Ambassa-
deurs hebben 'er gemeenlyk in
hunne Huizen, welke zy langs de
straaten voor haar doen gaan. Die
ook bekommerd is van in of buiten
de Stad, door de moedwil der Tur-
ken, beleedigd te zullen worden,
voorziet zich met een *Janitzer*,
welke met een swaare stok in de hand
voor uit gaat, en den geenen, in wiens
dienst hy voor dien tyd is, tegens
alle overlast beveylicht.

't Getal der *Janitzers* van de
Porta word over de twaalf duizend
geschat.

Zy woonen voor het meeste ge-
deelte in twee groote gebouwen,
begrypende honderd en zestig Odas,
of Kamers, in welker yder zich
omtrent veertig onthouden, in
eenige meer, in andere minder:
't staat hen vry, zo ze begeeren,
elders hun verblyf te neemen, doch
zy worden echter onder deze of
geene

geene Oda gerekend, even of elke Oda een Rot, of Corporaalschap was.

Zy hebben verscheidene Officiers, en tot opperhoofd den *Janitzer-Aga*, die in zeer groot aanzien is. Hunne bezolding is van drie tot zes Aspers 's daags, en word een Asper verhoogd, 't elkens als 'er een nieuwe Vorst op den Throon komt te klimmen, yder Asper nu maakt ruim drie deuyten.

Arapes.

De *Arapes*, een ander soort van Voet-knechten, zyn zeer oude benden, al voor de *Janitzers* opgerecht, doch waaren eygentlyk pioniers, of schans-gravers, en derhalven ook in geen groote achting.

Gebegis, Topdgis, wiz.

Meer andere, als de *Gebegis*, of Harnas-veegers, de *Topdgis*, of Konstapels, enz. behooren ook nog tot de Krygs-macht te voet: doch ik zal my vernoegen met van de voornaamste gesproken te hebben, en tot de Turksche Ruytery overtreden.

Espahis.

De gemeene Ruyters zyn d' *Espahis*, welker lighaam mede zeer talryk is, zy worden, zo wel als de Voet-knechten, om de twee maanden betaalt, en trekken een bezolding van vyftien tot veertig Aspers 's daags, d'eene meer, d'andere minder, na dat ze lang of kort in den dienst van den Grooten Heer zyn geweest. Zy zyn verdeeld in Regimenten, welke yder een Vaandel van byzondere koleur, en yder een byzonderen Hoofdman hebben, die zy *Euluk-Agasi* heeten. Deze zyn eygentlyk bezoldigde Ruyters, en derhalven in een gestadigen en dadelijken dienst.

Maar men heeft noch een andere soort van *Espahis*, welke in plaats van bezoldinge een Timar hebben, waar van zy ook Timar-spahis geheeten worden. 't Is zo veel als een Commandery, daar zy d'inkomsten af genieten, en die hen gemeenlyk op overwonnen Landeryen betee-kend word. Zy staan onder den Sangiakbey, of Heer van den oord daar hunne Commanderyen gelegen zyn, onthouden zich ook den meesten tyd op de dezelve, en treden niet in dienst, dan als zy door den Grooten Heer op ontboden werden; wanneer zy gehouden zyn hem met een zeeker getal van Ruyters, na dat men oordeeld dat hunne Timars konnen veelen, by te springen.

Noch zyn 'er onder de Turken veele lieden van vermogen, welke mede voor een soort van Krygs-knechten gerekend worden: maar zy zyn niet gehouden ten Oorlog te trekken, of den Grooten Heer, die hun opperhoofd is, moet persoonelyk mede gaan, deze werden *Muteferakas* genoemd, een zeekere weerdigheid, daar men mee voorzien moet wezen, om het Gouvernement van eenige plaats te bekleeden.

Hoewel den Grooten Heer tot het dragen van deze lasten Jaarlyks *Muteferakas* swaare sommen gelds moet uitschieten, word'er egter niet altyd evenveel by verlooren: want hy is erfgenaam van alle degeenen, welke gedurende hun leven bezolding van hem genooten hebbende, zonder kinderen komen te sterven; en indien ze niet als Dochters nalaten, treed hy, als Zoon, voor twee darde deelen in d'erfenis.

XXVIII. HOOFDSTUK.

Zegenpraalende intrede van den Grooten Vizir, wegens de verovering van Segryn in Muskovien. Gevaar van den Resident Coljers en zyn gevolg, door de onvoorzichtigheid eeniger zyner Dienaars. Vuurwerk voor den Grooten Heer ontsteeken, enz.

Onder alle de gedenkwaardige dingen, welke ik te *Constantinopolen* gezien heb, moet ik ook niet vergeeten de zegenpraalende intrede van den Grooten Vizir Kara Mustapha Bassa. Hy keerde weder van Segryn in Muskovien, welke plaats hy veroverd had. 't Gerucht liep dat 'er den Grooten Heer zelve zou by wezen; 't geen derhalven te grooter nieuwsgierigheid verwekte: doch het wierd onwaar bevonden. Ik begaf my dan, op d'aanbieding van den Heer Coljers, doenmaals Resident, doch kort daar na Ambassadeur wegens haar Hoog Mogende aan de Porta, welke van voornemen was zich met zyn gantsche gevolg ten dien eynde na *Constantinopolen* te vervoegen, onder het zelve. Wy vertrokken omtrent twee uren voor den morgenstond uit *Pera*, en namen ons verblyf in een straat, daar den Heer Resident uitdrukkelyk een Huis voor zich en zyn gevolg had doen bereyden, ter oorzaak dat 'er de *Vizir* met zyn Krygs-volk door most trekken.

d'Intrede geschiedde omtrent drie uren voor den middag, en was zeer lustig.

Voor aan kwam de Ruytery heel geestig, en half op zyn Antyks, toegerust, zynde de meeste boven kleederen van verscheide kleuren, altemaal van zeer kostelyke zyde, en de monteeringe ongemeen rykelyk; welke verscheidenheid van kleuren, zo misselyk door malkander geschakeert, een aangename vertooninge maakte. 't Voet-volk, meestendeel *Janitzers*, deed zich ook heel cierlyk op, hebbende zich op een zo vreemde wys toegerakeld, dat ik lust kreeg om 'er eenige van

te teekenen; daar ik gelegenheid toe had, dewyl zy nu en dan, ter oorzaak van het groot getal, genootzaakt waaren itil te blyven staan. Boven allen behaagde my een Kok van den Grooten Heer, zeer geestig rond 'om het lyf behangen met eenige snuyfteryen van zilver, mitsgaders een meenigte van bellen en Koks gereedschap, daar hy, door de schielyke en geweldige beweeginge van zyn lighaam, vermengt met zyn vervaarlyk schreeuwen 'en juychen, een vreemd geluid mee maakte. Van plaats tot plaats, tusschen de benden, wierden verscheide dingen gedragen, als Tulbanden van de voornaamste Hoofd-Officieren, enz. 't Getal der Krygs-lieden in 't geheel wierd geschat op omtrent vyftig duyzend Perzoonen; weshalven al vry wat tyds verliep, eer de gantsche sleep voor by getrokken was. 'k Had 'er groot genoeg in: doch dit alleen mishaagde my, dat 'er, voornamentlyk onder het Voet-volk, gantsch geen ordre gehouden wierd, loopende bywylen als een koppel Schaapen door malkander, zonder ryen of gelederen in acht te nemen, of door ymand hier over bestraft te werden. d'Uitgelatene blydschap wegens hunne overwinning maakte hen verwilderd, en zou hen ook mogelyk niet veel na hunne Bevelhebbers doen luyfteren hebben. De strengheid der Krygs-tucht heeft by zodanige gelegenheid geen plaats onder de Turken.

Maar d'onverzichtigheid van eenige der Dienaars van den Heer Resident, zou ons dit vermaak haast zeer duur hebben doen betaalen. Gaande na de plaats daar wy onze barken hadden gelaaten, ten eynde weder

Gevaar van den Resident Coljers, en zyn gevolg, door d'onvoorzichtigheid van eenige zyner Dienaars.

weder na *Pera* te keeren, ontmoeteden wy in een straat, alwaar een der voornaamste Turken zyne woning had, zommige van desselfs bedienden, aan de Voorpoort; welke ziende zulken gezelschap van Franken, en daar onder Mevrouw de Gemalin van den Heer Resident, op zyn Hollands gekleed, ons eenige scheldwoorden na het hoofd smeedten. Twee of drie der Domestiken, redelyk bestooven, en derhalven vry wat onbedachter, als anders wel geweest zouden zyn, (want in *Constantinopolen* moet men voor deze dingen doov wezen) namen de vrymoedigheid, steunende op het gezag van hunnen Heer, van hen op dezelfde wys te antwoorden. De Turken vloogen daar op na binnen, kreegen eenige stokken, die ze altyd by der hand hebben, en kwamen daar mee op ons af. Dit veroorzaakte een groote verbaastheid. Den Heer Coljers die de Landaard by ondervinding had leeren kennen, en derhalven wist van wat nasleep dit werk zou hebben kunnen wezen, voegde zich met groote voorzichtigheid tusschen beyden, en trachtte hunne gramschap te stillen, met de schuld op d'onwetenschap van zyne Dienaars te leggen. Mevrouw zyne Gemalin, benevens Mejuffer Clara, hunne Dochter, die de Turksche taal zeer wel verstaat, en op de Turksche wyze gekleed was, voegden haar minnelyke woorden, by die van den Heer Resident, en brachten zo veel te weeg, op het verbitterd gemoed der Turken, dat zy zich eindelyk lieten gezeggen, en ons met vrede onzen weg vervolgen, niet weinig verheugd dat wy'er zo gelukkig afgekomen waren. Hier zag ik by ondervinding, niet tegenstaande 't geen ik van de *Janitzers*, en het groot ontzacht, 't welk men hen toedraagde, gezegt heb, hoe weinig zy zomtyds kunnen uit-rechten; want de Turken luisterden'er zo weinig na, als of zy'er niet eens by-geweest waren; en verre van hunne stokken te gebruiken, gaven zy de beste woorden, dieze geleerd hadden, doch ik

moet ook dit tot hunne verschooning zeggen, dat ze wel voorzagen, indien wy handgemeen waren geworden, dat ons leven, door de groote toevloeying van andere Turken, in een baarblykelyk gevaar geweest zou zyn. Dit voorval deed my het besluit nemen, van nooit meer in het toekomstende, met zo sterken gezelschap het een of 't ander te zullen gaan bezichtigen.

Met veel minder gevaar, hoewel op een periculouse post, woonde ik ook by het vermaak van een Vuurwerk, 't geen door twee myner vrienden, uitdrukkelyk ten dien einde van *Smirna* gekomen, tot verlustiging van den Grooten Heer vervaardigd was. 't Geschiedde by gelegenheid dat zy te *Smirna* eenige vreugde-teekenen, van die natuur, over de Vrede tusschen de Franschen, en de Hollanders hadden aangerecht, welke den Turken zo wel bevielen, dat'er zelfs het gerucht ter ooren van den Grooten Heer af geraakte. De Vorst, van Natuure nieuwsgierig, deed hen aanstonds ontbieden, op dat hy ook yts diergelyks van hunne konst mocht zien. 't Vuurwerk vervaardigd, en de tyd om het aan te steeken bestemd zynde, maakte ik my gereed om'er mede het plaizier van te hebben, te meer dewyl'er zeer zelden gelegtheden voorkomen, dat men omtrent eenig lusthuis van den Grooten Heer, wanneer hy'er zich met eenig zyner *Sultanes* bevind, vermag te naderen. Een der Vuurwerkers, die het Cancellierschap der Hollandsche Natie te *Smirna* bekleedde, was weder derwaards vertrokken, zulks dat de gantsche zorg nu op den anderen alleen, Rogier van Cleef geheeten, beruiste. Wy begaven ons dan des avonds in de bark, en roeiden tot voor het *Spiegel Serrail*, zynde een lusthuis van des Grooten Heers Bywyven. Op het gebod van den Vorst maakte men zich gereed. Ondertusschen plaatste hy zich met de Sultana, of Keizerin, op de Sopha, om het ontfleeken der Vuurwerken, door de vensters, 't aanschouwen.

Vuurwerk voor den Grooten Heer ontfleeken.

De

De nieuwsgierigheid, of ik ook mogelyk yts zou kunnen zien, deed my d'oogen nergens anders na wenden. Wy lagen dicht genoeg, zulks dat men bequamelyk de stemmen kon onderscheyden, zynde altemaal, uitgezonderd die van den Grooten Heer, Vrouwelyke; waar uit ik dan besloot, dat deze stoet van Dames, welke rondom de Sopha stonden, van het gevolg der Sultana moest zyn; doch, dewyl het licht niet groot genoeg was, kan ik niet zeggen yts anders daar van gezien te hebben, als een gewemel, en het geflikker der kostelyke kleederen. Wat het Vuurwerk belangt, 't was schoon, en moet de Juffers van het

Serrail heel wel behaagd hebben; want op yder slag der waterballen, welke by de Turken niet in gebruik zyn, ontstond een geschater van lacchen, gelyk ook op het slaan van de slag-swaarden, daar twee van 't gezelschap meesterlyk mede speelden. Een gedeelte der Bostangis onthield zich middelerwyl aan de waterkant, om te bezorgen dat'er geene onordentlykheden mochten gepleegt werden. Mogelyk, hoewel ik by deze gelegenheid niet al te veel gezien heb, zal het niemand licht gebeuren zo veel te zien; want dusdanige dingen komen zeer zelden voor te vallen.

XXIX. HOOFDSTUK.

Bedrieglykheid der Grieken. Hoofd-geld der Manlyke kinderen. Gebreken der Griekinnen. Gevaar der Franken van met dezelve te verkeeren. Straf der Griekinnen die zich in Hoerery verloop. Vreemde liefde-teekenen der Grieksche Jongelingen. Het Trouwen der Grieken. Jong Joodsch Huwelyk.

Eer ik de Stad *Constantinopolen* verlaat, moet ik noch eenige dingen wegens de Grieken aantekenen:

Zy verscheelen, wat hunne zeden belangd, weinig van de Turken; dog zyn op ver na zo oprecht niet, weshalven men, als men ytwees met haar te verrichten heeft, op zyne hoede moet wezen, om door hunne arglistigheid niet bedroogen te worden.

Wyders vind men 'er niet de minste schaduwe van die deftigheid, en wetenschappen, waar door zy eertyds zo vermaard zyn geweest; haare geleerdheid zynde verkeerd in een domheid, daar men nauwlyks weerga van zoude kunnen vinden. Doch men moet dit tot haare verschooning zeggen, dat het jok, daar zy onder zuchten, al het vuur van haar verstand uitdooft: ook zoude men beswaarlyk eenige natie vinden, die niet veel van haar luyfter zoude verliezen, indien zy de geweldenary van de Ottomannische Heerschappy zo gevoelig moest beproeven; waar van wy in het der tiende Hoofdstuk al eenigzints gemeld hebben.

Alle de Manlyke kinderen van de Grieken, gelyk ook van de Jooden, welke onderdaanen van den Grooten Heer zyn, moeten tot den ouderdom van veertien Jaaren gekoomen zynde, een zeeker Hooftgeld betaalen, 't geen zy *Harache*, of *Haradge* noemen. 't Bedraagd jaarlyks vier *Piasters*, zynde omtrent 10. guldens: doch de geen, welkers rykdommen bekend zyn, betaalen gemeenlyk eens zo veel. Van deze schatting is niemand uitgezonderd, hoe arm hy ook mag

wezen, uitgenomen die onder de protectie van eenige Ambassadeurs zyn; doch, om malkander te verlichten, gebeurt het wel, dat de Jooden in eenige Steden een zekere zomme gelds in 't algemeen uitmaaken, daar dit Hoofd-geld uit betaald kan worden; maar ik heb nooit gehoord, dat de Grieken die liefdadigheid voor malkanderen hebben, mogelyk by gebrek van vermoogen; waar door dan, dat te beklagen is, die geen, die het niet kunnen betaalen, zomtyds genoodzaakt werden tot de Mahometaanen over te vallen.

Veele gelooven dat derzelver eerstgeboorene Zoonen *Janitzers* van den Grooten Heer moeten wezen; doch het is onwaar, en nooit in gebruik gestelt geweest, als doen de Turken *Constantinopolen* eerst hadden ingenomen. Maar in afgelegene plaatsen werd getuigd, dat door de Turken de Zoonen van de Grieken, boven de zeven jaaren oud geworden zynde, menigmaal weg genomen werden, om in 't *Serrail* te dienen, gelyk reeds op 't 113de blad gezegd is.

Wat hunne Vrouwen belangd, zy zyn ongelooflyk hovaardig; maar op ver na zo schoon niet, als veele Reyzigers ons dezelve hebben afgeschilderd. De fraaisten die ik 'er onder gevonden heb, waaren op het Eiland *Chio*, of *Scio*, daar ik te zyner tyd van zal spreken. By deze hovaardy is een leuyheid gevoegd, welke voor die der Turkinnen geenzints behoeft te wyken, en, hebben wy elders wegens de gebreken van deze gesproken, men beelde zich vry in, dat de Griekinnen noch ruym zo gebreekig zyn.

Gevaar
der Fran-
ken, om
met dezel-
ve te ver-
keeren.

De Turken (dit zy echter van die van *Smirna* gezegt) laten niet toe dat de *Franken* by de Griekinnen verkeerren, maar, gelyk het geld hier te Lande alles te weeg kan brengen, vervoegen zich de geenene, die de gave der onthoudinge niet hebben, by den *Kady*, van wien zy een verlof-briefje gaan haalen, waar voor gemeenlyk tien a twintig ryksdaalders betaald word; anders loopt men gevaar van door den *Soubachi*, zo veel als Schout, by de kop gevat, en in de gevangenis gesmeeten te werden, daar men, zo men een perzoon van eenig vermogen is, onder de twee a drie honderd ryksdaalders niet uit komt; welke somme, indien ze niet spoedig genoeg betaald word, zetten ze de *Juffer*, daar men by betrapt word, op een ezel, met de darmen van eenige doode kring omhangen, en voeren ze aldus door de Stad om, roepende van tyd tot tyd, dat ze aldus gestraft werd, om dat ze by zulk of zulken perzoon in ontugt bevonden is. 'k Heb 'er evenwel gekend, die vrywillig aanboden, zich by de Griekinnen te laten betrappen, alleenlyk om het vermaak te hebben, van dezelve aldus te zien omvoeren: maar de *Soubachi*, wel wetende dat 'er niet van te haalen was, en dat ze wel haast met de Schepen, daar ze mee gekomen waaren, weder na Holland stonden te keeren, wilde de moeyte niet doen van haar te gaan vangen.

Wanneer de Turken ook vermoeden, dat zich eenige Griekin tot hoerery laat gebruiken, haalen zy ze uit haar huis, en doen haar door een Vroed-vrouw onderzoeken: welke haar Maagd bevindende, werd ze weder los gelaaten; doch anders loopt ze gevaar van gestraft te werden: maar zo de straf met geld afgekocht word, 't geen eigentlyk haar oogwit is, krygt ze weder een nieuwe Maagdom.

Vreemde
liefde-tee-
kenen der
Griekische
Jongelinge-
nen.

Gelyk het trouwen van de Grieken in een onbedachte Jeugd geschied, zyn de liefde tekenen, die de Jongmans aan hunne Vrysters betoonen, ook van een zonderlin-

gen aart, te weeten, zy snyden zich omtrent der zelve wooning, of als ze in gezelschap met malkander vroolyk zyn, met een mes in den arm, en betuigen aldus door het uitstorten van hun bloed, de hevigheid van haare liefde. Voornamentlyk worden deze zotternyen (daar de Turken mede niet vry van zyn) in dronkenschap aangerecht. Ik heb 'er gezien welker armen zodanig gekorven waaren, dat 'er naauwlyks een gave plaats aan te vinden was.

De Trouw der Grieken geschied op deze volgende wyze. De Bruid werd in een kamer apart geleyd, zynde heel cierlyk toegemaakt, om van de vrienden, en de bekenden gezien te werden: alwaar drie of vier uren gezeten hebbende, komen de speelmeysjes, d'eene aan de rechter, en d'andere aan de linker hand, om haar te vergezelschappen; als wanneer den Griekischen *Papas* werd gehaald, en in de kamer een stoel of tafeltje gezet, dienende in plaats van een Altaar; op dit tafeltje werd een bord gezet, waar op den eenen, of den anderen Heilig is geschilderd. Daar benevens leggen twee ringen, en twee van wol gemaakte kroontjes, waar by twee brandende waskaarsen werden geplaatst. Als dan werd den Bruidgom binnen geroepen, en gezet aan de hooger hand van de Bruid, waar op dan den *Papas* een groote schotel deed komen, die hy voor haar beyden neder zet, eischende van de omstaande vrienden, of die daar tegenwoordig zyn, eenige vereeringen, voor de geenene die in het Huwlyk staan te treden. Waar op den *Kompaar*, of *Peter*, die den speelknecht is, het eerste een vereering in de gemelde schotel legt, daar aan volgen alle die ter Bruyloft zyn gekomen, en yder geeft naar zyn vermogen, of liberaliteit: eenige geven een goude Dukaat, andere een Ryksdaalder, en de geringsten een Agt-en-twintig; sommige geven ytves tot Huisraad, als een met goud of zilver geborduurde neusdoek, kandelaars, of een kopere ketel, of yts diergelyks. Dit gedaan zynde, komt den speelknecht, en neemt

Het Trouwen der Grieken.

neemt het geld uit de gemelde scho-
tel, wind het in een der vereerde
neusdoeken, en steekt het in de
boesem van de Bruyd, en zet het
gegeven huisraad aan een zyde by
malkander. Dan komen den Bruy-
degom en Bruyd voor den Priester,
dewelke haar, alvorens het for-
mulier gelezen werd, met wierook
en andere kruiden, benevens de om-
staanders, beroekt. Alle de omsta-
nders houden haar middelerwyle bezig
met prevelen, en menigten kruysjes
te maaken, als biddende voor de
geenen die getrouwd staan te worden,
waar op vervolgens den Papas haar
het formulier voorleest, en troud, ne-
mende eerst den ring van het ge-
zeyde Altaar, die hy dan geheiligd
wezende, na wederom veel kruysen
gemaakt te hebben, aan des Bruy-
degoms regter pink steekt, en dan
zo mede dezelve ring aan des
Bruyds pink, het geene tot drie
verscheide reizen, aan haar beyden,
herhaald werd. Als dan doet hy van
gelyk aan beyde, met de kroontjes
op hare hoofden te zetten. Dit
geschied zynde, geven ze malkan-
der de regter hand, en werd haar
een glas wyn gegeven, daar ze een
mond vol uit drinken, benevens de
Kompaar, of Peter: het glas uit
zynde, werpt het den Papas aan

stukken; als wanneer hy een zyden
kleed over haar beyder hoofden leyd,
en doet haar danffen, of eenige dier-
gelyke bewegingen maaken. Wan-
neer alle deze Ceremonien gedaan
zyn, gaan de Mannen, en de
Vrouws-perzoonen, yder apart, en
maaken haar dien avond, of nagt,
vrolyk, en houden Bruyloft, zynde
het gezelschap veeltyds heel groot,
en de gerechten zeer menigvuldig,
doch alle aangedischt in kleene scho-
teltjes, van welke tusschen beiden
verscheidene, gedurende de maal-
tyd, veranderd werden. Als het
gezelschap zo groot is, hebben ze
geen tafel; maar, gelyk ze alle op
de Turksche wyze op de grond ne-
der zitten, zo werd de spyze mede
op de vloer neder gezet, en alle de
gasten bedienen haar van een servet
tot hand reiniging, 't welk zo lang
is, dat het zich over de schoot van
allen strekt.

Onder de Jooden worden de par-
tyen by wylen ook heel vroeg aan
den anderen verknogt. By myn tyd
trouwde een Jood van vyftien, met
een Meysje van twaalf Jaaren; en
binnen een Jaar wasser een kind uit
dit Huwelyk gesprooten, wanneer
deze drie te zaamen omtrent 29.
Jaaren konden haalen.

Jong
Joodsch
Huwelyk.

XXX. HOOFDSTUK.

Vertrek van Constantinopolen te water na Smirna. Korte beschryving van verscheidene onderweeg leggende plaatsen. Mitsgaders van de oude en nieuwe Dardanellen. Byzonderheden wegens den Hellespont. Overblyfzelen van Troyen. Gelegenheid van Bababarnoe, en Mitilene. Bericht wegens Tripolinsche Roovers. Wederkomst te Smirna, enz.

Vertrek
van Con-
stantino-
polen.

Na dat ik my omtrent ander-half Jaar tot *Constantinopolen* had onthouden, geduurende welke tyd ik een zeer gevaarlyke ziekte van acht Maanden had gehad, vertrok ik op den eersten van de Maand July des Jaars 1680. in gezelschap van twee myner Vrienden, van daar, om my weder na *Smirna* te begeven. Wy hadden uitdrukkelyk een bark afgehuurd, ten einde gelegenheid te hebben, om het aanmerkelykste, 't geen te water tusschen die twee Steden gelegen is, te konnen bezigtigen. 't Was omtrent zeven uren in den morgenstond, dat wy van *Galata* aftaken, varende dicht voor by de *Seven Toorns* heen, welke Sterkte ik afteekende, gelyk ze hier onder N°. 40. gezien word.

St. Se-
phano.

Ten tien uren kwamen wy al roeyende tot *St. Stephano*, alwaar ik een oud Kerkje, van des zelven naam, ging bezigtigen. Hier leggende kregen wy een gewenste voorwind, waar mede wy des naarmiddags ten drie uren vertrokken, passeerende *Boeyoek-Tschesme*, of de *grootte Punt*, daar een vermaakelyk Plaatsje leid, *Panejo*, of de *Madona* genaamd. Met Zonnen ondergang vonden wy ons, (na voorby, verscheydene Vlekken, en Dorpen, leggende geheel vermaakelyk aan het Canaal, gezeyld te zyn) voor *Selymbria*, tegenwoordig *Selivrea*, een oude Stad in het Oosten, voorzien met een meenigte van *Mosqueën*. Des

Rodosto.
Marmora.
Gano, Go-
ra, Hera-
clea.

Versniga,
Verita.

anderen daags voeren wy voorby *Rodosto*, *Marmora*, *Gano*, *Gora*, en *Heraclea*, een plaats leggende zeer lustig in het geboomte, wyders voor by *Versniga*, en *Verita*, mede

zeer vermaakelyk gelegen. Omtrent twee uren na de middag, passeerden wy *Gallipoli*, een redelyke groote Stad, doch niet wel bevolkt; daar wonen veele Grieken, die zich meerensdeels geneeren met *Raki*, of Brandewyn, te verkoopen. Men ziet 'er een Kasteel, doch van weinig belang; mitsgaders een kleyne Golf, dienende voor de Scheepen en Galeyen; en aan de Zeekant het Arsenaal of Wapen-huis, alwaar eenige oude Galeyen onder een soort van een boog leggen, welke door de Turken van de Venetiaanen genomen zouden zyn; wanneer zy het Eiland *Cyprus* vermeersterden. Doch het is waarschyntlyker, dat het overblyfzelen zyn van hunne Vloot, die by *Lepanto* geslaagen wierd, en dat zy ze over den Korinthischen Isthmus hebben gearbeyd; om dezelve in d'Archipel te brengen, daar ze doormaals te water niet konden komen, vermids de Christenen, die d'overwinning hadden bevochten, den doortogt bezet hielden. Deze Stad word geloofd d'eerste te zyn, welke de Turken in Europa, onder *Amurath* den eersten, in den Jaare 1363. hebben veroverd, zy vertoond zich onder N°. 41. en is eene der geenen, welke ik na de teekeningen, van den Heer *Wastjau* heb gecopieert, also my de tyd niet toe liet zelfs daar een afteekening van te maaken. Om de Scheepen by nacht en ontyden in geen ongelegenheid te doen vervallen, ziet men aldaar twee Vuurbakens, welke zeer gemaklyk uit het geld, 't geen yder die daar passeert moet geven, onderhouden konnen worden.

Tegen

Tegen over *Gallipoli*, op den over van *Asia*, aan den ingang van de *Witte Zee*, legt het van ouds vermaarde *Lampsaco*, een Stad of Vlek, meest door Turken bewoond, en daar zich weinig Grieken onthouden. De doorvaart tusschen *Asia* en *Europa* is hier heel eng, doch zeer vermaakelyk. Vervolgens quamen wy aan een plaats, *Mayte* geheeten, aan het einde van de *Propontis* gelegen, daar wy drie Steenbergen zagen, welke d'ingezetenen zeggen plaatfen te zyn geweest, daar tarw, koorn, enz. groeide, en aldus veranderd te zyn, om dat den Eigenaar, tegens alle reden wegens d'onvruchtbaarheid aan God klachtig viel. Hier loopt men met een sterke stroom af.

Oude Dardanel-
len.
's Namiddags omtrent vyf uren bevonden wy ons aan de Kasteelen, daar wy genoodzaakt waren des nachts te blyven leggen; vermits wy niet voor des morgens afgevaardigd konden worden. Deze Kasteelen, die de naam van de *Dardanellen* voeren (ter oorzaak dat *Dardanus*, dien *Jupiter* by *Electra*, Dogter van *Atlas*, geteeld had, d'eerste Koning van dit Land was; en'er een Stad bouwde, die, even als het gantsche omleggende Landschap, na zynen naam *Dardania* geheeten wierd) leggen op den oever van den *Hellepont*. Het Kasteel aan de zyde van *Europa*, in *Romanien*, bestaat in twee Bolwerken; heeft in het midden een ronden Toorn; en legt drie hoekig, aan den voet van een hoogen berg, daar een fraay Dorp op gelegen is. 't Vertoond zich hier onder N°. 42. 't Ander Kasteel op den oever van *Asia*, in *Natolien*, is gebouwd in de Vlakte; heeft mede een fraay Dorp by zich leggen, en vertoond zich, als onder N°. 43. te zien is. Na ik kon bemerken, was het zo wel niet van geschut voorzien, als het ander. 't Getal wierd op by de dartig stukken geschat, veele der welken tot aan den anderen oever reiken; zulks dat, niet tegenstaande de swaarte der steene Kogels, daar deze stukken (die altemaal waterpas, en schuin leggen;

op dat die van het eene Kasteel het ander niet mogen beschadigen) mee gelaaden worden (waar af de minste kaliber van zestig ponden is) die uit *Asia* in *Europa*, en weder die van *Europa* in *Asia* schieten: vermits de doorvaart, welke deze twee Kasteelen van malkander scheid, niet meer als een halve myl wyd is.

Veele gelooven, dat deze twee Kasteelen, en de Dorpen die'er by leggen, op de puinhoopen van die twee oude Steden *Sestos* en *Abydos*, gesticht zyn: doch men kan'er met geen volkomene zekerheid van oordeelen. Echter behouden de Kasteelen noch die naamen; wordende dat van *Europa* *Sestos*, en dat van *Asia* *Abydos* geheeten.

Zy worden voor de Sleutels van *Constantinopolen* gehouden, en gerekend vyftig Italiaansche mylen van daar gelegen te zyn.

Niemand mag hier voor by vaaren, zonder zich aan te geeven, en te laten onderzoeken, 't geen aan de zyde van *Asia* geschied.

's Morgens omtrent tien uren geraakten wy weder onder zeil, en passeerden de twee nieuwe Kasteelen, welke vier uren van de oude werden gerekend geplaatst te zyn. Zy leggen, gelyk de voorigen, aan wederzyden der oevers: doch de doorvaart is hier veel wyder, beslaande ten minsten een myl, en een vierde myls; zulks dat men'er, indien men dezelve trachtte te overweldigen, ten argsten genomen, niet als met verwaaide Kogels geraakt zoude kunnen worden.

Dat van *Europa* is gelegen tegen het hangen van een berg, en verzeld met een tamelyk Vlek, gelyk met N°. 44. verbeeld werd. 't Ander, op den oever van *Asia*, strekt zich in een Vlakte, en heeft mede een vlek by zich, volgens uitwyzing van N°. 45. 't Kanon dezer Kasteelen legt insgelyks waterpas: doch zy zyn wyders beide van geen byzondere sterkte, hebbende maar een eenige muur, zonder graft of bolwerken.

Hier omtrent is de zo vermaarde engte, die d'Ouden met den naam

Byzon-
derheden
wegens
den Hel-
lespont.

van *Hellespont* genoemd hebben, ter oorzaak dat 'er *Helle*, Dochter van *Athamas*, Koning der Thebaaners, trachtende, benevens haaren Broeder *Phryxus*, de laägen van haare Stiefmoeder *Ino* t'ontvluchten, het leven liet, en is op haar wydst, gelyk gezegd is, een myl en een vierde myls breed, behalven vlak voor aan den ingang, daar ze de wydte van ruim anderhalve myl heeft. Zy werd ook noch de engte van *Sestos* en *Abydos* geheeten, en voerd tegenwoordig den naam van de *Dardanellen*, of de Straat van *Gallipoli*. 't Was hier daar de Turken d'eerste maal uit *Asia* in *Europa* overstaaken, en daar *Xerxes*, Koning van *Persien*, een Schip-brug liet slaan, om achtmaal honderd duizend Man in *Griekenland* over te voeren.

Lemnos. Na dat wy de nieuwe Kasteelen verlaaten hadden, passeerden wy *Lemnos*, de plaats daar *Vulcanus*, zo als de Poëten beuzelen, uit den Hemel gestooten zynde, zyn heen kwam te breeken. Het strekt zich tegen het Land van *Troyen*, alwaar men de Stad *Tinda* tegen het gebergte aan het water ziet leggen.

Omtrent den middag kwaamen wy aan het genoemde Land van *Troyen*: doch onze Schiplieden, altemaal Grieken, en tot *Scio* t' huis hoorende, hadden zich, vermits de wind vry wat bulderde, gaarne ontslagen gezien van 'er aan te loopen, en trachtten ons wys te maaken, dat het niet zonder gevaar van Schipbreuk kon geschieden. Bemerkende derhalven, dat zy de reis maar zochten te spoeden, en ons een ydele vrees in te boezemen, voerde ik hen te gemoet, dat zy geen gedachten behoefden te maaken, van te *Smirna* het bedongen loon te zullen ontfangen, indien zy ons niet aan land zetteden; zynde de bark uitdrukkelyk daar op gehoord, dat zy ons onderwegen moesten aanbrengen daar wy wezen wilden. Aldus dan werd de steven derwaards gewend, en zynde met myne twee Reis-broeders, benevens eenigen der Schiplieden te land getree-

Troye.

den, om te zien wat van die doorluchtige Oudheden overgebleeven mocht zyn, vertoonde zich voor eerst, dicht aan de Zee, een soort van een Kom, waar van het water zeer ondiep was, en den omvang ongeveer een Italiaansche myl begreep. Zekerlyk zal het een Haven zyn geweest: gelyk men ook noch kon oordeelen aan d'overgeblevene stukken van Kolommen, daar de Schepen en Galeyen aan vast gemaakt wierden, op dezelve wyze, als ik te *Delos* had gezien.

Ruim een half uur landwaard in, zag ik op een berg het overblyfzel van eenig Gebouw, dog het was zodanig vervallen, dat ik niet bekennen kon wat het geweest mogt zyn, en verder voorttreedende ontmoetden wy verscheide Ruinen, gelyk ook veele stukken en brokken van sware Kolommen. Maar het geen al het ander verre te boven ging, waaren, omtrent twee uren landwaard in, d'overblyfzelen van een Gebouw, 't geen van een verwaarlyke grootte geweest moet zyn, gelyk men wel kon afmeten aan vier Poorten, staande noch over einde, welke de hoogte van vyf-en-veertig voeten hadden, behalven 't geen 'er van het muurwerk noch boven dezelven overig was, waar van de dikte zich tot vyf Vademen uitstreckte. De Voorpoort stond noch by na in haar geheel, en was van byzonder groote steenen op malkander gevoegd. Ik ontmoetede ook aan dit gebouw noch een menigte van kleine Poorten, zo van binnen, als van buiten, rondom het zelve heen; mitsgaders aan d'eene zyde een Muur, genoegzaam ongeschonden, waar aan ik veertien Poorten telde, mede van een tamelyke grootte. De lengte dezer Ruïne belloeg honderd en dertig schreden, en de breedte honderd. Ik tekende ze af zo haast als my mogelyk was, aan twee verscheydene zyden, gelyk N°. 46. en 47. verbeeld. Myns oordeels zal het een Tempel geweest zyn: immers het was van binnen zo fraay, als ik ooit een vervallen gebouw gezien heb. Maar aan alle deze

deze Ruïnen vond ik geen lofwerk, noch yts, waar uit ik de bouwkunde kon bekenen. Alleenlyk zag ik een stuk Steen, waar aan zich noch wat lofwerk vertoonde; weshalven ik het tot een gedenkteken, van dat, wel eer, zo zeer beroemde *Troye* met my nam, om by d'andere overblyfzelen der Oudheid, welke ik hier en daar verzamelde, te bewaaren. Gaarne had ik noch die-

per landwaard ingegaan, en gevoelde een knaaging, dat ik zo haast van daar moest vertrekken. Doch myne Reisbroeders wilden zich niet langer waagen aan een Oord, waar de boosaardigheid van het volk ons niet onbekend was.

In het wederkeeren ontmoetten wy noch verscheidene brokken van Oudheden, daar van ik 'ereenigen, hier nevens verbeeld, aftekende.

In der daad, de nieuwsgierigheid heeft my dikwils dingen doen ondernemen, waar van ik het gevaar niet genoegzaam bezefte: en de lust om d'overblyfzelen van *Troye* te bezien, zou ons duur genoeg hebben kunnen komen te staan, indien wy een ongelukkige ontmoeting hadden aangetroffen; doch tot ons geluk zagen wy niet een mensch. Niet te min had ons de vrees op de wêdertocht zodanig ingenomen, dat

wy gantsch besweet weer aan den oever kwamen, stappende aanstonds in de Bark, die in een oogenblik onder zeil stak.

't Was 's namiddags ten vyf uuren, ^{Baba,} toen wy weder van *Troye* vertrok- ^{barnoe,} ken, zettende de streek na *Bababarnoe*, zo veel gezegt als *Vaders neus*. 't Is een Punt in *Asia*, daar het Kasteel *Molva* oplegt, tegen over het einde van het Eiland *Mitilene*. De meeste vaartuigen komen hier by strydige

strydige winden hunne verblyfplaats des nachts neemen, ter oorzaak dat men 'er genoegzaam in veiligheid is. Op dit *Bababarnoe* legt een hunner Heiligen begraaven, *Baba* genaamd, 't geen Vader betekend; voor wien de Barken altyd eenig brood in het water werpen: doch de Meeuwen, die zich hier omtrent in groote meenigte onthouden, vaaren 'er 't best van.

Wy beslooten, dewyl het alreeds laat was, dien nacht daar te blyven, en kreegen noch een vaartuig by ons, 't geen mede van *Constantinopolen* kwam, en te *Smirna* 't huis hoorde. Ondertusschen, terwyl wy hier aan strand laagen, wierden wy gewaar, dat 'er eenige Visschers, met hunne Bark, mede hunne rustplaats meenden te neemen.

Dezen een goede vangst gedaan hebbende, brachten ons voor weinig geld de schoonste *Barbonnen*, die ik ooit gezien heb. 't Is een soort van Zee-visch, doch behoeft voor de Baars niet te wyken. Ook word ze op dezelve wyze bereid. 't Was noch wel een uur of anderhalf voor Zonnen ondergang; en yder overhongerig zynde, viel men aan den arbeid, om onze *Barbonnen* klaar te maaken. De toefstel was vreemd, en onze Schiplieden sprongen 'er zo kluchtig mee in de bocht, dat men het niet zonder lagchen kon aanzien. Voeg hier by, dat de Kok juist met tandpyn gekweld was, en een halfsleeten dock zeer aardig om zyn tronie geslingerd had; de visch wierd aan hoepelstokken gebraden, en zo als het spit was, was ook de schoorsteen, en de geheele toefstel. Deze goede over een komst maakte my begeerig om 'er een aftekening van te maaken, terwyl myn Confraters bezig waaren met de rotzen te beklimmen, daar ik hen plaatste, en my zelven by de keuken, om te zien of de Kok haast klaar was. N°. 50. doet hier aanwyzing van, alwaar men het Kasteel *Molva* in het verschiet op een berg ziet leggen, getekend met de letter A.

's Morgens ten negen uren staken wy weder onder zeil, en stelden de

streek na het Eiland *Mitilene*. Midelerwyl ontstond 'er een vervaarlyke wind; en de Zee begon zo hol te schieten, dat eenigen onzer Matroozen (want de Gricken, die groote snappers aan Land, doch zeer slechte Zeelieden zyn, verliezen terstond den moed, en achten zich, als ze geen land meer zien, geheel verlooren, niet wetende waar de baaren hen heen zullen werpen) de traanen over de wangen rolden. Wy booden hen derhalven aan hand aan het werk te slaan, en verweeten hen hunne bloodhertigheid met zulke gevoelige redenen, dat de schaamte hun weder moed scheen in te boezemen. Aldus dan begon yder zyn werk weer waar te nemen, en anderhalf uur na Zonnen ondergang geraakten wy in de Haven van *Mitilene*.

Deze Stad, die den selven naam als het Eiland voerd, is redelyk groot, en heeft boven op den berg een kloek, en tamelyk sterk Kasteel, omringd met een dubbelde muur, en beter bevolkt, als de Stad zelve, aanzienlyk wegens twee fraaye Havenen. 't Omleggende land is heel vermaakelyk, gelyk uit d'afbeelding, waar in het Kasteel met N°. 51. en het gezicht tegen over de Haven, die gelyk een inham is, met N°. 52. getekend staat, te zien is.

Te *Mitilene* leggende wierd ons bericht, dat zich drie Tripolinsche Roovers omtrent deze kust onthielden. Hier van hadden wy te *Constantinopolen* al gehoord, en den Heer Ambassadeur *Coljers* my derhalven geraaden, dat de reis over land zoude neemen, om dat gevaar 't ontgaan: doch wat naauwkeuriger verneemende, wat 'er van mocht weezen, wierd my gezegt, dat ze weder vertrokken waaren.

Maar de Turken van de *Dogane*, of Tol, waarschouwden ons, dat wel twintig *Barbarossen* zich daar onthielden, om de goederen, welke zy met de Tripolinsche Zeeschuimers geroofd hadden, (want weinige dagen geleeden hadden zy een Genueesch en een Venetiaansch Schip genomen)

Mitilene

Bericht wegens Tripolinsche Roovers.

te vrachten te verkoopen, en rieden ons derhalven wel op onze hoede te wezen, ten einde niet in hunne handen te vervallen.

't Leed ook niet lang, of eenige der gemelde *Barbaroffen*, kwamen by ons aan het strand, om te verfpieden wanneer wy meenden te vertrekken, en ons als dan met het een, of het ander vaartuig te vervolgen: weshalven wy, hebbende toenmaals geen Vrede met de Tripolinen, het veiligst oordeelden, zo haast als zy weder weg gegaan waaren, aanstonds onder zeil te steeken, alzo wy een gewenschte wind hadden; waar door wy zo veel gevorderd zouden kunnen zyn, dat, als zy ons vernamen, zy ons zo licht niet zouden kunnen achterhaalen. Maar onze Grieken waaren zo vol vrees, dat wy moeite genoeg hadden, zo met dreigementen, van hen niet een stuyver te zullen betaalen, als met beloften, van het bedongen loon te

verhoogen, om hen daar toe te bewegen. Wy geraakten dan in een oogenblik onder zeil, en in 't kort, zynde omtrent de middag, uit het gezicht van de Stad, en het Eiland.

De reden nu, waarom de Grieken niet durven vertrekken, om de Roo-verst' ontvluchten, is, dat als ze van dezelve gekreegen worden, zy gewoonlyk een goet getal van stokslagen, en kwaade handelingen te verwachten hebben, en ook wel het verlies van hunne vaartuigen en goederen.

Omtrent vyf uren passeerden wy de Stad *Fotia Vecchia*, of Oud Fotia, welke een redelyk fraay en groot Kasteel heeft, en zich op doet, gelyk de nevensstaande afbeelding vertoond; en 's nachts omtrent elf uren wierd het Anker, met groote blydschap, voor het Waterkasteel van *Smirna* uitgeworpen.

Fotia
Vecchia.

Weder-
komst te
Smirna.

XXXII. HOOFDSTUK.

Beleefdheid van den Heer van Dam, Consul der Hollandſche Natie te Smirna, die den Auteur van huisveſting en tafel verzorgd. Aanmerkelyke byzonderheden wegens de kameleons. Andere ſoorten van Gedierten. Vreemde ontmoeting van een Turkschen Slaaf, die zyne Moeder-taal vergeeten had, enz.

d'Auteur
neemt zyn
verblyf
ten huize
van den
Holland-
ſchen Con-
ſul.

Niet zo haast was het bekwaam dag geworden, of wy maakten ons gereed, om na de Stad te gaan; alwaar gekomen zynde, ging ik terſtond mynen plicht afleggen by den Heer *Jacob van Dam*, Consul van de Hollandſche Natie, die de beleefdheid had van my, gedurende myn verblyf te *Smirna*, zyn huis en tafel aan te bieden: daar en boven heeft my dien Heer, by alle gelegentheden, zo veel eer en vriendschap betoond, dat ik ten uiterſten in zyn Edelheid gehouden ben, en gemeind heb, tot deze openbaare dankelyke erkentenisse van deſſelfs weldaden, die ik hier laat invloeyen, ook na deſſelfs overlyden, verplicht te zyn.

Terwyl ik nu met zonderling ver-
noegen, en weinige bekommering
voor de dringendſte noodzaakelyk-
heden van het leven, den tyd te
Smirna doorbracht, kreeg ik gele-
gentheid om eenige Kameleons te
bekomen; zynde nieuwsgierig by
d'ondervinding te leeren, hoe lang
dezelfen in 't leven konden blyven.
Gemeenlyk had ik'er vier in een
groote kooy, en liet ze by wylen in
vryheid door myne kamer loopen.
Ook bracht ik ze dikwils achter in
de zaal van het huis, daar de wind
van de Zee-kant door heen ſpeelde,
wanneer men beſpeurde, dat ze veel
luſtiger, als na gewoonte, waaren,
en die friſſe koelte met geopende
bekken inhapten.

't Is een vaſt gevoelen by de Na-
tuurkenners, dat deze beeſten van
de wind leven; en inderdaad, 't ſteund
op d'ervarenheid, want ik heb de
mynen nooit zien eeten, of drinken,
t' en waare eenige vliegen, gelyk ik
in 't gevolg zal zeggen.

Ook is het een waarheid, dat zy
zich zeer dikwils van koleur veran-
deren. Ik heb dezelve by wylen
in den tyd van een half uur, drie of
vier maal van verwe zien verwiffelen,
zonder dat'er eenige koleur omtrent
was; als wanneer ik hen metter haast
met water, en ook wel met olyverw
aftekende. De koleuren, welke zy
het meest aanneemen, zyn een heel
ſchoon groen, vermengd met geele
ſtippen, of vlekken, zo fraay als men
ze met eenig penceel kan verbeelden;
ſomtyds ook met bruine vlekken:
en aldus is het gantſche lighaam ge-
tekend, zelfs tot de ſtaart toe. By-
wylen neemen zy een bruine koleur
aan, gelyk die der Mollen. Alle
welke verſcheidene veranderingen
ik afgetekend heb na eene, die zich
wel het meest, en fraayſt veran-
derde. Hunne gewoonlyke koleur is
grauw, of liever muisvaal, en de huid
zeer dun, en by na dooſchynende.
Meestentyd neemen zy een koleur
aan, als die van een Hagedis.
Doch wat belangt, dat ze de koleuren
zouden aanneemen, van alle de din-
gen, daar men hen opzet, ik heb
by ondervinding geleerd, dat de
Natuurkenners in dit gedeelte mis-
taſten: want zy neemen de roode,
en verſcheidene andere koleuren,
niet aan. Echter moet ik bekennen,
dat ik'er geeftige veranderingen, ten
dezen opzichte, in heb gevonden.
't Gebeurde eens, dat ik wat laat
t' huis komende, een myner Kame-
leons, de voornaamſte van allen, niet
in de kamer kon vinden; en willende
niet te bed gaan, zonder hem gevon-
den te hebben, zогten wy met ons
beiden meer als een half uur, wan-
neer wy hem eindelyk vonden zitten
op een witte linnen Veſt of Rok,
welke

Byzonder-
heden we-
gens de
Kame-
leons.

welke, lang zynde, tot op de grond hing. Hier was hy opgeklommen, en vertoonde zich zo wit als het linnen zelf, zulks dat men hem kwalyk daar van kon onderscheiden. Deze was de vreemdste verandering, daar ik hem ooit in gezien heb, wel te verstaan omtrent de aanneeming van de koleur der dingen, daar men ze opzet.

Nooit heb ik 'er langer in 't leven kunnen houden, als vyf maanden; en de meesten stierven my af binnen den tyd van vier.

'k Was nieuwsgierig om te weten, waar hun ingewand in bestond; opende derhalven eene, en bevond 'er een-en-dartig eyeren in, van grootte als die der kleyne Vogeltjes, zynde altezaamen als aan een draad nevens malkander vast; doch geen gedarmte, of ytwes anders. Deze was myn beste Kameleon, daar ik zo even af gesproken heb. In eenige der anderen vond ik 'er weinig boven de twintig.

De tong is het aanmerkelykst van allen, zynde zo lang als het geheele Beest. Hier vangen zy de vliegen mede; 't geen 'er de Natuurkenners ook van getuigen. 't Geschied op de volgende wys. De Kameleon houd zich geheel stil, en, als 'er een vlieg komt, schiet hy met groote snelheid de tong uit, gryptze met de spits, en slikt ze binnen; waar toe zyn groote wyde bek, die hy open spart, zeer bekwaam is. Gelyk hier nevens vertoond word aan een, die den bek open heeft. Men gelooft, dat 'er eenige vochtige kleevendheid aan de punt van de tong is, waar aan de vlieg zou vast blyven: doch ik ben van gevoelen, dat hy ze met het voorste der tong, als in een slouf, weet te beknellen, en aldus na binnen te brengen. Zy gebruiken (dit is my van anderen gezegd, doch ik heb het zelve niet ondervonden) noch een andere manier om de vliegen te vangen, te weten, zy houden zich of ze slaapen, en leggen den tong over den rug tot aan de staart toe. De vliegen nu, gelyk bekend is, begeerig na alle vochtigheid, zetten

zich daar op neder. Ondertusschen blyft de Kameleon onbeweeglyk leggen: maar als hy voeld, dat het getal groot genoeg is, trekt hy de tong met zodanig een snelheid in, dat 'er niet eene van ontsnapt.

Als deze beesten van eenige hoogte na de laagte willen weezen, laten zy, met groote voorzigtigheid, eerst d'eene voorste poot benedenwaarts daalen, en dan d'andere, 't geen zy vervolgens ook met d'achtersten doen, slaande ondertusschen de staart om 't een of 't ander, daar zy zich aan vast kunnen houden, welke zy zo lang viere, als 'er bot aan is; doch konnende als dan noch den grond niet bereiken, laten ze zich plomp verloren neder vallen. Hun gang is zeer langzaam, en hunne grootte als in N°. 54. verbeeld staat, daar men ook de Tong, en de Eyertjes, kan zien, benevens eenige veranderingen, die ik 'er in heb aangemerkt: alle welke dingen getekend zyn na eene, die ik zelve heb opgezet, en noch onder myne bewaaring heb berustende.

Eenige willen dat de Kameleon den meesten tyd den bek open heeft: doch ik heb zulks zeer zelden gezien, en by na nooit, dan wanneer ik hem ter plaatse bracht, daar hy het vermaak van de wind kon genieten. Thans sparde hy den bek open, en betoonde door zyne beweegingen, gelyk ook door zyne menigvuldige veranderingen, 't vermaak 't geen hy 'er in schepte. d'Oogen dezer beesten zyn rond, geheel swart, en byzonder klein: en 't geen het aanmerkelykste is, zy draayen het eene oog na deze, en het ander na die zyde, zulks dat ze te gelyk na boven, en beneden kunnen zien.

Ik kreeg hier ook een beesje, ^{Muisen-} 't geen de muizen vangt, en eet. ^{eeter.} 't Was van een graauwachtig geel, met swarte vlekken, gelyk gezien kan worden op N°. 55. wyders van grootte als een Wezeltje, en my te aangenaamer, om dat deze beesjes zelden gevonden werden. Ik behield het een wyl in 't leven: maar,

gelyk alle gedierte sterfelyk is, stierf het my ook af.

Aard-
wormen.

Verscheidene foorten van Aardwormen, uitstekend fraay van kleur, en geestig getekend, als groen, en graauw, van gedaante en grootte als N°. 56. uitwyft, konden my alhier mede bekooren,

'k Zou hier meer van vreemde gedierten kunnen spreken, doch dewylze, door de gestadige vaart der Hollanders derwaarts, te veel bekend zyn, zal ik den lezer liever een verhaal mededeelen, wegens een ontmoeting, die vreemd genoeg is, om hem eenige verwondering te baaren.

Vreemde
ontmoe-
ting van
een Turk-
schen slaaf,
die zyn
Moeder-
taal ver-
geten had.

Op zekeren dag aan de Zeekant wandelende, wierd my een persoon gewezen, dien men zeide, hoewel hy niet een woord Hollandsch kon spreken, zig voor een Hollander uit te geeven. Hy was dien zelve dag eerst aangekomen, hebbende veele jaaren in slaverny by de Turken doorgebracht, en eindelyk de vrydom, benevens een getuig brief wegens zyne getrouwe diensten, van zynen patroon gekreegen. Daar lagen als toen eenige Hollantsche schepen, gereed om wel haast te vertrekken. Hier had hy het gezicht zodanig op gevestigd, dat men 'er een begeerte tot zyn Vaderland uit kon bespeuren. Ik sprak hem aan, om te weeten wat 'er van de waarheid mocht weezen, en vraagde of hy een Hollander was? Hy antwoorde in't Turksch van ja: waar op ik hem te gemoet voerde, dat hy dan Hollandsch met my zou spreken: daar hy weder in dezelve taal op zei, dat hy zulks niet kon doen: dat hy op zyn negende jaar in de slaverny was geraakt, noemende het Schip, daar hy Kajuyt-wachter op was geweest: dat hy, verkocht zynde, landwaard in was gevoerd, en sedert nooit Hollandsch had hooren spreken: dat hem derhalven die taal als vreemd was geworden, tot zo verre, dat hy 'er niet het minste antwoord in wist te geeven, doch dat hy echter alles noch wel kon verstaan, enz. 'k Was toenmaals in gezelschap van een myner Reisbroeders, die met

my van *Constantinopolen* was gekomen, deze sprak het Turksch heel wel, zulks dat wy verscheidene redenen met hem voerden: doch wat wy ook mochten doen, men kon 'er niet een eenig woord Hollandsch uit haalen. 'k Begon derhalven te vermoeden, dat hy zich voor een Hollander trachte uit te geeven, om zig van ons Convoy te bedienen, en van de Natie geholpen te worden, of yts diergelyks, en sprak 'er met den anderen over. Hy, myne meening verstaande, verzocht pen en inkt (want hy had in de jeugd schryven geleerd) om te toonen dat hy een Hollander was, en in der daad, hy stelde op 't papier, 't geen hy ons dien aangaande te zeggen had. Dit kwam ons zo vreemd voor, dat ik hem zeide, dat hy met my by myn Heer den Consul zou gaan, aan wien ik 't voorgevallene verhaalde. Deze, zo nieuwsgierig als ik selfs, deed hem voor zich komen, en ontbood een zyner Janitsers, die slaaf in *Spangien* was geweest, aan wien hy ordre gaf om met hem te spreken, en, zo het mogelyk was, uit te vorschen wat Landsman hy mocht weezen. De Janitser, na dat hy met hem gesproken had, zeide, dat hy hem volgens de spraak voor een gebooren Turk zou aanzien, doch dat men hem echter wel mocht gelooven, ter oorzaak dat hy zo jong in slaverny was geraakt. Myn Heer de Consul stuurde hem danna de keuken, met last van ten zynen huize te blyven, willende beproeven, of hem de tong, welke hy zeide als vast gehouden te worden, niet los zou worden: en, dewyl eenige zyner dienaaren Hollandsch spraaken, leed het nauwlyks drie dagen, of de slaaf begon, met kromme woorden, de waarheid van zyn voorgeven te bevestigen. Onder tusschen was hy, op verzoek van myn Heer den Consul, op de rol van myn Heer den Commandeur als matroos ingeschreeven, en van scheeps kleederen, met het geen daar verder toe behoorde, voorzien; weshalven hy aan boord wierd gezonden, doch op voorwaarde, van

van over zeven of acht dagen weder aan land te komen, op dat men mocht zien hoe het zich dan met zyne spraak wilde schikken. 't Middel was goed: want op den bestemden tyd weder ten huize van myn Heer den Consul zynde gekomen, was hem de tong, door de gestadige verkeerling met de Matroozen, zo los geworden, dat men duidelyk kon hooren, dat hy een Zeeuw was,

zynde geboortig van *Ter Veer*. 't Kwam al de wereld vreemd voor, dat ymand zyne Moeder-taal tot zo verre kan vergeeten; en ondertusschen zag men 'er hier een voorbeeld van, daar ik niet geloof; dewyl ik alles zelve met de uiterste opmerking heb waar genomen, dat het bedrog de allerminste plaats in heeft gehad.

XXXIII. HOOFDSTUK.

Besluit van na Jerusaleem te reizen. Vertrek van Smirna. Korte beschryving van Fotia Nova. Plechtigheid over het aannemen van een Afvallige tot het Turksche geloof. Gelegenheid van Porto Palermo. Coloquiti. Beschryving van het Eiland en de Stad Scio, Stanchio, of Isola Longa, en Rhodus. Gelegenheid van Tyrus. Komst te Damiaten. Vreemde ontmoeting met eenige Arabiers, enz.

Besluit
van na Je-
rusaleem te
reizen.

IN *Italien* zynde, had ik altyd een groote begeerte gehad om na *Jerusaleem* te trekken; welke sedert een tyd my op nieuws, sterker als ooit, begonnen hebbende te prikkelen, maakte ik my, met Rogier van Cleef, mede by den Heer Consul eenigen tyd gelogeed hebbende, en die na *Cyprus* wilde, daar toe gereed; en had myn Heer den Consul, boven alle zyne weldaden, noch de goedheid van ons overvloedig van spys en drank te verzorgen. Wy meenden dan den 9^{den}. February de tocht te beginnen: maar een schrikelyk onweder, zoo van wind als regen, 't geen dien dag ontstond, bellette ons 't volbrengen van ons voornemen; het welke dan noch den gantschen volgenden dag aanhoudende, wiert 'er zulk een water in *Smirna* gezien, dat men 'er bekwaamelyk met schuitjes in de Stad zou hebben kunnen vaaren, staande het in de *Frankenstraat* vier voeten hoog, 't geen by menschen geheugenis niet was gebeurd. Den 11^{den}. 's morgens was het goed weêr, waar door wy genoodzaakt waaren zo schielyk te vertrekken, dat wy by niemand buiten 's huis afscheid konden nemen, alzo het vaartuig,

waar op wy ons moesten inscheepen, gereed lag, om onder zeil te steecken. Met grooten haast dan aanboord gekomen zynde, liepen wy op den gemelden 11^{den}. February, 's morgens ten tien uuren, uit de Haven van *Smirna*, na dat ik my ruim zeven maanden, met byzonder genoegen, aldaar had onthouden. Ons vaartuig was een *Londer* (een soort van Turksche Schepen) gemonteerd met twee stukken Kanon, en veertien Bassen; gevoerd met veertig riemen (en alzo al zeer na komende aan 't getal der riemen van de Galeyen, die 'er selden meer als sestig hebben) en bemand met seventig koppen, meest Grieken, en d'overige Turken. De wind was Zuid Oost, doch liep metter haast na 't Noorden, en Noord-westen; weshalven wy een goed stuk wegs langs de Stad heen moesten laveeren. Kort na den middag zetteden wy 't dicht buiten onder het water Kasteel van *Smirna* ten anker. Weinig voor onze komst aldaar, was daar ook aangekomen Capitein *Graslie*, komende van *Marseille*, welke lang te vooren was verwacht, en door de Fransche Natie al voor verlooren gehouden; vermits 'er gerugten waren, dat zyn

Vertrek
van Smirna.

schip door de Tripolinen veroverd, en na *Rhodus* was opgebracht. Hier haalden wy eenige barken ballast, en staken des morgens, met het opkomen van de maan, weder onder zeil. De wind was toenmaals Noordelyk, en niet zeer stevig; doch komende omtrent de *Paardenhoek*, of d' *Engelsche Eilanden*, kreegen wy zulk een stoker, dat men gestadig met de schoot in de hand moest staan: en hier op volgde heel schielik zodanig een stilte, dat wy heen en weder, en by wylen rondom, dreeven, en de *Caap Calberno* voordien nacht niet te boven konden komen, ter oorzaak dat de wint uit den Zuiden kwam. Wy beslooten dan met een labber koeltje *Fotia Nova* in te loopen, alwaar wy, des namiddags ten vier uren, het anker, op zeven en een half vadem waters, lieten vallen. Den 13^{den}. kwaamen eenige onzer Matroozen, die aan land hadden geweest, weder aan boord, met ryding, dat d' ingezetenen zes schepen, boven de Noorder hoek van het Eiland *Scio*, van het gebergte hadden gezien; welke wel licht Turksche Roovers mochten wezen. Onder tusschen was de strydige wind oorzaak, dat wy ons somtyds aan land gingen vermaaken; by welke gelegenheid ik de Stad ging bezichtigen.

Fotia
Nova.

Zy is gelegen in het Landschap *Lydia*; omvangen met een fraaye Muur, voorzien met ettelyke Toorns, en twee Poorten, mede byzonder fraay, doch die ik, uit vrees der Turken, niet dorst aftekenen, en heeft twee schoone Havens, van zodanig een diepte, dat 'er een Schip, zonder hinder, tegen de wal kan leggen. De Stad zelve is klein, doch zeer vischryk, en teld, aan de Noord-west zyde, vier kleene Eilanden, welke onbewoond zyn. Alleenlyk hebben de Grieken op het eene een klein Kerkje, S. Joristoegegyd, alwaar de Zeevaarende lieden van die Natie, als ze daar komen, Misse laten doen. Buiten de Stadts muuren ziet men eenige Fonteynen, op de Turksche wyze. Ik tekende de Stad eerst af, als ze op

N°. 57 verbeeld staat; en noch eens met d' omleggende Eilandjes, met N°. 58 aangewezen; als mede aan zekere waterleiding, welke even buiten de Poort haar begin neemt, te weeten, aan d' Oostzyde, aan een zeer vermaaklyken oord.

Deze voerd het water van het gebergte na de Stad. Ik bevond dezelfde honderd en tachtig boogen lang, boven met beslooten Canaalen, en tusschen beiden met verscheidene Balancen voorzien, om de ryzing van het water te beter te geven. Deze boogen, of *Arcades*, zyn acht voeten wyd, en twaalf hoog, t' samen met de Balancen achttien voeten. Zulks dat het water in de Balancen zes voeten hooger ryft, als de boogen zyn. 't Begin dezer waterleiding voerd tot teken N° 59.

't Gebergte hier omtrent is by na altemaal Rots, vermengd met weinig vruchtbaar land, doorgaans bezet met laag geboomte. Op de vruchtbaare grond ziet men weinig gewas, om dat het dagelyks door de aldaar komende Galeyen werd weggenomen; om welke reden zy 'er geen moeite toe willen doen.

't Volk is hier bekend voor zeer boosaardig.

Zie daar 't geen ik van de Stad *Fotia Nova* kan berichten.

Den 15^{den}. 's morgens met Zonnen opgang, kreegen wy een Schip in 't oog, zettende de cours na de Haven; doch omtrent de zelve komende, liet het d' Engelsche Vlag waajen, en wendde Zuid-west over, laveerende op de Golf van *Smirna* aan.

Dezen dag wierd een Afvallige onder de Banier van *Mahomet* aangenomen, en derhalven een groote vreugde by de Turken aangerecht. Zy setteden hem op een Paard; en trokken zoo met hem door alle de straaten der Stad, met vliegende Vaandels, onder het geluid van trommelen en schalmeyen, altemaal met bloote sabels in de vuist, en roers op de schouder, waar mede zy van tyd tot tyd vuur gaven, makende ondertusschen een vreemd gejuich

gejuich, wegens het winnen van hunnen nieuwen geloofs-genoot.

Gelyk de wind ons niet wilde dienen, moesten wy hier blyven leggen tot den 21sten. wanneer wy des nachts ten drie uren het anker lichtten, en met een Zuid-Ooste wind weder in zee staaken: maar zo haast als wy ons omtrent de *Caap Calberno* bevonden, kreegen wy onze oude Zuide wind weder. Wy lieten het echter doorstaan, met hoop van tusschen d'Eilanden *Spalmadori* en *Scio* door te komen; doch dewyl ons dit mislukte, waren wy, na veel talmens, genoodzaakt, des namiddags ten vier uren aan het land van *Calberno*, in *Porto Palermo*, by de Grieken *Garillima* geheeten, op veertien vademen waters in te loopen.

't Is een fraaye lustige Haven, strekkende zich geheel in 't rond, en over al bezet met gebergte. Ik tekendeze af aan het inkomen uit het Schip, gelyk met N°. 60. werd aangewezen. Doch niet lang lagen wy hier in rust: want, omtrent twee uren voor Zonnen ondergang twee Schepen boven de Noorder hoek van *Scio* ziende omkomen, konden wy ons, volgens het bestieren van hunne zeilen, niet anders inbeelden, of het moesten Roovers wezen; weshalven wy ons klaar maakten, om ons uit de Haven te verdedigen, en stelden Schild-wachten uit op het gebergte, zynde altemaal in het geweer, uit vrees van verrast te worden. Zy laveerden recht op de *Caap* aan, een teken van de *Golf van Smirna* in te willen; waar uit wy dan oordeelden dat het mogelyk de twee Schepen waren, welke van *Rotterdam* verwacht wierden.

Dus leggende, wierden wy in den duisteren nacht schielyk door een sware val-wind beloopt; weshalven onze Capitein, *Michaëli* genaamd, na vooren willende loopen, om te zien of d'ankertouwen ook wel bezorgd waren, ontmoette hy by ongeluk een luik, 't geen open stond, waar door hy plotselyk ne-derwaards stortte, met zo swaren val, dat men weinig leven meer in hem

kon bespeuren. Men liet hem op de ballast, ter plaatse daar hy gevallen was, leggen, met een gebroken been, en andere sware wonden, en daar was niemand, die na hem zag, of kennis van medicynen had. Zulks hy met groot ongeduld na de Meester en geneezing moest verlangen, sonder hoop van die beide eerder, als tot *Scio*, te fullen vinden.

Deze Capitein *Michaëli*, gebooren te *Napoli di Romania*, bereikte den ouderdom van omtrent vyftig jaaren, was zeer goed van inborst, en had in den oorlog, tusschen de Turken en de Venetiaanen, over de veertig wonden gekreegen. Weshalven zyn ongeluk ons altemaal zeer ter harten ging.

Den 22sten. 's morgens, lichtten wy het anker met een Zuide wind. Ondertusschen kwam een der Schiplieden, die beneden by den Capitein was geweest, weder boven, aan wien gevraagd hebbende, hoe hy al voer, en of hy ook lust had om yts te eeten, met aanbieding van 't geen wy met ons hadden genomen, kreegen wy ten antwoord, dat hy noch eeten, noch drinken mocht, ter oorzaak, dat hy niet boven kon komen om zyn gevoeg te doen. Ik kon my niet onthouden van lacchen, en voerde hem te gemoet, of hy dan daar om genoodzaakt was zonder eeten of drinken te blyven leggen? De Griek, in plaats van 'er my bescheid op te geven, grimlachte, en ging heen. Ongetwyffeld moet hier eenig geheim mee vermengd zyn geweest, doch welk, kan ik niet weeten.

Dezen dag gestadig heen en weder laveerende, konden wy *Scio* niet bereiken, en liepen derhalven, na dat wy met groote moeite, en gevaar, *Spalmadori* te boven waaren gezeild, twee uren voor Zonnen ondergang, op drie-en-dertig Vademen waters, in *Coloquiti*, zynde een inwyk achter een Klip, daar alleen een Grieksch Kerkje op staat; 't geen drie uren van *Scio* word gerekend. Hier lieten wy ons met ons vyven aan land zetten, vermits wy bevreesd waren voor twee Turksche Schepen, welke

welke voor *Scio* ten anker lagen, en gingen te voet, met ongemeene moeite, over scherpe rotfen, en ongebaande wegen; zynde de grond een zeer hoog en fteenachtig gebergte, op verfcheidene plaatfen zo gevaarlyk door d'enge paffagien, dat wy genoeg te doen hadden, met ons voor ongeluk te behoeden, te meer dewyl ons de duifternis overviel, zulks dat wy genoodzaakt waren heel fpoedig voort te fappen, om niet al te laat in de Stad te komen.

Komft te
Scio. Tuffchen tien en elfuuren traden wy binnen, en namen ons verblyf dien nacht in een Griekfch huis, van 't welck de meester bloedverwant was van een der Grieken, die wy in ons gezelfchap hadden. Hier wierden wy zeer beleefd onthaald, en hoorden den gantschen nacht vreugde op de ftraat bedryven, met dansen, zingen, fpeelen enz. 't Geen my heel vreemd voor kwam, alzo men niet gewoon is in andere Steden zodanig een vryheid onder de Grieken te zien. Des morgens verwoegden wy ons by den Vice-Conful, *Joanni de Campis* geheeten, behoorende de plaats onder het Confulaat van *Smirna*. Deze bood ons zyn huis aan, benevens alle gediensftigheden welke wy van nooden mochten hebben. 't Wierd aangenomen, en waarlyk zyne beleeftheid beftond niet alleen in woorden, maar ook in daaden; want, gedurende ons verblyf ten zynen huize, ging ik binnen en buiten de Stad al het aanmerkelykfte, onder zyn geleide, bezichtigen. Midlerwyl bevond ik de twee gemelde Schepen te fijn, het een een Roover van *Tunis*, en het ander een Koopvaarder van *Constantinopolen*, beide verordend na *Alexandrien*. Daar lagen noch fies *Galeyen*, benevens verfcheidene andere vaartuigen, in de Haven. Den 24^{ften}. kwam onze *Londer* eerst binnen zetten, daar wy aanftonds onze goederen afhaalden.

Befchry-
ving van
het Eiland,
en de Stad
Scio. Dit Eiland mach met recht het *Paradys* van geheel *Griekenland* genoemd worden. 't Begrypt omtrent honderd Italiaanfche mylen, en is achtiën mylen van *Asia* afgelegen,

en word 'er ongevaar honderd van *Smirna* gerekend. Men ziet 'er twee groote velden, het een tegen 't Noorden, en het ander tegen 't Zuiden: doch dit laafte is wel viermaal zoo groot als het eerfte. Hier teld men zes Baronnyen, met hunne aanmerkelyke Toorns en Fonteinen, ftrekkende zich van het Zuiden na het Westen, genaamd *Criva*, *Platani*, *Camuceffato*, *Criauriffi*, *Ploya*, en *Vestarcata*, altemaal Antykfche plaatfen, en de laafte boven d'andere zeer luftig en vermaaklyk.

Wat belangd de Stad, welke haaren naam na het Eiland voerd, zy is tamelyk groot, doch lang en smal, en heeft twee Kasteelen: het oude, 't geen heel groot, en als een kleine Stad is, getekend met de letter A. in 't welke de Turken zich onthouden, en nooit Christenen mogen binnen komen, ter oorzaak van den argwaan der Turken: en het nieuwe, leggende beneden aan de Zee-kant. Dit is maar gemeen gebouwd, van geen groot belang, en verbeeld onder de letter B; doch omringt met veele fchoone Tuinen, beplant met Oranjen, Limoenen, Cederboomen, Olyven, en Wyngaarden, en meestendeel verciërd met zeer vermaaklyke Speelhuizen, op de wyze van vierkante Toorns, daar zich d'inwoonders by Pest-tyden in onthouden.

Behalven de Stad, begrypt het Eiland noch twee-en-zeventich Dorpen, en onder deze twee, *Ellata* en *Veffa* geheeten, daar de patryzen tam gemaakt worden, 't geen zeer raar om te zien is. Deze patryzen zyn by dag in het veld, en hebben gemeenfchap met de wilde; en des avonds keeren zy weder na de Dorpen. 'k Heb my laten zeg-
gen, dat ze de jongens, daar ze aan op het zelve gewend zyn, volgen, even als de honden, ja zelfs, dat ze uit de Dorpen na het veld vliegen om de jongens te zoeken. Deze jongens weeten op een fleutje elk de zynen by zich te doen komen, en leiden ze in het veld, daar ze de koft gaan zoeken; en 's avonds keeren ze, op 't hooren van het gefleut, ook weder
te

te rug, yder daar hy weezen moet.

't Gantsche Eiland heeft een menigte van Mastik-boomen, doch voornaamentlyk omtrent het dorp *Ry*. Men zeide my, dat ze in de maanden *Augustus* en *September* eenige gaten in de zelve maaken, waar door de Mastik, zynde de gom dier boomen, langs de schors nederwaarts druipt tot op de aarde, daar ze zich als tot een koek zet, en verzameld zynde door wachters, die in hutjes wonen, bewaard werd. d'Ingezeten en weeten, hoe veel zy Jaarlyks aan den Grooten Heer moeten geeven, en zyn gehouden het overige, tot een zekere prys, aan den Tollenaar, en niemand anders, te verkoopen; die ze met goede winst weder weet te verhandelen. Zy word in veele zaaken gebruikt, is als een witte gom, en heeft geen onaangename reuk. De Grieken, inzonderheid de Vrouwen, gebruikenze in menigte, also zyze kaauwen, en 'er doorgaans zodanig op verzot zyn, dat zyze altyd in de mond hebben. Zy spuwen 'er af, en beelden zich in, dat 'er de tanden wit van worden, en 'er den adem een aangename reuk af krygt.

Zes Italiaansche mylen van de Stad, na de Noord-zyde, ziet men d'overblyfzelen van het *School van Homer*. 't Is uit de rots gehouwen, heeft rondom zyne zitplaatsen, en in het midden een kleinen Altaar, altemaal uit de leevendige steen. De muuren en 't gewelf zyn verbroken, en het overige door d'ongemakken der lucht meerendeel geschonden. Eenige willen, dat *Homer* hier gebooren, en begraven zoude weezen.

Aan de West-zyde, zeven Italiaansche mylen buiten de Stad, staat een vermaard Klooster, *Niamoni* geheeten, 'tgeen d'Inwoonders zeggen door *Helena* gesticht te zyn. Het doet zich van buiten op alseen bemuurde Fortres, heeft maareene Poort, en een kleene, doch zinde-lyke Kerk, altemaal meest van Porphyristeen, met zeer schoone Kolommen.

De Roomsgezinden hebben in de

Stad vyf Kerken, als *il Domo Vescovato*, of de Bischoplyke Domkerk; *La Madona della Trave*; *La Cappella*, of de Kapel, zynde het Klooster der Capucynen; *La Madona del Rosario*, of de Lieve Vrouw van de Roozekrans, gebynaamd *S. Sebastiaan*, het Klooster der Dominikannen, of Preekheeren; *S. Miolo*, de Kerk van de *Sokolanti*, of Franciskanen, en *S. Antonio*, 't Convent der Jesuiten.

Wyders heeft dit Eiland alle behoeften van levens-middelen, onder anderen Koorn, en goede Wynen, doch die wat dik vallen; en is het eenigste, 'tgeen zoodanig een vryheid, onder de Heerschappy der Turken, behouden heeft.

d'Inwoonders leeven 'er na hun welgevallen, betaalende Jaarlyks slechts hunne tribuit.

Men heeft 'er verscheidene braave Familien, en eenige roemen uit den Huize Justiniani gesprooten te wezen.

Daar werden veele Damasten, Satynen, en andere stoffen gemaakt.

De Vrouwen zyn hier schoon, blank, meestendeel blond van hair, vrolyk van aart, en vol bevalligheid; tot zo verre, dat ik moet bekennen, nergens vrouw-volk gezien te hebben, 'tgeen zich zo aangenaam in het oog vertoond. Men vind ze altyd net opgeschikt, en geestig gehuld, met een wit kapsel van Kameriksdook, daar zy, zo wel achter, als voor, bouquetten van swarte pluim-tes op zetten, en waar over een swart lintje of koordje heen swiert, Ik tekende eene der voornaamsten, gelyk ze op d'andere zyde verbeeld staat. De gemeene manier is echter zo prachtig niet. 't Overige hunner kleeding beviel my niet zo wel, dewyl zy 'er de fraaye gestalte van hun lighaam mede beneemen: want zy maaken het bovenlyf veel te kort: ook zyn de rokken te kort en te dik. De schoenen zyn hoog, en van binnen met kurke zoolen, wyders met Fluweel, of eenige andere zyde stoffe, konstig geborduurd, daar zy zich meesterlyk op verstaan, overtrokken. Zy vallen ook niet zeer

Schoon-
heid der
Vrouwen
van Scio.

vies, of al te ingetogen omtrent het manvolk: want zo wel in de Stad, als op de Dorpen, ziet men 'er, by gelegentheden van vrolykheid, aan alle oorden rondedanssen aanrechten: en een vreemdeling mag 'er zich met volkomene vryheid byvoegen, en een der goelyksten by de hand nemen, zonder dat 'er jalouzy over opgevat zal worden. Zy toonen zich ook zo beleefd omtrent de vreemdelingen, dat men 'er over verstomd staat. Maar om de bevalligheid dezer Juffers met te meer genoegen te mogen genieten, diend men wel Grieksch te kunnen spreken; vermits 'er weinige onder zyn, die de Italiaansche taal verstaan. Doch het meeste deel van het Manvolk weet 'er zich redelyker wyze van te bedienen. Wat de dracht van dezen belangt, die is by na de zelve, als ze in voorgige tyden by onze Landgenooten gebruikelijk was, eer de stemmige Hollanders, met de wif-

peltuurge *Modes van Vrankryk* te volgen, d'oude deftigheid verbafterden. Zy draagen spitse hoeden met breede randen, en een korte rok, met vier groote schooten; de mouwen op den arm open, en aan beide de zyden met een ry kleine knoopjes bezet. De borstrok is gemeenlyk van schoone gekleurde zyde; en de broek, welkers pypen yder de wydte van omtrent drie viendeel van een elle hebben, op het been met een ry knopen; en eenige strikken, van drie vingerbreed lang, verciert. Bessen, of dassen zyn by hen in geen gebruik, maar in derzelve plaats hebben ze een reep van fijn doek, ongeveer een half el lang, tot een kraag, aan de halsboord van hun hemd vast genaaid. De kouffen en schoenen zyn op de zelve wyze als d'onzen.

Terwyl ik my aldus bezig hield met d'aanmerkelykste dingen in en omtrent *Scio* te bezichtigen, ver-

stond

Stond ik, dat 'er goede gelegenheid was om na *Damiaten* te gaan, en maakte derhalven verding met den Capitein wegens de vracht. 't Ver- trek was beraamd tegen den 27sten. February; weshalven ik een gedeelte van den tyd, dien ik noch over- rig had, besteede tot het aftekenen van de Stad, hebbende my ten dien einde geplaatst aan de land-zyde op een berg, alwaar dezelve zich het fraaiste vertoond.

Gaarne had ik nog eenige dagen willen blijven, om het gezelschap dezer bekoorlyke Griekinnen by te wonen: doch dewyl de gesteldheid der zaaken zulks niet toeliet, traden wy te sloop op den gemelden 27sten. en lichtten omtrent den middag het anker, met een Noordelyke wind, vertrekkende in gezelschap van de twee gedachte Schepen, verordend na *Alexandrien*. Ons vaartuig was een *Saïke*, van welke men zich hier te lande zeer veel bediend. De wind diende ons zo wel, dat wy des anderen daags morgens ten acht uuren, na verscheidene Eilanden voor- by gevaaren te zyn, het anker wierpen voor de Stad *Stanchio*, of *Isola Longa*, op vyf vademmen waters.

De Stad legt heel vermaaklyk, en is rondom bezet met Oranje en Limoen-boomen, mitsgaders een menigte van Wynbergen, welke goede Muscadel-wyn, en overvloed van Rozynen uitleveren. Zy heeft een groot Kasteel aan den oever van de Zee, doch niet sterk, daar de Turken bezetting in houden: doch de Stad zelve word meestendeel van Grieken bewoond. Zy is van bin- nen voor een Turksche plaats nog redelyk fraay, en heeft in voorige tyden onder de Genuëzen gestaan. Van ouds wierd zy *Cos* geheeten, en waren aan dezelve hunne geboorte verschuldigd, die vermaarde Mee- ster in de Geneeskonst *Hippocrates*, en de Prins der Schilders *Apelles*.

Een Tempel van *Esculapius* heeft deze Stad eertyds ook een groote luister bygezet.

De Inwoonders wyzen noch de plaats aan, daar *Hercules* zoude ge- woond hebben: mogelyk dat zy die

van den gemelden Tempel daar voor neemen.

Wanneer de Ridders van *Malta* het Eiland *Rhodus* noch bezaten, behoorde ook deze Stad onder hun gebied.

De vreemdelingen hebben hier meer bekyk, als hen liefis, voornaam- mentlyk van het Vrouwvolk, 't geen met troepen staan blyft om hen na te oogen. Zy vraagden ons met by- zondere nieuwsgierigheid, of wy ook Christenen waren, en, verstaande van ja, betoonden zy een onge- looflyke blydschap. Ook verneemen zy gemeenlyk van wat oord der we- relde men komt, en waar men heen gaat, even of 'er hun belang aan hing. Men deed ook deze vraag aan my, en hebbende geantwoord, na *Jerusalem*, wenschten zy my over de straat, met groot geschreeuw, en zonderlinge betuiging van Christe- lyke liefde, een gelukkige reis: ja het huis, alwaar ik eenige voorraad van wyn opdeed, was zodanig be- zet met deze Griekinnen, dat ik 'er in 't uitgaan naauwlyks door kon dringen.

Tegen over deze Stad strekt zich een lang gebergte, *Petrouny* geheeten, als mede aan de zyde van de zelve; tusschen welk gebergte men zeer vermaaklyk doorvaart, in de ne- vensstaande aftekening is de Stad verbeeld met N°. 63, en het Kasteel aangetekend met de letter A.

Een uur nademiddag gingen wy weder 't zeil, met een Noordelyke wind, houdende het gebergte be- neven ons, tot ten drie uuren.

Des nachts omtrent een uuren, op den eersten Maart, kwamen wy aan de vermaarde Stad *Rhodus*, daar wy, ter oorzaak dat de wind ons tegen was, genoodzaakt waaren te blijven; waar door ik dan, tegen verwach- ting, gelegenheid bekwam om my- ne nieuwsgierigheid, in het bezich- tigen van deze beruchte Plaats, te voldoen.

Met het opgaan van den dage- raad maakte ik my daar toe gereed, en verbeeldde my straks, uit het bui- tenste gezicht der Stad, yts fraais te zullen ontmoeten.

Aankom-
ste aan
Rhodus,
en beschry-
ving van
deze Stad,
en het
Eilandt.

Aan het inkomen van de Haven ziet men voor eerst een rond Kasteel, strekkende zich wat in Zee, waar by verscheidene van gehouwene steen gemaakte Molens staan, welker getal van wieken grooter is als dat der onzen; 't geen in myne aftekeningen meermaalen gezien zal worden. Van deze Molens zyn eenige vervallen. Hier achter leggen zich de groote Schepen ten anker.

Tegen over, aan de Noord-zyde van de Haven, ter rechterhand inkomende, heeft men een zeer schoonen vierkanten Toorn, welker hoogte gezegt werd over de honderd voeten te zyn, boven op aan yder hoek voorzien met een Schilderhuifje, om alle aankomende Schepen te kunnen ontdekken. Deze Toorn, behalven dat hy ook noch met een Gordyn aan de Stadsmuuren loopt, is gehecht aan een Bolwerk, 't geen daar achter legt, en beplant met eenige zeer zwaare stukken kanon, waar mede men het inkomen in de Haven van alle kanten kan beletten.

Onder dit geschut is een stuk van twaalf duitsche voeten lang, yder voet van twaalf duim, schietende een kogel van ongemeene swaarte. Men beziet dezen Toorn aan de landzyde door een hout Tralie werk, waar mede de zelve afgeslooten is. Men zegt, dat die aldaar door de Turken gebouwd is, en wel ter plaatse, daar certyds de Toorn van St. Nicolaas stond.

De gemeene Vaartuigen leggen tusschen den zelve, en de Stads poort ten anker. Tegen over dezen Toorn, aan d'andere zyde van de Haven, echter aan de zelve Noordzyde, staat het Kasteel *S. Angelo*. Deze wydte word op ruim vyftig vademen geschat, en gehouden voor de plaats, daar voormaals *Coloffus*, of het *Zonnebeeld*, voor een van de zeven Wonderen der Wereld geacht, gestaan heeft; welkers grootte zodanig was, dat de Schepen tusschen desselfs beenen door in de Haven zeilden, en een gemeen man den duim naauwlyks kon omvademen:

't geen ook hier uit afgemeeten kan worden, dat, als het zelve door een aardbeving nedergeftort was, negen honderd Kameelen gebruikt wierden, om het koper, daar het van gegooten was, weg te voeren.

Aan het laatstgemelde Kasteel, 't geen ook de *Diamant* genoemd word, om dat het achtkantig is, heeft men een goede Haven voor de Galeyen. De mond is zeer naauw, en word des avonds met een keten geslooten, welke met het eene eind aan een Toorn, staande op het einde van de beschermmuur, en met het ander aan een Rots op het land, weinige treden van het Kasteel *S. Anselmo*, vast is.

In de Stad gekomen zynde, verwoegde ik my terstond na een Dorp, niet verre van daar gelegen, om eenige Paters te mogen vinden, die my aanwyzing van de voornaamste oorden en zaaken konden doen: maar men onderrechtte my, dat zich geene *Franken*, of vreemde Paters, daar meer onthielden. Ik begaf my derhalven na den oppersten der Grieken: doch deze d'Italiaansche taal niet verstaande, bleef ik even wys, en keerde met groot misnoegen weder na onze *Saïke*.

Ondertusschen, terwyl ik nu niet veel vrucht van myne Landgang verwachtte, wierd ik in het Hollandsch aangesproken door een Venetiaan, welke dertig Jaaren slaaf was geweest, en over een wyle vry-gekogt. Hy had eenige Jaaren met de Hollanders ter Zee gevaaren, en by die gelegentheid de taal geleerd. Deze bood my blymoedig zynen dienst aan, en bragt my by een Hamburger, die, heel jong in slaaverny geraakt, Turksch was geworden, en hier de bediening van Konstapel op een galey, mitsgaders het opzichterschap over het Stads Kanon, bekleedde, zynde *Ali* geheeten; ik vond hem, buiten dat hy tot het Mahometaansche geloof was overgevallen, een heel eerlyk man, die groote believing voor my had, en my leidde overal, daar hy oordeelde dat myne nieuwsgierigheid zich beenen zoude kunnen strekken.

Wat

Wat de Stad *Rhodus* belangd; zy is groots, en deftig gebouwd, hebbende de Muuren op die manier, als die van *Romen*. Twee Poorten geeven ingang tot de zelve, d' eene aan de Zee, en d' andere aan de landzyde. Die aan de Zeekant is zeer fraay, en de Stad aldaar voor een gedeelte met een dubbelde Muur omvangen. Voor de zelve staat een houten huisje, daar de lieden van de Tol zich in onthouden. Aan de landzyde ziet men een omvang van drie Muuren, yder ter hoogte van achteen vademmen, en redelyk dik, versterkt met een groot getal van Toorns. Op de Wallen, in 't algemeen gerekend, teld men vier honderd en seftig stukken Kanon, waar onder veele fwaare metaale zyn; en op de twee Kasteelen honderd en seftig.

Het Kasteel binnen de Stad, aan de landzyde, is zeer hoog, en groots gebouwd. Hier worden de voornaamfte gevangenen van den Grooten Heer bewaard; en bevond 'er zich noch, toen ik 'er was, een Tartarische Koning, die 'er al drie Jaaren had gezeten. Echter wierd hy zo naauw niet opgeslooten, of de *Bassa* vergunde hem by wylen, zich wat te mogen gaan verlustigen.

De Straat der Ridders van *Malta* munt uit boven alle d' anderen. Voor veele Huyzen ziet men noch in marmer hunne wapenen uitgehouwen, en by eenigen noch geschriften.

De Poorten pronken infgelyks met het wapen van den Groot-Meeftder Order.

De Huizen zyn hier altemaal van groote fteenen opgebouwd, gelyk ook mede de buiten plaatsfen, of Dorpen der Grieken, welke binnen de Stad niet vermogen te woonen.

Deze buiten plaatsfen zyn grooter als de Stad zelve. Men ziet 'er veele lustige Tuinen, en in de zelve zeer veele Oranje boomen, welker vruchten, in fmaak en reuk, voor geene andere behoeven te wyken.

De Griekfche Vrouwen hebben hier dezelve nieuwfgierigheid ten op-

zichte der vreemdelingen, als ik elders van die van *Stanchio* hebbe gezegt.

Het Eiland begrypt in 't geheel zes dorpen. 't Geen dichtft aan de Stad gelegen is, word *Cafa Nova*, of het *Nieuwe Dorp* geheeten. De naamen der anderen zyn *S. Janargier*, *S. Nastaisia*, *Bakfimale*, *Thepoeria*, en *Trinda*. Dit laafte legt onder aan een berg, daar de oude Stad heeft geftaan, gelyk de lieden des lands my wiften te zeggen, zynde die plaats omtrent acht Italiaanfche mylen van de tegenwoordige Stad afgelegen. Ter zyde van de zelve, aan de Zee, ziet men noch eenige oude brokken van muuren, doch hoe dit met de gelegenheid van de Haven, en de plaats, daar de *Coloffus* geftaan heeft, te famen gebragt zou kunnen werden, kan ik niet bezeffen.

Eertyds pronkte dit Eiland met vier Steden, *Lynaus*, *Clamyrus*, *Faliffus*, en *Rhodus*. Van de eerfte zyn de muuren geflecht, en niets overgebleeven als een kleine burgt, waar om heen veele Zeevaarende Grieken woonen: en van *Chamyrus* en *Faliffus* ziet men alleenlyk de grondvesten van de wallen. Boven op de hoogte van het gebergte, aan de Zuid zyde, achteen honderd vademmen van de Stad, ontmoet men een berg, door de Krygslieden van Sultan *Soliman* den II^{den}. in den Jaare 1522 in eenen nacht opgeworpen, door welkers middel hy (met duizend Galeyen, die hem als tot een brug verftrekten, ten dien einde van d' Ooftzyde uit *Natolien* overgekomen) de Stad in zyn geweld kreeg, als zynde hooger gelegen, en konnende de zelve derhalven dwingen. Dicht benevens den gemelden berg is noch een anderen berg opgeworpen, beide in den tyd van vier-entwintig uren. De laafte werd gerekend tachtig vademmen van de Stad te zyn.

Buiten de Stad, in de vlakte, oeffenen de Turken zich in het worstelen, 't geen ik een reis of twee heb gezien, zynde daar toe een bekwam Perk verordend. 't Beftaat

alleenlyk in malkander over den rug om, of over, te werpen. De worstelaars zyn 't eenemaal naakt, behalven dat ze een kort broekje aan hebben. Het geschied tweemaal ter week, te weeten, Dingsdags en Vrydags, en staat een yder vry, zulks dat 'er by wylen wel veertig of vyftig te gelyk verschynen. Die overwinnaar is, gaat om by d'aanschouwers, die hem, elk na dat hy mild is, eenige *Af-pers* geeven, waar van 'er omtrent drie in een stuiver gaan. 't Opzicht en gebied van dit werk staat aan een, die nooit verwonnen is geweest, en derhalven voor hun Opperhoofd gehouden word. Gelyk ik gewoon was alle plaatsfen, daar ik gelegentheid toe had, op papier te brengen, had ik ook deze op myn aankomst afgetekend, met twee verscheidene gezichten, zo bedekt als my immers mogelyk was: want zynde de Stad *Rhodus* een van de voornaamste Sterkten der Turken, zou ik het niet minder als met de dood hebben moeten bekoopen, indien ik 'er op betrapt had geworden; beeldende zy zich in, dat de Christenen, met hunne plaatsfen af te teekenen, geen ander oogmerk hebben, dan 'er zich by gelegentheid tot hun nadeel af te bedienen. d'Eerste aftekening geschiedde op kleine stukjes papier, welke ik vervolgens 't Scheep in order bracht. Deze is aangewezen met N°. 65. de gemelde fraaye Toorn met de letter A, en het Kasteel op de punt by de Molens met B. De tweede N°. 66, is getekend ter halver weg, tusschen de Stads Poort en de gemelde Molens, staande aan de kant van de Haven, achter de Muur. In deze verтоond zich de Stads Poort met de letter K, de Toorn met L, en het Kasteel S. Angelo, of de *Diamant*, voor dezen *S. Ermus* genaamd, met M. De Haven is als een kom; om een beter begrip van dewelke te geeven, heb ik 'er het heele gezicht af verbeeld, ziende dezelve als van buiten, met aanwyzing waar de *Colofus*, of het *Zonnebeeld* soude gestaan hebben, te weeten met den eenen voet daar de letter O, en den ande-

ren daar de P te zien is.

Tot dus verre van de Stad en het Eiland *Rhodus* gesproken hebbende, zal ik den draad myner reis weder aanhechten. Den 3^{den}. en 4^{den}. Maart hadden wy een zeer harde wind, en een zo onstuimige Zee, dat de Golven zich over het Kasteel, daar de Molens staan, zynde de beschermmuur, heen wierpen. Den 7^{den}. verhefte zich de wind weder zodanig uit den Ooft ten Zuiden, dat niemant aan of van boord konde komen, vermengd met sware donderslagen en een gestadige bliksem. Wy lagen wel voorzien met vyf ankers 't Zeewaart, en noch verscheidene andere touwen aan het land vast gemaakt, waar van eenige achter om de spil waren beleid, leggende met ons achter schip tegen de wal, of Klippen, daar de Zee zo verwoed op aan brandde, dat door het hevig slingeren van onze *Saïke* de touwen, die om de spil beleid waren, dezelve uit de groef rukten; 't geen zulk een ontfeldheid onder ons Schipvolk veroorzaakte, dat eenige hunne valiesen al aangepakt hadden, en 'er mee boven kwamen loopen, meenende, dat wy al tegen de klippen aanstieten: want het gekraak, 't geen de spil in het uitrukken had gemaakt, deed hen niet anders oordeelen, of het Schip wierd 'er met alle geweld tegen gesmeeten: maar eenige andere touwen, om de Befaansmaft beleid, behoeden ons voor dezelve. Straks kwam men met lantaarnen voor den dag: want het was zo donker, dat men malkander niet kon onderkennen, te meer, vermits de bliksem ons het gezicht verblindde. Wy beleiden de touwen zo goed, als wy in die geschapenheid van zaaken konden doen. De meeste swaarigheid was, dat van dertig mannen, welke de *Saïke* voerde, de klokste helft aan land was gegaan, die nu door d'onstuimigheid der Zee niet weder aan boord hadden kunnen komen; weshalven wy ons, indien de nood ons verder had gedrongen, mogelyk niet zouden hebben kunnen redden. Den nacht dan aldus met groot gevaar doorgebracht hebbende,

bende, begon de wind met het opgaan van de Zon een weinig te be-
daaren, draayende zich na den
Noord-Westen. Den 11^{den}. was de
wind Noord-Noord-West, en het
weêr bekwaam en goed, daar wy dus
lang na gewacht hadden: want de
Grieken verlaaten nooit eenige ha-
ven, voor en al-eer de wind 't een-
maal goed, en het water stil is, en dat
de lucht zich aangenaam vertoond.

Daar vertrokken dan eenige vaar-
tuigen na verscheidene gewesten:
doch na den middag, zo als wy me-
de ons anker meenden te lichten,
kwam 'er een Schip van *Constantino-
polen* binnen loopen, gevoerd door
den Capitein *Gasi-Ibrahim*, en ge-
monteerd met sestig stukken kanon,
en over de vyf honderd man, ver-
ordend na *Alexandrien*. Deze was
toenmaals Admiraal van alle de Turk-
sche Koopvaardyschepen, en voer-
de de Vlag van de groote Mast. Hy
belette ons het uitloopen, uit
vrees dat wy eenige Christene Kaa-
pers mochten ontmoeten, en hen
van zyne komst aldaar verftendigen.
Den 12^{den}. kortten wy buiten de ha-
ven: doch den Admiraal stuurde ons
zyne Sloep achter na, met bevel van
niet voor hem 't zeil te gaan. Wy
brachten dan een touw uit aan de
klippen, onder het Kasteel *Ansel-
mo*.

Vertrek
van Rho-
dus. Omtrent den middag kreegen wy
verlof om te mogen vertrekken, en,
hebbende een goede Noorde wind,
zetterden wy de cours Zuid aan, en
liepen, alleenlyk met onze Voorblin-
den, tot drie-en-twintig Italiaansche
mylen voorby de *Caap Lendigo*, of
Lindo, het Vaderland van *Chares
Lydius*, dien vermaarden Meester
van de *Colossus*. Deze *Caap* is ses-
tig der genoemde mylen van de Stad
Rhodus gelegen. Thans liet de dui-
sterheid ons toe de zeilen by te zet-
ten, en wierd de cours Zuid-Zuid-
Oost genomen, meenende dit rak,
en *Cacavo*, uit het gezicht te loopen,
om van de Christene Roovers niet
gezien te worden, ter welker oor-
zaak wy de zeilen by dag niet had-
den bygezet: maar eenige mylen
't Zeewaart zynde, echter noch in het

gezicht van het land, draaide de
wind na 't Westen, doch met zo flap-
pen koelte, dat wy heen en weder
dreeven; weshalven, alzo de Schip-
lieden geen kans zagen, om aldus
onzen weg te kunnen vervorderen,
en betrachtende, ten anderen, het ge-
vaar wegens de *Scampavias*, of de
Galjoots die zich hier omtrent ont-
houden, wy het besluit naamen, van
weder na *Rhodus* te keeren, daar
wy drie uren na den middag nog-
maals binnen geraakten. Den 15^{den}.
kwam 'er een klein scheepje van
Venetien, 't geen hier 't huis hoor-
de, in de Haven loopen. Den 16^{den}.
vertrokken vier *Saiken* na *Constanti-
nopolen*. Ondertusschen hadden wy
noch alle dagen onstuimig weêr,
vermengd met regen en swaare don-
der en bliksem; 't geen onze swaar-
moedigheid, over ons lang verblyf
alhier, deed toeneemen, inzonder-
heid de myne, alzo ik vreesde, dat
ik aldus voor Paaschen niet te *Jeru-
salem* zoude komen.

Ons eenigste vermaak was, dage-
lyks aan land te gaan, en de Stad,
en d' omgelegene oorden, te bezich-
tigen, daar wy de Grieken in hun-
ne huizen gingen bezoeken; 't geen
wy met zo groote vryheid deden,
als of wy in Christenryk waren ge-
weest, zonder dat ons eenige moeye-
lykheid, van de kant der Turken,
ontmoette. Zelfs deden de gee-
nen van de *Dogane*, of *Tol*, welker
huis, gelyk hier voor gezegt is,
even buiten de Poort staat, zulks
dat men 'er voorby moet gaan, om
in de Stad te komen, my verschei-
dene maalen by zich roepen, om
wat met hen te praaten: want heb-
bende d' eerste reis verstaan, van
wat Land ik was, waar ik al geweest
had, en waar ik noch heen meen-
de te trekken, hadden zy groot ge-
noegen in 't geen ik hen hier en daar
van wist te zeggen. Zy vergelee-
ken ook myn voorneemen, van na
Jerusalem te gaan, by hunne reis
na *Mecha*, om het graf van hunnen
Propheet te zien, en betoonden,
met groote uitdrukkingen van gene-
gentheid, my een gelukkige en be-
houdene wederkomst toe te wen-
sehen.

Weder-
komst al-
daar.

fchen. Dit geschiedde doorgaans onder het rooken van een pyp tabak, en het drinken van *Kaffee*; 't geen zy altyd tot mynen dienst hadden. In der daad, de lieden van fatsoen hebben groote achting voor de *Franken*, pryzende hun verstand, en stoute onderneemingen, omtrent het bezoeken van Landen en Steden; daar de Turken zo groote genegentheid niet toe hebben. Om kort te gaan, deze lieden beweezen my zo veel vriendschap, en scheenen zo veel belang in myne zaaken te nemen, dat ik, tot beschaaming der Christenen; voor hen niet kon verbergen, dat het yts zeldsaams zou weezen, zo zy dezelve genegentheid, en eerbewyzingen, by ons kwaamen te vinden.

Tweede
Vertrek
van Rhodus.

Den 22sten der genoemde Maand, s' namiddags ten twee uren, vertrokken wy met een Noord-Weste wind voor de tweedemaal van *Rhodus*, in gezelschap der twee gemelde Schepen, die na Alexandrien wilden. 't Grootste van deze was een slechte zeilder, zulks dat wy hem bekwaamelyk met ons Schoverzeil, en Blinden konden by houden. Des anderendaags morgens, met het opgaan der Zon, hebbende noch dezelve wind, bevonden wy honderd en vier-en-twintig Italiaansche mylen gevorderd te hebben, zynde nu in volle Zee. Den 24sten kreegen wy de wind weder tegen, zulks dat wy nogmaals na de kant van *Rhodus* gedreeven wierden, immers meer als wy voorwaarts gingen. 's Nachts wierd het dood-stil, tot zo verre, dat de zeilen gantsch geen dienst meer deden. Wy waren nu, na gissing, omtrent twee honderd vyf-en-dartig der genoemde mylen van *Rhodus*, en twee honderd dartig van *Damiaten*. Den 25sten, tegen den morgenstond, draaide de wind weder goed, en wierd de cours na *Damiaten* gezet: doch, met het vallen van den avond, begon het zodanig uit den Zuiden te stormen, dat wy 't den geheelen nacht, met de Blinden alleen, voor de wind lieten loopen, komende aldus voor de kust van *Barbaryen*. Thans kreegen

wy schielyk een Zuid-Weste wind, die ons van voorneemen deed veranderen, en de streek, op Gods genade, na *Candia* zetten, op hoop van *Porto Christiano* te bereiken: maar, ongevaar midden Zee zynde, kreegen wy den wind geheel uit den Westen; hielden 't derhalven op *Cyprus* aan; en kwaamen zo ver, dat wy *Caap Lagata*, op het zelve Eiland, in 't gezicht kreegen. Den 26sten dobberden wy noch al in een schrikelyke holle Zee, zonder haven te kunnen aandoen, of zeil te maaken. Voor *Caap Lagata* komende, jaagde ons de wind weder van daar. Ondertusschen begon men malkander bedroefd aan te kyken. Sommige der Grieken brandden den gantschen nacht kaarsjes voor *S. Joris*, aan wien zy beloofden geld te zullen offeren, indien hy hen behouden te land bracht: want deze is hun grootste Heilig, en word by dusdanige gelegentheden voor hunnen eenigen Beschermmer gehouden. Een der zelve ging ook met zyn muts om, over het geheele Schip, om te verzamelen 't geen zy aan *S. Joris* zouden offeren, ter eerster plaats, daar zy een Kerkje, aan hem toegewyd, kwaamen te ontmoeten. 'k Stond verzet over de verkeerde Godvruchtigheid van deze onnozele menschen, waar af den Inzameelaar ook eindelyk by ons kwam, om mede wat voor *S. Joris* te verzoeken. 'k Haalde de schouderen op; en zei, dat ik den Man niet kende, en ook niet vertrouwde, dat 'er door middel van hem yts voor onste hoopen stond; maar dat het, wyzende met de vinger na boven, van daar zonder geld te bekomen was. Aldus met groote bekommering, te meer dewyl wy van brood en water zeer weinig meer voorzien waren, door d' onstuimige Zee dryvende, bevonden wy ons des morgens, met Zonnen opgang, honderd en tien Italiaansche mylen verder van *Damiaten*, als daags te vooren. Nu begon de wind wat te bedaaren; doch de Zee schoot noch geweldig hol. Midlerwyl oordeelde men het raadzaamst, na *Tripoli*, of

of *S. Jan d' Akri*, te wenden. Na den middag zag men land, daar onze Schiplieden na floegen, als de blinden na 't ey. Den 28sten. 's morgens lagen wy lang door tegenwind te dryven: maar, krygende omtrent den middageen andere streek, kwamen wy ten twee uren voor *Sour*, *Sour*, of *Tyrus*, niet weinig van daar de Grieken, door hunne onkunde, meenden aan te komen: ook geloof ik niet, dat 'er slechter Zeelieden in de wereld zyn.

Deze Stad legt in *Galilea*, ten Zuiden van *Saide*, of *Sidon*, en ten Noorden van *S. Jan d' Akri*. Zo haast als wy het anker in de grond hadden geworpen, stelde ik my om 'er het gezicht van af te tekenen: 't welk hier nevens verbeeld is op N°. 67, zodanig als ik het zelve, op onze aankomst, voor anker leggende, afgeteekend heb, met alle de ruinen, van het eene einde tot het ander; het Kasteel werd aangewezen met de Letter A. Ik ontmoette met myn gesigt, behalven 't gezeide Kasteel, niets van belang, van de Zee-kant, als Puinhoopen en verwoeste overblyffelen, over al langs het Strand verspreid; uit welker eenigen echter d' oude pracht en grootsheid dezer vermaarde Koopstad noch wel bespeurd kon werden: en van die beruchte Haven ziet men hier en daar noch eenige brokken het hoofd uit de Zee beuren. Weinig bewoonde huizen zyn 'er meer overig, en een Aga heeft 'er het gebied.

Doch op myne wekerkomst zal ik wydloopiger wegens deze stoffe spreken.

Terwyl ik met aftekenen der Stad bezig was, besteedde myn Reisbroeder onderwyl zyn tyd, om vis met den Angel te vangen, leggende ten dien eynde den draad op de vinger, en dezelve, op het gevoel van het aanbyten der visschen aan het aas, aanstonds oppalmende; door dit middel bequamen wy een redelyke schotel, die wy met bysondere goede smaak genuttigden.

Ik zou hier wel te land getreden hebben, maar moest het laten, om dat 'er de Turken den Reizigers geld

afdwingen. Derhalven deed ik een Arabier aan boord komen, met wien wy verding maakten, also ik hoe eer hoe liever te *Jerusalem* trachtte te weezen, dat hy ons met zyn vaartuig, over *Akri*, na *Jaffa* zou voeren, geevende hem eenig geld op de hand, onder voorwaarde van des anderen daags morgens vroeg te zullen vertrekken. Daar lagen noch vier andere *Saiken*, na *Damiaten* verordend, welke des avonds met de Landwind zeil maakten. Onze Capitein, zulks ziende, en tot *Damiaten* 't huis hoo- rende, maakte zich insgelyks gereed, en stuurde ons derhalven met zyne Sloep na het gehuurde Vaartuig, 't geen wy dicht onder d' oude Ruinen, benevens het Kasteel, 't welk de Turken aldaar gebouwd hebben, vonden leggen. Straks wierd door eenige Turken, die 'er de wacht hielden, geroepen, dat wy ons van daar zouden maaken, met dreigementen, indien wy naderden, van 'er op in te branden; zulks dat wy genoodzaakt waren vruchteloos weder na onze *Saïke* te keeren, vermits wy bevonden met ondeugende menschen te doen te hebben. Wy traden dan nochmaals binnen boord, en staken onder zeil.

Ondertusschen was ik zeer swaarhoofdig, dewyl ik vreesde, dat, met na *Damiaten* te gaan, de tyd my zou ontschieten, om op het Paascheest tot *Jerusalem* te kunnen weezen; weshalven ik twintig ryksdaalders tot een geschenk aan den Capitein presenteerde, indien hy my des morgens omtrent *Akri*, of waar hy begeerde, aan land wilde zetten: doch daar waaren, na hy voorwendde, verscheidene redenen, waarom het niet kon geschieden. Wy hadden een Zuiden wind, die ons den 29sten. by bleef, doch met flappe koelte, swervende den geheelen dag voor het land van *Galilea*, zonder den berg *Karmel* uit ons gezicht te verliezen, en passieerende *S. Jan d' Akri* en *Jaffa* verre van ons. Des nachts kreegen wy de wind gunstig uit den Noord-Noord-Oosten, doch met den dag weder stilte, en zagen nu drie der gemelde *Saiken* niet

meer, gelyk ook noch geen land, vermits het 'er zeer laag is. Een uur na den middag wierpen wy het anker voor den mond van *Damiaten*. 's Anderendaags, zynde de laatste der maand Maart, met het kriecken van den dagenraad, zagen wy het land van *Egypten*, leggende noch omtrent drie uren Zee van daar, ter oorzaak der groote droogte die men 'er heeft.

Weinig na Zonnen opgang wierden wy met een *Germe*, zynde een open Vaartuig, bemand met vier à vyf Arabiers, van boord gehaald, om ons over de *Bogas*, of den mond van den *Nyl*, te brengen. Met dit Vaartuig wierden wy omtrent drie Italiaansche mylen de Rivier opgevoerd, langs dewelke zeer veele *Saiken*, en andere Schepen, benevens malkander ten anker lagen.

Aan het Dorp alhier zag ik eenige Arabische Tenten opgeslagen, verbeeld onder N°. 68; en moesten wy overgaan in een kleinder Vaartuig, 't geen ons de Rivier opwaarts, na de Stad *Damiaten*, bracht; omtrent acht der genoemde mylen van daar gelegen.

Ten elf uren traden wy te land, en wierden aanstonds in de *Dogane*, of het Tolhuis, gebracht, om onze goederen te laten bezichtigen. Doch, eer ik verder gaa, moet ik den Leezer het volgende voorval mededeelen. Wy traden, gelyk ik gezegt heb, uit onze *Zaïke* in een *Germe*, bemand met vier à vyf Arabiers. Onderwege zynde, begon den de Schurken, ziende dat wy Franken waren; yts kwaads te brouwen, en wilden ons zo terstond de vracht, voor het overvoeren, doen betaalen. Ik bemerkte wel dat het geschiedde, om dat wy niet zouden zien wat d' andere Passagiers betaalden, en wees hen, dat zy eerst by die zouden gaan: doch, vermits wy malkanderen niet verstonden, diende een zeker Christen, die d' Arabische en d' Italiaansche taal redelyker wyze kon spreken, ons tot Tolk. Deze ging twee of drie maal over en weêr, en bracht gestadig het zelve bescheid. Ik liet

Komst te
Damiaten.

Vreemde
ontmoe-
ting met
eenige
Arabiers.

dan vragen, wat zy moesten hebben. Den eisch was, niet minder als een goude *Sequin*, bedraagende omtrent twee en een halve Ryksdaalder, voor ons beiden. 'k Weigerde zo veel te geeven; waar op een de stoutheid nam, van, na my toetreedende, met zyne hand te wyzen, dat indien ik niet wilde betaalen, hy de betaaling wel zou maaken te krygen, met my de rok van het lyf te haalen. Deze beestachtigheid maakte my het bloed warm. 'k Rukte de rok, daar ik myn geweer onder verborgen had, open; en, grypande met eenen een Hollandisch mes in de hand, waar af het lemmet omtrent twee palmen lang was, voerde ik hem te gemoet, dat hy my dat dan eerst moest afnemen, benevens het schietgeweer 't geen hy daar onder zag, en dat wy dan noch eerst een kansje om de rok zouden waagen. De schittering van 't staal deed hem terstond, met groote verbaasdheid, terug treden; en niemand van allen had het hert meer, van zich omtrent my te vertoonen, als alleenlyk een wyl daar na, om met alle beleefdheid een accoord te maaken, 't geen op een Ryksdaalder voor ons beiden werd getroffen: doch, vermits ik niet als goud had, deed ik hen eerst het zilver geld, 't geen ik weêr moest hebben, aan my overgeeven, eer zy het goud in handen kreegen. De Passagiers zagen vreemd toe, en betoonden genoegzaam met hun ge-
laat, myne stoutmoedigheid te pryzen. Niet te min bevond ik in 't gevolg, dat ik noch ruim de helft te veel had gegeeven: want, wanneer zy de ronde, tot het ontfangen van de vracht, deden, zag ik dat yder Perzoon maar omtrent tien stuivers gaf. 'k Feilde niet van hier tegen in te leggen, doch kreeg tot antwoord, dat de Franken ryke lieden waaren, en derhalven altyd meer moesten betaalen, als d' anderen. Maar wat deze rykdom belangd, indien ik anders de prys van te voren had geweeten, zy zouden 'er zo breed niet mee gestaan hebben: en had ik by den *Kady* willen klagtig vallen

vallen; en 'er vier ryksdaalders aan te kost hangen, gelyk my, aan land komende, door een Grieksch Schipper van kennis wierd geraaden, d'Arabiers zouden 'er niet zonder een goed getal van stokflagen, onder de voetzoolen, afgekomen hebben.

Doch dewyl het accoord met beleeftheid was gemaakt, docht het my best die penningen te spaaren. Wyders, het gelaat, het opzicht, en de kleeding dezer Arabiers, wyzen genoegzaam uit, dat ze groote dieven en schurken zyn.

XXXIII. HOOFDSTUK.

Over-een-komst van het Land van Egypten, omtrent Damiaten, met dat van Holland. Springen van een Schip in den Nyl. Beschryving van de Doode Zee, en een uitsteekend Bosch tusschen dezelve en Damiaten gelegen. Byzonderheden wegens deze Stad. Vreemde geboorte van een Turk, de Doode Zoon geheeten. Stoutheid der Valken hier te Lande, enz.

De gewoonlyke tol voor onze personen, bedraagende voor yder Vreemdeling een halve ryksdaalder, betaald hebbende, vervoegden wy ons ten huize van een Grieksch Pater, om de vermoedheid van de reis met eenige vrolykheid te verzetten. Deze berichtte ons, dat 'er een *Saïke* beneden aan de Rivier gereed lag, om na *Jaffa* te gaan, en drie Paters, willende na *Jerusalem*, zich dien morgen reeds op dezelve ingescheept hadden. Ik bezag dan metter haast de Stad, en verzorgde my van de noodige voorraad tot die tocht: waar na met een Barkje de Rivier afgeroeid zynde, kwamen wy aan de *Saïke*; maakten verding met den Capitein, wegens de vracht, en verbleeven aldaar, op hoop van binnen een dag of twee te zullen vertrekken.

't Land doet zich hier, in het op en afvaaren van den *Nyl*, op, by na even als in *Holland*, met goede Weiden, en een menigte van Koebeesten in de zelve; 't geen my zo vreemd, als aangenaam, voorkwam. De Rivier loopt zeer sterk afwaarts, en heeft aan d'een zyde altemaal zand, allengskens opgeworpen, van de zelve gedaante, als het duinzand omtrent *Schevelingen*. Aan d'andere zyde, te weeten, de rechter, van *Damiaten* afkomende, zynde de Landzyde, heeft men gelyk ge-

zegt is, de schoonste Lands-douwe die men kan wenschen. Hier ziet men veelerhande foorten van vreemd Gevogelte; Arenden, zekere groote witte Vogels, die zeer fraay zyn, en zich te land en te water onthouden: gelyk ook een foort als Kie-vitten, doch wit om den hals, op den rug grauwwachtig, en al het overige zwart, mitsgaders veelerley andere, die zich te water onthouden. Ik verstond hier, dat op den 24ten. Maart, 's namiddags ten twee uuren, niet ver van de plaats daar wy lagen, door het kookken van *Kaffee*, de brand in een Schip was geraakt; waar door het zelve, slaande de Vlam in het kruid, in de lucht was gesprongen, te gelyk met zeventig van de ophebbende Manschap, zynde maar tien, die zich in tyds te water hadden begeeven, door middel van zwemmen behouden aan land geraakt. Den eersten April waaren wy door de harde wind genoodzaakt aan boord te blyven. Den 2^{den}. keerden wy weder met een Bark na *Damiaten*, alwaar wy de triumph zagen van twee Turksche kinderen, welke door de Stad omgevoerd wierden, om besneeden te worden.

Den zelve dag tekende ik, zittende op een huis, een fraay gezicht van het land, en den loop der Rivier de *Nyl*, verbeeld onder N°. 69.

Springen
van een
Schip in
den Nyl.

Mare
Morto, of
de Dood-
Zee.

Vervolgens begaf ik my, in gezelschap van de gemelde Paters, na *Mare Morto*, of de *Dood Zee*, twee Italiaansche mylen ten Oosten van *Damiaten* gelegen, en alzo genaamd, om dat ze allerwegen van het land omringd is, en geen uitgang heeft. Mogelyk is dit een van die graften, of poelen, die Strabo in zyn zestiende boek, op de weg tusschen den berg *Casius*, en de *Colom* van *Pompejus*, na *Pelusium*, of *Damiaten* plaatst, wanneer hy zegt, *Aldaar is de weg na Pelusium, en Gerra, en de graft Chabrias geheeten, ende de Barathra, poelen, of meiren, welke de overvloeyende Nyl maakt, zynde deze plaatsen van nature hol en poelachtig.* Van hier kan men in tweemaal vier-en-twinwig uren overvaaren op *Tiena*, en wyders, over *Gaza*, binnen korten tyd te *Jerusalem* komen; 't geen ik ook gedaan zou hebben: doch dewyl my gezegt wierd, dat 'er in acht à tien dagen eerst gelegenheid toe zou zyn, en dat ondertusschen het *Paaschfeest* voorby stond te gaan, voedde ik my met de hoop, van noch te water na *Jaffa* te zullen geraaken.

Uitstekend
Bosch.

Tusschen *Damiaten* en de gemelde Zee, gaat men door een Bosch, 't geen zo vruchtbaar, vermaaklyk, en lustig is, dat ik moet bekennen, nooit een diergelyk gezien te hebben, en ook niet geloof ooit te zullen zien. Ik vond 'er veele zwaare Oranje- en Citroen- gelyk ook verscheidene soorten van *Vygeboomen*, en onder anderen eene, welke zy *Fico d'Adamo*, of *Adams Vygen* noemen. Deze zyn zeer groot en lang, gelyk ook de *Bladeren*, die zich ter lengte van een *Vadem*, en ter breedte van omtrent twee *Palmen* uitstrekken. Noch is 'er een andere soort van dezelve naam, met ronde en zeer dikke *Bladen*. Aan deze hangen de *Vygen*, even als een bos *Druiven*, en zyn zo zoet van smaak als suiker. Van een derde soort, die dezelve naam voeren, zyn de *Boomen* byzonder groot, doch de *bladeren* klein, maar heel dicht op malkan-

deren, 't eenemaal verscheiden van de geene, die men in *Italien* vind. Daar waft ook veel *Suiker-riet*, mitsgaders een menigte van die *boomen*, welke de *Cassia* voortbrengen, waar van ik de takken vol pypen zag hangen.

De *Granaatboomen* zyn 'er mede ontelbaar. Doch boven alle munten uit de *Dadelboomen*, die het gantsche *Bosch* vervullen.

Behalven al dat geboomte ziet men 'er ook noch verscheidene kleiner soorten, als *Karffe- Pruime-* en *Abrikoozenboomen*, enz. altemaal onder malkander, welke onregelmatigheid een aangename vertooning voor het gezicht beschikt.

't Bosch zelve is *Tuins-wyze* verdeeld, na de maat dat 'er yder een gedeelte van toebehoord; en zyn deze gedeeltens met kleine *Wtertjes*, of *Slooten*, omvangen, en van malkander afgezonderd.

Wat deze *Dood Zee* belangt, zy is ongemeen *Vischryk*, en leverd ook een soort als onze *Kabeljauw*, en van dezelve grootte. Wy koften 'er een voor de waarde van omtrent acht stuivers, en vonden ze heel goed van smaak. Paling en Aal, om te spreken van de *Visch* die met d'onze over een komt, is 'er mede in menigte. Wy bereidden ze op de wyze van *Pan-aal*, daar de boter, die hier, hoewel ongezoeten, zeer goed is, ons heel wel toe te pas kwam. De *Paters* vonden ze smaakelyk, en aten 'er zo hertig af, als of men ettelyke liefhebbers van die spys, te *Sardam* aan *Tafel* had zien zitten.

't *Gevogelte* 't geen men hier heeft, behoeft voor de *Visch* niet te wyken. 'k Zag 'er, onder anderen, verscheidene *Pellikaanen* aan den *Oever* zwemen, en *Ganzen*, en andere soorten van *Water-vogels*, in zulk een menigte, dat ze ontelbaar waaren.

Hier werden ook des *Winters* veele *Hoenders van Damiaten*, gelyk men ze noemd, gevangen. Deze zyn byzonder schoon van kleur, hebbende den hals en borst gelyk een *Paauw*, en vallen ruim zo kloek als *Faizanten*.

Gaarne

Gaarne had ik'er af willen koo-
pen, doch kon'er geene bekomen,
vermits'er dat Jaar zeer weinige ge-
vangen waren; en die weinige, ma-
kende omtrent een getal van twin-
tig, vond ik in handen van zekeren
Jood, die ze bewaarde, omaan den
Koning van *Vrankryk* gezonden te
worden. Hy had order om'er hon-
derd te koopen, doch niet meer als
deze twintig konnen krygen.

Alles, wat de Lands-douwe hier
omtrent voortbrengd, is'er in over-
vloed, en voor een geringe prys te
bekomen, inzonderheid de Vifch,
daar men naauwlyks weg mede
weet: maar 't geen'er van buiten
gebracht moet worden, valt'er in
tegendeel zeer duur, voornamentlyk
de Wynen, welke altemaal van
Cyprus derwaarts worden gevoerd,
gelyk ook hout, rozynen, enz.

^{Damia-} Noopende de Stad *Damiaten*,
die is heel flordig, en meerendeels
flecht betimmerd; doch zeer volk-
ryk, en een der voornaamfte Steden
van gantsch *Egypten*. d'Arabiers
noemen haar *Damiar*. Een Reizi-
ger ontmoet'er niets van belang,
als ettelyke *Mosqueën* met fraaye
Toorns. Buiten de Stad ziet men
een hooge ruïne van een Toorn,
welke eertyds tot een Vuur-baak
voor de Schepen gediend zoude heb-
ben, mitsgaders, niet verre van daar,
noch een ronden Toorn: zynde dit
het alles, 't geen ik daar Antyks heb
gevonden, en in d'Afbeelding on-
der N°. 70. aangewezen; voerende
de Vuur-baak de letter A. en de ronde
Toorn de B. De *Nyl* heeft zynen
loop nevens de Stad heen, en strekt
zich na de kant van *Kairo*. De
voornaamfte handel te *Damiaten*
word gedreven met Ryft (die'er
rondom heen in grooten overvloed
waft, en door geheel Turkyen ver-
zonden word) *Kaffee*, Linnen, en
Vlas. Daar worden ook veelerley
fchoone Stoffen gemaakt. De re-
geering ftaat aan een *Aga*, die'er
door den *Baffa* van *Kairo* werd ge-
zonden.

Terwyl ik hier tot *Damiaten* een
langer verblyf, als my lief was,
moeft houden, ging ik den 3^{den}.

April om een zekeren Turk te be-
zien, die *Figljo Morto*, of de *Doodde*
Zoon wierd geheeten. De reden der
benaminge was vreemd. Zyne Moe-
der, van hem ten uiterften zwanger,
kwam te fterven, en wierd aanftonds,
volgens het gebruik dezer landen,
voornamentlyk in Pesttyd, in een
kelder, welke de gemelde Turk
zelve noch tot zyne begraafplaats
had, ter aarde besteld. Des avonds,
eenige uren na dat de begraaving
was gefchied, begind de Vader zich
in te beelden, dat de Vrucht van zyn
overleedene Vrouw mogelyk noch
wel in het leven kon weezen. Hy
doed het Graf dan openen; en in
der daad de Vrouw was verlost, en
had uit een dood lighaam een leven-
digen Zoon ter Wereld gebracht.
Anderen verhaalden, dat eenige
Turken, daar omtrent weezende,
het gefchrey van het Kind hadden
gehoord, en derhalven het Graf ge-
opend. Wat'er eigentlyk van dit
tweederley verhaal zy, weet ik niet:
maar de Man, aan wien men den
naam van den *Dooden Zoon* gaf, was,
gelyk men my verzekerde, (want ik
had het ongeluk van hem niet't huis
te vinden) noch by levenden lyve,
en toen ter tyd in de zeffig Jaaren
oud, hebbende Kinds-kinderen, en
geneerende zich met een droogi-
ftery.

Des anderen daags vervoegden wy
ons wederom na onze *Saïke*; en,
wandelande langs de Rivier tot aan
den Oever der Zee, zagen wy een
zeer grooten Schildpad uit het water
opkomen, dien wy, metter haast der-
waarts geloopt, omkeerden, en
met onze Sabels doodfloegen. Wy
meenden hem mee na onze Bark te
neemen, om de bovenhuid te be-
waaren, en het Vleefch, 't geen zeer
goed is, tot fpyse te gebruiken: maar
bevindende dat de fchors door het
hakken gefchonden was, lieten wy
het een en het ander leggen.

Hier omtrent zag ik ettelyke
plaatfen landwaard in, die zich als
Meyren vertoonden, in welke zich
verfcheidene foorten van Water-vo-
gels, by gantsche fchoolen, onthiel-
den.

Vreemde
geboorte
van een
Turk, de
Doodde
Zoon ge-
heeten.

Schildpad
gedood.

Aan de rechter zyde, van buiten komende, hebben de Turken een Kasteel, getekend met N°. 72. waar nevens twee groote Metaale stukken lagen, schietende het eene twee-en-zestig, en het ander tachtig pond yzer. Tegen over dit Kasteel waren d'Arabiers bezig met twee Tenten op te slaan, van gedaante als N°. 71. aanwyft.

Den 6^{den}. hielden wy de Paasch te Scheep, in gezelschap der gemelde drie Paters, zynde den een een Florentyn, en de twee andere Spanjaarden, welke al vier-en-twintig dagen, voor onze komst, op gelegentheid na *Jaffa* hadden gewacht, ten einde van daar na *Jerusalem* te geraaken. Zy waren van de order van *S. Franciscus*, en geen onhebbelyke lieden.

Den 8sten. keerden wy weder na *Damiaten*, also zich noch geen kans tot ons vertrek opdeed. In de Stad gekomen, vervoegden wy ons met de Paters ten hunnen huize, daar zich noch vyf andere Paters, welke mede lang na hun vertrek op *Tripoli* gewacht hadden, bevonden. Zy deden ons met groote beleefdheid by zich logeeren, houdende hier twee kamers tot hunnen dienst, vermits veele van hen zich over deze Stad, na *Jerusalem*, of elders, begeeven. Hier vermaakten wy ons drie à vier dagen met malkander, en gingen gemeenlyk na den eeten boven op het huis (want de huizen zyn 'er al-

temaal plat) zitten, of wandelen, neemende yts van d'overgebleevene spyze mede, 't geen wy voor ons neder leiden, om het plaizier te hebben, van het door de Valken, welke daar in menigte zyn, te zien wegneemen.

Nooit heb ik stout-er Vogelen gezien: want hoewel men 'er rondom heen zit, vallen zy 'er aanstonds met de klauwen op neer, en vliegen 'er mede op een der by-gelegene huizen, daar zy den roof met gemak gaan zitten opeeten: en, zo haast als het binnen is, komen ze zien, of 'er niet meer te haalen vald. Waarom trent zy zo veel loosheid, als stoutheid, weeten te gebruiken.

Den 12^{den}. gingen wy nochmals de *Doodde Zee* bezichtigen, verzeld door alle de Paters, die zich niet genoeg konden verwonderen over de fraayheid van het Bosch, alzo zy daar nooit geweest hadden. Wy namen toen een anderen weg, alzo vermaakelyk als de voorige.

Ondertusschen, dewyl ik nu de Paasch voorby zach, nam ik het besluit van *Egypten* in te trekken, 't geen ik voorgenomen had te doen, wanneer ik van *Jerusalem* te rug gekomen zou zyn. 'k Maakte my dan gereed; en, vermits een der gemelde Paters, een Venetiaan van geboorte, mede na *Kairo* wilde, waren wy nu drie sterk, en derhalven gezelschap genoeg om den tyd niet verdrietig door te brengen.

XXXIV HOOFDSTUK.

Vertrek van Damiaten. Menigte van Dorpen langs d'Oever van den Nyl. Wys van eeten van eenige Arabische Boeren. Steden tusschen Damiaten en Kairo. Menigvuldige Duifhuizen langs den Nyl. Komst te Kairo. Logement by den Consul aldaar genomen.

Zo haast als wy alle dingen tot onze reis gereed hadden, daar niet veel mee toegebracht wierd, huurden wy een Bark, die onstwee Italiaansche Mylen de Rivier opbracht, daar wy overgingen in een *Germe* (een Egyptisch Vaartuig, of het gemeene Vracht-schip) zynde toen den 13^{den}. April 's morgens ten negen uren. Straks lieten wy door het Scheeps-volk een kleine Tent, van dadeltakken en biezematten, opflaan, om van d'andere Passagiers afgezonderd te wezen. Deze Vaartuigen vallen vry wat ongemakkelyk, want, zynde gantsch open, niet heel groot, en doorgaans wel gelaaden, kan men 'er zich naauwlyks roeren. Wy lagen hier tot des anderen daags morgens, vermits de wind ons niet dienen wilde, en, hoewel ze ons ook nu noch tegen was, vertrokken wy evenwel, omtrent ten zes uren, wordende door tien of twaalf man met een lyn de Rivier opgetrokken, 't geen by tegenwind gebruikelyk is: doch, vermits de *Nyl* geweldig krom en bochtig loopt, kan men dikwils met alle winden zeilen.

Langs den Oever van deze Rivier is het zeer vermaaklyk, door de menigte van Vlekken en Dorpen, nevens de welken men veele Tichelovens ziet. Het land is vlak, zonder geboomte, en allerwege met Ryft bezaaid. De velden, daar dezelve op groeit, moeten gestadig dras staan, waarom het water met zekere Molens, door het middel van Offen, daar over heen werd gedreeven.

Omtrent den middag voeren wy voor by een Tak van den *Nyl*, die zich een groot stuk weegs in het land uitstrekt, en namen ten vyf

uuren onze verblyfplaats aan een Dorp. Den 15^{den}. raakten wy, ter oorzaak dat den *Nyl* op verscheidene plaatsen zeer ondiep is, ettelijke reizen op de droogtens vast, doch na weinig tyds weder los. Aldus voeren wy voor by negen à tien Dorpen, waar van 'er een verbeeld word onder N°. 73. een tweede onder N°. 74. en een derde onder N°. 75. passeerden voor Zonnen ondergang de Stad *Mansoura*, by de welke het gemelde laatste Dorp gelegen is, en vervolgden onzen weg tot des nachts ten elf uren, van plaats tot plaats tusschen Dorpen door: want dezelve leggen gemeenlyk vlak tegen over malkander.

Den 16^{den}. vorderden wy zeer weinig, alzo wy het meeste gedeelte van den dag, vermits de wind ons tegen was, stil lagen. Thans zagen wy vyf à zes Arabische Boeren hun middagmaal, aan de kant van de Rivier, houden. Zy zaten op den grond neder, en hadden in het midden een groote houte bak staan, gevuld met melk. Hier schepte yder, in plaats van lepels te gebruiken, met het hol van de hand uit, en, hebbende dezelve aan den mond gebracht, slurpten zy de melk binnen. Dit deed my betrachten de voorzienigheid der Natuur, die den menschen gegeven heeft, waar mede zy zich, by gebrek van andere dingen, kunnen behelpen; zonder dat zy, gelyk *Diogenes*, toevlucht tot houte nappen behoeven te neemen. 'k Verwonderde my echter over deze manier van eeten; doch verstond naderhand, dat d'armoede, welke zich van vreemde middelen weet te bedienen, het geringer soort van lieden hier te lande, die geleerd heeft.

Den

Menigte van Dorpen langs d'Oever van den Nyl.

Wys van eeten van eenige Arabische Boeren.

Den 17^{den}. was de wind ons wat gunstiger, weshalven wy de zeilen tot omtrent middernacht, wanneer wy zestig Dorpen hadden gepasseerd, lieten bystaan.

Den 18^{den}, voor Zonnen opgang wierd de reis weder voortgezet; en des namiddags, omtrent drie uren, zagen wy duidelyk de drie *Pyramiden*. Twee uren laater voeren wy voor by den anderen Tak van den Nyl, die aan de rechter zyde, ten Noord-Oosten van *Rosette*, loopt, en vyftien Italiaansche mylen van *Kairo* werd gerekend. Op den avond hadden wy weder vyf-en-veertig Dorpen gepasseerd, behalven die wy in den donker hadden voorby gezeild, en kwamen ten tien uren te *Boulak*, zynde een fraay lang Vlek, gelegen aan d'Oostzyde van den Nyl, en de Haven van *Kairo*, alzo de Stad zelve wel een half uur landwaart in gelegen is. Hier slieden wy des nachts in de Bark.

Steden
tusschen
Damiaten
en Kairo.

Tusschen *Damiaten* en *Kairo* heeft men de volgende Steden: *Mansoura*, een redelyk groote Stad, gelegen aan de Oostzyde van den Nyl. *Se-menut*, mede tamelyk groot, aan de Westzyde. (Deze Stad is driehoekig, en strekt zich met den voet aan de Rivier. Alle de vaartuigen, welke na *Kairo* gaan, zyn gehouden hier aan te leggen, om'er een zekere tol te betalen.) En *Mitgannir*, mede een Stad van redelyke grootte, aan de Oostkant der Rivier, voorzien met een schoone *Basar*, of Markt, en verscheidene fraaye Huizen. Hier tegen over legt een groot Dorp, *Sitse* genaamd. Wat de Dorpen belangd, die zyn'er, gelyk uit het bovenstaande wel af te meeten is, zeer menigvuldig, en leggen meestendeel recht tegen over malkander, strekkende zich, met een plaizierig verschiet, langs beide de Oevers heen.

Menigte
van Dui-
venhuizen
langs de
Nyl.

Men ziet hier ook, de gantsche Rivier langs, van *Damiaten* tot aan *Kairo*, ongelooflyk veel Duivenhuizen, van aarde gemaakt, en boven spits toeloopende. Deze zyn van binnen rondom met aarde pannen

bezet, daar de Duiven, die'er, door de groote menigte, uitsteekend goedkoop zyn, hunne nesten in maaken.

Den 19^{den}. 's morgens betaalden wy yder een Ryksdaalder (zynde een recht, 't geen de *Franken*, als zy d'eerste maal te *Kairo* komen, moeten geeven) en namen Ezels, om ons na de gemelde Stad te voeren. Deze Ezels zyn heel klein, doch loopen zulken sneedigen tel, dat men'er zich over moet verwonderen. Van *Boulak* tot aan *Kairo* ryd men door een groote Vlake, van een goed half uur lang, byzonder aangenaam door de menigte van Palm en andere boomen. Deze weg is heel vermaaklyk, ter oorzaak van de veelheid des volks, 't geen men daar gestadig ziet passeeren.

Door de Poort van *Kairo* gereden, kwamen wy voor eerst aan een zeer groote plaats, wel zo lang als breed, daar koorn opwaft, 't geen als toen gewonnen wierd. Deze plaats is als een vyver, zynde met een hoogte van aarde omvangen, en loopt alle jaaren, met het opklimmen van den Nyl, vol water, wanneer'er ook by wylen wel visch in gevangen word. Rondom dezelve loopt de weg, waar langs zich zeer fraaye en groote Huizen vertoonen, onder welker boogen men op verscheidene plaatsen doorgaat, even als te *Bolonje* in *Italien*.

Wy begaven ons aan het Convent van de Paters der order van *S. Franciscus*, waar uit ik verstond, dat den Heer *Baptista Tarelli*, Consul der Republycq van *Venetien*, ook weinige dagen geleden, door den *Bassa* van *Kairo*, tot Consul der Engelsche en Hollandsche Natien was aangenomen. 'k Oordeelde het dan van myne plicht, dien Heer aanstonds te gaan bezoeken.

Wy wierden met byzondere beleeftheid ontfangen, en moesten hem belooven, dat wy huisvesting by hem zouden komen neemen, hoewel wy ons woord al in het Klooster, aan den Pater-Præsident hadden gegeeven, zynde dan ons reis-tuig van daar overgebracht (niet zonder

zonder baarblykelyke moeyelykheid der Paters, welke ons liever in hun gezelschap hadden gehouden) ver-voegden wy ons ten huize van myn Heer den Consul.

Hier vond ik gantsch onverwacht noch een Lands-man, mede geboortig uit den Haag, *Adriaan Bierbeek* geheeten, gehuifvest. Hy was een Goudsmit, en den 12^{den}. Maart met onze Schepen t' *Alexandrien* gekomen.

Onder alle de Christenen, die zich in deze groote en vermaarde Stad bevonden, waaren wy de drie eenigen die de Nederduitsche taal spraken, zynde alle drie Hollanders, en in den Haag gebooren, daar wy mal-kanders geslachten heel wel hadden

gekend. Doch niet lang bleef ons gezelschap, hoewel swak genoeg, zo sterk: want den 24sten. April, en derhalven vyf dagen na onze komst tot *Kairo*, verliet ons myn Reis-broeder, Rogier van Cleef (jegenwoordig zich op het Loo onthoudende, in dienst van zyne Britannische Majesteit, als Fontein-maaker) daar ik mede uit *Smirna* was vertrokken, en begaf zich na *Cyprus*, alwaar hy eenige zaaken te verrichten had. Zynde al yts merkwaardigs, dat drie Reis-broeders, en alle Haagenaars, aldaar malkanderen zo onverwacht ontmoet hebbende, tegenwoordig zich wederom gezond in 't Vaderland bevinden, en in haar geboorte-plaats vriendschap mogen onderhouden.

XXXV. HOOFDSTUK.

Tocht na Matarea. Huys van Jofeph en Maria aldaar.

Huys van den Grooten Heer. Huys van Sultan Gori. Mondgesprek met twee Agaas. Gelegenheid en andere byzonderheden van Oud Kairo, en Koornschueren van Jofeph. Schoone waterleyding om het water naar het Kasteel van Kairo te voeren.

Den Au-
teur krygt
een lichte
ziekte.

Eenige dagen naar het vertrek van myn Reys-broeder, te weten in het begin der maand Mey, terwyl ik my nu gereed maakte, om de fraijgheden in en omtrent de Stad Kairo te bezichtigen, wierd ik geheel schielyk door een Koorts aangetast, die my noodzaakte myn voornemen voor alstoen te staaken. Straks nam ik toevlugt tot myn gewoonlyk genees-middel, van in dusdanige gelegentheden te vasten; ofte, met een sobere manier van leven, niet te nuttigen als een weinig vleeschnat. 'k Bevond'er my zo wel by, dat, hebbende my 5. a 6. dagen warm en stil te bedde gehouden, ik weder op de been geraakte, en in 't korte zo fris en gezond wierd als oyt te voren. Ik hervatte dan myn voornemen, huerde ten dien eynde eenige Ezels, en vervolgde myn reize, verzeld door den Drogeman, en een Janitzer van myn Heer den Consul, op den 25. der gemelde maand na Matarea, een vlek, of Dorp, twee groote uren ten Oosten van Kairo gelegen.

Trekt na
Matarea.

Huys van
Jofeph en
Maria al-
daar.

Alhier gelooft men dat Jofeph en Maria, eerst in Egypten gekomen, hun verblyf plaats hielden, volgens het bevel 't geene hun door den Engel gegeven wierd, *Vlied in Egypten, ende weest aldaar, tot dat ik het u zeggen zal.* Math. 2: 13. *Op dat vervuld werde, 't geen door den Propheet gesproken is, uit Egypten hebbe ik mynen Zoone geroepen.* Vers 15. Vergeleken met Hof. 11: 1. Ook toont men'er noch het Huys, waar in zy zich onthouden zouden hebben, en is het zelve een vierkantig vertrek, met steenen bevloerd, en met een

vierkante Fonteyn, of waterput, voorzien. Eenige maaken ook gewag van een zeker venstertje, op de wyze van een kasje, waar op Christus zoude hebben gelegen, als Maria zyne doeken wafchte; de Christene Priesters plagten'er by wylen de Missie op te doen; tegenwoordig is het toegemetselt, doch de plaats noch kenelyk; de Fonteyn is omvangen met een soort van een hek, gemaakt van sekere ruitswyze latten overmalanderen leggende. 't Huysje doet zich van buyten op als een boere Stal, gelyk op N°. 76. te zien is, en binnen vertoond het zich als N°. 77. uitwyft. 't Water der gemelde Fonteyn heeft zynen loop door een daar aan gelegen Thuyn, en word door middel van twee Ossen, die een rad daar om drayen, waar aan aarde kannen gebonden zyn, welke het water scheppen, na boven gebragt. Eenige willen dat dit water onder de aarde uit den Nyl, doch andere dat het uit een Bron voortkomt; 't laatste gevoelen is wel het schynbaarste, eensdeels om dat de plaats verre van den Nyl af gelegen is, anderdeels om dat, volgens het getuygenis der ingezetenen, wanneer het water van den Nyl op het alleronzuyverst is, dit egter altyd even klaar blyft, en noyt wast of afneemt, gelyk de Nyl Jaarlyks gewoon is te doen; ook schynd de naam der plaats zelfs te kennen te willen geven dat het een Bron is. Want Matarea komt van Matarag, en dit woord beteekend zo veel als *frisch water*. De Mahometanen willen dat het zyne oorspronk heeft uit de Put *Birissim*, zynde een miraculeus water van hunnen Propheet Mahomet. Deze

Deze Bron is te *Mechor*, 't geene omtrent veertig dag-reyzens, met de Karavaane, van *Kairo* werd gereekend.

Hier nevens, in een Thuyn, legt noch een groot stuk van een boom, die men zegt aldaar gestaan te hebben ten tyde der komste van *Joseph* en *Maria*; van dezelve zyn menigvuldige verichtfelen verhaalden geschreven; eenige zeggen dat *Maria* by gelegentheid daar op willende rusten, de boom zich opende, als om haar een gemaklyker rustplaats aan te wyzen; anderen, dat hy zich nederboog om den *Heere Christus* eerbiedigheid te betoonen, gelyk veele der Ouden gemeent hebben, dat de boomen van *Hermopolis* in Egypten omtrent de Goden deden. Van den gemelden Boom neemt yder Reyziger gemeenlyk een stukje hout mede, 't geene den meester van den Thuyn een groote winst aanbrengt; ik volgde het voorbeeld der anderen, en maakte der ook een brokje af te bekomen, doch meer uit curiositeit, als om dat ik 'er yts anders aan toefschreef. Het hout is zeer hard, maar egter heel licht en sponsieus. Andere hebben 'er af verhaald, dat de Maagd *Maria* met haren Zoon *Jesus* voor by dezen Boom gaande, en ziende dat zy van eenige mannen vervolgd wierd, de Boom (die zy zeggen een wilde Vygeboom, of Pharans Vygeboom te zyn geweest) zich opende, en, met terstond den ingang weder toe te fluyten, een schuilplaats aan den Zaligmaaker, en zyne Moeder verleende, tot dat de quaadwillige voor by waaren gegaan, wanneer zy zich weder opende, en aldus zou zy open zyn gebleven, en vrucht hebben gedragen, tot aan den Jare 1656. wanneer het stuk, 't geene zich van de Stam afscheyden had, verbrooken wierd. Mogelyk zal dit het stuk zyn, 't geene aan de Reyzigers vertoond werd.

Buyten dit vlek, in een veld, staat nog een schoone *Obeliscus*, of Naald, over eynde, doch deze heb ik zelfs niet gezien, maar na ik my van anderen heb laten onderrigten, moet ze omtrent van de zelfde gedaante

wezen, als de geene, die ik te Alexandrien heb getekend.

Verscheide Puyn-hoopen welke men hier om heen noch ziet (onder anderen ook een byzondere groote vierkante steen, die wel licht tot de Voet-stal van een steene Kolomme gediend zal hebben) hebben aan eenigen reden gegeven, om te gelooven dat 'er een Stad heeft gestaan. In dit veld zegd men dat *Sultan Soliman* zich met zyn Leger onthield, wanneer hy slag leverde aan *Sultan Kajed-bey*, laatsten Konink der *Mamlukken*.

In het wederkeeren ging ik een fraay Huys van den *Grooten Heer* bezichtigen, bewoond door twee zyner *Agaas*, zynde den een, eene heel zwarte, en den andere een geele, of halve Moor, zy hadden beyde lange Jaaren in het Serrail te Constantinopolen gediend, en waaren tot de bewaaringe van des *Keizers Vrouwen* gebruykt geweest. Deze Heeren uit mynen Janitzer verstaan hebbende, dat 'er een vreemdeling van Constantinopolen gekomen, en in hun huys was, deden my door den zelve verzoeken, dat ik hen voor myn vertrek wilde komen spreken. 'k Liet zeggen dat ik aanstonds by hen zoude komen. Want ik was bezig met uit een Toorntje, staande boven op dit Huys, een ander prachtig gebouw, nevens het zelve gelegen, af te tekenen, verbeeld met N°. 78. Men zegt dat het opgerecht is door *Sultan Gori*.

De afteekening voltoyt zynde vervoegde ik my ter plaatse, daar zig de gemelde *Agaas* onthielden, welke my met zonderlinge beleefdheid ontfingen, en verzogten dat ik benevens hen op de Sofa wilde gaan zitten. Straks wierd my Tabak en Kasseé aangeboden, gevolgd door verscheide soorten van Confituuren en andere lekkernyen, by de Turken gebruykelyk. En, om my te meerder eer en vermaak aan te doen, lieten zy eenige speelders in de kamer komen, welke, door met de vingers op ronde Trommeltjes te tikken, een geestig geluyd wisten te maaken, 't geene zy nu en dan, wanneer zy

Huys van
den Grooten
Heer.

Huys van
Sultan Gori.

Mond-
gesprek
met twee
Agaas.

met speelen ophielden, met zekere gezangen vervingen.

De zwartste Aga, die een zeer vernuftig man scheen te zyn, deed my door den Droogeman, staande beneden de Sopha, zeggen, dat het byzonder fraay was 't geene de spelers zongen: ik antwoorde, dat ik 'er my van verzeekerd hield, dewyle het zulke braave Heeren kon behaagen, doch dat ik, tot myn leet wezen, het geluk niet had van het te kunnen verstaan. Zy begonden te lacchen, en voerden my te gemoet, dat zy geloofden het moeylykste voor een Reyziger in een vreemd land te zyn, de taal niet te verstaan; en, vallende wyders van d'eene redenen op de andere, deden zy my verscheide vragen, zo wegens myn Vaderland, als andere Landen en Steeden, die ik bezien had, en voornamentlyk hoe my Constantinopolen beviel, en of ik wel oyt een diergelyke Stad hadde gezien? Ik zeide, dat het my wonderlyk was voorgekomen, en sprak 'er wyders van, zo als ik oordeelde dat het hen best zoude behagen. Om kort te gaan, wy scheyddden groote vrienden, met toewenschinge van alle voorspoed in myne verdere reizen, en behoudene wederkomst in myn Vaderland.

OudKairo. Omtrent *Oud Kairo* gekomen zynde, reden wy voor by verscheide van die vrywillige Vrouws-perzoonen, welke alhier, omtrent eenige steenhoopen, of onder de schaduwe van een boom, zitten, verwachtende hun fortuyn van den een of den anderen liefhebber, waar mede zy zich niet schaamen, in 't gezigt der geenen die daar voor by komen, de snoodste geylheden te bedryven. Ik had alvorens hier van hooren spreken, en hield my vernoegd, met 'er de waarheid van ondervonden te hebben, zonder nader kennisse met haar te maaken: 't welk ook nooit veilig voor een Christen zoude zyn, wyl het alle Mahometaansche zyn.

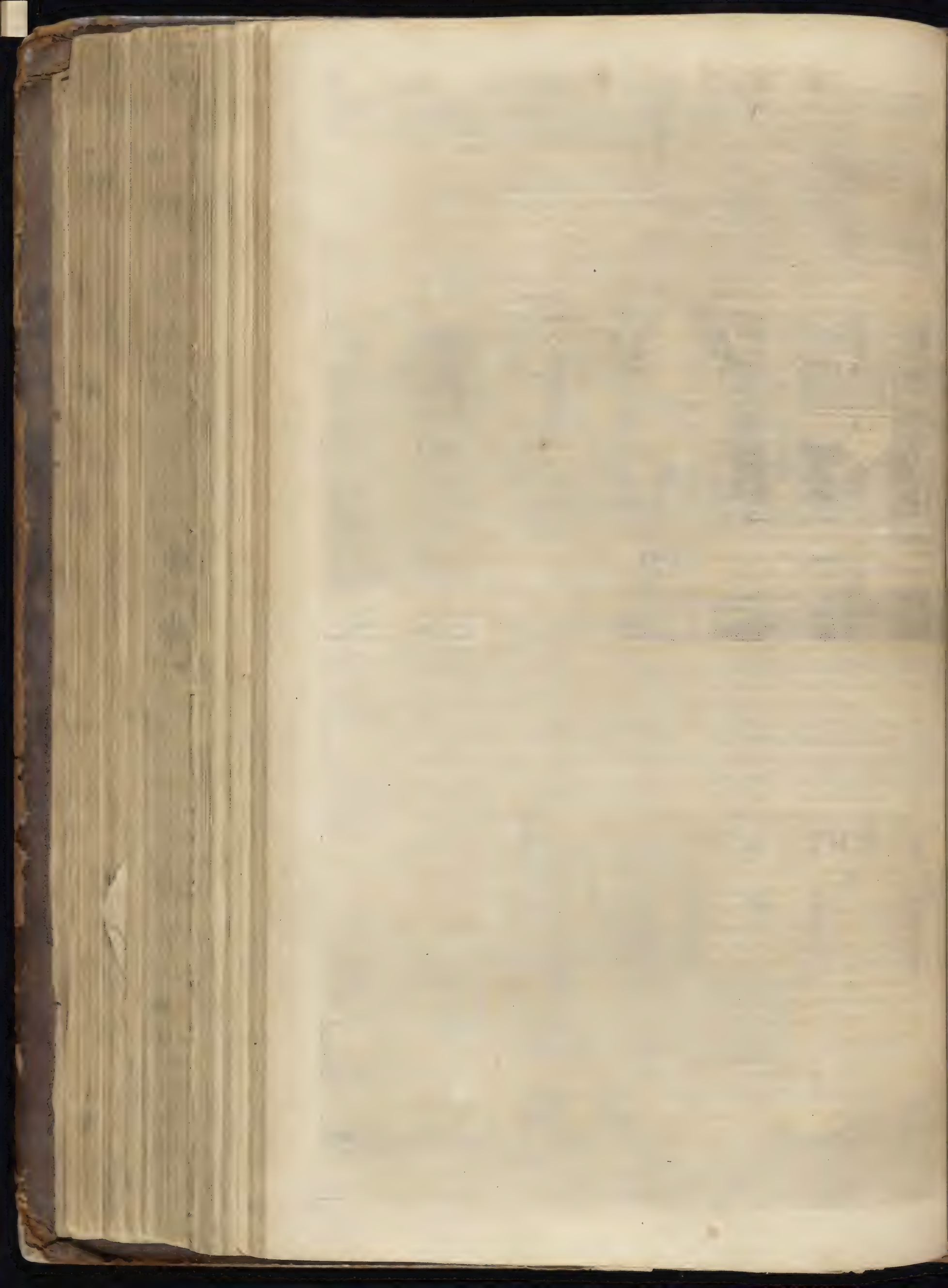
Oud Kairo is omtrent een half uur van de tegenwoordige Stad *Kairo* gelegen, na de Oost-zyde des Nyls, by 't vlak, tegen over de plaats daar *Memphis* gestaan heeft, naar wel-

kers verwoefing het de Hoofd-Stad van *Egipten* wierd, zynde ook na dezelve de oudste Stad van dit Land. De Arabiers noemen ze *Mazer*, na *Mazer* of *Misraim*, gelyk zy by de Hebreëen geheeten word, na den Zoon van *Cham*, en Zoons-zoon van *Noach*, die ze zoude hebben doen stichten. Zy was certyds zeer pragtig, en groot, maar gelyk de gelegtheden van tyden merkelyke veranderinge toebrenge, legt ze tegenwoordig ten meerendeele verwoest, en vertoont weynige overblyfselen meer van hare voorige groothed.

De Egyptische Christenen hebben 'er drie Kerken, die van St. Barbara, die van St. Joris, en die van St. Sergius.

Deze eerste is de Kerk der *Kophen*, en de voornaamste van allen; onder dezelve heeft men een soort van een Kapel, heel diep en duister, deze is wel eer een kleyn Huysje of grotte geweest, welke *Joseph* en *Maria* een wyl tyds tot woonplaats verstrekt zoude hebben. Men ziet 'er noch een brok van een balk (ter plaatse daar eenige kleyne Pilaaren het gewelf van den grooten Altaar ondersteunen) die men my zeide dat uit Noachs Ark gekomen was, steevende maar even buyten de muur. Yder Reiziger tracht 'er gemeenlyk een stukje hout af te bekomen, te meer, dewyl men zegt, dat deze balk de zoldering van het huysje der heilige Maagd zou hebben helpen ondersteunen. Ik bevond dit hout zo hard en vast, dat ik groote moeyte had met 'er een brokje af te snyden.

De Kerk van St. Joris, is hoog, en redelyk wel gebouwd. De Grieken roemen, dat zy noch een arm van dien Heilig bewaaren. Men ziet hier een dikke Pilaar, daar een yzere keten aan geklonken is, welke zy zeggen van St. Joris te wezen, en begaafd met de kragt, van de geenen, die hun verstand verlooren hebben, wanneer ze daar aan gebonden worden, weder te regt te kunnen brengen. Deze Kerk behoort aan het Klooster, 't geen door Griekse Nonnen bewoont werd, 't welk zeer oud, tame-

tamelyk wel gesticht, en byzonder hoog is, hebbende boven op een vlakke, van waar men ettelyke mylen ver kan zien.

Vervolgens ging ik de Koorn-
schuieren van *Joseph*, by d'Arabiers *il Scioni* genaamd, bezichtigen. De ingezetenen zeggen, by overleveringe, dat *Joseph*, wetende dat de hongersnood op handen was, dezelve deed stichten, en 'er het Koorn van alle wegen in brengen; 't geen 'er ook noch tegenwoordig, tot het onderhouden der *Krygs-benden*, in bewaard word. Zy zyn heel groot, en met een ouwerwetse muur omringt, wyders in verscheydene vertrekken afgedeeld, en boven open, dewyle men in Egipten voor den regen niet zeer bekommerd behoeft te wezen.

Men ziet hier ook noch veele fraaye ruïnen, zo van Tempels, als andere machtige gebouwen, en onder dezelve, die van een, 't welk men zegt drie honderd en tachtig kamers te hebben gehad, van dewelken hier en daar noch eenige ten deelen in wezen zyn.

Ontrent *Oud Kairo*, dicht aan den Nyl, is een waterleyding, aan welkers begin een grooten Thoorn is gebouwd, waar aan de waterleyding met zyn begin vast gehecht is, gelyk aan de linker zyde van den Thoorn, die op N°. 79. verbeeld is, kan gezien werden. Deze brengt, over drie honderd en zeventien boogen, het water in het Kasteel van Kairo. Dezelve is ongemeen hoog, en heeft een opgang langs veertig breede en gemaklyke trappen. Boven gekomen, ziet men verscheyde Raden, welke met Offen omgedrayd worden. Om dezelve loopt een touw, daar ettelyke aarde kannen aanhangen, die het water scheppen, en gestadig in een groote bak uitstorten, waar uit het vervolgens, door middel van een kleyne goot, vyf à zes treden van daar, in de waterleyding

vliet, en alzo naar het Kasteel gevoerd word. Echter strekt zich de waterleyding zelve niet tot aan het Kasteel, maar alleenlyk tot aan *Caraffoe*, alwaar de grond op een even-gelyke hoogte ontmoetende, stort zy haar water in een onderaardsche graft, die het wyders tot in de stal van den Bassa brengt, daar het zich ontlast in een bak, en uit deze word telkens zo veel gehaald, als men tot gebruyk van nooden heeft. Het is een gevaarte van ongemeene lengte; want yder boog heeft de wydte van veertien voeten en een half, en de plaats tusschen elketwee boogen kan ruim acht voeten uitmaaken. Van deze waterleyding werd dit spreukje onder de Turken en Arabiers verteld. Zeker magtig en ryk Heer, alles 'tgeene hy had aan den opbouw van dezelve te koste gehangen hebbende, en geen geld meer uit de gemeente wetende te trekken, wierd hy te rade, zich aan een hunner *Heiligen* te rigten, om te vragen op wat manier hy zyn begonnen werk zou kunnen voltoyen? Den *Heilig*, ziende den yver van den Mahometaan, deed hem aanwyzing van een zeer grooten schat, en aldus wierd de waterleyding voltrokken.

'k Heb hier vooren gezegd dat ik eenige Ezels huurde, om na *Matarea* te gaan; deze worden van Arabiers of Mooren verhuurd, welke gestadig nevens dezelve heen gaan, en, gelyk die dieren uit de natuur vry leuy vallen, prikkelen zy ze nu en dan van agteren in de billen, ten welken einde zy altyd van een stok met een yzere punt voorzien zyn. Behalven dezen dienst, heeft men 'er noch dit af, dat ze U, al rydende, zo men 'er genegentheid toe heeft, van een pyp tabak verzorgen. Hunne pypen zyn van ried, zo lang als de geheelen Ezel, en hebben aan het eind een aarde ketel, die men 'er kan afnemen en aansteeken.

Byzon-
derheden
nopen-
de Ezels
dryvers.

XXXVI. HOOFDSTUK.

*Togt na de Pyramiden, oorspronk der Fabel van Charon.**Beschryving der groote Pyramide. Aanmerkingen over dezelve. Beschryvinge van de Sphynx, en byzonderheden nopende de Sphynge. &c.*

Na dat ik *Matarea* en *Oud Kairo* gezien had, maakte ik my aanstonds gereed, om ook de Pyramiden te gaan bezichtigen, ik besprak dan drie Janitzers, den Drogeman, en eenige Arabiers met hunne Ezels, die zich tegens des anderen daags morgens voor den dageraad gereed moesten houden: maar den Heer Consul, aan wien ik myn voornemen des avonds bekend maakte, en die my gestadig overtuygende teekenen van zyne beleefdheid en genegentheid betoonde, my gezegt hebbende, dat, indien ik het een dag wilde uitstellen, hy zelve met zyn gantsche huysgezin my zoude verzellen, wierd de tocht tot zo lang gestaakt. Niet weinig was ik verheugd, dat my een zo schoone gelegenheid voorquam. Want in der daad de Arabiers maken 'er de wegen geweldig onveylig, en niet lang voor myne komst te *Kairo* had zeker Heer, die mede by myn Heer den Consul gehuysvest was geweest, het ongeluk gehad, van omtrent de Pyramiden, benevens de geen en die by hem waaren, tot op hunne onderklederen geplonderd te zyn. Daar wierden dan zo veel Ezels besprooken, als 'er tot de tocht van nooden waren, en wy vertrokken den

Tocht na 27sten. Mey met het krieken van den
de Pyramiden. dageraad, zynde omtrent dertig Perzoonen sterk, en myn Heer den Consul alleen te Paard.

De weg wierd voor by *Oud Kairo* genomen, en, zynde vervolgens aan den *Nyl*, ter plaatse daar men overvaart, gekomen, liet 'er den Heer Consul zyn Paard, om zich aan den anderen Oever mede van een Ezel te bedienen. Ik moet by deze gelegenheid hier invoegen, dat het onwaar is, dat men te *Kairo* niet te Paard mag ryden, gelyk eenige ge-

schreven hebben; maar het is 'er niet zeer gebruykelyk, en hier uit zal men zich mogelyk hebben ingebeeld, dat 'er een verbod was.

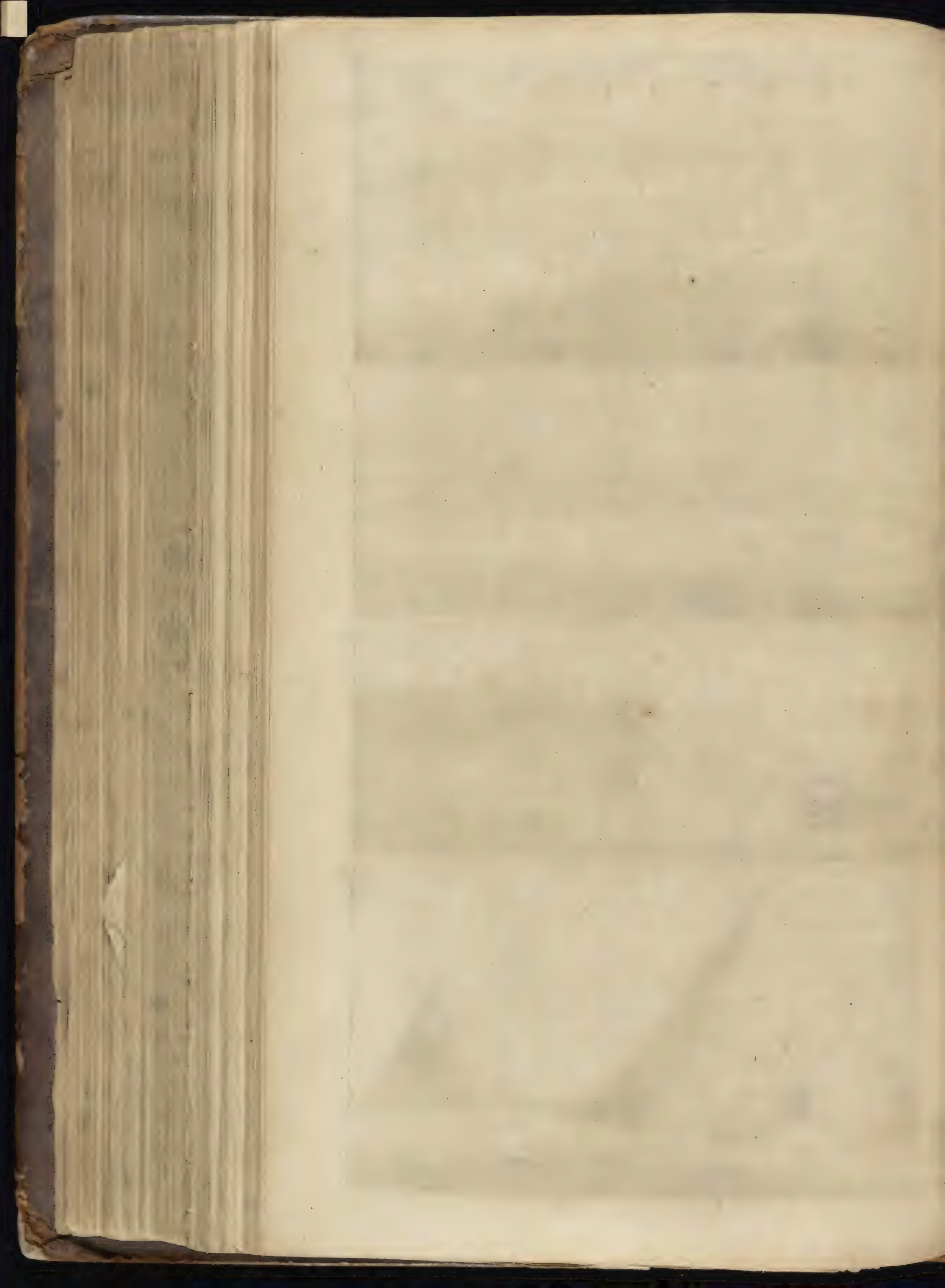
Gelyk men hier vreemde dingen weet te toonen ('t zy dat het 'er waarlyk zodanig mee gelegen zy, of niet) wierd my van den Oever de plaats aangewezen, daar *Moses* door de Dochter van den *Konink Pharao* uit het water zoude getrokken zyn, welke ik uit curieusheid afteekende, gelyk ze zich vertoond onder N°. 82. zynde eigentlyk maar een Inhammetje, of Kreek van den *Nyl*.

De overvoering geschiedde met een groote schuyt, welke, door middel van een touw, aan den anderen Oever wierd gepalmd, op dezelve wys, als men by ons de ponten met een touw gewoonlyk overhaald.

't Gevoelen is aldaar, dat die vermaarde Schipper *Charon* hier ter plaatse zynen dienst waargenomen zoude hebben: want de Beeken van den *Nyl* meent men dat aan de oude Egyptenaren stoffe hebben gegeven, om de Fabelen van de Helische vlooden te verdigten, daar *Charon* de Zielen, na dat ze uit de Lichaamen gescheyden waaren, overzette. Die nauwkeurig over dit land hebben geschreven, meenen dat de Fabel daar uit spruyt, dat de Lichaamen hier aan den anderen Oever wierden overgebracht, om in, of omtrent de *Pyramiden* begraven te werden.

Zo haast wy aan den anderen Oever te lande waren getreden, reden wy door een vlak en effen land (daar veele Safraan-bloemen stonden) na de kant van de Pyramiden, passeerende verscheyde Dorpen, waar omtrent veel te schieten vald, inzonderheid op Duyven, van welke gelegenheid wy ons by wylen be-

dien.

dienden, als hebbende ettelyke vuuroers mede genomen. Na dat wy aldus derde half uur hadden gereden, kwamen wy aan de Pyramiden, by de Arabiers *Dgebel Pharaon*, en by de Turken *Pharaon daglary*, dat's te zeggen de Bergen van *Pharao*, geheeten.

Zy vertoonen zich van verre als van kleyne steenen gebouwd, ter oorzaake dat men 'er altyd verder af is, als men zich inbeeld, doch nader by gekomen zynde, bevind men 't eenemaal het tegendeel. 't Getal der zelve werd gemeenlyk op drie gestelt, hoe wel 'er een vierde is, maar deze, heel kleyne zynde, werd niet gerekend. Zy staan in een zeer onvruchtbare zandige vlakke, daar het gezicht zich zonder eenige verandering wyd en zyd kan uitstrekken.

Ik zal alleenlyk van de grootste, als de aanmerkelykste, spreken, want vermids de twee anderen (waar van de klokste echter niet veel voor de geene, die de grootste geacht werd, gelyk ze ook in der daad is, hoewel 'er eenige aan schynen te twyffelen, behoeft te wyken) geslooten zyn, en dat men 'er niet op kan klimmen, vald 'er niet veel van te zeggen.

Wy deden voor eerst, om dezelve van binnen te bezichtigen, door eenige Arabiers het zand, waar mede den ingang gestopt was, uitgraven: want het word 'er door de wind geduurig zodanig aangedreven, dat men niet, als het bovenste gedeelte, van de opening kan zien, gelyk de afbeelding op N°. 83. uitwyft.

Zelfs moet men ook, eer men aan de gemelde ingang kan komen, op een heuvel klimmen, die zich aan deze zyde tegen de *Pyramide* gezet heeft, en ongetwyfeld gegroeid is van het zand, 't geene niet verder voort konnende, ter oorzaak dat het door de *Pyramide* wederhouden word, zich aldaar op malkanderen heeft gepakt. Dezen ingang is, van beneden af te reekenen, op de zestiende trap na 't Noorden. Men wil zeggen dat dezelve eertyds, wanneer het lyk 'er ingebracht was, geslooten wierd met een grooten

steen, uitdrukkelyk daar toe gehouden; die 'er zo net in paste, dat men hem van de andere steenen niet kon onderscheyden; doch een *Bassa* deed hem van daar voeren, op dat men 'er geen gelegenheid uit mogt opvatten, om de *Pyramide* te fluyten.

Den ingang is vierkantig, en behoud dezelve hoogte en breedte van het begin tot het eynde, zynde de hoogte omtrent vierde halve voet, en de breedte een weinig minder. De steen die 'er zich dwars over heen strekt, is byzonder groot, bereykende de lengte van by de twaalf, en de breedte van over de acht voeten. Deze gang, door dewelke men al bukkende heen gaat, loopt allengskens nederwaarts ter lengte van tusschen de zes-en-zeven-en-zeventig voeten. Na dat men ten einde van dezelve gekomen is, ontmoet men een andere dergelyke gang, die zich wat opwaarts strekt, zynde van dezelve breedte, doch van zo weinig hoogte, voornamentlyk ter plaatse daar de twee gangen tegen malkanderen steuyten, dat men zich op den buyk moet nederleggen, en 'er, met de handen voor uit, doorkruypen, hebbende ondertusschen in d'eene een brandende kaars, daar men zich in deze naare duyfternis mee verligt. Alle die met my hier door kwamen, brak het zweet van benauwdheid uit, hoewel wy, eer wy in de *Pyramide* gingen, uitdrukkelyk onze boven klederen ten dien einde hadden uitgetrokken: ik zoude derhalven ymand die wat lyvig is, niet raaden zich aldaar te waagen, want de tengere hebben het 'er quaad genoeg. Deze gang zeggen eenige over de honderd voeten lang te zyn, en de steenen, die het gewelf maaken, tusschen de vyf-en-twintig en dertig palmen. Voor my, ik moet bekenen, dat ik ze, in het doorkruypen gelyk een slang, hoe wel ik een brandende kaars in de hand had, niet heb konnen zien, ter oorzaak van de zwaare stof die ons by na verstikte; ook dacht ik maar hoe ik 'er best door zou geraaken; en bevond nu dat ze geen ongelyk hadden, die

die my by na onoverwinnelyke zwaa-
righeden hadden voorgesteld. De
meesten van ons gezelschap waaren
buyten gebleven, en twee of drie der
geenen die ons wilden volgen, en 'er
al op den buyk inzaten, keerden uit
angst weder te rug. 'k Geloof even-
wel dat men hier dezelve hoogte
zou vinden, als in den ingang der
Pyramide, indien de Arabiers de
moeite wilden neemen van het zand,
het geen 'er door de wind ingedre-
ven word, weg te ruymen. De lucht
is hier geweldig bang, en versmach-
tende, dewyl men 'er, ter oorzaak
dat 'er niet de minste opening is, by
na geen andere intrekt, als diemen
zelve uit-ademt.

Aan het begin dezer gang, die zich
opwaarts strekt, ontmoet men, ter
rechter hand, een groot gat, daar
men een stuk wegs met een gebogen
lichaam in kan kruypen, en over al
dezelve wyde vind, doch eindelyk
steuyt, weshalven men geloof, dat
het nooit tot een gang gedient heeft,
maar door lankheid van tyd aldus
uitgegeten zal wezen. Door deze ge-
melde engte heen gewrongen zynde,
vind men een vertrek, daar wy wat
in konden rusten, houdende onder-
ruffchen yder zyn licht voorzichtig
brandende: wy hadden ook een
vuurslag mede genomen, of onze
kaarsen door eenig toeval mogten
uitgaan. Aan het einde der gemelde
opwaarts gaande gang, ontmoet men
twee andere gangen (een laage met
de vlakke grond gelyk, en een die
zich opwaarts strekt) en aan den in-
gang der eerste een put, welke loot-
recht na beneden loopt, gelyk de
geene getuygen die 'er in geweest zyn.
In die put neder te daalen dacht my
ongeraaden; maar na 't getuigenis
van anderen, heeft men zeven-en-
zeftig voeten van boven na bene-
den te reekenen, in deze put, een
vierkantig venster, waar door men
in een grotte komt, welke in den
berg hier ter plaatse, niet van leven-
de steen, maar gelyk van dryfzand,
't geene zeer vast tegen malkanderen
aan zit, uitgehold is, en zig in de leng-
te van 't Oosten na 't Westen strekt.
Vyftien voeten laager, en derhalven

twee-en-tachtig voeten van boven,
vind men een gang in de Rots ge-
houwen, hebbende in de breedte twee
voeten en een derde deel, en in de
hoogte twee voeten en een half, en
lopende honderd en drie-en-twintig
voeten zeer schuyns nederwaarts,
waar na ze vol zand, en vuyligheid
van vleur-muyzen is; immers zo
werd verhaald dat het gevonden is
by een Schots Edelman, daar de
Heer Thevenot, in zyne reys beschry-
ving van spreekt. Voor my, gelyk
gezegd is, ik had geen lust om 'er
de proef van te nemen: mogelyk is
deze put gemaakt om 'er de Lichaa-
men, welke in hoolen, die onder
de Pyramiden zyn, gezet wierden,
langs af te laten.

Langs de eerste der gemelde twee
gangen, te weten de laage, welke Ho-
rizontaal, of met de vlakke grond ge-
lyk is, en drie voeten en drie duymen
in 't vierkant heeft, komt men
in een kamer, lang achttien, en breed
twaalf voeten, welkers gewelf zich
boogswyze vertoond. Dicht by
deze kamer, doch op een hooger
plaats, willen eenige dat noch een
venster zoude wezen, waar door men
in andere gangen zoude kunnen ko-
men, doch ik heb het, ter oorzaak
der hoogte, niet kunnen onderzoe-
ken.

Uit deze Horizontale gang, welke
ter regter hand gelegen is, weder te
rug gekomen zynde, treed men ter
linker hand in de tweede gang,
welke zes voeten en vier duymen in
de breedte heeft, en aldus ter lengte
van honderd twee-en-zeftig voeten
opwaarts gaat. Ter weder zyden,
langs de muur, strekt zich een steene
bank, van twee en een halve voet
hoog, en tamelyk breed, daar men
zich in het opklimmen aan vast houd,
waar toe ook niet weinig helpen de
gaten, welke van tree tot tree, doch
zonder ordre of netheid, in de grond
zyn gehouwen, om 'er de voeten in
te zetten, onzeker is 't door wie zy
gemaakt zyn. Die de Pyramiden
gaan bezichtigen, hebben 'er hen
dank voor te weten, want zonder
deze gaten waar 't onmogelyk boven
te geraaken, en men diend noch al

fris en sterk te zyn, om, met behulp van dezelve, en de bank'er op te kunnen klauteren, als hebbende maar eene hand tot zyn volkomen gebruyk, en d'andere van nooden om de kaars, of toorts in te houden. Voeg hier by dat men genoodzaakt is vry wyde schreden te maaken, als zynde de gaten wel zes palmen van malkanderen af. Deze opgang, die men niet zonder verwondering kan aanschouwen, mag wel voor het voornaamste der Pyramiden gehouden werden: want de steenen, die de muuren maaken, zyn zo glad als een spiegel, en zo net aan malkanderen gevoegd, dat het maar een eenige steen schynd te wezen; 't zelve kan men ook van die grond zeggen: 't gewelfte is hier heel hoog, en zo groots, dat het beter verbeeld, als beschreeven kan worden: ik teekende het derhalven af, gelyk op N°. 84. te zien is, terwyl myn Landsman, *Adriaan van Rierbeek*, daar ik hier voor van gesproken heb, ter rechter zyde op de bank zat te rusten, en eenige van ons gezelschap alreede, met hunne toortsen, boven in de kamer der begravinge waaren gekomen, waar door ik dan bequame het gantsche gewelf kon beschouwen. Ik weet niet, dat ooit ymand voor my deze afbeelding gegeven heeft, en ik durf my vleyen, dat de geheele wereld my'er dank voor zal weten.

Ten einde van deze gang, komt men in de gemelde kamer, welke vry groot en ruym is, als hebbende twee-en-dertig Rynlandsche voeten in de lengte, zestien in de breedte, en negentien in de hoogte. 't Gewelf is plat, en bestaat uit negen steenen, waar van de zeven middenste yder vier voeten breed, en zestien lang zyn, de twee andere, die aan de einden leggen, gelyken elk niet meer als twee voeten breedte te hebben, doch de andere helft van yder rust op de muur; deze steenen leggen altemaal dwars over de breedte van de kamer.

Aan het einde van dezelve ziet men een ledig graf, gantsch en al uit een eenige steen gehouwen, die,

wanneer men'er op staat, een klank van zich geeft als een klok, de breedte van dit Graf is drie voet en een duym, de hoogte drie voet en vier duym, en de lengte zeven voeten en twee duymen: de steen, daar het van gemaakt is, heeft over de vyf duymen in de dikte, is geweldig hard, van gedaante als de Porphyrsteen, en geslepen, zynde zeer schoon; ook zyn de wanden der kamer met dit soort van steen bekleed. Het Graf staat bloot, zonder overdekzel, of beschutsel; 't zy dat het gebooken zy, of nooyt overdekt is geweest; dewyl de *Koning*, gelyk de Ingezetenzen zeggen, die deze Pyramide heeft doen stichten, daar nooyt in begraven is. Volgens het gemeen gevoelen, zoude het gemaakt zyn, voor dien *Pharao*, die door Gods toelaating, met zyn gantsche leger, zo als hy de Kinderen *Israëls*, toenmaals des *Heeren* uitverkooren volk, vervolgde, in het Roode Meir verdronk.

Eer wy opgeklommen waaren, was my gezegd, dat ter rechterhand van deze kamer, zo als men daar in kwam, een gat was, door 't welk men in een ander vertrek konde komen, en van daar noch in een andere gang. Ik zocht dan, wanneer ik in de kamer gekomen was, na dat gat, en vond het, zonder veel moeite, en liet my, na dat ik, met myn licht, gemerkt had, dat het niet boven vyf of zes voeten diep was, daar in nederdaalen, en vond niet anders, als een kleene vierkante plaats, zo vol vledermuizen, dat dezelve my om 't gezicht heen en weder zwierden, tot verbaazens toe, zulks dat ik moeite had, met myn licht brandende te houden. Waarom ik dan myne vrienden, die in de Graf-kamer waaren, toeriep, dat zy haar licht doch wel zouden bewaaren, terwyl ik, met alle naauwkeurigheid rondom voelende, en ziende, wel twintig of dertig nesten van vledermuizen vond; maar geene opening die elders heen konde leiden.

Aldus van binnen de kamer der Graf-stede wel gezien hebbende,

schikten wy ons, om dezelfde weg, die wy opgegaan waaren, wederom af te gaan, zoekende slechts om wederom dezelve weg te vinden, 't geen ons geen moeite gaf; wy klommen dan by de bank, met wyde schreden, wederom af, en vonden werks genoeg, om onze voeten vast te zetten ter linker zyde, en ter rechter de glibberigheid der steenen, met het steunen der hand op de bank, te vermyden. Want, waaren wy eens aan 't glyden geraakt, wy zouden zeer ongemaklyk beneden gekomen zyn. Dus geraakten wy wederom tot de grond, en in die vertrekken, welke in 't opgaan beschreven zyn. Terwyl nu myn curieusheid my dreef, om te zien of'er ook noch andere vertrekken waaren, zocht ik gints en herwaarts, en ontmoette van dezelve noch een, 't welk groot en vierkant was, en zeer hoog van verdieping; doch de grond vol puin zynde, en een onlydelyke stank in dezelve vernomen werdende, wierd ik genoodzaakt ylins wederom te rug te keeren, en de gang te zoeken, waar door wy op den buik gekroopen waaren.

Ondertusschen waaren een oft twee van myn gezelschap hier door geraakt, na welke ik zullende door-kruipen, met die geenen die my volgden, bleef ik in dit gat steeken, zonder my herwaarts of derwaarts te kunnen bewegen. Doch tot alle geluk was dit aan het einde van het gat, en konden die geenen, die voor my daar door geraakt waaren my bereiken, dewelke my dan by de handen gevat hebbende, trokken my by de armen daar door, waar door die geenen, die my volgden wat meerder ruimte vonden, en geraakten 'er alzo mede door. Aldus vorderden wy langs dezelfde opening, die wy ingekomen waaren, wederom na buiten, en waaren blyde, van onze curieusheid in dezen voldaan te hebben.

Naauwlyks hier uit gekomen zynde, slikt van 't zweet, ('t welk ons de benauwdheid, en arbeid, terwyl wy op den buik, met eenen arm, en de knien, moesten kruipen,

en met de andere hand de kaars vast houden, 't geen zeer ongemaklyk viel, aan alle kanten had doen uitbersten) en ontoonbaar bevuild, door het stof, 't welk, zich onder 't zweet vermengd hebbende, over al aankleefde, zaagen ons de Heer Consul, met het overige gezelschap, niet uit komen, of zy bersteden van lacchen, over de gedaante die wy vertoonden, en konden zich niet bedaaen.

Doch den Heer Consul liet ons, op dat wy niet koud zouden werden, en bevangen door het zweet, geen lange rust; ons raadende aanstonds na boven te klimmen, indien onze begeerte noch mocht strekken, om de Pyramide van boven te zien. Gelyk wy dan ook best vonden zonder draalen voort te gaan.

Wy begaaven ons dan van buiten na de hoogte, en klommen, na somwylen een weinig aadem gehaald te hebben, tot omtrent ter halver hoogte, alwaar wy, aan een der hoeken, te weten tusschen 't Oosten en 't Noorden, zynde de plaats daar men 't bekwaamst kan opklimmen, een vierkantig kamertje vonden, daar niets in te zien is, en 't welk alleenlyk diend om'er wat in te rusten, 't geen men wel van nooden heeft. Want dit klauteren geschied niet zonder groote moeyte.

Boven gekomen zynde vind men een fraaye vlakte, van waar men een schoon gezicht heeft over de Stad *Kairo*, en d'omleggende landen. Ik teekende hier van boven het gezicht van de zeven Pyramiden, dewelke omtrent zeven uren van hier werden gerekend, ziende aan de linker zyde de Zee, als N°. 80. verbeeld is. Als mede noch een ander gezicht, om aan te wyzen, hoedanig zich het Land vertoond, en dat'er omtrent deze Pyramiden differente brokken van andere gebouwen, Rotzen, en grotten te vinden zyn, gelyk de Printverbeeldinge op N°. 81. aanwyft.

Deze bovenvlakte, welke, van beneden aan te zien, scherp toefchynd te lopen, is van tien of twaalf groote steenen, en heeft aan elke zyde, zynde vlak vierkant, tusschen de

de zeffien en zeventien voeten. Eenige dezer fteenen zyn wat verbroken, en de voornaamfte van allen, daar de meefte naamen, der geen en die de moeyten hebben genomen, van tot boven op te klimmen, op ftonden, was, ik weet niet door welke baldadigheid, door eenige Fransche reyzigers van boven neder gearbeid, zulks dat 'er nu weinige naamen meer te vinden waaren. Ik fneed ook den mynen op een der gemelde fteenen.

Nu felden wy ons, om van deze Pyramide, die wy met veel moeite opgeklommen waaren, buitenwaarts wederom af te klimmen. Want de fteenen zyn in de bouwing zo op malkanderen geplaatft, dat 'er van elke fteen, of elke laag fteenen, eer 'er wederom een andere opleggende laag gevonden werd, zo veel fpatie overig gebleven is, dat men daar op ftaan kan, of ten minften de voeten vellen, om op en af te klimmen, als by trappen: welke ik, in het af klimmen, tellende, bevond ik derzelver getal te zyn twee honderd en tien, zommige van vier, andere van vyf, en andere van zes palmen hoog, en eenige twee, en andere drie palmen breed, waar uit men lichtelyk kan af meeten, hoe moeyelyk dit op klimmen moet vallen. In der daad, men moet zomtyds met handen, voeten en knien te gelyk arbeyden, en is genoodzaakt nu en dan wat te ruften. Ondertuffchen vald het af klimmen noch moeyelyker als het op klimmen, en wanneer men van de hoogte na beneden ziet, ryzen de hairen te berge. Ik klom derhalven behendig achterwaarts af, en keek nergens na, als hoe ik de voeten beft vaft zoude zetten.

Eindelyk, met groote moeyte, en geen minder angst, weder beneden gekomen zynde, ging ik van den eenen hoek tot den ander, te weten van vooren, en telde drie honderd goede fchreden. Toen gaf ik een touw, 't geen ik ten dien einde mede genomen had, aan twee Arabiers, en liet hen den afftand der gemelde hoeken van malkanderen

meet en, dien zy bevonden honderd en acht-en-twintig vademen te bedragen, welke zeven honderd en vier Ryn-landsche voeten maaken.

Den ingang is niet recht in 't midden, zynde de zyde na 't Westen ontrent zeffig voeten breeder, als die na 't Ooften, gelyk 'er van getuygd werd, want ik heb het verfuymd te meet en.

Thans ftuurde ik dezelve Arabiers nochmaals na boven, om ook de maat van de hoogte te nemen, welke honderd en twaalf vademen wierd bevonden, mede van vooren. Deze vademen, yder op vyf en een halve Ryn-landsche voet gerekend, maaken zes honderd en zeffien voeten. Zulks dat zich deze Pyramide alfo doen vertoonde, aan den voet, zo verre die boven 't zand konde gemeten werden, acht-en-tachtig voeten breeder als de hoogte bevonden wierd; na welke metinge dan het middelpunt der Pyramide zoude moeten weezen, op drie honderd en twee-en-vyftig voeten.

Zie hier nu, hoe het met de waarheid over een kan komen, 't geene eenige zeggen, namentlyk dat een pyl van den top der Pyramide gefchooten, nooyt de benedenfte trappen kan bereyken: want een gemeene arm fchiet wel ter verte van duyzend voeten; en ik heb 'er onder de Turken en Arabiers gezien, die zo handig met de boog wiffen om te gaan, dat de pylen over de twaalf honderd voeten ver vloogen.

De Noorder-zyde van dit gevaarte, is veel meer gefchonden, dan de andere zyden, ter oorzaak dat ze veel meer door de Noorde-wind, die aan andere oorden droog, maar in Egypten vochtig is, gebeukt word.

Wat de tweede Pyramide belangt, Tweede Pyramide. die konden wy maar van buyten be-
zichtigen, als hebbende noch in
noch opgang; want zy is, gelyk
hier voren gezegd is, geflooten, en
heeft geene trappen, om by op te
klimmen. Van verre fchynd deze
Pyramide, als ftaande op een
hooger grond, grooter dan de eerfte
te zyn, maar dicht daar by geko-

men zynde, bespeurt men het tegen-deel. Zy is mede vierkantig; maar hoe breed die eigentlyk in 't vierkant zy, heb ik niet afgemeeten, en kan het dienvolgens niet verzekeren. Of de *Heer Thevenot* die zelfs gemeeten heeft, is my onbekend; maar hy zegt, dat dezelve begrypt, aan elke zyde, zes honderd een-en-dertig voeten, loopende wyders, met een spitse kruyn, zo scherp toe, dat 'er, na alle oogfchyne-lykheid, geen eenig man op zoude kunnen staan. De Noord-zyde is insgelyks, als die van de eerste, door de vochtigheid, vry wat geschonden.

Derde De derde is kleyn, en van weinig belang. Men meend, dat zy wel eer bekleed geweest zou zyn, met dergelyke steenen, als daar het graf, dat in de eerste Pyramide gevonden werd, van gemaakt is: waar toe voet heeft gegeven, de menigte dezelve steenen, die men daar noch rondom heen ziet leggen. Sommige achten, dat de plaats daar de Pyramiden staan, eertyds de plaats der begravingen, gelyk by ons de Kerkhoven zyn, geweest is, en wel, die van *Memphis*; en zeggen, dat alle de Arabische Historyschryvers daar in over een komen, dat de gemelde Stad gelegen was, ter plaatse daar de Pyramiden staan, en regt tegen over *Oud Kairo*.

Ik moet hier eenige aanmerkingen, nopende de Pyramiden, gedaan door eenen *Melton*, Engelschen reiziger, byvoegen: als,

Aanmer-
kingen
over de
Pyrami-
den.

I. Dat alle de Pyramiden een opening gehad hebben, door dewelke men in een diepe en zeer langegang, die na een kamer geleyde, in dewelke de Oude Egyptenaars de Lichaamen der geenen, daar de Pyramiden voor gemaakt waaren, begroeven; en dat de reden, waarom men deze openingen in alle de Pyramiden hedendaags niet ziet, is, dat ze toegestopt zyn door het zand, 't geen de wind 'er tegen aangevoerd heeft. Tot een zeker bewys hier af diend, dat ik, zegt *Melton*, noch op eenige ettelyke Hieroglyphische Characters gevonden heb, die

ongetwyffeld niet anders wilden be- teekenen, als de naamen, en staat, der geenen welke daar in begraven lagen. Doch, ik heb die Characters nergens gezien.

II. Dat alle de Pyramiden zeer regulier geplaatst waaren, en yder der drie grooten, die noch in wezen zyn, in het hoofd van tien kleynen; maar die men tegenwoordig nauwlyks kan kennen, ter oorzaak dat ze zeer vervallen zyn: niet te min kan men noch wel oordeelen, dat 'er mogelyk wel een honderd, zo grooten als kleynen, gestaan hebben. Welke, indien ze van *Melton* gezien zyn, zo zyn ze geheel van 't zand overstoven. Want daar is nu niets ter wereld te zien, als alleen 't geene in myne Print-verbeelding vertoond werd.

III. Dat ze altemaal opgericht zyn op een hoogte, zynde een vaste Rots, bedekt onder wit zand. 't Geene men baarblykelyk kan bespeuren, aan de groeven en hoolen, welke omtrent de Pyramiden hieren daar gehouwen zyn; gelyk ook aan een opening, die in den hoek, tusschen het Oosten en 't Noorden, by de groote Pyramide is, door dewelke men de Rots gemaklyk kan zien. Dat 'er ook groote schyn is, dat de steenen, daar ze van gemaakt zyn, uit dezelve plaats gehouwen, en niet van verre derwaarts zyn gevoerd, gelyk zommige Reizigers, en eenige Ouden, geschreven hebben.

Inder daad moeten de Pyramiden zeer diep onder 't zand bestoven zyn. Want daar zyn, als men in de grootste komt, gangen die nederwaarts leiden, en gezegt werden zeer diep te loopen, en aldaar by verscheide plaatsen te eindigen, daar mede lyken weg-geleid wierden; maar wy hadden geen lust om dezelve te gaan bezien, na de moeite die wy gehad hadden om de bovenste te beschouwen.

IV. Dat de Pyramiden niet gebouwd zyn van marmersteen, gelyk eenige geschreven hebben, maar van een steen van wit zand, en zeer hard. 't Welk van *Melton* wel aangemerkt is, en van my also bevonden.

Want

Want indien zy van Marmer, of Rots-steen, gebouwd waren, zo zouden 'er zodanige brokken niet kunnen afgevallen zyn, als men bevind; hoewel het ook op verre na niet waar is, dat de steenen zodanig zouden geschonden zyn, als zommige Schryvers, en zelfs *Melton*, zeggen.

Wat het bouwen van deze Wereldswonderen, d'eenige die noch in weezen zyn, belangd, het gemeene gevoelen is, volgens 't geene ons *Plinius* daar van heeft nagelaaten, dat de grootste Pyramide, zynde de geene daar men in en op gaat, in den tyd van twintig Jaaren voltrokken zou wezen, door den arbeid van drie honderd en zeventig duyzend mannen, en dat deze aan Radysen Ajuyn alleen, agttien honderd talenten hebben verteerd. 't Zal den geenen die hier te lande niet geweest zyn, ongelooflyk schynen; maar als men eens betracht, dat de dagelyksche spys van het gemeene volk, voor een groot gedeelte, hier in bestaat, en dat ongetwyffeld die slaafachtige menschen, met welker zweet deze schrikkelyke gevaarten opgericht zyn, buyten dit niet veel anders, als brood en water, gehad zullen hebben, behoeft men 'er zich zo zeer niet over te verwonderen. d'Ajuyn is hier ook byzonder lekker en goed van smaak, weshalven men, aangezien de menschelyke zwakheid, de Jooden niet te vermeten moet doemen, dat zy zich in de woestyne, over het derven van een zo smaakelyke spys, beklaagden. Wyders moet men verbaast staan, als men overdenkt, hoe men zulke zware steenen tot zodanig een hoogte heeft weeten op te voeren. En jammer is het, daar zo veel dingen, door de naarstigheit der Schryvers, tot onze kennis zyn gekomen, dat ons niemant heeft nagelaaten, van welke werktuygen zy zich, ten dien einde, bediend hebben.

Niet ver van deze eeuwigduurende gestichten, vind men eenige grotten, welke mede wel eer tot graf-steeden gediend hebben: de tyd liet ons niet

toe, dezelve te gaan bezichtigen, en derhalven zal ik 'er den Lezer van mededeelen, 't geen 'er de meer gemelde *Melton*, een Heer van zonderlinge curieusheid, van nagelaaten heeft. Daar zyn 'er verscheide, zegt hy, altemaal gehouwen in de zyde van een Rots, kwalyk in order gesteld, en kwalyk geproportioneert, voor zo veel het buytenste belangd, maar van binnen zeer gelyk en effen. Altemaal hebben ze een vierkante put, van gelyken in de Rots gehouwen, daar de Egyptenaars het Lichaam van den geenen, voor wien de grotte uitgehold was, in leyden, vermits ze voor graf-steeden dienden. De wanden van ettelyke zyn vol van Hieroglyphische figuren, in de Rots gehouwen. In eenige waaren ze zeer kleyn, en in anderen levens grootte, onder anderen telde ik 'er, zegt hy, in een zefften grootte figuren, verbeeldende acht Mannen, en acht Vrouwen, die malkanderen by de hand hadden, met noch ettelyke kleyne figuren, aan beyde de zyden.

Een stuk weegs van de grootste Pyramide, aan de Oostkant, ver-
toond zich de zo beruchte *Sphinx*,
zynde een beeltenis, uit de Rots
zelve gehouwen, vertoonende het
hoofd en de halve boezem van een
Vrouw, doch tegenwoordig staat het
tot aan den hals in 't zand gezonken.
Ter rechterhand ziet men het zand
meer verheven, als elders, en dat
al in een redelyke gestrektheid, kon-
nende met reden gedacht werden,
dat onder die hoogte het lichaam,
zynde in gelykheid van een Leeuw,
verborgen legd, en dat het aange-
zicht na de rechter zyde gekeerd is.
't Is een schrikkelyk gevaarte, waar
in (niet tegenstaande het hoofd de
hoogte van zes-en-twintig voeten,
en van het oor tot de kin vyftien,
heeft, na de maaten die daar de
Heer Thevenot van geeft) de pro-
portie echter zeer wel is waargeno-
men. Het schynd van verre van vyf
steenen, op malkanderen gevoegd,
gemaakt te zyn; doch, nader komen-
de, bespeurd men, dat het geene,
't welk men voor de voegen der

Sphinx.

steen en aanziet, eygentlyk de aderen van de Rots zyn. *Plinius* zegt, dat het den *Koning Amasis* tot een Graf verstrekt zoude hebben. 't Is niet ongelooflyk dat het een grafsteede heeft kunnen zyn, te meer, dewyl het op een plaats staat, die in voorgaande tyden, gelyk gezegd is, zeekerlyk een Kerk-hof geweest is, en by de Pyramiden en grotten, welke niet anders als graf-steeden waren, gevonden werd: maar of het juyft die van den *Koning Amasis* geweest zy, daar zou ik niet vast op durven staan; vermits wy 'er geen zekere blyken van hebben, als zynde de rechte aantekeninge van die oudheden 't eenemaal verlooren. Andere willen, dat een *Koning* van *Egypten* deze *Sphinx* heeft doen maaken, ter gedachtenis van een zekere *Korinthische Rhodope*, daar hy geweldig op verslingerd was. Wonderlyke grillen vertellen de Schryvers van dit gevaarte, namentlyk, dat het den vraagers, zo haast als de Zon was opgegaan, als een orakel antwoord zou hebben gegeven: maar veele zeggen, dat zulks door bedrog der Priesters, door middel van een onderaardsche weg, geschiedde. De Put in de groote Pyramide, daar hier voren van gesproken is, zoude, na eeniger gevoelen, hier ook toe gediend hebben. Doch dat dit een onwaarheid is, blykt daar uit, dat niemand, van alle de geenen die zich daar in hebben laten nederdaalen, oyt een doorgang op de grond heeft kunnen vinden. Men kan derhalven met geen zekerheid zeggen, wat 'er van zy, en of 'er een diergelyke onderaardsche weg, van hier of daar, tot de *Sphinx* zy geweest, of niet. Immers dit is zeker, dat 'er geen opening is, noch in de mond, noch in de neus, noch in de oogen, noch in de ooren, en, zo de Priesters hier eenig bedrog mede gespeeld hebben, moet het geschied zyn, door middel van een gat, 't welk, volgens het getuygenis der geenen, die 'er met ladders by zyn opgeklommen, boven in het hoofd is, en, allengskens enger wordende, tot in den boezem loopt,

daar het eindigd. Myn Heer den Consul stond, met het meeste gedeelte van ons gezelschap, in de schaduw van dit gevaarte, terwyl ik bezich was met het te teekenen. (Het ver- toond zich onder N°. 85.) benevens alle de Pyramiden, die daar by staan. Kennende uit de proportie van de personagien, die daar by geteekend zyn, geoordeeld werden, van de grootte van dit Monstreuse beeld. Wat nu de byzonderheden der *Sphingen* aangaat, daar omtrent be- haagd my meest, 't geen D^r. O. Dap- per, hoe wel mede uit andere ont- leend, daar van geschreven heeft.

De *Sphingen*, zegt hy, in be- trachtinge van de natuurlyke eigen- schap, wierden op tweederley wyze door de Egyptenaars afgebeeld, na- mentlyk, of in de gedaante van een leggende Leeuw, op een recht bank, of in de gestalte van zeker gedrogt, 't geen met het lyf een Leeuw, en met het aangezicht een Maagd ver- toonde. Met de eerste gestalte, wierd *Momphta*, een Egyptische Godheid, die het gebied over al de wateren had, en de beschermingen Geest van de overvloeying des Nyls was, betekend: ende door de twee- de, de wasdom des Nyls zelve. Zy beeldden deze gedaanten af, niet om dat ze geloofden, dat 'er elders dusdanige dieren gevonden wierden, maar om te gelyk daar door de ver- borgene invallen des verstands te kennen te geven. De *Sphingen* der- halven, dus afgebeeld, beteken- den den stand des Nyls, die Eyp- ten overwaterde: want dewyl de overstrominge van die Rivier de ge- heele Zomer, en Oogstmaand, of July en Augusty, duurden, en de Zon, in de gemelde twee Maanden, voor het meerendeel den Leeuw en de Maagd doorwandelde, viel het den Egyptenaars, die uit de Natuur tot wanstallige en veelvormige dingen zeer genegen waaren, niet zwaar, uit een Maagd en een Leeuw wanschep- zelen te vormen, welke zy *Sphin- gen* noemden, en waaren beelden aan den Nyl gewyd, die op den buyk lagen, waar door zy den stand des overvloeyenden Nyls vertoonden.

Volgens het getuygenis van *Plinius*, was 'er een groot getal van deze *Sphingen*, waar onder eenigen, die zeer groote gevaarten waaren, en op de beroemdste plaatsen van Egypten stonden; doch aldermeest op plaatsen die door den Nyl overwaterd wierden, gelyk in de Steeden *Heliopolis*, en *Sais*, en in de Woestyne van *Memphis* of *Kairo*, alwaar zich de boven gemelde, die wel de grootste van allen geweest schynd te zyn, noch ten huydigen dage vertoond; immers het bovenste gedeelte.

Het schynd dat de *Sphingen* teffens ook de merkteeken van den wasdom des Nyls te kennen geven hebben, gelyk blykt uit deze woorden van zekeren Arabischen Schryver, *Aben Vafchia* geheeten, om de vruchtbaare natuur des Nyls te kennen te geven, zo stellen ze dat gebouw, waar door zy, onder de gedaante van een Leeuw, de wasdom des Nyls peilen. Ter oorzaak van dien overvloed des waters, die de Egyptenaars, door weldaad van het Hemels teeken de Leeuw, alle Jaaren ontfangen, is by hen ingevoerd, en ook hier te Lande, en by alle de volkeren in Europa, reeds gebruykelyk geworden, dat de pylen, buizen, kraanen en waterleydingen, die het water uitwerpen en braaken, gemeenlyk in de gedaante van Leeuws-koppen gemaakt, of boven op met dezelve vercierd zyn.

Ook wierden de *Sphingen*, by de Ouden, voor de portalen der Tempelen gesteld, waar mede zy wilden beteekenen, dat hunne leere van Goddelyke zaaken, in een wysheid bestond, die onder raadzelen en geheimenissen verborgen lag.

Immers, 't schynd redelyker te zyn, dat men geloove, dat de Egyptenaars, (die haare wysheid, en 't begrip dat ze van Natuurlyke zaaken, en derzelver oorzaaken, maakten, gewoon waaren door zinnebeelden af te schaduwen) eerder yts diergelyks door deze verbeelding hebben willen te kennen geven, als dat men daar van geloove, 't geen de Fabelschryvers van de *Sphinx* verdichten. 't Was, zegt 'er *Hyginus*, en an-

deren, af, een Monster gebooren uit *Typhon* en *Echidna*, hebbende het hoofd en het aangezicht de gedaante van een Maagd, de vleugels van een vogel, en het lichaam van een hond. Ofte, zo als *Clearchus* zegd, 't hoofd en de handen als een Maagd, 't lichaam als een hond, de stem als een mensch, de staart als een draak, de klauwen als een leeuw, de vleugelen als een arend. 't Onthield zich, zeggen zy, in *Beotien*, op het *Sphingische* gebergte, by *Theben*, van waar 't gewoon was op de voorby-gangers aan te vallen, en dezelve raadsels voor te stellen, om dezelve op te lossen: waar over, als men met *Apollo* te raad ging, antwoordde het Orakel, dat dit kwaad niet zou ophouden, voor dat ymand het raadfel van het Gedrocht had opgelost. Dit nu was het raadfel, *Wat dier des morgens op vier, des middags op twee, en des avond op drie beenen ging?*

Als nu verscheydene, die het raadfel niet hadden kunnen ontknoopen, door de *Sphinx* verflonden waaren, liet *Creon*, die toen ter tyd het gebied over de *Thebanen* voerde, door geheel *Grieken-land* verkondigen, dat hy den geenen, die het raadfel wist op te lossen, zyne Dochter *Jocasta*, de Weduwe van *Lajus*, ten Huwelyk zou geven. *Oedipus* (de Zoon van den gemelden *Lajus* en *Jocasta*, doch die des onbewust was, en die, in zyne onkunde, zelfs dezen zynen Vader *Lajus* om 't leven gebracht had, wanneer hem *Lajus* hoogmoedig wilde in *Phociën* den weg doen ruimen) hier door opgewekt, begaf zich derwaarts, en ley het raadfel in dezer voegen uit: *dat het een mensch was, die in zyne kindsheid op handen en voeten kruipt, in zyne jongelingschap recht over eindgaat, en in den ouderdom de wankelende beenen met een stok ondersteund.* Op welke oplossing 't Gedrogt, vol van spyt, zich van een Rots van boven neder stortte; en *Oedipus*, gelyk hy onwetende zyn Vader had omgebracht, trouwde ook onwetende zyne Moeder. Welke dingen, en an-

andere die noch meer verteld werden, minder schyn van verborgene zin-speelingen behelzen.

Na dat ik dan myne teekening had voltoid, keerden wy langs den

zelven weg, die wy gekomen waaren, en geraakten met den avond weder te *Kairo*, niet weinig, door de smoorrende hitte der Zon, vermoeid en verbrand.

XXXVII. HOOFDSTUK.

Beschryving der Egyptische onderaardsche Graf-kelders; omtrent het Dorp Sacara, mitsgaders van het Veld der Mummien, en de Pyramide van Rhodope. Overblyfselen van de Stad Memphis, &c.

Ik konde de beleefdheid van den Heer Consul niet vergen, my met zyn gezin en volk te geleiden na de plaats der *Mummien*, zeyen uuren van *Kairo* gelegen, die ik gaarne had gezien, en 't gevaar, dat'er in, stak, met my te loopen. Zyn E. raade my ook 't eenemaal af, dat ik my met gehuurd volk in dat gevaar begeven zoude, zulks ik myn lust, om dezelve te bezichtigen, niet heb kunnen boeten.

Beschry-
ving der
onder-
aardsche
Graf stee-
den.

Om dat het evenwel den Leezer, die in een Egyptische Reize zekerlyk yts van de *Mummien* zal willen vinden, niet geheel mag ontschieten, zal ik hier laten invloeyen 't geen andere daar van zeggen; want onder de gedenkwaardigste dingen, die zich in, omtrent, en eenige mylen van de Stad *Kairo* vertoonen, verdienen de *Katakomben*, of onderaardsche Begraaf-kelders, onder en rondom de Stad gemaakt, (waar door de Stad *Memphis*, en veele plaatsen rondom dezelve, volgens 't geene de Oude schryvers ons daar van hebben nagelaaten, op gewelfzelen staan) geen kleyne opmerking en verwondering; dewyl ze de onderaardsche graf-steeden der oude Romeynen, die te *Romen* gevonden werden, in grootte en heerlykheid verre te boven gaan.

De oude Egyptenaars, die de verhuysing der zielen, van het eene lichaam in het andere, zonderling sterk dreeven, waren niet alleen bekommerd, om hunne lyken, met groote toebereyding van verscheide speceryen, tegens alle vergankelyk-

heid en bederving te bewaaren; maar trachtten zulks ook, met het begraven van dezelve, op een veylige plaats, te verrichten. Zy stelden dan de lyken (na dat ze alvorens wel toebereyd waaren, om ze tegens alle onheylen van lucht, water, vuur, en de langduurigheid des tyds te beschermen) niet op plaatsen daar de Nyl overvloeyde, noch op opene velden, maar, of in eeuwigduurende *Pyramiden*, of in onderaardsche steene Kelders, welke, met grooten arbeyd, in natuurlyke Steen-rotten (waar toe de steenige grond onder en omtrent *Kairo*, omtrent anderhalve voet onder 't zand gelegen, wonder wel te staade kwam) gehouwen wierden. De begraaf-plaatsen dan waaren onderaardsche Kelders, in verscheide overwelfde vertrekken, gelyk groote zaalen, afgedeeld, en met zo menigerley omwegen, die in en uit malkanderen liepen, onderscheyden, dat ze volkomen Doolhoven scheenen te wezen.

Volgens het verhaal der Oude Egyptenaaren, was'er zulk een menigte dezer vertrekken onder d'aarde, welke altemaal op malkanderen uitkwamen, dat ze zich eenige mylen ver, ja tot aan het *Ammonische* en *Serapische Orakel*, uittrekten; 't geen tot groot gerief der Priesteren diende, als konnende door dezelve, zonder van de hitte der Zon, en het stuyven des zands, beledigd te werden, tot malkander komen: zulks dat de geheele *Zand Zee* van onder hol, en in ontallyke verblyf en verberg plaatsen van lyken afgedeeld zoude

zoude zyn. 'tSchynd vreemd, en vry wat ongelooflyk; doch het zal den geenen, die acht slaan op veele andere zwaare Egyptifche werken, en de moeyte willen nemen, van de Groote en Aloude Stad *Memphis*, mitfgaders de talrykheid des volks, by de Oude Schryvers, met aandacht te overleggen, zo vreemd niet dunken. Daar en boven melden de Arabifche Autheurs, dat de Stad *Memphis*, door een verborgene of onderaardsche gang, (gemaakt, dat meer is, onder den bodem des Nyls) met de Stad *Heliopolis*, vereenigd zoude geweest zyn.

De meeste Inwoonders van het Dorp *Sacara*, het naaste aan deze onderaardsche steene graven der *Mummien*, of gebalsemde lyken, en drie goede uren van de Pyramiden, mitfgaders zeven of acht van *Kairo*, gelegen, geneerden zich eertyds (gelyk ook noch, als zy'er gelegentheid toe hebben) met het opdelven dezer Graf-kelders, en het uitgraven der *Mummien*, dewyl de Landbouw, ter oorzaak van de onvruchtbaarheid des Lands, hen nauwlyks kan voeden. Weshalven een yder zich, na zyn welgevallen, voor een stuk gelds, kan laten dienen, 't zy om alreeds gevondene onderaardsche Kelders, onder hun geleyde, te bezichtigen; of nieuwe, en noyt ontdekte, in het dorre zand, te doen zoeken, en opdelven. Want de noyt opgedolve kelders, leggen zodanig met zand overdekt, dat geen Vreemdeling, ja zelfs de Inwoonders niet kunnen weten, of 'er *Mummien* onder leggen, of niet. Tegenwoordig is het 'er zo druk niet mede, vermits 'er de *Franken* van tyd tot tyd zo veel hebben laten openen, dat ze geweldig schaars zyn geworden.

Men gaat in dezelve, door een mond, die boven op den grond des Aardryks is, en waar door men zich laat nederdaalen, even als in een put, (waarom deze monden ook Putten geheeten worden) het zy met touwen, of door behulp van een ladder, na dat ze diep zyn. 'k Heb, als gezegt is, geen gelegentheid gehad

om ze te bezichtigen, doch zal 'er den Leezer echter een beschryving van mede deelen, zodanig als de curieuze *Heer Thevenot* die gevonden heeft.

Deze Putten, zegd hy, zyn vierkantig, van goede steen gemaakt, en vol zand, 't welk men 'er uit doet graven. Wy daalden in die

Gedaante
der Graf-
kelders.

geene, die men voor ons geopend had, met een touw om 't lyf, 't geene die van boven vast hielden, tot de diepte van omtrent drie spieffen, daar wy de grond onder de voeten kregen, en, met den buyk tegens de aarde, door een gat kroopen, door dien de Mooren het zand niet te deeg weg gearbeid hadden. Hier traden wy in een kleyn kamertje, welkers wanden en gewelfzel van steen waaren, en waar in wy drie of vier Lichaamen zagen, doch maar een in zyn geheel leggende, de andere aan stukken en brokken. Hier uit konden wy dan wel bespeuren, dat deze Put meer geopend was geweest. 't Gemelde Lichaam was zeer groot en breed, en lag in een kist, van ongemeen dik hout, die aan alle zyden heel wel geslooten was: dit hout, het geen wy bevonden van den oprechten wilden Vygeboom, in Egypten *Pharaos* Vygeboom genaamd, te wezen, was gantsch niet verrot, ook heeft het daar op verre na zo licht geen nood van, als eenig ander hout. Boven op de kist zag men het aangezicht, van den geenen die 'er in lag, verheven gehouwen. Men vind ook van deze kisten, of koffers, van steen, op welke de gedaante, van die geene die 'er in beslooten legt, uitgehouwen is, en langs heen eenige Hieroglypifche figuren. Noch zyn 'er van deze kisten, welke, van verscheyde doeken, op malkanderen gelymd, gemaakt, alzo sterk zyn, als die van hout. Ik heb 'er een van deze soort in myn kabinet, die van meer als veertig doeken, d'eene op de andere gelymd, gemaakt is, aan dewelke men noch gantsch geen verrotting kan bespeuren. Deze kist is 't eenemaal bedekt met Afgoden, en Hieroglyphifche figuren, staande

de op een zeer dun pleister, daar de buytenste doek mee bestreeken is: doch het werk is een weinig beschadigt, vermits de pleister hier en daar wat afgevallen is. Onder deze figuur is een parkje, na beneden toe, dwars over de kist heen, van twee duym hoog, en een voet breed, waar in men uitgebeeld ziet, de manier, op welke de Oude Egyptenaaren de Lichaamen balsmeden. In 't midden van dit parkje staat een lange tafel, van gedaante als een Leeuw, op welkers rug het Lichaam, dat gebalsemd zal worden, uitgestrekt legt, en daar by een Man, met een mes in de hand, waar mede hy het zelve opend. Deze Man heeft een masker voor 't aangezicht, van gedaante als een sperwers bek; buyten twyfel, volgens de gewoonte hunner Balsemers, die zich van dusdanige maskers bedienden, om de kwade lucht, welke, door de verrotting, in de doode Lichaamen veroorzaakt wierd, niet in te trekken: gelyk de Geneesmeesters noch tegenwoordig in Italien doen, die in pest tyden nimmermeer zonder zulk een masker, in welkers lange neus eenig reukwerk gestopt werd, de zieken gaan bezoeken. Hoewel ik ook niet twyfele, of dit masker verbeeld het hoofd van Osiris, welke de Egyptenaars gewoon waaren af te beelden, met het hoofd van een Sperwer, gelyk Anubis met een Hondskop, en de Nyl met een Leeuws-kop. Tot een vast teeken dat dit een balseming is, zo ziet men, onder de genoemde tafel, vier kruiken, of vaten zonder ooren, welke niets anders kunnen zyn, als vaten, in welke de kruidenieryen, noodig tot de balseming en hardmaking van 't lyk, stonden. Ter wederzyden van deze tafel, zyn verscheide personagien, zittende en staande in verscheide postuuren. Binnenwaarts op dit dood dekzel, werd vertoond, de gedaante van een geheel naakte Dochter, hebbende de armen uitgestrekt. Doch, om weder tot myn eerste reden te keeren, na dat wy dan de gemelde houte kist, met een byl, aan stukken hadden gearbeyd,

vonden wy 'er een geheel lichaam in, aldus gesteld. 't Aangezicht was, gelyk gemeenlyk van alle de *Mummien*, bedekt met yts als een helm, van doek, met pleyster overstreeken, op 't welk in goud het aangezicht van dezen gebalsmeden uitgebeeld stond; doch, als wy 'er deze doeken van af namen, vonden wy geen overblyfsels van 't aangezicht: want het zelve vergaat gemeenlyk tot stof; 't welk, geloof ik, toekomt, door dat het zo wel niet gebalsemd, of gegomd, kan worden als d'andere deelen (en evenwel heb ik van daar tot Parys gebracht een hoofd van een *Mummie*, 't welk geheel volkomen is; maar 't zelve is geheel gedekt van windsels van linnen, die zo aardig gelegd zyn, dat ze niet beletten de gedaante van de oogen, den neus, en van de mond, te zien.) 't Lichaam zelve was in kleyne, zeer net gemaakte, linnen windselen gebaakt, maar deze windselen liepen met zo veel keeren en herkeeren, dat ik geloof dat ze meer als duyzend ellen konden uitmaaken, en waaren zo wonderlyk door malkanderen gevlogten, dat men ze nu ter tyd niet zou kunnen namaaken. Over de borst, in de lengte, liep een reep van ruym drie vingeren breed, en wel anderhalve voet lang, welke, op een zeer konstige wyze, aan de andere windselen vast was: op deze reep stonden verscheide Hieroglyphische letters, met goud geschreven. Ik had gehoopt in deze kist eenige Afgoden te zullen vinden, dewyl ik wel wist, dat 'er de Oude Egyptenaaren verscheide met hunne dooden plagten te begraven, 't zy van steen, koper, of eenige andere stoffe, maar ziende noch het een noch het ander, beeldde ik my in, dat 'er mogelyk wel yts van binnen in de borst te vinden zou wezen: want, als de Egyptenaaren deze Lichaamen geopend, en gebalsemd hadden, flooten zy menigmaal Afgoden, of derzelver beeldjes, in de borst. Ik deed de *Mummie* dan aan stukken breeken, doch daar was niet meer van binnen, als van buyten, te vinden. Dicht by deze kamer daar ik

ik in was gekroopen, waaren noch meer en andere kamers, met dusdanige Lichaamen, maar zynde de ingangen met zand gestopt, deed ik my met het zelve touw, daar men 'er my mede had ingelaaten, weder optrekken &c. 'k Ben echter gelukkig genoeg geweest, (vervolgd de *Heer Thevenot* een weinig verder) om op de plaats zelve eenige dezer Afgoden, of beeldjes, welke de Mooren in de Stad aan de Franken gaan verkoopen, te koop te vinden: zy zyn van veelderhande foorten, en van verscheide postuuren. Want men heeft 'er van kooper, van verscheide foorten van steenen, en ook van verscheide foorten van aarde. Immers ik heb 'er van alle deze foorten, van welke altemaal ik wel verzeekert ben, dan ze uit de *Mummien* gehaald zyn. Mogelyk zal hier ymand zeggen, dat ze wel nagemaakt konnen wezen; doch 't is t' eenemaal onwaarschynlyk: want, behalven dat de Mooren daar niet vernuftig genoeg toe zyn, werden ze voor zo geringen prys verkocht, dat de stoffe, daar ze van zyn gemaakt, niet betaald word. Dus verre de *Heer Thevenot*.

Ik moet hier ook noch yts, wegens deze zelve materie, uit den *Heer Melton*, byvoegen. Na gezegd te hebben, dat men alvorens verding moet maaken, met de Arabiers van het Dorp *Sacara*, wegens het getal, en de hoedanigheid der Putten, welke men geopend wil hebben, gelyk ook, wegens den prys, die men hen, voor hunne moeite, zal geven, mitsgaders, dat zy, tot hunne veyligheid, noch twaalf Arabische ruyters met zich namen, vervolgd hy aldus.

Put der gebalsemde Vogels.
d'Eerste Put, welke wy gingen bezien, was die der gebalsemde Vogels. Na dat wy het zand, 't geene den mond van de Put, waar door men na de grond daald, en vervolgens in de kelder komt, aan een kant hadden doen smyten, lieten wy ons nederdaalen, den een na den anderen, door middel van een dubbel touw, 't geene ons onder de armen vast was gemaakt: wanneer

wy op de grond gekomen waaren, en dat yder zyne toorts, gelyk ook ettelyke lonten, welke wy met ons hadden genomen, aangesteeken had, kwamen wy, al kruypende op den buyk, in de kelder, zynde een gang, uitgehold in de Rots, omtrent zo hoog als een man, en een vadem wyd, en van een ongemeene lengte; hier en daar vonden wy noch meer andere gangen, van gelyken in de Rots gehouwen, daar verscheide ruyme kamers aan waaren, vol potten van gebakkene aarde, en met dekzels van dezelve aarde toegestopt, in dewelke gebalsemde vogels, van allerhande slag, bewaard wierden, yder vogel in zyne eygene pot, ook vonden wy daar hoender eyeren, gantsch geheel, maar ledig, en die derhalven geen kwade lucht hadden.

Deze kelder, tot ons genoeg, ^{Stinken de Put.} bezigtigt hebbende, deden wy ons, op dezelve manier als wy daar in gedaald waaren, weder optrekken. En, gelyk wy van te vooren bevel aan de Arabiers gegeven hadden, dat zy ons een Put zouden openen, die noch Maagd waare, dat is te zeggen, die noyt geopend was geweest, terwyl wy die der gebalsemde Vogels gingen bezichtigen, vonden wy, zo haast als wy weder boven gekomen waaren, de Put al geopend, waar in wy ons, op dezelve manier als in de voorgaande, lieten nederdaalen; maar toen wy op de grond waaren gekomen, wierden wy zulk een onverdraaglyke stank gewaar, dat wy de Neuzen toe moesten houden. Daar en boven doofde een zekere beslootene lucht niet alleen onze Toortzen uyt, die wy wel driemaal weer opgesteeken hadden, maar ook zelfs onze Lonten, invoegen, dat wy genoodzaakt waaren, ons weder te laten ophaalen, zonder dat wy een eenige tree hadden konnen voortzetten. Dit weet ik maar alleen van deze Put te zeggen, dat ze veel dieper was, als de geene daar wy eerst in geweest hadden.

Vervolgens deden wy een andere kelder openen, die echter
C c 2 geen

Kelder
met twee
Mum-
mien.

geen Maagd was, gelyk de voorige. Na dat wy ons hier in hadden laten zakken, vonden wy 'er twee *Mummien*, een groote, en een kleyne, van een kind, welke beyde in kisten lagen, waar van de grootste van Marmersteen was, en op zyn dekzel uitgehouwen droeg, de gedaante van den geenen, daar ze voor was gemaakt: wy lieten de kisten openen, doch bevonden dat de *Mummien* niets ongemeens hadden, weshalven wy 'er geen werk van maakten, en niemand zich 'er mee beladen wilde.

Kelder
de Kerk
genaamd.

Uit deze Put gekomen zynde, daalden wy in een kelder, welke den bynaam van de Kerk droeg, en d'ondiepfte was, van alle de geene die wy noch gezien hadden. Zy bestond flegts uit een lange onderaardsche gang, van binnen wel met pleisters bekleed, en over al met Hieroglyphische figuren beschilderd. 't Zand was hier in zodanig een overvloed, dat wy, zo lang als wy 'er in waaren, op onze knien moesten kruypen.

Zo haast als de Franken eenige dezer Putten gezien hebben, vullen de Arabiers, in dien de wind het niet doet, die terstond weer met zand, om 'er een tweede maal geld van te trekken. Want hier in bestaat de grootste winst van deze Rampzaligen; en 't minst dat zy nemen, om een maagdelyke Put te openen, is dertig Piasters, dereden dezer duurte is, dat de geenen die dezelve doen openen, recht hebben, om alle de rariteyten en *Mummien*, welke daar in gevonden werden, mede te nemen.

Gedaan-
te van het
veld der
Mum-
mien.

Om nu een denkbeeld van dit Kerk-hof te geven, moet men zich voor oogen stellen, een zeer wyd-luftig en vlak veld, 't eenemaal met zand bedekt, daar noch boom, noch kruid, noch huys, noch yts diergelyks, opstaat, en welkers vlakke grond bezaayd is, met verdroogde gebeenten, armen, beenen, voeten, hoofden, oude doeken, gebrookene dood-kisten, en een menigte van kleyne Afgodetjes, van welke eenige van hout, andere van

pleister, met groen gevernist, gemaakt, en van voor en achter met Hieroglyphische figuren beteekend, zyn, welke Afgodetjes de Arabiers uit gebrooken *Mummien* gekregen, en naderhand weg geworpen hebben, niet wetende wat zy 'er mede zouden uitrechten.

Ik moet alhier den Leezer waarschouwen, dat het, zederd de tyd van *Melton*, zeer moet veranderd zyn, en dat de Arabiers zederd wel ondervonden hebben, dat voor deze Afgoden beeldjes geld gemaakt kan werden, dat ze dezelve nu wel weten na *Kairo* te koop te brengen, gelyk de *Heer Thevenot* reeds aangekend heeft, hoewel 't ook waar is, dat ze niet zeer duur zyn. De Franken, wetende dat men in Europa, na die snuistryen der Oudheid, begeerig is, koopen dezelve op, en verkoopenze daar na wederom aan andere. By myn tyd was 'er een Fransche Apotheeker, die hier in handelde; maar dezelve was vry kostelyk. Hy was toenter tyd Meester van drie *Mummien*, van welke eene noch nooit open geweest was, die ik gaarne van hem gekoft had; maar hy eyschte daar niet minder voor als vier honderd Ryksdaalders.

Men vind 'er ook dikwils, zegg *Melton*, groote steene Tafelen, behouwen met Cyfers, en raadzel-figuren, welke de Chymie, en hunne andere wetenschappen en verborgentheden, verbeelden, gelyk ook vreemde Characters, die geen Hieroglyphische zyn.

Dit zyn de overblyfzelen van de grootsheid, en ydelheid der Oude Egyptenaaren, en de droevige tekenen van der menschen sterflykheid; zy veroorzaaken een schrik, aan de geenen die voor de eerste maal op dit veld komen, en wanneer men het oog laat weiden, over de gebeenten daar het mee bezaayd is, zou men zeggen, dat het wel eer tot een strydveld gediend had.

Men ziet 'er noch vyftien Pyramiden, onder dewelke 'er drie zyn van een ongemeene grootte, en daar de tyd, na het schynd, eerbiedigheid aan heeft

Pyramiden der
Mummien.

heeft willen bewyzen; want zy zyn by na gantsch geheel, en gaaf; ook is'er in yder een opening, welke doorgang geeft na een kamer. De nieuwsgierigheid, die den Reizigers eygen is, deed ons treden in de geene, welke het wydst van het Dorp af staat, en gemeenlyk de *Pyramide van Rhodope* genoemd werd. Wy vonden den ingang myns oordeels beter, als van d'andere, die wy te vooren gezien hadden, om dat de weg, die zich na binnen strekt, zyn begin in een hooger plaats heeft; doch hy is wel tweemaal zo diep als die van de andere Pyramiden, en niet zo steyl, en by gevolg gemaklyker te begaan; maar zo diep, dat ik vastelyk geloof, dat men tot op de grondvest nedaald. Beneden aan dezen afgang ontmoetten wy geen trappen om op te klimmen, gelyk in de Pyramiden, maar alleenlyk de kamer der begraving, die zeer ruym en hoog, en welkers gewelfzel niet plat was, maar scheuyns opwaarts ging, en scherp toeliep. Echter vonden wy in deze kamer geen graf; mogelyk om dat men daar nooit begraven heeft, of dat het graf verdelgt en verbrooken is. Deze *Pyramide* is gebouwd op de wyze van een Pavilioen, en, volgens het zeggen der Christenen, opgeregt door eene *Rhodope*, een vermaarde Hoer, die dezelve deed bouwen van het geld, 't geen zy, ten koste haarer Eer, gewonnen had. Maar buyten twyfel is dit een dwaaling, ten minsten zo het waar is, 't geen *Plinius* zegt, te weten, dat de *Pyramide van Rhodope* kleyn, doch zeer schoon was, 't geen op deze niet gepast kan werden, als zynde een der grootste van *Egypten*. Wat belangd de andere kleynere, die op het zelve veld staan, de tyd heeft die by na t'eenemaal vernield: want zy zyn tegenwoordig by na niet anders als brokken zands, die niet als de gedaante hebben van 'tgeene ze eertyds zyn geweest.

Pharaos
Steenhoop. Oock ziet men 'er een vierkante Steen-hoop, van groote gehouvene steenen, by de Arabiers *Mazenbet*

Faraoun genoemd, waar van zy zeggen, dat de *Koningen Pharaos*, wanneer zy een nieuwe Wet aan hun volk wilden geven, daar op plachten te klimmen. Dus verre *Melton*.

Omstandiger en netter spreekt ^{Nauwkeurige beschryving der Pyramide, van Rhodope genoemd.} van de gemelde *Pyramide* de nauwkeurige *Heer Thevenot*, die egter zo breed van de twee andere niet op geeft, gaande dezelve, even als de overige, stil zwygende voor by, ook zal men eenige ongelykheid, omtrent andere byzonderheden, kunnen aanmerken, welke ik niet weet waar aan toe te schryven, vermits ik zelve niet op de plaats ben geweest, en derhalven met eygen oogen het verschil niet heb kunnen effenen.

Men heeft hier in dit veld, zegd hy, verscheide Pyramiden, welke zich ettelyke duyzend schreden ver strekken, maar, gelyk ze van geen groot aanzien zyn, zal ik alleenlyk van eene zeer schoone spreken, staande tusschen de vier en vyf duyzend schreden van de plaats, daar wy een Put deden openen, welke, in dien ze volbouwd was, in schoonheid voor de groote, daar hier vooren afgesprooken is, niet zou behoeven te wyken. Wy klommen om hoog, eer wy 'er ingingen, en telden honderd en acht-en-veertig trappen, van zeer groote steenen, even als de trappen van de grootste *Pyramide* zyn: de platte forme, of vlakte boven op, is niet effen, zynde de steenen zonder ordre gelegd, waar uit men lichtelyk kan afmeten, dat ze niet volbouwd is, en echter isse veel ouder als d'andere, volgens 't uitwyzen der steenen, die t'eenemaal opgegeten zyn, en zich tot gruys en zand zetten. Aan elke zyde heeft zy zes honderd drie-en-veertig voeten, en den ingang omtrent het vierde deel van haare hoogte. Na het Noorden is ze even gelyk d'andere. Aan d'Oostzyde heeft dezen ingang drie honderd zestienvoeten, en by gevolg aan de Westzyde drie honderd zeven-en-twintig. Daar is maar een eenige gang, drie voeten en een half breed, en vier voeten hoog,

hoog, welke, ter lengte van twee honderd zeven-en-zestig voeten, ſcheuyns nederloopt, eyndigende aldaar aan een Zaal, waar van het gewelfzel gelyk een Ezels-rug, of roefs wyze, gemaakt is, en die vyf-en-twintig voeten en een half in de lengte, en elf in de breedte heeft. In den hoek van deze Zaal ontmoet men een andere gang, gelyk met de grond, deze heeft drie voeten in 't vierkant in de breedte, en negen voeten en een half in de lengte, en leyd tot aan een andere kamer, die een-en-twintig voet lang, en elf breed is. 't Gewelfzel van deze kamer loopt mede roefs wyze, en is geweldig hoog, hebbende na de Weſtzyde, daar zich deſſelfs lengte ſtrekt, een vierkantig venſter, vier-en-twintig voet en twee derde deel van de vloer af, waar door men in een breede gang treed van een mans hoogte, welke gelyk met de grond loopt. Deze gang heeft in de lengte dertien voeten en twee duymen, en aan 't eynd een groote Zaal, van welke het gewelfzel zich mede roefswyze vertoont. De lengte dezer

Zaal begrypt zes-en-twintig voeten en acht duymen, en de breedte vier-en-twintig voeten en een duym. De vloer, of 't fundament, is de levende Rots, die van alle zyden on-gelyk loopt, en alleenlyk in 't midden een kleyne effen vlakke overlaat, welke van alle kanten door de gedachte rots omringd, en veel langer is als d'ingang en benedenſte der muuren.

Niet ver van deze *Mummien*, na den Nyl toe, zegt *Thevenot*, ziet men eenige overblyfzelen van een groote Stad, buyten tegenspreken *Memphis*, welkers Inwoonders d'overledene, gelyk de Ouden altyd gedaan hebben, buyten de Stad begroeven, en derhalven gewiffelyk dit veld tot hun Kerk-hof gebruykt zullen hebben; doch, om met zekerheid te kunnen beweeran, dat deze groote puynhoopen de overblyfzelen van *Memphis* zyn, heeft men maar na *Plinius* te luyſteren, daar hy zegd dat de Pyramiden gelegen zyn, tuſſchen de Delta van Egypten, en de Stad *Memphis*, na de zyde van *Africa*.

XXXVIII. HOOFDSTUK.

Omftandige befchryving van de berugte Stad Kairo; Hoofdstad van Egypten.

Na aldus de Pyramiden befchreven te hebben, zo als ik dezelve gezien heb, en het veld der *Mummien*, zo als andere daar van getuigen, zal ik'er een befchryving van de vermaarde Stad *Kairo*, Hoofdstad van Egypten, byvoegen.

Oor- De Stad, by uitfteekendheid groot
spronk van geheeten, heeft haare benaaming, na
de Naam 't zeggen van de Schryvers, van de
der Stad Planeet *Mars*, die in 't Arabifch *El*
Kairo. *Kaher* genoemd word, welke naam, volgens het zeggen van *Serrur*, een Arabifche History-fchryver, haar gegeven werd, om dat de grondveften van haare muuren, by zeeker ongelukkig geval, onder het Afcendent van deze Planeet gelegd zyn: de zaak droeg zich aldus toe; *Giauber*, Krygs-overfte van *Meez le din alla*, een der *Kalyphs* van Egypten, een nieuwe Stad, tot de Zetelplaats van zynen Meester, willende doen ftichten, in den Jaare 362. van de *Hegire*, belaste den Sterrekykers een goed Afcendent waar te neemen, om'er de grondsteen van te leggen, op dat de nieuwe Stad gelukkig mogt wezen, en lang ftand houden. De Sterrekykers deden alle de plaats, welke met muuren beflooten zou worden, met een touw of koord omvangen, en aan dezelve een menigte van klokjes vast maaken, om de metzelaars te waarfchouwen, dat zy, op het geluyd dezer klokjes (waar aan men, met het flaan op de koord, zo haast als men een goed Afcendent gewaar werd, beweging zou geven) een aanvang met het leggen van de fondamenten zouden maaken.

Ondertuffchen wilde het ongeluk, dat, op het zelve oogenblik, als *Mars* in zyn Afcendent was, een Raave op de koord kwam zitten ru-

ften, welke dezelve, door het gewigt zyns lichaams, hebbende doen fchudden, begonden de klokjes te klinken. Straks vielen de Metfelaars, geloovende dat dit het gegeven teeken was, gelykerhand aan den arbejd; 't geen de Sterrekykers niet zo haast vernaamen, of zy oordeelden, dat de Stad 't eeniger tyd ingenomen zoude worden, door een Overwinnaar, die uit *Romanien*, tegenwoordig *Turkyen*, 't geen onder *Mars* gelegen is, zou komen. Deze voorzegging wierd naderhand waar bevonden, wanneer, na het verloop van vyf honderd en zefstig Jaaren, te weten, in den Jaare 1517, na onze tyd reekening, *Sultan Selim*, uit *Constantinopolen*, Hoofdstad van *Romanien*, in Egypten kwam vallen, en niet alleen de Stad, maar ook het gantsche Land, innam, en den Stam der *Kalyphs*, of Soudaanen van Egypten, met den laaften aan eene der Poorten, *Babfuaila* geheeten, te doen ophangen, verdelgde.

Niet te min, hoewel zy geloofden, dat dit Afcendent ongelukkig voor de Stad zoude wezen, lieten zy'er echter mede voortvaaren, en noemden ze *Kakara*, of *Kairo*, gelyk men in Europa zegd; welchen naam zy ook tot op den huydigen dag heeft behouden.

Zie daar wat de benaaminge van *Kairo* belangd, welke men geloofd de regte te zyn, en niet in twyfel getrokken te konnen werden. Voor my, ik zoude voor de waarheid van deze vertelling geen borg willen blyven, en achte hem niet verdoemd, die dezelve niet geloofd.

Maar nopende de grootte dier Stad, Grootte
daar verfcheelen de Reizigers mer- van Kairo.
kelyk in; 't geen meestendeel daar van daan komt, dat'er eenigen *Boulak*, en *Oud Kairo*, willen onder trek-

trekken, doch met zeer weinig eygenschap: want *Oud Kairo* is 'er, door een vlakke Landstreek, bestaande uit Beemden en Weyland, van afgescheiden; en *Boulak*, de Haaven van *Kairo*, door verscheide bezaayde Landeryen. Zulks dat *Boulak* op zich zelve behoord genomen te worden, zynde ook 'teenemaal met zeer schoone en dikke muuren omringd; daar veele niet op gelet hebben: en mogelyk is dit de oorzaak, dat zy 'er *Oud Kairo*, en *Boulak*, onder begrypen. Deze Muuren zyn van een zekere soort van steenen, die zich noch zo wit vertoonen, als of ze eerst nieuwlyk opgeregt waaren, en wel voorzien van Kanteelingen, en Toorns, op een afstand van omtrent honderd treden. Wel is waar, dat 'er plaatsen zyn, daar men de Muuren niet kan zien; maar de puyn-hoopen geven genoegzaam te kennen, dat z'er wel eer zyn geweest.

Ik zoude dan durven zeggen, dat *Kairo*, hoe groot het ook uitgetreten mag worden, naauwlyk zo groot is als *Constantinopolen*, of *Romen*, en ruim zo groot als *Amsterdam*. Want men kan het in drie uren bekwaamelyk rond gaan: en de langste straat, die van het een eynde der Stad, tot aan het ander, loopt, de *Khalits* geheeten, daar heeft men niet ten vollen een uur toe van nooden. Door deze Straat, of liever Graft, of Riool, loopt het water van den Nyl, wanneer hy, aan 't zwellen geraakende, de Landeryen van *Egypten* gaat bevochtigen.

Gelegenheid.

De Stad strekt zich op de wyze van een Halve-maan, niet zeer breed, en is gelegen in een heel vermaakelyke vlakte, aan de voet van een zandachtigen berg, daar het Kasteel op staat, doch deze berg is haar zeer hinderlyk, als haar benemende (door 't stutten van de koelte der winden, die van die kant komen) alle de frisse lucht; 't geen 'er de hitte 'teenemaal verstikkende maakt, en oorzaak van veele ziekten is.

Men teld 'er zeven Poorten, en, binnen den omvang der Wallen,

acht zeer wyde Poelen, of staande wateren, omringd met fraaye huizen.

't Getal der wyken, word gemeenlyk op drie-en-twintig duyzend gesteld: doch, na men my onderrecht heeft, zyn 'er maar zeventien duyzend met naamen bekend, welke alle avonden, met hunne Poorten, afgesloten worden, door het middel van zekere houten slooten, die met sleutels van dezelve stoffe geopend worden: want de slooten en sleutelen zyn hier altemaal van hout, zelfs ook die van de Stads Poorten. 'k Heb ze met verwondering gezien, en bevond de sleutel te zyn een stukje hout, van ruim een halfvierdendeel lang, een goede duym breed, en een pink dik: op het eynd staan zes of acht pennetjes van yzerdraad, of ook wel van hout, ingezet, die een duym breed hoogte hebben; met dewelke zekere andere pennetjes, die in het slot zyn, opgeligt zynde, gaat het zelve open.

Maar, om te beter te kunnen begrypen, hoe aldaar zo een menigvuldig getal van wyken kan zyn, moet men weeten, dat alle de straten van *Kairo* zeer kort en eng zyn; en, uitgezonderd de straat van de *Bazar*, of Markt, en de *Khalits*, die maar omtrent drie maanden in 't Jaar geheel droog is, wanneer 'er zelfs zeer weinig volk door gaat, is 'er naauwlyk eene braave straat in de gantsche Stad, zynde het altemaal slopjes, en steegjes, daar men gestadig moet keeren en herkeeren. Ja zelfs heb ik 'er, op verscheide plaatsen, onder de gebouwen door gegaan, daar het heel donker is, en zo eng, dat men malkanderen zydeling moet passeeren.

't Getal der *Mosqueën* word insgelyk op drie-en-twintig duyzend gesteld, namentlyk, voor elke wyk een *Mosqueë*: maar dit houd geen vaste regel, en men heeft 'er in d'een meer, en in d'ander minder. Ik wil derhalven wel niet ontkennen, dat zy 't getal van zo veele duyzenden kunnen uitmaaken; maar, buyten eenige, die prachtig gebouwd, en

en met zeer hooge *Kinarets* verciert zyn, zouden d'andere, op zyn beſte, maar de naam van Kapelletjes kunnen voeren.

De rykſte en grootſte van allen, is die, welke men *Giama il Affar* noemt. Zy is geboud door den zelven *Giaſer*, die Stichter van de Stad is geweest, en word noch tegenwoordig voor de Hoofd-kerk gehouden; weshalven de vier Mouftis, of Priesters van de Mahometaanſche Wet, aldaar hun verblyf hebben: men heeft 'er ook die weerdigheid voor, dat ze den ſchuldigen tot een vryplaats verſtrekt: en zy onderhoud, uit haare inkomſten, omtrent achthonderd Mahometaanen.

Gedaante der Huyzen. Wat de Huyzen belangd, die zyn van braave maffive ſteenen, met verſcheyde verdiepingen, heel hoog opgehaald, en booven plat, gelyk ze hier te Lande meeft altemaal zyn. 't Uiterlyk aanzien heeft echter niet veel te beduyden: maar van binnen (inzonderheid die der Voornaame Liederen) zyn ze zeer koſtelyk, met ſchoone vertrekken en zaalen, bevloerd met marmerſteen, en de zoldering, even als te Conſtantinopolen, met goud en hemels-blaauw beſchilderd. De gierlyke Tuynen, en ſchoone Fonteynen, vermeerderen de Luyſter, en doen de Stad, wanneer men dezelve van eenige hoogte bezielt, zeer luſtig voorkomen. Als de Zon, die 'er in de Zoomer ongemeen heet, en laſtig vald, vertrokken is, gaat men op deze platte daken dikwils by malkanderen zitten, om 'er de lucht te ſcheppen. Een der grootſte vermaakelykheden, welke men hier kan genieten, is deze; en die niet te zorgvuldig omtrent hunne gezondheid zyn, leggen 'er zich des nachts ook wel te ſlaapen. Deze manier van zich te verkoelen, en de lucht te ſcheppen, is voor yder even na, maar de Voornaamſte Liederen, gelyk ze over al eenig voordeel, boven het gemeen, hebben, weten zich ook noch op een andere wyze te verkoelen. Zy laaten in de zolderingen hunner zaalen een ronde opening maaken, bedekt met een Koepel,

rondom met venſters, hier ſpeeld de wind door heen, en verkoeld de plaats zodanig, dat men het daar bekwaamelyk kan harden.

Hier voor heb ik yts van de *Khalits* aangeroerd, en dewyl dezelve wel verdiend, dat 'er wat meerder van gezegd werd, zal ik 'er, uit andere Schryvers, eenige omſtandigheden van ter neder ſtellen. Want ik heb alhier niet kunnen blyven, tot de *Khalits* geopend wierd.

't Is een laage Straat of Graft, welke midden door de Stad heen loopt, en door laſt van een der Koningen *Pharaos* uitgegraven zoude wezen. Zedert dat de Arabiers *Egypten*, op den Keyzer *Heraclius*, veroverden, wierd dezelve *Khalips* genoemd, ter oorzaak van *Amzu ibn Chottab*, tweede *Kalyph* na Mahomet, en die de eerſte de *Prins der Geloovigen* geheeten wierd, om dat hy beval deze Graft tot *Kolſnu* toe te doen leyden, een Stad dicht by de Roode-zee gelegen, ten eynde de leeftocht van *Kairo*, tot aan deze Stad te brengen, en van daar, door de Roode-zee, tot aan *Mecha*, alwaar toen ter tyd groote hongersnood was. Aldus bleef ze tot het honderd en vyftigſte Jaar der *Hegire*, wanneer *Giaſer il Manſur*, *Kalyph* van *Egypten*, dezelve deed toefſtoppen, aan de kant daar ze op de Zee uitkwam. Tegenwoordig word ze *Khalits il Hakem*, of het *Riool van Hakem* genoemd, ter oorzaak dat *Hakem beaner ille*, een andere *Kalyph* van *Egypten*, heeft doen verhelpen, 't geen de ſlofheid zyner Voorzaten had laaten vervallen. Men noemt ze ook noch *il Merachemi*, of het *met marmer gevloerde riool*, om dat ze op eenige plaatſen met marmerſteen gevloerd is.

Tegen dat de Rivier aan 't waſſen gaat, werd, aan het eynd van deze Straat, Graft of Riool, zo als men ze lieſt wil noemen, te weeten, aan het eynd 't geen zich na den *Nyl* ſtrekt, een groote aarde dyk opgeworpen, om het water te ſtutten, op dat het niet in de *Khalits* loopt: maar, als de Rivier nu tot een zekere hoogte is gekomen, ver-
D d voegt

Byzon-
derheid
wegens de
Khalits, of
Water-
gracht van
Kairo.

voegt zich de *Soubachi*, met een groot gevolg van allerhande soort van menschen, welke zich uitge-
laaten vrolyk aanstellen, derwaarts, en geeft, met een moker, de drie of vier eerste slagen op den gemelden dyk, die vervolgens door d'aan-
dringende meenigte verbrooken word; waar na het water, hebbende nu de vrye loop gekregen, zich in een oogenblik, door de gantsche lengte der Stad verspreyd. Wanneer de *Bassa* zelfs te *Kairo* is, geschied dit met groote plechtigheid, als het ontsteken van vreugde-vuuren, vuurwerken, enz.

Alle de Steden door geheel *Egypten*, hebben dusdanige Graften, welke hen het water uit den *Nyl* toevoeren, daar zy, buyten dit middel, gebrek aan zouden hebben.

't Is een der grootste ongemakken van *Egypten*, ten opzicht van de by na onverdraagelyke hitte, die'er den gantschen Zoomer regeerd, en te onverdraagelyker vald, ter oorzaak dat het een geheel zandig Land is, welk zand door de straalen der Zon, tot brandens toe, ontfleeken wordende, de lucht zodanig verhit, dat men ter naauwer nood Adem kan haalen. Door deze hitte zyn ook alle de *Khalits* zes maanden in het Jaar droog, en worden niet eer gevuld, als in de maand *Augustus*, wanneer de *Nyl* by na op zyn hoogste is.

De wasdom van deze Rivier vangd gemeenlyk aan, in de maand *May*, doch word niet eer langs de straaten uitgeroepen, als den 28sten. *Juny*. De meeting geschied aan een Kolom, staande in een huys van den *Bassa*, op een kleyn Eylandje, tegen over *Oud Kairo*. Alle dagen gaat men hier zien, hoe veel de Rivier gewassen is, 't geen dan aan de roepers bekend word gemaakt. In 't begin van *October* houd het wassen op, en omtrent het eynd van dezelfde maand, begint de *Nyl* allengskens weder af te nemen: waarom dan, met den aanvang van de gemelde maand, langs alle de straaten werd uitgeroepen, dat de *Sakas*, of Waterhaalders, geen water meer

uit de *Khalits* zullen scheppen. De reden is, dat het water, als het maar zachtjes begint te loopen, niet meer deugt, vermits zich de vuyligheid dan al te veel op malkander komt te zetten. Maar, wanneer het nu gantsch niet meer loopt, waasfemd de *Khalits* een afgryzelyke stank uit, zo door de bederving van dit stilstaande water, als door de vuyligheid en drek, ja zelfs ook doode krenge, welke uit de vensters, die'er uitzicht op hebben, daar in worden geworpen. 't Is derhalven te verwonderen, dat deze stank, die het geld en de sleutels, der geen, welke omtrent de *Khalits* wonen, in de zakken zwart doet worden, niet een Jaarlykse pest veroorzaakt. Dit ongemak waar echter wel voor te koomen, in dien men'er het water by tyds uit arbeide: maar den *Soubachi* vind'er zyn voordeel by. Want, zynde het zelve als een vette slijk geworden, verkoopt hy het aan de Hoveniers, die het, tot het besproeyen van hunne Tuynen, gebruiken.

Men moet zich echter niet inbeelden, dat de *Khalits* uit zich zelfs droog word. Als men ze droog wil hebben, snyd men ze op verscheydene plaatsen af, met een soort van dyken, daar het water over heen geworpen word, 't geen aldus ten meerendeels weg gearbeid zynde, word de grond binnen korten tyd droog (gemeenlyk omtrent *May*) vervolgens met schoppen gelyk gemaakt, en de uitgearbeide modder, of slijk, op Ezels geladen, en buyten op het Land gebracht: 't welke, indien zy niet deden, zou de *Khalits*, binnen drie of vier Jaaren tyds, zodanig gevuld worden, met de aarde, welke het nieuwe *Nyl-water* met zich sleept, dat alle de huizen, gedurende zyne overstroming, blank zouden staan.

Uit het geene hier gezegd is, kan men dan wel afmeetten, dat men den meesten tyd des Jaars in *Egypten*, in de Steeden en plaatsen, die van den *Nyl* afgelegen zyn, ondeugend water moet drinken, te weeten, 't geene maanden lang in de

de bakken heeft staan rotten, of 't geen, door de Mooren, in Bokke-vellen; langs de straaten, verkocht word, 't welk niet veel beter is. Maar 't Water van den Nyl zelve is gemeenlyk, wanneer de zelve niet wafcht, zeer goed en lekker.

Na deze *Khalits*, zynde de langste straat der Stad, volgt die van de Bazar, daar des Maandags en Donderdags Markt gehouden, en altyd, inzonderheid op de Markt-dagen, zulk een meenigte van volk gevonden word, dat men 'er, met de uiterste moeyte, moet doordringen. 't Is een treffelyke Straat, zeer lang en breed, hebbende aan het een eynde de *Besestain*, of *Koop-hal*, voorzien met immer zo kostelyke winkels, als die van Constantinopolen; en aan het andere de *Slaaven-markt*, te weeten, van de blanke Slaaven, die 'er van alderhande slag te koop zyn; Mannen, en Jongens, Vrouwen, en Dogters, enz. Men heeft 'er nog een andere *Slaaven-markt*, daar de zwarte Slaaven en Slaavinnen verkocht werden.

Wat de meenigte der menschen belangd, ik heb noyt zulk een Volkryke Stad gezien; en men heeft genoeg te doen, inzonderheid omtrent de Markten, en openbaare plaatzen, met 'er door heen te dringen, en noch meer, met zyne beurs te bewaaren; want d'Arabiers zyn de grootste dieven der wereld, gelyk hun wezen genoegzaam te kennen geeft.

De overige Inwoonders, gelyk ook meest over al in *Egypten*, bestaan uit Turken, Mooren, (van dewelke eenigen Pik-zwart zyn) Jooden, en Christenen, te weeten, Kophten, of Grieken: want Franken vind men 'er weinig, en die ik 'er by myn tyd gezien heb waaren meestendeel Franschen, welke hunnen Consul daar hadden. Engelschen, of Hollanders, heb ik 'er niet gevonden. Deze overvloed van menschen is d'oorzaak, dat 'er by Pest-tyden schrikkellyke meenigte komt te sneuvelen. Een duyzent of anderhalf,

op een dag, is gemeen; en als 'er, geduurende zulk een besmettelyke ziekte, tweemaal honderd duyzend menschen weg gerukt worden, kan men het nog naauwlyks bemerken. Ja daar zyn gelegentheden geweest, dat 'er zes en zeven maal honderd duyzend aan zyn gestorven: voeg hier by dat men geen Vrouw-volk langs de Straaten ontmoet, immers heel weinig: want de Vrouwen hebben in de Levant zo veel vryheid niet, als elders.

De *Kophten*, zynde de eigentlyke Egyptische Christenen, hebben tegenwoordig twee Kerken te *Kairo*; staande de eene, die aan de Heilige Maagd gewyd is, in de Straat *Havet Zueile*; en de andere in die der Grieken; deze is gewyd aan *S. Barbara*, zynde kleyn en duyfter. Eertyds hadden ze verscheide Kerken, en Kloosters, en zelfs ook een Bisschop, in *Chandal*, eene der Voorsteden van *Kairo*, dog tegenwoordig gantsch verwoest; maar dit getal is eindelyk tot op twee gesmolten, d'eene gewyd aan den Aards-Engel *Gabriel*, en d'andere aan een zekeren Abt, *Merkaiur* geheeten. Hier is ook de plaats daar zy hun Kerk-hof hebben, en hunne dooden begraaven.

Binnen de Stad, en de Voorsteden, teld men negen gemeene Vleesch-hallen, daar men den naam van die van den Grooten Heer aan toevoegd. Maar als ik aldus spreek, moet men 'er ook *Boulak* onder begrypen, want daar zyn 'er twee, in d'eene worden d'Osse, en in d'andere de Schaapen, en Geyten, geslacht. Mogelyk voeren zy den gemelden naam, om dat het hoofd, en de huyd, van alle de Beesten, (de Geyten alleen uitgezonderd) welke in de Hallen geslacht worden, den Grooten Heer toebehooren, wiens Bediendens daar groote zommen uit, in zyne schatkisten, weeten te brengen.

De bezetting van *Kairo* bestaat uit zeven verscheidene orders van Krygs-knechten, te weeten, de *Metferracus*, de drie *benden der Spahis*, de *Janitzers*, de *Chiaoux*, en de *Asapere*.

Alvoorens dit Hoofdstuk te sluyten, moet ik 'er nog het volgende laten invloeyen.

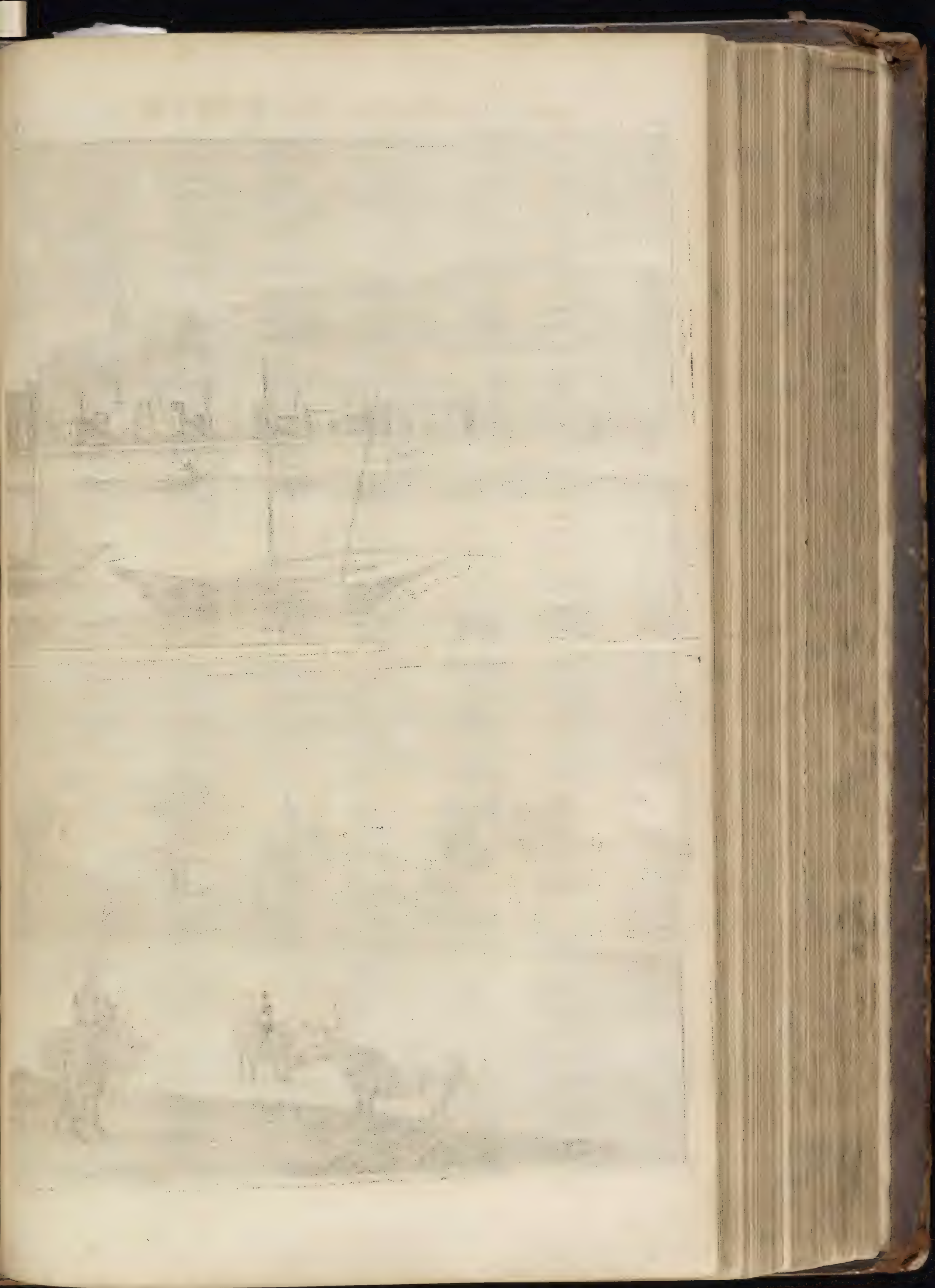
Teekening van eenige voorwerpen.

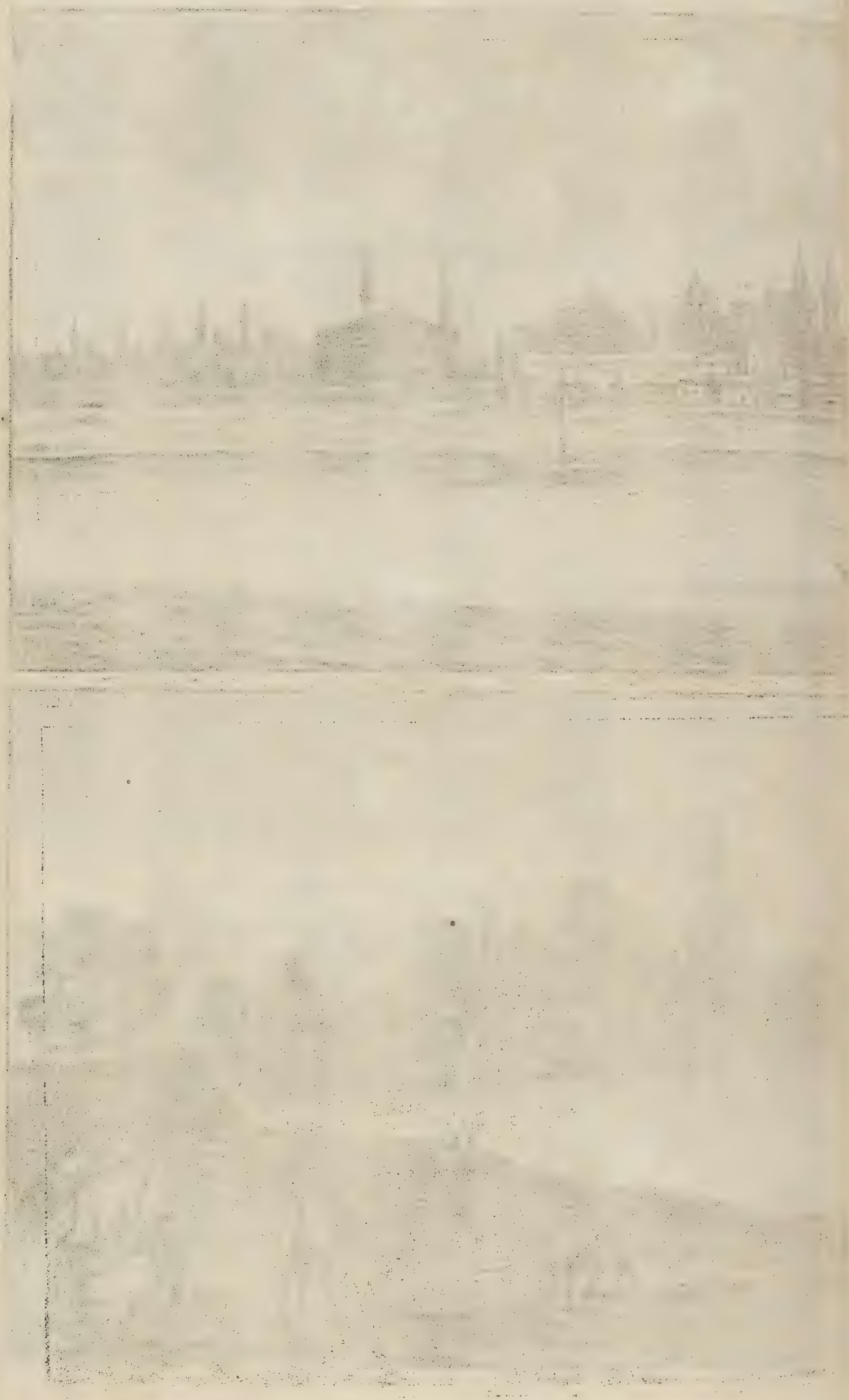
Op zekeren dag, met de Drogeman, of Tolk, van myn Heer den Consul, buyten *Kairo* gaande wandelen, teekende ik, omtrent den Nyl, een gedeelte van de Stad, gelyk het zich op N°. 86. vertoond: zynde het geene met de letter A aangewezen staat, een hoek van het Kasteel. Deze teekening wierd wel haast gevolgd van een andere; want, weder binnengekomen zynde, ontmoetede ik, ontrent het einde der Stad, wat van de hand gelegen, een zeer plaizierig voorwerp, bestaande in een menigte van zeer hoge dadel en verscheide andere soorten van Boomen, vermengd met eenige gebouwen, en Toorns van de *Mosqueën*, gelyk verbeeld staat op N°. 87. 't Water, 't geen 'er zich by vertoond, strekt zich ovaalswyze, en is beslooten als een vyver. Dit water werd uit zyn kom, op de Egyptische manier, door het middel van Raderen, uitgetrokken, om de daarnevens leggende Tuynen te bevogtigen, gelyk 'er voor aan het eerste gebouw een is aangewezen: op hoe-danig een wyze zulks geschied, zal ik hier na breeder verhaalen. Aan dit water ziet men gestadig de Kemels en Peerden, doch aldermeest Ezels, brengen, om ze te doen drinken. Terwyl ik my met het afteekenen van dit voorwerp bezig hield, was het nog wel een uur voor Zonnen-ondergang, egter bevond zich de *Drogeman*, die een

Jood was, zo zeer bekommerd, dat wy door de Arabiers geplonderd mogten werden, dat hy my gestadig aanmaande, om het werk te staaken, en 'er een veyliger gelegenheid toe waar te nemen: maar wat hy mogt aanwenden (zelfs ook met my verscheide voorbeelden van onheylen, den *Franken*, die hunne nieuwsgierigheid al te veel wilden toegeven, wedervaaren, voor oogen te stellen) hy kon my niet van daar krygen, eer de teekening voltoyd was. Ik zeg dit alleenlyk maar, om te toonen, hoe diefachtig de Arabiers zyn, die zich niet ontzien, zelfs binnen de Stad, en voor volkomene duysternis, de lieden, of met list, of geweldigerhand, van het hunne te berooven. 't Is derhalven hier te lande gebruykelyk, dat men, ergens heen gaande, behalven den Drogeman, noch een Janitzer, met zich neemt, en als dan kan men zich genoegzaam verzekerd houden. Ook bediend men zich hier doorgaans van Ezels, zo wel de Vrouwen als de Mannen, of men moet niet van meininge zyn verre van zyne woonplaats af te gaan.

Noch teekende ik een ander gezicht, van boven den Toorn, hier voor gemeld, daar de waterleyding omtrent den Nyl zyn aanvang neemt: van hier ontdekt men het land, en een gedeelte der Toorns van de Stad, achter het geboomte, gelyk op N°. 88. verbeeld word, onder anderen vertoonen zich hier ook veele zeer hoge Dadel-boomen.

XXXIX. HOOFDSTUK.

Beschryving van het Kasteel van Kairo.

Het voornaamste van de Stad *Kairo* bezichtigt hebbende, ging ik, op den laatsten dag der Maand May, ook het Kasteel, een der schoonste werkstukken die in gantsch Egypten zyn, bezichtigen. 't Is geboud op een Berg, of Rots, en omvangen met hooge en dikke muuren, welke, van honderd tot honderd schreeden, door zwaare en sterke Toorns bestreeken worden. Men klimt 'er op langs een Trap in de Rots gehouwen, zo breed en gemaklyk, dat 'er de Peerden en Kemels, gantsch geladen, zonder moeyten, op kunnen komen. Binnen getreeden zynde, komt men voor eerst op een groote plaats, of Hof, en van daar in een Straat, die 'er de gedaante van een Stad aan geeft, dat is te zeggen, van een Turksche Stad, want 't geen 'er deze *Barbaren* gebouwd hebben, bestaat maar in een partye lompe Hutten, en Nesten, daar in tegendeel de noch overige ruinen, of vervallen, en onderaardsche gewelfzelen, een wonderlyke grootheid verbeelden.

Overblyf- zelen van het Paleys van Pharao. Onder dezen ziet men 'er ook noch die van het *Paleys* van *Pharao*, en in het zelve de Zaal, welke na den naam van *Joseph* genoemd, en door dertig schoone en zwaare Pilaaren, van Thebaische-steen, onderschraagt word. Het goud en hemels-blauw, daar een zeer fraay Mozaïsch werk af geschakeerd is, zyn hier niet gespaart, en, niet tegenstaande die lange reeks van Jaaren, ja Eeuwen, pronkt 'er de zoldering noch mede. Een andere groote Zaal, niet verre van deze gelegen, en door de ingezetenen de Zaal van *Pharao* genoemd, pronkt met het zelve werk, als die van *Joseph*, na het zeggen en getuigenis van die geen, die gelukkiger geweest zyn als ik. Want ik heb ze

niet kunnen te zien komen, vermits ze den meesten tyd van het Jaar gefloten is, ter oorzaak dat 'er de vest, of Rok van *Mahomet*, die zy Jaarlyks na *Mecha* stueren, geborduerd word. Ook is 'er noch de Zaal van den opziender van *Josephs* huys, doch deze is veel meer vervallen, niet te min staan 'er noch tien of twaaf Pilaaren, van dezelve steen, overeynd. Behalven deze, ontmoette ik 'er verscheide andere vertrekken, en aan zekeren oord een, alwaar nog veele uitsteekende zwaare Kolommen, in goede ordre, stonden, welke een gewelf ondersteunden, 't geen wel eer met een Koepel bedekt is geweest, doch tegenwoordig is het open: yder dezer Kolommen bevond ik drie *Vademen* dik te zyn, bedragende, na myne uitrekening, zeventien voeten Rynlandsche maat. In der daad, het moet een zeer prachtig gebouw geweest zyn: want, 't geen 'er noch van in wezen is, hoe vervallen het ook mag zyn, is bekwaam om d'uiterste verwondering, ja zelfs een soort van verbaastheid, in te prenten.

Niet verre van dit *Paleys*, toonde men my een vervaarlyke gevangenis, verdeeld in verscheide onderaardsche kotten of gaten, welke in de Rots zelve gehouwen, en zo donker zyn, dat men schroomt den voet daar in te zetten. Zy voert den naam van *Josephs gevangenis*, ter oorzaak dat men wil deze dezelfde te zyn, in dewelke hy des *Konings* Bakker, en Schenker, hunne droomen uitleyde. Zy diend ook noch heden tot het zelve gebruyk, en is de plaats, daar alle menschelyk medelyden volkomen verbannen schynt te wezen. Want, zo men geen gelegenheid heeft, om den geen, die het opzicht op de gevangenen

Josephs
gevangenis.

hebben, de handen te vullen, is 'er geen elende te vergelyken, by die, welke die rampzalige te lyden hebben, die aldaar ingesloten zyn.

Maar zo deze gevangenis, ten opzicht van het quaad onthaal, 't geen men 'er, om een geringe misflag, van de Turken te verwachten heeft, niet verdiend bezichtigt *Put.* *Josephs* te werden, de Put van *Joseph*, die men wel voor een wonder van de wereld mag houden, en waar aan de tyd het minst geschonden heeft, verdiend het zo veel te meer. Zy is geheel uit de levendige Rots gehouwen, en heeft, boven aan de mond, in de lengte elf, en in de breedte tien voeten. 't Gezicht daar af vertoond zich als op N°. 89. verbeeld staat. De diepte bevond ik drie-en-vyftig Vademen, maakende drie honderd Rynlandze voeten.

Men put 'er het water uit, door middel van twee raderen, waar van het eene boven aan de mond van de Put, en het ander negen-en-twintig Vademen laager staat, zynde de plaats daar het opperste gedeelte van de Put eyndigd. Aan yder van deze raderen heeft men twee Offen, die dezelve gestadig doen omgaan: 't water word geschept met Aarde kannen, of Emmertjes, (vast gemaakt aan een touw, 't geen om het Rad heen loopt) en, boven gekomen, in gooten uitgestort, die het vervolgens door het gantsche Kasteel leyden.

Men daald van buiten den Put nederwaarts, langs een Trap van zeven of acht voeten breed, welke rondom de Put in de Rots gehouwen is, en dezelve allerwegen van de Rots afzonderd, zulks dat men in 't afklimmen altyd, ter rechter hand, een der zyden van de Put heeft, en ter flinker de muur, zynde de Rots zelve. Vermits de groote breedte, kan men bekwaamelyk met 3. à 4. perzoonen nevens malkanderen afgaan, doch men moet zich verzorgen van kaarssen, of toortzen, want hoewel men 'er hier en daar vierkante vensters, yder van ruym drie voeten, ontmoet, gemaakt met het oogmerk van 'er, uit de Put, lucht

en licht door te ontfangen, zou het, buyten het licht 't geen men mede brengt, weinig mogen helpen. Deze Trap loopt twaalf maalen rondom de Put, op de wyze van een Wentel-trap; weshalven dezelve by de Arabiers *Bie habeidine* geheten word, zo veel gezeid als de *Slek-put*; en hebben van de gemelde Draayingen zes achttien, en zes negentien trappen, maakende in 't geheel twee honderd twee-en-twintig. Alle deze trappen zyn zo gemakkeelyk, vermits 'er de Offen dagelyks op en af moeten, en daalen zo langzaam nederwaarts, dat men den afgang nauwlyks gewaar word. 't Geeft een wonderlyk gezicht, wanneer men, door de gemelde vensters, na beneden in de Put ziet, zo wegens de diepte en ruymte, als wegens het vreemd omdraayen van het Rad.

Als men nu, met al dit draayen en keeren, beneden op de grond gekomen is, alwaar de Put dezelve wydte heeft, als boven aan de mond, ontmoet men, een weinig ter rechter hand onder de Rots, een tweede Put, of liever het onderste gedeelte van dezelve Put, waar af de mond vry enger is. Hier ziet men de Offen het rad omdraayen, en het water optrekken, 't geene door een goot in een groote bak word geleyd, daar de gemelde steene kruyken, of emmertjes, welk aan het touw van het bovenste Rad hangen, het gestadig weder uitscheppen, en opwaarts voeren. Deze onderste Put vond ik vier-en-twintig Vademen diep, maakende honderd zes-en-dertig voeten, eenige geven 'er een merkelyk grooter diepte aan, doch ik heb ze niet dieper kunnen peylen, want, hoewel ik het touw, 't geen ik met my had genomen, tot verscheyde reizen, met een tamelyk gewicht, liet nederdaalen, heb ik nooyt meerder getal van Vademen kunnen vinden.

't Water word in deze Put gebracht, door het middel van die groote waterleyding, tusschen *Oud* en *Nieuw Kairo*, daar ik hier voor af gesproken heb: doch zommige willen,

willen, dat het uit een Bron zoude komen; 't geen ik niet kan gelooven: want, wat schyn is 'er, dat men zulke vervaarlyke kosten gemaakt zoude hebben, om het water te leyden, ter plaatse daar men het door de Natuur kon ontfangen? *Monsieur du Mont* toond zich echter, in zyne onlangs uitgegevene Reys-beschryving, van dit gevoelen, wanneer hy 'er aldus van spreekt:

De Heerlykheid van deze Put, welke niet heeft kunnen gemaakt worden, dan met veel tyd-verlies, een groot getal van volk, en zwaare onkosten, kan doen oordeelen, hoe dierbaar het water in Egypten moet zyn; deze Bron, en die van Matharea, zyn de twee eenigsten, die in Egypten gevonden werden, en het schynd, dat de Koningen van dat Ryk noch gevreesst hebben, dat ze zouden uitdroogen, aangezien de zorg, welke zy daar en boven gedragen hebben, om water te doen komen uit den Nyl, door een zeer schoone waterleyding, die begint tusschen het Oude Kairo, en Bou-lake, en het water tot in het Kasteel brengt.

Ten eynde der gemelde twee honderd twee-en-twintig trappen, te weten, op de grond der eerste Put, vind men twee gaten, van gedaante als poorten, mede in de Rots gehouwen, doch tegenwoordig toegestopt, 't eerste dezer twee, staande ter linkker hand van de Put, gaat, volgens het zeggen der Egyptenaars, tot in de Pyramiden, en het ander, aan de rechter hand van dezelve, strekt zich na de *Roode Zee*. Wat het laatste belangd, 't heeft gantsch geen schyn van waarheid, vermits 'er die Zee al te verre van daan legt: doch, nopende het eerste, ik weet niet wat ik daar af zal zeggen, immers ik durf het niet 't eenemaal verwerpen, want de Egyptenaars hebben zulke vreemde werken onder de aarde gemaakt, dat men zich hier zo zeer niet over zou behoeven te verwonderen; ten anderen, moeten ook deze gaten, of Poorten, schoon ze tegenwoordig

toegestopt zyn, eenig gebruyk gehad hebben, doch welke is onzeker; weshalven ik oordeel, dat men de overlevering dezer lieden zo licht niet van de hand moet wyzen, ten minsten niet t' eenemaal. Men kan ook, langs ertelyke trappen, tot op de grond van deze tweede Put, nederdaalen; maar het is 'er gemeenlyk zo flykkig, door het storten en plengen van het water, 't geene zich met de omheen zwervende stof vermengd, dat weinige die moeyte willen nemen, te meer dewyl 'er niets te zien is.

Gelyk dan het Kasteel van *Kairo*, zo ten opzicht van deze Put, als van de grootse ruinen, die men 'er ontmoet, zeer aanmerkelyk is, en doorgaans van alle *Franken*, die 'er maar eenigzints gelegenheid toe hebben, bezichtigd word, hebben 'er de Turken een soort van een Tol opgezet, te weten, aan de Poort van het Kasteel komende, is men gehouden een dukaat te geven, en aan de Put een vereering na believen; mitsgaders noch yts aan den deurwachter aldaar, en aan den geene die u met toortzen de trap afleyd, 't welk mede omtrent een ryksdaalder komt te bedragen; behalven 't geen men aan den Janitzer, en voor 't huuren van de Ezels, om 'er na toe te ryden, moet uitschieten. Maar, niet meer zoude het gekost hebben, indien ik gezelschap by my gehad had; want deze prys van den ingang staat vast, of men alleen, of met meerder getal van perzoonen komt. Die 'er zich, 't zy hier of daar om, voor een tyd ophouden, en het Kasteel niet gezien hebben, wachten derhalven op de komst van eenigen vreemdeling, om het als dan, met minder kosten, te kunnen zien; doch de Ingezeten des lands, Grieken, en andere Christenen, of Jooden, behoeven de dukaat niet te betalen; en kunnen volstaan met maar een vereering aan de Put te geven.

Uit het opperste van het Kasteel, dat is te zeggen, van de Platten, die 'er noch in wezen zyn, kan men, met

met het oog , over gantsch *Nieuw* en *Oud Kairo* , *Boulak* , en een groot gedeelte der Woestyn , gaan weiden. 't Moeyde my derhalven , dat ik de vryheid niet dorst nemen , van 'er eenige gezigten , welke zich aan verscheide oorden zeer lustig vertoonden , af te teekenen. Want het was te gevaarlyk om het te ondernemen. Veele , misleyd , geloof ik , door de verwarring der omleggende huizen , zo binnen als buyten de Stads muuren , hebben dit Kasteel , 't geen omtrent twee Italiaansche mylen in den omvang begrypt , in het midden der Stad willen plaatsen : doch het is 'er eigentlyk buyten gelegen , by na

aan een der hoeken van de halve maanen , welk de Stad maakt , en bykans recht tegen over *Oud Kairo*. Het diend den *Bassa* tot woonplaats , die 'er , in een byzondere huyzing , schoone zaalen en vertrekken heeft , en voor dezelve een zeer groot pleyn , daar zich dagelijks een menigte van volk vertoond , en by wylen wel duyzend Paarden te gelyk gezien worden. Echter is deze Wooning van den *Bassa* , door een muur , van het Kasteel afgezonderd , en word derhalven , met een byzondere benaaming , het *Serrail* van den *Bassa* geheeten.

XL. HOOFDSTUK.

Menigte van Blinden te Kairo. Egyptische Heiligen.

Vrouwen met ringen door de Neus. Dragt der Arabiers en Jooden. Groot getal van Aapen. Geestig geval tusschen een Aap en een Valk. Jaarlyks vertrek van een der Caravaanen van Kairo na Mecha. Mildheid van een Turkschen koopman omtrent de Armen. Gierigheid van een Ryken Turk. Manier van Kuikens, door het middel van Ovens, uit te broeyen. Menigte van Struys-vogels in Egypten. Inkomsten van den Grooten Heer uit dat Landschap, enz.

Menigte van Blinden te Kairo.
Onder de dingen, die my in *Kairo* vreemd voor kwamen, was niet het minste, dat ik 'er zo veel Blinden ontmoette. 't Is by na ongelooflyk, en het getal zo groot, dat men naauwlyks een quartier uurs voor zyne wooning staat, of men ziet 'er verscheydene voor by gaan. Noch maaken ze een grooter menigte, die met zeere oogen gekweld zyn, 't geen 'er zo gemeen is, dat ik 'er zelfs Kinderen, van geen Jaar oud, gezien heb, die 'er alreeds mede besmet waaren, en tot zo verre, dat 'er geen beterschap af te verwachten stond: want het kwaad zet zich in 't bloed, en doet, zo wel de Kinders, als d'Ouders, traan-oogen. Ja ik zouw durven wedden, dat een vierdedeel der menschen binnen deze Stad, of blind, of met kwaade oogen gekweld is. De reeden, die 'er my Natuurlyker-wyze van gegeven wierd, is, dat de kalkachtigheid der huizen, door de wind, als tot stof, afwaajende, zodanig in de oogen dringd, dat 'er niet alleenlyk dit kwaad uit ontstaat, maar ook, dat het, door zich allengskens met het bloed te vermengen, in een Erfkwaad verkeerd, gelykmen duydelyk kan zien aan de voortteeling. Eenige ondervinding deed my geloof aan deze reeden geven. Want het is my meer als eenmaal gebeurd, dat als ik, by windig weer, wat lang by de weg was geweest, my de oogen zo zeer deden, dat ik 'er naauwlyks gebruyk van kon hebben. Andere reeden heb ik 'er niet van te weeten kunnen koömen,

en mogelyk is 'er ook geen andere. Ter gedagtenis schilderde ik hier een blinde Jood, die my, onder dit slag van menschen, een der fraaiste voorwerpen dacht te wezen.

'k Heb hier ook verscheydene van die lieden, welke by d'Egyptenaars Egyptische Heiligen. voor Heilige gehouden worden, door de Stad zien loopen; en by wylen moeder-naakt, of anders, met een stuk van een los-hangend kleed om het lyf geslaagen; onder anderen, eens door de grootste Straat van *Kairo* gaande, ontmoette my een dezer Heiligen, een Man van in de zestig Jaaren, die my als een *Frank* gekleed ziende, straks met de uitterste ontwaardiging, en een kwaadheid, tot schuymbekkens toe, aan d'ander zyde der Straat week: en van deze schoone gramschap was, volgens 't zeggen van mynen byhebbenden Tolk, geen andere reeden, als dat ik een vreemdeling, en Christen, zynde, welke Liederen by hen voor ongeloovige worden gehouden, niet weerdig was den Adem, die uit zyne Mond ging, t'ontfangen.

Deze Heiligen zyn by hen in groote achting, en eerbiedigheid, tot zo verre, dat het kleed, 't geen zy om hun lyfhebben geslagen, van een ygelyk gekust word.

Vreemd kwam my ook tevooren een zeker soort van Vrouwen, welke, voor cieraad, een reedelyken grooten ring door de Neus hadden hangen, even als men by ons een kleyne door de ooren heeft, doch met dit onderscheid, dat, daar deze

Vrouwen met ringen door de Neus.

E c door

doorgaans van goud zyn, die der gemelde Vrouwen slechts van een veel geringer stoffe werden gemaakt.

Dracht
der Arabi-
biers.

Ik heb hier voor gezegt, dat 'er onder de Inwoonders van *Kairo*, ook Arabiers, en Jooden behooren; en dewyl hunne kleeding van die der anderen onderscheyden is, en dat ik ook zelfs de moeyte genomen heb, van ze af te teekenen, moet ik 'er hier yts van aanroeren. d'Arabiers gaan gekleed als N°. 90. vertoond. 't Geen zy om 't Hoofd hebben geslingerd, en hen met het eene eind over de borst komt te hangen, of, na dat zy 'er op een ander wyze een zwier aan willen geven (want zy werpen het ook dikwils over de schouder) is een sleuyer van zwarte zyde, met goude streepen doorwerkt, en doorgaans met afhangende kwastjes, van dezelve zyde, verciend. De gemeene lieden draagen deze sleuyer van slechter stoffe.

Wat de Vrouwen belangd, zy hebben op het Hoofd yts, als een hooge spitze bol van een hoed, 't geen zy met een zwarte, of bruyne neusdoek, met goude of zilvere streepen doorweven, omwinden; de kleeding is van koleur als die der Turkinnen, en zo cierlyk opgepronkt, als yders zinlykheid medebrenge: gemeenlyk hebben zy aan hunne Vest, of Rok, twee knopen by malkander, d'eene groot, en d'andere kleyn, de groote langwerpig, en d'andere rond: zie haare kleeding en gestalte op N°. 91. Alsze uitgaan slaanze een wit linnen kleed, om zich te bedekken, over het Hoofd, en het geheele lighaam, zulks dat zy 'er maar met het eene oog tusschen doorzien, op de Spaansche wyze.

De dragt der Jooden, hier te Lande, is gelykze op N°. 92. verbeeld word. De Tulband moet met blaauwe streepen doormengd wezen, en de rest der kleeding van een violette koleur; 't geen zy gehouden zyn tot hun kenteken te draagen: want anders is 'er geen onderscheid tusschen de hunne, en die der Turken. De lieden van fatzoen zyn veel

fraayer gekleed, als de geen, die zich hier ten toon steld.

Ik heb hem spelende verbeeld, om met eenen te doen zien, van hoedanige Instrumenten zy zich, tot het pleegen van vrolikheid, bedienen. 't Is bespannen met drie snaaren, welke met een stryk-stok, even als een viool, geraakt worden. 't Speel-tuig zelve is van zwart hout, 't geen, daar de snaaren mee omgedrayd ofte opgespannen worden, van yvoor, en 't geluyd maar tamellyk fraay.

De Joodinnen hebben, gelyk N°. 93. aanwyft, een geheele lange zwarte bol op het Hoofd, die met bruyne en witte neusdoeken, met goud en zilver geborduurd, omvlochten is. De kleederen zyn gemeenlyk van gestreepte zyde. Toen ik de geene, die hier verbeeld word, tekende, zat zy op haare *Sopha*, dusdanig een pyp tabak te rooken, uit een Egyptisch ried, van hoedanige slag van pypen hier voor gesproken is.

Die snaakeryen van Aapen wil zien, waar van men hier een zeer groote menigte, allerwegen langs de straten, ontmoet, heeft maar te *Kairo* te komen: zy worden door de Mooren, met de *Karavanen* van *Mecha*, of *Mekka*, mede gebracht, en op allerhande potseryen afgerecht, om dat zy, met derzelve konsten voor de liefhebbers te doen oefenen, dagelyks zo veel weeten te winnen, alsze tot de reys van nooden hebben. Gelyk de Mooren van natuur groote potzemaakers zyn, en dat hun aart, ten dien opzichte, niet kwaalyk met de gesteldheden van het Aapelyke verstand over een komt, geeft het een aangenaame tydskorting voor de Reizigers. Deze Mooren brengen ook de Perrokiten mede, van dewelken ik 'er gaarne eenige had gehad, maar daar waaren 'er in dit Jaar zo weinig gebracht, dat 'er niet een te bekoomen was. Anders heeft men 'er dezelve voor een geringe prys.

Doch om weder tot de Aapen te keeren, gelyk het een belacchelyke stoffe is, werd 'er, gelyk over al, een voor-

voornamelyk alhier, veel van verhaald. 't Is niet de pyne waardig veel van dezelve te melden, en eenige, uit duizenderhande grillen, die'er van verteld worden, op te haalen; alleen moet ik 'er alhier eene geschiedenis, welke vry belacchelyk is, van invoegen. Op zekere middag over tafel zittende, ten Huyze van den Heer Consul *Torelli*, en wegens de aardigheid der Aapen, en Valken, spreekende, verhaalde den *Drogeman*, dat hy een Arabier kende, die een Aap had, wiens weerga mogelyk in kloekheid niet te vinden was. Deze, wanneer zyn Meester uitging, was gewoon de wacht in de keuken, by het vuur, te houden, om de dievery der Valken te beletten, welke hier, gelyk elders gezegd is, zeer meenigvuldig zyn, en met gantsche schoolen op de Huyzen zitten, wachtende na gelegentheid, om eenige roof te bekoomen, die ze ook dikwils, vermits 'er de schoorsteen meesten-deel wyd, en laag van verdieping vallen, van op den haard weten weg te haalen. 't Gebeurde nu, dat den Arabier, op een tyd wat langer, als na gewoonte, uitblyvende, een stuk Vlees, 't geen hy in een pot te kookken had gezet, (door het uitwaassamen van het water) boven het nat geheel droog kwam te leggen: een van de Valken, die boven op de schoorsteen zat te loeren, had dit niet zo haast gemerkt, of hy kreeg lust om 'er een torn op te waagen. De onderneeming gelukte, en de Valk vloog, met het stuk Vlees, ter schoorsteen uit. Den Aap, al te schielyk verrast, zag bedrukt om hoog, en, als of hy geredenkaveld had, dat zyn Meester zulke groove mislagen, niet zoude ongestraft laten doorschieten, en dat by hem yts moest uitgevoerd worden, waar door hy vergeving zoude verdienen, op dat hy alzo de straf mogt van den hals schuiven; niet anders, als of hy gedacht had, zekerlyk, zal den roover, als hy de beuyt binnen heeft, weder koomen, om te zien of 'er niet meer voor hem ten beste is: schikt zich, wanneer het

vuur nu geen hitte meer van zich gaf, in de pot, met de kaale billen om hoog, ten einde den Valk als een stuk Vlees in het oog te schynen. In der daad, de Valk wederkeerende, schoot 'er op neer, wanneer den Aap, die op zyn luymen lag, zich gezwind omkeerde, en den Valk vattede, en hem de keel afgebeeten hebbende, in plaats van het stuk Vlees, in de pot stak. De Meester thuys gekomen zynde, zag terstond na de spys, en ziende den Aap, op deze verandering van Vlees, over dwers aan, springd het beest op, haalde den Valk uit de pot, schikte zich zelve daar in, in zodanigen postuur, als hy gelegen had, en wees, met vreemde gebaarden, hoe de Valk het Vlees gestoolen, en hoe hy den Valk bedroogen, en tot vergelding in de pot had gestookken. De Leezer kan uit dit staaltje lichtelyk oordeelen, hoe vruchtbaaren stoffe tot praaterye de Aapen alhier konnen verschaffen, en hoe veel spreukjes daar onder loopen, daar men van moet denken, *senon è vero, è ben trovato*, zo 't niet waar is, 't is echter zoet uitgevonden.

Uit de Stad *Kairo* vertrekt ook Jaarlyks de *Karavane* van *Mecha*, een van de versamelplaatsen der Karavanen, die na *Mecha* gaan. en bestaat dezelve, niet alleen uit Egyptenaars, maar ook uit alle degeenen, die zich van *Constantinopolen*, en andere omleggende oorden, derwaarts willen begeven; by welke gelegentheid hier zodanig een toevloeying van menschen is, dat de wegen niet te gebruyken zyn. 't *Kleed van Mahomet* (met deze naam beteekenen de *Franken* alle de geschenken, welke den Grooten Heer Jaarlyks na *Mecha* stuurd) word, gelyk hier voor gezegd is, in het Kasteel van *Kairo* gewerkt: want *Kairo* zend de vercierzelen voor *Mecha*, en geld voor *Medina*: en *Damaskus* de vercierzelen voor *Medina*. Daar gaan in 't geheel vyf *Karavanen* na de eerste der gemelde Heilige plaatsen: te weten, die van *Kairo*, waar onder de zodanige behooren, als hier boven gezegd is: die van *Damaskus*, onder welke zich begeven die uit *Sirien* der-

derwaarts willen trekken: die der *Magerebins*, of *Westerfchen*, begrypende alle de geenen van *Barbaryen*, *Fes*, en *Marokko*: die van *Persien*, en die van *Indien*.

Mildheid
van een
Turks
Koopman
omtrent
de Armen.

Op aanmaaning van den Heer Conful *Torelli*, ging ik, met onzen Tolk, eens zeker Turks Koopman, die te *Coulak* woonachtig was, en dikwils ten zynen huize kwam, bezoeken. Hy ontving ons heel vriendelyk, en liet terstond Kaffé en Tabak brengen: deze, een Man van vier-en-tagtig Jaaren, zeer fraay van weezen, met een langen gryzen baard, had de reys na *Mecha* tot agt maalen toe gedaan, en elke reyze hem omtrent twintig duyzend ryksdaalders gekost: want, als het water in de *Caravane* begon t'ontbreken, 't geen by wylen komt te gebeuren, also men niet over al zoet water kan bekoomen, en dat de medegenome voorraad opraaakte, beschonk hy al het volk met *Sorbet*. Toen ik hem bezocht, stond hy, niet tegenstaande zynen hoogen ouderdom, de negende tocht derwaarts t'onderneemen, hy dreef nog Koophandel, en had de mildheid, van Jaarlyks tien duyzend Ryksdaalders aan de Armen te geven; waar door hy ook zodanig een achting onder de Mahometaanen had verkregen, dat zy hem als een Heilig eerden, en, tot bewys van dien, 't elkens als zy hem te gemoet kwamen, zyne vest, of rok, kusten. Hy was ook een groot vriend van de *Franken*, en wenste my, als met zegeninge, geluk op myne voorgenome reys na *Jeruzalem*, en dat ik met gezondheid weder in myn Vaderland mogt koomen, enz. met zulk een tederheid, als of hy zelfs een Christen was geweest.

Maar zo mild als dezen eerlyken Mahometaan was, zo gierig was een ander Turks Koopman, die mede dagelyks ten Huize van den Heer Conful verkeerde; deze was voor zo ryk bekend, dat men zyne schatten op geen Tonne gouds, om zo te spreken, kon weeten, en egter zo verfoeyelyk gierig, dat hy zich zelfs geen maaltyd eeten gunde.

't Gebeurde, terwyl ik my te *Kairo* bevond, dat hem, also hy zich onpasselyk gevoelde, door den Vene-tiaanschen Doctor, die mede de Tafel ten Huize van den Heer Conful had, eenig hulpmiddel daar tegen wierd verordineerd; maar de zwaarigheid was, dat het omtrent veertien of vyftien stuyvers moest kosten. De Vrek, hoorende de prys noemen, wierd bleek van schrik, en zeyde, dat hy het voor zonde zoude reekenen, zo veel gelds op een tyd aan zyn lichaam te kost te hangen. Het wonderlykste hieromtrent is, dat 'er onder haar veele van gevoelen zyn, en gelooven, dat, wanneer zy met zodanigen rykdom komen te sterven, daar van zy haar niet bediend hebben, zy zekerlyk aanstonds in 't Paradyse komen. Immers vind de heb-lust over al zyne bewimpelingen. Doch men behoeft de moeyte niet te neemen, van na *Egypten* te reyzén, om gierige menschen te vinden.

De mildadigheid omtrent den Armen plagt hier te lande heel gemeen te weezen; maar, gelyk meest alle goede dingen, by verloop van tyd, koomen te verargeren, waar toe, of hier, of daar door, voet gegeven word, is dezelve nu ook zo zeer niet te vinden.

Buyten de Stad *Kairo*, aan de zyde, over het Kasteel, legt een Vlek, *Karaffe* geheeten, berucht wegens dat 'er verscheide Maagen van *Mahomet*, en veele van hunne Heiligen begraaven leggen. Toen *Egypten* onder de Heerschappy der Cirkaassische *Mamalukken* bloeide, telde men op dit Kerk-hof (want het gantsche Vlek is eygentlyk niet anders als een Kerk-hof) meer als drie honderd en zestig verhevene Grafsteden, of Tomben, en *Mosqueën*, van Doorlugtige Mahometaanen: deze *Mosqueën* waren als zo veel Hospitaalen, altemaal voorzien met zeer goede inkomsten, tot onderhoud der Armen, en der Mahometaanische Pellegrims, die dezelve kwamen bezoeken: weshalven een Pellegrim, te *Kairo* komende, daar een Jaar lang konde bestaan, zonder

ys van het zyne uit te geven, alleenlyk met alle dagen een der *Mosqueën* van dit Kerkhof te gaan aandoen, daar hem spys en drank wierd uitgedeeld. Maar, na dat de Turken, onder *Sultan Selim*, Meester van *Egypten* waaren geworden, hebben zy de *Cirkassische Sultans* daar uit verjaagd, in het Jaar der *Hegire* 922. of na Christi geboorte 1517, zyn by na alle deze Graf-steeden en *Mosqueën*, vermits derzelve inkomsten door de dwinglandy der *Bassaas* te niet geraakten, tot de grond toe vervallen.

Manier van de Kuikens, door het middel van Ovens, uit te broeyen. Onder de dingen welke te *Kairo* de ongemeenste zyn, diend ook niet vergeeten te worden, de manier van de Kuikens, door het middel van zekere Ovens, uit te broeyen: 't was my zeer leed, dit niet zelfs te kunnen zien en ondervinden; om dat het de rechte tyd der uitbroeying niet was, wanneer ik tot *Kairo* my onthield; maar, alzo dat geene, 't welk my daar van verhaald wierd, over een kwam met het getuigenisse van de Heer *Thevenot*, zal ik zyn verhaal daar van hier laten invloeyen. 't Schynd ongelooflyk, zegd hy, te zeggen, dat men Kuikens te voorschyn weet te doen komen, zonder de Eyer door Hoenders te laten broeyen; en noch ongelooflyker, dat men deze Kuikens by de mudde, of maat, verkoopt, niet te min, is het een en 't ander waarachtig, en geschied aldus: zy leggen Eyer in Ovens, welke zy op een zo gematigde hitte, en die zo wel met de Natuurlyke warmte der Hoenders over een komt, weeten te stooken, dat 'er de Kuikens zo fris uit te voorschyn komen, als die elders door Hoenders uitgebroyd worden. Deze Ovens staan op een laage plaats, by na onder d'aarde, en zyn van aarde gemaakt; wyders van binnen rond, en de vloeren 't eenemaal met werk en vlokken bedekt, om 'er de Eyer op te leggen. In 't geheel heeft men 'er twaalf, aan elke zyde zes, in twee ryen boven malkander; zulks dat 'er op yder ry drie Ovens zyn.

„Deze twee zyden zyn van malkan-
„deren gescheiden, door een gang,
„waar langs de geene gaan, die daar
„in werken, welke altemaal *Kophten*
„zyn, gelyk ook die daar uit nieuws-
„gierigheid komen kyken. Omtrent
„half February beginnen zy te stoo-
„ken, en vervolgen zulks onge-
„vaar vier maanden. De stoffe die
„zy daar toe gebruyken, is drek
„van Koeyen, Kemels, en dierge-
„lyke beesten, welke zy gantsch
„heet voor aan in yder Oven leg-
„gen, en alle dagen ververschen.
„Dit vervolgen zy aldus tien dagen
„lang, ten eynde van de welke
„d'Eyer in 't rond, tot acht duy-
„zend toe in yder Oven, op de ge-
„melde vlokken, en werkplaatsen,
„twaalf dagen moeten blijven leg-
„gen, wanneer de Kuikens door
„den dop heen breeken: invoegen,
„dat de tyd van stooken, by deze
„twaalf dagen gerekend zynde, zy
„in 't geheel twee-en-twintig dagen
„ bezig zyn, met de Eyer op dus-
„danig een manier uit te broeyen.
„'t Is vermaakelyk deze Kuikens,
„zommigen met het hoofd door den
„dop te zien komen, anderen met
„het halve lyf, en weder anderen
„gantsch en al; welke terstond
„over d'Eyer heen beginnen te
„loopen: want, zo men 'er maar
„een weinigje blyft staan, ziet men
„'er verscheiden uitkomen. Na dat
„d'Eyer nu op deze wys in Kui-
„kens zyn veranderd, worden deze
„Kuikens al te zaam verzameld;
„wyders in maaten zonder boodem,
„welke men tot boven toe vol doet,
„gemeeten; en aldus, na dat men 'er
„de maat over heen gelicht heeft,
„aan een yder, die 'er af hebben wil,
„tot een zekere prys verkoft.
„'t Geld, 't geen daar uit voort-
„komt, word onder de gemelde
„*Kophten*, en den Meester der Ovens,
„gedeeld.

„In de vier maanden, dat zy ar-
„beyden, leggen zy meer als drie
„honderd duyzend Eyer aldus te
„broeyen: dog ze gelukken niet al
„te maal. Die wat dun van Tong
„zyn, zeggen dat deze Kuikens niet
„zo wel smaaken, als die door
Ee 3. Hoen-

„Hoenders uytgebroeyd worden :
 „maar daar is weinig onderscheid
 „in, of, om beeter te zeggen, daar
 „is geen ander onderscheid in, als
 „d'inbeelding daar in wil vinden.
 „En al was'er een onderscheid in,
 „'t geen ik nogtans nooit heb kon-
 „nen proeven, is het echter veel,
 „de Natuur zo na te komen.

Vershil
 tuschen
 de Heer
 Thevenot,
 en de Heer
 Melton,
 opende
 het uit-
 broeyen
 van de
 Eyeren.

Dog of dit uitbroeyen altyd, en
 over al, daar dusdanige Ovens zyn,
 op dezelve wys geschied, is my on-
 bekend, ik zoud'er na vernoomen
 hebben, indien ik de Reys-beschry-
 ving van den Heer *Melton* toen ter
 tyd gelezen had gehad: maar zynde
 dezelve my, na myne wederkomst,
 eerst onder d'oogen gekomen, moet
 men niet aan myne achteloosheid
 toeschryven, 't geen by onkunde
 achter weg is gebleeven. De ge-
 melde Engelsman, die *Egypten* al
 zeer naaukeurig, beschreven heeft,
 spreekt'er aldus van.

„Den 21sten. April gingen wy de
 „Ovens bezigtigen, daar men de
 „Kuikens in uitbroeyd, deze Ovens
 „zyn op dezelve manier gemaakt,
 „als de geenens, daar men in Enge-
 „land het brood in bakt; echter met
 „dit onderscheid, dat ze niet zo
 „hoog, nog zo groot zyn, als onze
 „Ovens, nog ook van gebakken
 „steenens, maar van steenen die in de
 „Zon zyn gedroogd. Ook hebben
 „ze boven een ronde opening, om-
 „trent zo groot als het dekzel van
 „een gemeene ketel, om de hitte
 „daar door te doen uitwaassenen,
 „'t geen de Brood - Ovens niet
 „hebben. Hun getal en ordre was,
 „in het huys daar wyze gingen be-
 „zigtigen, aldus. Men telde'er in
 „'t gemeen vier-en-twintig, waar
 „van 'er twaalf aan de eene, en
 „twaalf daar recht tegen over, aan
 „d'andere zyde stonden, dog niet
 „meer als zes op een ry, want
 „d'andere zes stonden boven de zes
 „eersten. Tuschen deze Ovens
 „loopt een gang, die zo eng is, dat
 „wanneer ik daar in trad, om in
 „d'Ovens te zien, de hitte en damp,
 „die'er uit kwam, my by na ver-
 „stikte. Om nu d'Eyeren uit te
 „broeyen, leggen zy ze altemaal in

„de onderste Ovens, en steeken
 „vervolgens in de bovenste een
 „langzaam vuur van stroo aan,
 „'t geen ze acht dagen gaande hou-
 „den, waar na zy de monden toe-
 „stoppen, en ze aldus zes andere
 „dagen toegestopt laten blyven.
 „Deze zes dagen verlopen zynde,
 „haalen zy d'Eyeren uit de onder-
 „ste Ovens, om met dezelve tegen
 „de Zon aan te zien, en alzo de
 „goede uit de kwaden te scheiden.
 „Als zy de vuylen nu altemaal weg
 „geworpen hebben, sluyten zy de
 „geene die vol en goed zyn, in de
 „bovenste Ovens, en maaken een
 „kleyn vuur van stroo, twee dagen
 „lang, in de onderste. Aldus laten
 „zy ze leggen, zonder daar yts meer
 „aan te doen, tot den een-en-twintig-
 „sten dag, wanneer de Kuikens door
 „den dop beginnen te breeken, daar
 „zy den volgenden dag gantschen al
 „uitgekomen zyn; zulks dat men
 „twee-en-twintig dagen van nooden
 „heeft, om op deze manier Kuikens
 „te hebben.

„Deze wyze van Kuikens uit te
 „broeyen, word maar vier maan-
 „den in 't Jaar gebruykt, te weten,
 „van de maand December af, tot
 „aan het einde van de maand April,
 „zynde het overige des Jaars, ter
 „oorzaak van de hitte, die in *Egypten*
 „uitstekende is, daar niet be-
 „kwaam toe.

De tyd van het stookken, waarin
 de gemelde Reizigers mede niet
 weinig verscheelen, kan ik ook niet
 over een brengen, of men moest
 zeggen, dat d'eenen vroeger, en
 d'anderen later, aanvangen, of dat
 alle Jaaren geen geregelde order
 houden. Indien den laatsten Schry-
 ver my voorgekomen was, eer ik
 my aldaar bevond, ik zoude my
 zekerlyk op dit verschil geïnfor-
 meerd hebben.

De Heer *Thevenot* schynd niet te
 twyffelen, of dit uitbroeyen van
 Eyeren, door het middel van Ovens,
 zoude over al kunnen geschieden;
 en tot bewys spreekt hy'er af, als
 volgt:

„Veele gelooven, dat dat niet, als
 „in *Egypten*, kan geschieden, ter oor-
 zaak

„zaake van de gesteldheid der lucht;
 „maar den Groot Hertogh van
 „Florenen heeft het tegendeel
 „doen zien : 'want hebbende een
 „dezer *Kophten* by zig ontbooden,
 „gelukte het werk zo wel als in
 „Egypten. 'k'Heb myn ook laten
 „zeggen, dat men 't in Poolen gedaan
 „heeft; en ik geloof zeekerlyk, dat
 „het over al zoude konnen geschie-
 „den, behoudens dat men 't in een
 „plaats onder d'aarde deed, daar
 „geen lucht by kon komen, maar
 „de meeste zwaarigheid bestaat, in
 „de noodzaakelyke warmte te geven,
 „welke, volgens de gelegenheid
 „der Landen, geregeld moet wor-
 „den : wat te veel, of te weinig,
 „hoe luttel het ook zy, bederft
 „het gantsche werk.

„Behalven ander gevelte, heeft
 „men hier te Lande een meenigte
 „van Struys Vogels, welke zig in de
 „Woestyne, en wildernissen, onthou-
 „den. Myn Heer de Consul had 'er

een over zyn Hof loopen, die van
 tamelyke grootte was, en den gant-
 schen dag niet anders deed als eeten.
 De veeren dezer Vogels worden na
Constantinopolen gezonden, om 'er
 gepluymde waayers, en andere ga-
 lanteryen, af te maaken, daar de
 Turkinnen zig wonderlyk wel op
 verstaan. Gelyk het onder de
Franken gemeen is, van dezen Vo-
 gel de Eyeren hier van daan met zig
 te voeren, belaadde ik 'er my op myn
 vertrek ook met zes, welker grootte
 en fraayheid yts uitsteekends in dat
 soort vertoonen.

Eyndelyk, hoe wel dit Land by-
 zonder arm is, trekt 'er egter den
 Grooten Heer Jaarlyks een inkomst
 af, van zes honderd duyzend *Se-*
quinen, doende yder omtrent twee
 en een halve Ryksdaalder. Deze
 inkomst wort hem door den *Bassa*
 van *Egypten*, onder het geleyde
 van een *Sangiak-Bey*, die zeer wel
 verzeld is, toegezonden.

Inkomst
 van den
 Grooten
 Heer uit
 Egypten.

XLI. HOOFDSTUK.

Van den Nyl, en des zelfs oorsprong en wasdom.

Met regt hebben de Ouden al gezegd, dat deze Rivier zyns gelyk niet heeft, en daar in geenzins mis-getaft, 't zy men ziet op zynen oorsprong, 't zy men ziet op zyne uitwerkingen.

De Ouden hebben deszelfs oorsprong, of liever twee en meer-voudige afkomsten, gegeven aan de Maan-bergen, op ruim twaalf graden bezuiden de Even-nacht linie, welker gesmolten sneeuw, afvlietende in verscheide Beeken, soude affchieten in twee zeer groote Meiren, Oostelyk en Westelyk wel tachtig mylen van den anderen gelegen, welke door gelooopen zynde, dezelve zich in Mooren-land, op twee graden benoorden de Even nacht linie, t' zaamen voegen, en 't zelve, op een zeer lange uitgestrektheid, tot meer als op den elfden graad, door gevloeid zynde, zich wederom scheiden by het Eiland *Meroë*, het welke, by na tot op den zeven-tienden graad, ter wederzyden, besproeid hebbende, ende zich aldaar wederom vereenigd vindende, zoude hy zich met veele groote en geweldige bochten, en kromtens, eindelijk na een zwaar gebergte wenden, en door het zelve geboord zynde, daar uit met een vervaarlike water-val in Egypten storten, en het zelve lang bevochtigd hebbende, zich eindelijk, na nochmaals een Eiland boven Memphis gemaakt te hebben, beneden het zelve Memphis wederom scheiden, en twee Rivieren maaken, van welke die gene, die zich Westelyk afwend *Agathodæmon*, en die zich Oostelyk afkeerd de *Bubastische Vloed* genoemd werd, welke zich beide in de Middellandsche Zee uitgeworpen hebbende het groote Egyptische Delta, (alzo genoemd na de gedaante van de Grieksche letter Δ, wanneer

die twee Vloeden met de Zee-kust bespiegeld wierden) uitmaaken. Uit welke twee zwaare armen zich dan verscheide andere spruiten zouden afgescheiden hebben, en uit die wederom eenige andere, tot zo verre, dat den Nyl zich eindelijk wel door negen monden in de Middellandsche Zee zoude storten, op ruim een en-dertig graden benoorden de Even nacht linie. Zo komt hy ons in de Landkaarten van Ptolomæus voor, die alle die Zee-gaaten, met haare byzondere naamen, uitdrukken; hoe-wel andere der Ouden aan dezelve alleen zeven zodanige Zee-gaaten toe-eigenen: van welke eenige moeten verzand en toegespoeld zyn. Want tegenwoordig zyn 'er, zo veel als ik op de plaats heb kunnen naspooren, maar twee, of ten uitersten drie, die met eenigzints groote Schepen te bevaaren zyn, van welke de voor-naamste by Rozette gevonden heb, en de andere by Damiaten, alwaar ik in Egypten kwam, gelyk hier voor breeder verhaald is: de overige zyn klein en zeer ondiep, en niet veel hooger als voor byvlieten te achten.

't Is waar, dat deze oorsprongen van den Nyl, van andere tegen-ge-sproken werden, en verworpen, als, na derzelver meininge, niet waarschy-nelyk, en daar tegens vastgesteld, dat men den oorsprong van de Nyl van den regen moet zoeken, die in geheel Mooren-land omtrent Paaschen begint, en, met geduurige stort vlaagen, by na geheele twintig weken duurd: maar, behoudens derzelver achtting, zoude daar uit beter, en wel met alle waarschyndlykheid, die in zodanige zaaken kan ge-eischt worden, te besluiten zyn, dat den wasdom van die Rivier (die in Mooren-land veele dagen eerder als in Egypten begint, alwaar dezelve

al in 't begin van Mey vernomen werd, en tot in het begin van October duurd, wanneer dezelve ophoud van waffen, en wederom begint te vallen, aan deze plas-regenen enkel toe te schryven zy; als wel dat dezelve zynen oorsprong niet hooger als Mooren-land zoude hebben.

Immers, het schynd onstoe, dat aan de getuigenissen van die geene, die haar werk gemaakt hebben van op de plaats den loop, en de oorsprong, van deze Rivier na te zoeken, in dezen wat meerder vertrouwen en geloof te geven zy, als aan de redenkavelingen en gissingen van die geene, die, op haar gemak, in 't binnenste van Europa, van zodanigen zaake denkende, door redenkavelingen willen beslegten, wat 'er van den loop des Nyls, en des zelfs oorsprong, verre boven de Evenacht-lyn, zy.

't Is zeker, dat 'er geene zyn, die diergelyke zaaken beter, en gemaklyker kunnen navorschen, en onderzoeken, als de Missionarissen, of Bezendingen van den Roomschen stoel; die noest en bezig, om veele menschen 't gebied van den stoel te onderwerpen, op voorwendzel van haare God-vrucht, en onder 't eenvoudig kleed van haare devotie, in het binnenste van alle Landen weten in te kruipen, en met dat kleed van armoede doorsluipen, en indringen, daar andere Reizigers, of door de onherbergzaamheid der Land-aard, of door de onveiligheid der wegen en Landen, voor moeten blyven staan: en 't is mede zeker, dat onder deze, de meeste, en wel voor al onder haar de Jezuiten, de oolykste snuffelaars der wereld zyn: en begeerig om diergelyke dingen te ontdekken.

Uit dezen arbeid zyn ons twee merkwaardige ontdekkingen, van den oorsprong van deze Rivier, gesprooten.

De eene is van Peter Pais, welke Kircherus ons geeft, en die ook gevonden werd by Dr. Olpherd Dapper, in zyne beschryving van Africa, p. 58. alwaar dezen Pais aldus verteld; Na dat wy gehandeld

hebben van de vruchtbaarheid der Landen, onder het gebied van Paap Jan gelegen; acht ik de pyne waard te zullen zyn, hier yts van de voornaamste Rivieren en Meiren der landen, onder zyn gebied gelegen, te verhaalen. Waar onder zich aller eerst vertoond die grootste en allerberoemdste Rivier de Nyl: waar over zich niet alleen de Oude en Hedendaagsche Geleerden, en de Deftigste Schryvers verwonderd hebben; maar, van welke ook dikwils in de H. Schrift gesproken werd.

Hedendaags werd hy van de Mooren-landers Aboigeheeten, en neemt zyn oorsprong in het Ryk Goyam, in zeker gebied, Sahala geheeten, welkers inwoonders Agous genoemd worden, en Christenen zyn; hoewel ze by verloop van tyd, door het verwilderen der Kerke, met verscheydene waangelooften besmet zyn geworden, zulks dat zy weinig van hunne Heydensche Gebuurvolkeren verscheelen.

De Bron des Nyls is gelegen in het Wester gedeelte van het Koninkryk Gojam, op de kruyn van een Hoogte, welke kruyn een groot Vlak veld vertoond, en over al met Bergen omtingeld is. In den Jaare zestien honderd en achttien, den een-en-twintigsten dag van April, wanneer ik my, teffens met den Keyzer en zyn Heyrleger, in dit Koninkryk bevond, klom ik op deze plaats, onderzocht alles naarstig, en vond eerstelyk aldaar twee ronde Bronnen, yder omtrent van vier palmen in de middel-linie breed, ziende aldus, tot myn groot vermaak, 't geen de Persiaansche Koning Cyrus, Cambyfes, Alexander de Groote, en de Beroemde Julius Cæsar, door geen wenschen, noch beloften, hebben kunnen verkrygen. Het water der Bron is zeer klaar, licht, en aangenaam van smaak. Men moet echter weten, dat deze twee Oogen der Bron op 't opperste vlak des Bergs geenen uitgank hebben; maar aan den voet van den zelven. 'k Heb ook de diepte der Bronnen onderzocht, en stak in de eerste een piek; die elf palmen diep inging, en eenige wortelen van Boomen in malkander verwerd, scheen te raaken.

De tweede Bron legt een steenwerp verre, ten Oosten, van de eerste. Wanneer ik desselfs diepte onderzocht, en'er een piek van twaalf palmen in stak, vond ik geen grond: daar na bond ik twee pieken van twintig palmen aan malkander, maar kond doe noch geen grond krijgen. De inwoonders zeggen, dat de gantsche Berg vol water is, 't geen zy daar uit bewyzen, om dat de geheele vlakte, ontrent de Bron, schud en borrelde, een klaar bewijs-teeken (meinen zy) van verborgen water. Uit dezelve oorzaak vloeyd het water niet over de Bron, maar barst met groot geweld by den voet des Bergs uit. De inwoonders, gelijk ook zelfs de Keyzer, die daar met zijn heir tegenwoordig was, bevestigden, dat het Aardryk in dat jaar weinig geschud had, ter oorzaak van de groote droogte des jaars, maar dat het op andere jaaren zodanig trilde en borrelde, dat men daar nauwelijks, zonder gevaar, kon by komen. De omtrek van deze plaats strekt zich in de gedaante van een groot Meir, 't geen de grootte van een slinger-werp heeft. Beneden de kruijn dezies Bergs, waond het volk van den berg, ontrent een mijl van de Bron, na't Westen, en word Guix geheeten. Wyders, het Veld van de bronnen des Nyls is over al zwaarlijk te beklimmen, uit gezonderd aan de Noord-zijde, alwaar men met weinige moeyte kan opgaan. Onder aan den berg, ontrent een mijl verre, spruit, uit het ingewand der Aarde, in een zeer diepe valey, een andere rivier, die zich evenwel kort daar na met den Nyl vereenigt. Men geloofte dat zy eene en dezelve bron met den Nyl heeft; maar, door verborgene buizen, onder de aarde heenloopt, en op deze plaats eerst te voorschijn komt. De beek der bronnen, die beneden den Berg uitspringd, loopt na't Oosten, een musquet-schoot verre, en kromt zich vervolgens na't Noorden. Na een vierendeel mijls vertoont zich een nieuwe beek, die uit de steenen en klippen komt borrelen, waar by zich, een weinig daar na, twee andere beeken, welke ten Oosten uitspringen, vervoege; en aldus

wast de Nyl, en ontfangd geduurig, van meer andere beeken, overvloed van water. Na een dag reyzens vereenigt hy zich met een groote vliet, Ja Mageheeten, die vervolgens Westwaarts oploopt, tot vijf en twintig mylen van desselfs eerste bron; thans verandert hy van loop, schiet na't Oosten, en vervald in zeeker groot meir (dit meir is gelegen in het landschap Bed geheeten, 't geen ten deele onder het Koninkryk Gojam, en ten deele onder dat van Bambia behoort) waar door hy zodanig heen schiet, dat men het water des Nyls duydelyk, van dat des meirs, kan onderscheyden, en de geheele vliet, vermengt met het water des meirs, vervolgt zyn loop en vloeying. Zo haast als hy uit dit meir stort, schiet hy, met verscheydene bochten, na't Zuyden, en bevochtigt het Land Alata genaamd, 't geen vyf mylen van den mond des meirs gelegen is, alwaar hy, door steen-rotzen van veertien armen hoog, met een schrikkelijk gedruys, en waterige damp, die van verre een Nevel schijnd te zijn, neder stort: een weinig daar na verbergt hy zich zodanig, tusschen twee steen-rotzen, dat hy nauwelijks zichtbaar blijft. De kruynen dezer steen-rotzen leggen zo dicht aan malkander, dat de Keyzer dikwils, over een brug, met zyn geheele leger, daar over getrokken is. Na dat hy dan ten Oosten het Rijk Bega midiri, Gojam, en alle d'andere tusschen gelegene Rijken, Ambara, Olaca Xaoa en Damot, wijd en zijd bevochtigt heeft, schiet hy aanstonds na het Rijk Gojam, en komt, na het bewateren van de Landschappen Bifan en Gumancanca, allengs za na het Koninkryk Gojam, dat hy bevonden word maar een dag-reyzens van zyn bron te leggen. Van daar neemt hy een zwier, en loopt na Fazolo en Ombazea, een Koninkryk der Heydenen, 't geen Eraz Selachristas, broeder des Keyzers, in het Jaar zestien honderd en dertien, met een groot Heirleger, 't onder bracht, welk Koninkryk hy, om desselfs onbekendheid en grootte, Ayzolan, dat is de Nieuwe Wereld, noemde. Hier van daan schiet de Nyl

Nyl met een bocht van het Oosten na 't Noorden; en vald, door ontelbaare Landschappen, en wyd strekkende Ryken, in Egypten, en braakt eyn-delyk zyn water in de Middel-land-sche Zee uyt.

De andere Ontdekking geeft ons P. Telles, Jezuit, die zegd, in zyne *Historie van Ethiopien*, te Lisbon gedrukt, (gelyk dezelve dan mede gevonden werd by Melton, in zyne Reizen, in 't vyfde Hoofdstuk) dat 'er in het midden des Koninkryks van Gojam, 't geen op twaalfgraaden ten Zuiden (daar staat wel in de Overzettinge van Melton ten Westen, maar dat is een kennelijke fout van de penne, of van den Overzetter) van de Linie Aequinoctiaal legd, en in de Provintie Sakahala, in een tamelyk groot Veld, omringd met hooge Bergen, een klein meirtje is, omtrent een steenwerp in 't vierkant wyd, vol van kleine boomtjes, welkers wortelen zodanig door malkanderen gevogten zyn, dat men, by Zoomer tyd, daar over heen kan gaan: in 't midden van dit Meir zyn twee groote en diepe Fonteynen, niet verre van malkander gelegen, uit dewelken een zeer helder water voortkomt, 't geen, langs twee verscheyde wegen, onder deze boomtjes door, Oostwaarts loopt, en zich, een musquetschoot van daar, na 't Noorden wend. Een halve myl van deze Fonteynen, of bronnen, ziet men een menigte waters, 't geen een matelyke Rivier maakt, welke verscheydene kleine Riviertjes in zich ontfangd. Na dat deze rivier vyftien mylen ver, al zwierende, geloopt heeft, ontfangd zy een andere grooter Rivier, Gema genaamd, die 'er niet alleen haare wateren aan geeft, maar ook zelfs haaren naam daar in verliest. Een weinigje van daar, ten Oosten, ontfangd zy de Kelti, en Branti, twee andere Rivieren, en noch verder haaren loop Oost-waarts vervolgende, werpt zy zich in het Meir der Abissinen, Bar Dembea, of de Zee van Dembea geheeten; waar door heen geloopt hebbende, zonder echter haare wateren met die

des Meirs te vermengen, ontfangd zy verscheyde andere Rivieren, van een zeer aanzienelyke grootte, en zelfs de Tokoze, dicht by Egypten.

Zo haast als de Nyl, zynde eygentlyk de gemelde Rivier, uit het Meir Dembea gekomen is, wend hy zich Zuyd-Oost, latende ten Oosten de Koninkryken Begamidr, Ambara, en Voleka, en zich vervolgens ten Zuyden keerende, laat hy ten Zuyd-Oosten het Koninkryk Sauva, en van nieuws Oost Noord-Oost stroomende, laat hy ten Zuyd-Oosten Ganz Gaffata, en Bizamo, vervolgens loopt hy door de Landen van Gongga en Gafre; en verder door dat van Faskalo, daar na komt hy in het Land van Funch, of in Nubien, en van daar in Egypten.

Wy zyn een wyl tyds van gedachten geweest, dat deze twee Reizigers twee verscheydene bronnen gezien hadden, om dat wy meinden, dat 'er zo veel verschil was, en in de plaats, daar dezelve van den een en den ander beschreven werden gevonden te zyn, en in de benaamingen van de Landen en Provintien, door welke dezelve, in deze verhalen, geleid werden, dat zy niet scheenen van een en dezelve bron te spreken. Wy dachten dan, dat wy in deze twee beschryvingen, niet alleen 't geen ons de Kaarten van Ptolomæus vertoon, omtrent de Weste bronnen, en 't Weste meir, 't welk ons zekerlik van P. Pais beschreven is, bewaarheid vonden: maar ook, dat Telles wel mocht de Ooster bronnen, en het Ooster meir, gezien en beschreven hebben: en alzo Ptolomæus in alles van deze Schryvers, tegens zyne wederspreekers, mocht gerechtvaardigd zyn.

Maar, als men 't nader in ziet, blykt klaar, dat de schynstrydigheid ontstaat, uit het noemen by P. Telles van eenige plaatzen, die P. Pais niet genoemd heeft, nogtans aantekenende, dat den boven Nyl door verscheyde Landen loopt, die hy niet noemd: en, uit de misvatting der uitspraake van den Land-aard; uit

welke misvatting, de spelling der woorden kwaalyk gemaakt zynde, een verschil schynd gevonden te werden, daar het niet is. Als vreemde natiën, Oosterfche, of ook zelfs noch Europeërs (gelyk Spaanfchen, Italiaanen, of Franschen) een Duits woord, uit het gehoor, op 't papier zullen stellen, hoe verkeerd komt het niet voor? even zo gaat het met ons omtrent de Oosterfche en andere taalen. 't Is my menigmaal gebeurd, dat ik eenige naamen, uit de mond der Oosterlingen, 't myner geheugen, opgeschreven had, die ik meinde wonderlik wel gevat te hebben, en als daar na vernam, by die geene die derzelve recht kundig waaren, bevond ik dat ik 't zo krom gemaakt had, dat dezelve zomtyds meinden te barften van lagchen. Dat ons gebeurd is, is gebeurlyk aan anderen. Men leeze dan beide die plaatzen eens met die bescheidenheid, en men zal licht gewaar werden, dat beide deze Reizigers de zelfde bronnen gezien, en beschreven hebben, en 't kleene verschil, dat 'er schynd te zyn tusschen die beide, zal alléénlik een bewys geven, dat tusschen hun beide geen 't zaamenstemming geweest is, om hunne Lezers beuzelingen te vertellen, en het zal ons vertrouwen op haar verhaal vermeerderen.

Telles zegt deze bronnen gevonden te hebben in 't midden van 't Koninkryk *Gojam*, *P. Pais* wyft die mede aan in het Koninkryk *Gojam*, en wel in 't Wester gedeelte. Waar uit wy kunnen afmeetten, dat dit die bronnen zyn geweest, die by *Ptolomeus* afgeschetst werden, als in 't Westelyke Nyl-meer vloeijende. Dit Koninkryk plaatst *Telles*, op twaalf graaden bezuiden de Evennacht-linie. En even boven de twaalfde graad vinden wy, in de Kaarten van *Ptolomeus*, de Maanbergen, van welke aldaar den Nyl gezegd werd het sneeuw-waater te ontvangen. Gelyk dan ook het Koninkryk *Gojam* op twaalf graaden, ten Zuiden van de Evennacht-linie, in de Kaarten van *Vif-*

fcher gevonden werd; maar in die van *Sanzon* werd het geheel niet gemeld.

Deze bronnen werden aldaar gevonden, in de Provintie van *Sabalala*, by *P. Pais*, welke by *Telles* *Sakabala* genoemd werd. Klaarlyk by de eene, of de andere, by misspelling, of mogelyk by *Pais* door verkorting; een wyze van uitspraak by alle volkeren gebruikelyk, en onder ons zo gewoon, dat 'er niets gemeener is.

Beide de Schryvers wyzen aan, dat ter plaatze der bronnen geboomte is. *Telles* zegt dat het veld vol van kleene boomen is, en *Pais* wyft aan, dat zyn pick, met welke hy de eerste bron peilde, op de verwarde wortelen van boomen steuittede.

Telles beschryft ons dezelve, als gevonden in een groot veld, omringd met hooge bergen. *Pais* vertoond ons die op de kruin van een valei, welke kruin een groot vlak veld vertoond, en over al met bergen omcingeld is. Maar, *Pais* merkt aan, dat deze groote vlakke mede op een berg gelegen is, die van 't Noorden gemakelyk begaan werd (waarschynelyk, om dat ze aldaar van de Maanbergen nederdaald) maar van alle de andere zyden, zwaar te beklimmen is.

Telles vind de bronnen in een kleen Meertje, omtrent een steen-werp in 't vierkant wyd, vol van kleene boomtjes, welke haar wortels zo door malkanderen gevlochten hebben, dat men in de Zoomer daar door kan gaan. Waarschynelyk heeft *Telles* die in een natter jaar, en faizoen, gezien, als *Pais*. Want doe de laatste dezelve zag, vloeide het water niet over de bron. Maar, ook teekend hy aan, dat het in 't Jaar 1618. wanneer hy zich aldaar bevond, een Jaar van groote droogte was; en hy merkt wel uitdrukkelyk aan, dat de omtrek van de plaats der bronnen, in vorm van een Meir is, dat de grootte van een slinger-werp heeft: zulks dat by een nat Jaar, en vochtig Jaargety, *Telles*, zonder eenig wonder, kan gevon-

gevonden hebben, dat het water, uit deze fonteinen, niet verre van malkanderen overvloeide, en onder die boomen, door twee wegen, Oostwaarts liep, en zich, een musquetschoot verder, na 't Noorden wendde.

Telles zegd, dat men een half myl verre een menigte water ziet, 't welk een tamelyke Rivier maakt, waarfchynelyk is dit het water, dat *Pais* aangemerkt heeft, dat door deze fonteinen, aan den voet van den Berg, uitgebraakt werd, (na welke voet des Bergs *Telles* zich niet fchynd begeven te hebben) 't welk voortschietende, by de eene en de andere Schryver, aangemerkt werd, als met verfcheidene kleine Riviertjes, (*Pais* toond drie beeken aan) vermeerderd te werden.

Wie ziet de genoegzaame overeenkomst, tot hier toe, niet?

Op vyftien mylen van daar, toond *Telles* aan, dat de Nyl vergroot werd, met een andere groote Rivier, *Gemagenoemd*. Zo dit vyftien duitfche mylen van de Paskaarten zyn, gelyk ftaande met twintig Fransche mylen, zo maaken ze een graad, en een goede dag reizens. Merk nu aan, dat *Pais* zegd, dat hy, na een dag reizens, zich vereenigd met een grooten vliet, *Ja Ma* geheeten: en 't zal licht te erkennen zyn, dat hier geen verfchil is, als alleen in de klank van de Naam.

Van hier volgen hem beide de Schryvers, na 't Oosten loopende, alwaar hy, na de aantekeningen van *Telles*, noch twee Rivieren, de *Kelti*, en *Branti*, ontfangen hebbende, zich in een groot Meir werpt. Welk Meir gelegen in 't Landschap *Bed* geheeten, dat eensdeels onder 't Koninkryk *Gojam*, en anderdeels onder dat van *Bambie*, hoord, zegd *Pais*. Maar, hier maakt de misvatting van de uitspraak wederom van een D. een B. want in het Koninkryk der Abyffinen, of Moorenland, werd ons, by *Thevenot*, boek, 2. cap. 69. onder de Ryken of Provintien van Abyffinen, geen

Landschap dat *Bambia* hiet, opgeteld; maar wel *Dambia*: gelyk dan dit Meir van *Telles*, met een kleene verandering van de klank der Vocalen, *Bar Dembea*, of de *Zee van Dembea* genoemd werd.

Uit dit Meir vervolgen zy hem, na 't Zuiden, of Zuid-oosten, froomende na een Land-ftreek, die by *Telles* niet genoemd werd, maar by *Pais* geheeten *Alata*: en zy befchouwen hem, hoe hy ten Oosten van zich besproeid, de Koninryken *Begamidiri*, by *Telles* *Beg-a-midr* genoemd, en *Ambara*, by *Telles* genoemd *Ambara*, en *Olaka*, by *Telles* genoemd *Voleka*, behalven verfcheide andere Landen, die *Pais* niet noemd, maar van welke eenige by *Telles* genoemd werden, gelyk weder andere by *Pais* genoemd werden, die *Telles* overlaat, tot dat zy hem beide wederom aanwyzen by *Bizan*, 't welk *Telles* *Bizamo* noemd, van waar hy, na de aanwyzing van *Pais*, wederom, tot op een dag reizens na, aan zyn bron naderd: van waar hy, na beider getuigenis, na *Fazolo* (by *Telles* geheeten *Faskalo*) loopt, en een Koninkryk, by *Pais* *Ombarea* geheeten, doch by *Telles* niet genoemd. Van waar deze wonderlike Rivier, met een bocht, van het Oosten na het Noorden, fchiet, en, gelyk *Pais* aanwyft, door ontelbare Landschappen, en andere Ryken, (van welke by *Telles* mede geene, als alleen *het Land van Funch* of *Nubien*, genoemd werden) volgens beider getuigenis, in *Egypten* fchiet.

Wie kan, na zo een vergelyking, twyffelen, of beide deze Schryvers dezelfde bronnen befchreven hebben, en wie zal, na zo een netten aftrek, van de geheele loop van den Nyl, zich durven verbeelden, dat zy den oorsprong van de Nyl niet gevonden hebben? is 't wel mogelyk, dat ymand een water, dat uit een fontein, of bron, overloopt, en uit een Berg uitberft, in zyn loop zal navolgen, tot in *Egypten* toe, en dat die zich zal bedriegen, dat hy

de Nyl in zyn vloed naloopt? Is 't wel heusch en billyk, dat twee, dat doende, en daar van, yder op zich zelve, zodanigen verhaal gevende, dat 'er een volkomen blyk is, van geen 't zaamenstemming, en nochtans een genoegzaame overeenkomst in de beschryving, aan hun noch geloof zal geweigerd werden, of tegens haar noch argwaan van bedrog bewaard? waarlyk, dan wierd de naarstigheit der nauwkeurige Reizigers te slecht betaald.

Maar, laat ons, ten overvloed, alhier noch een derde getuigenis byvoegen, 't is dat van den Moorenlandschen Gezant, die zich tot *Kairo* bevond, wanneer de *Heer Thevenot* aldaar was. Welken Ambassadeur, na 't getuigenis van dien Schryver, zoude verklaard hebben, zich meer als twaalf maal by de Nyl-bronnen te hebben wezen verlustigen, met den Koning zyn Meester, en dat 't elkens ettelyke dagen na den anderen. Waar uit dan een groot voor-oordeel spruit, tegens die geene, die ontkennen, dat bronnen van den Nyl zo verre, ten Zuiden van de Even-nacht-linie, te vinden zyn; ofte ook dat die tot noch toe zouden gevonden zyn, ofte ook elders te zoeken zouden zyn, als alleen in den 't zaamen vloed van regen, in Mooren-land, benoorden de Even-nacht-linie. Niet het minste waarschynelyk zynde, dat een Land-vorst, en Land-vorsten, (want *P. Pais* heeft die, na zyn verhaal, mede in de tegenwoordigheit van den Koning gezien) haar zouden laten bedriegen, in een zaak die ze zelve zien, en geloof stellen, in een vloed van Beeken, uit een of meer bronnen, die in haar eigen Land voortvlieten, zonder dat 'er de zelve waaren.

Dien Gezant dan zoude dezelve aan *Thevenot* aldus beschreven hebben. *De oorsprong des Nyls, is een bron, die in een groote vlakte, bezet met een menigte van boomen, uit de aarde spruit; deze bron, of Fonteyn, heet Oüembromma,*

en is gelegen in de Provintie van Ago, of Ago genoemd. Dezelve maakt aldaar een zeer gemakelijke plaats, op verscheide plaatzen uit de aarde opborrelende. Dezelve is van Gonthar, de Hoofd-stad van Mooren-land, twaalf dag reizens afgelegen. Deze bron leid zyn water, door een lange weg, na't Noorden, enna zeven-maal, met zwaare water vallen, en zeer groot gedruisch; van zeer hooge plaatzen afgestort te zyn, doorloopt ze geheel Egypten, en vermengd eindelijk zyn water, door twee monden, met de Middel-landsche Zee.

't Is waar, dat in de deze korte beschryvinge andere plaatzen genoemd werden, als in beide de voorgaande. Maar ('t en waare dat hier de Oostelike bronnen van *Ptolomæus* beschreven wierden) daar is volkomen reden, om te oordeelen, dat deze, die den Gezant beschryft, ten minsten op twaalf graaden, ten Zuiden van de Even-nacht-linie, leggen.

Den Gezant zegd, dat deze bronnen op twaalf dag reyzens van *Gonthar* afgelegen zyn. *Thevenot* heeft ons in dat zelfde hoofdstuk, pag. 764. bericht, dat *Gonthar*, de Hoofd-stad van *Mooren-land*, in de Provintie van *Dambia* legd. Indien de Land-kaarten ons wat meerder licht gaven, waar *Gonthar* gelegen zy, wy wezen de plaats nader aan; maar daar van zwijgen dezelve, als mede van de geheele Provintie van *Dambia*. 't Is waar, dat in *Sanfons* kaarten *Dambee* gevonden werd; maar ongetwyffeld is dat aldaar, ten minsten zeven of acht graaden, te verre Noordelyk geplaatst. Want, wy hebben uit *Telles* geleerd, dat het Westelyk Nyl-meer, *Bar-Dembee*, of de Zee, of *Meer van Dembee* genoemd werd: 't welk wy uit zich zelve zouden oordeelen, buiten twyffel daar van daante komen, om dat de Provintie van *Dembee*, of *Dambia*, daar aan paald: maar, dewyl *Pais* ons zegd, dat dit Meer gelegen is in 't Landschap *Bed geheten*, dat eenigzins onder 't Koninkryk *Gojam* (ten Zuiden en Zuid-Westen

Westen van 't zelve gelegen) en eens-deels onder dat van *Bambie*, (daar wy *Mambie* leezen) hoord, stellen wy vast en zeker, dat *Dambie* na by dit Westelyke Meir, ten Zuyden, of Zuid-Oosten, legd. Nu hebben wy hier voor aangemerkt, uit vergelyking van *Pais* met *Telles* dat by de Mooren-landers een dag reizens, met vyftien mylen gelyk staat: en wy vinden, dat op alle Pas-kaarten vyftien Duitsche mylen op een graad, of twintig Fransche, gerekend werden; en besluiten daar uit, dat als wy zelfs *Gonthar* vyf graaden benoorden het Meir *Dembea* zouden moeten zoeken, wanneer het onder, of by de Even-nachtlinie zoude leggen, en alzo *Dembea*, of *Dambia* wel een groote Provintie zoude moeten wezen, dat men kan verzekeren, dat deze *Oüembromma*, of *Nyl-bronnen*, van den Gezant niet 't onrecht, of te vergeefs, omtrent de twaalfde graad, ten Noorden van de Linie, gezocht zouden werden.

De Particuliere Provintie, daar men het vinden zoude, werd by *Pais* en *Telles*, *Sahala*, of *Sakabala*, genoemd. Die zoude ons toeschynen eene andere te zyn, als *Ago*, die by *Thevenot* gevonden werd. Maar, alzo *Pais* aanmerkt, dat de inwoonders van *Sahala*, of *Sakabala*, de benaaming van *Agous* draagen, komt het ons niet vreemd voor, dat den Gezant aan *Thevenot* zoude gezegd hebben, dat *Oüembromma*, of de *Nyl-bronnen*, gelegen zyn in de Provintie van de gezeide *Agous*, waar van *Thevenot* een Provintie, *Ago* genoemd, zoude kunnen gemaakt hebben.

Zulks dat het ons ten uittersten waarschynlyk voorkomt, dat deze bronnen, waar van den Moorschen Gezant gesproken heeft, dezelfde zyn, van welke *Pais* en *Telles* melden.

Eene eenige zwaarigheid blyft 'er, in 't verhaal van *Thevenot*, over, alzo wy hem vinden te zeggen pag. 768. dat 'er by deze bronnen geen bergen zyn, en dat de naaste bergen, die 'er omtrent zyn, der Jooden

bergen zyn, die 'er nochtans wel twintig dag-reizens zouden afgeleggen zyn. Zo den Gezant dat aan *Thevenot* gezegd heeft, moeten deze bronnen, van die van *Pais* en *Telles*, onderscheiden zyn, en wy zouden achten, dat, in dien gevalle, deze tusschen honderd vyftig en honderd tachtig mylen, Zuid-Oostelyk, of geheel Oostelyk, af, van den uitvloed van den Nyl, uit het Meir van *Dembea*, of het Westelyke Meir van *Ptolomæus*, zouden kunnen gelegen zyn. Hoe wel het ook zeer verdacht en twyffelachtig voorkomt, hoe men kan stellen, dat een Rivier zeven-maal van zeer hooge plaatzen nederstort, eer ze in Egypten komt, en dat die in haar oorspronk niet op hooge bergen zoude leggen. Vliet die dan ook ergens uit de laagte na de hoogte toe, om op de gebergten, daar ze eindelyk van nederstort, te klimmen? 't Is zeer waarschynlyk, dat *Thevenot* het verhaal van de afgeleggenheid van der Jooden bergen, ergens kwaalyk zal toege-eigend hebben.

Doch het zy hier mede zo als het wil, uit deze drievoudige getuigenissen behoord het vast te zyn, dat de Nyl eerst uit bronnen gebooren word, dat dezelve zyn beginzel heeft, omtrent op twaalf graaden bezuiden de Even-nachtlinie; dat dezelve verrykt werd door veele beeken, en zo met veele slingeringen, het Mooren-land door vloeyd, tot in, en door Egypten.

Wat nu des zelfs water-rykheid aangaat, 't is zeker dat de regenen, en gesmoltene sneeuw, daar toe niet weinig toebrengen, en dat de storten plas regenen, die zonder ophouden jaarlyks geheele vyf maanden, van April, tot in 't laatste van Augustus, na 't getuigenis der geenen, die aldaar geweest zyn, nedervallen, en van alle kanten na den boezem van de Rivier toefchieten, dezelve zodanig doen zwellen, dat eerst Mooren-land, en vervolgens Egypten, door dezelve overstroemd worden, en, 't geen te vooren alleen een zwaare Rivier was, zich naderhand, aan weder-

wederzyden van zyne Oevers, als een kleene Zee, of groot Meir, ver- toond, tot dat dezelve, na 't we- derkeeren van het schoone weder in Mooren-land, in 't begin van October, wederom begint te vallen, en eindelyk het water, dat, door te lang byblyven, de zaajing zoude beletten, na 't mede deilen van een ryken zeegen, zich gaat ontlasten in de Middel-landsche Zee, door de Zee-gaaten, daar reeds van ge- sprooken is.

Aanmerkelyk is de wonderbaar- lyke Voorzienigheid des Alderhoog- sten, die niet alleen, ter gezetter tyd, regenen beschikt in Mooren- land, om het by na regenlooze Egypten te bevochtigen; maar ook aan de wateren een slibbe mede geeft, waar door het schraalste, zandigste, en dorste Land des werlds, in den overloop, zodanig bemest werd, dat den Land-man, voor de zaajing, we- der zand van nooden heeft; om de naargelaaten slibbe, wanneer de Nyl- wateren haaren wyk na de Zee ge- nomen hebben, te temperen. Zynde 't overige van Egypten, dat niet be- sproeid werd met die wateren, ge- heel dor, zandig, en onvruchtbaar. En het tweede merkwaardige in deze Voorzienigheid, is, dat niet alleen zodanige regen-plaffen afvlieten, van 't Moorsche gebergte, tot der Egyptenaaren zegen; maar ook dat, na 't getuigenis der Inwoonderen, in 't voorste van Juny, en vier achter een volgende Maanden, door deze Albestierder, Noord-Ooste winden beschikt werden, die het water, dat anders al te schielyk zoude kunnen weg vlieten, in de Zee-gaaten op- stoppen. Dus is de Overvloeijing van deze Rivier, ten grooten en byzonderen zegen voor de Egypte- naaren, daar den inbreuk, en over- strooming, van andere vlooden, zelden anders als met het bederf der Bywoonderen verzeld is, hoewel ook niet zelden, by de overvloeijing van den Nyl, hier en daar eenige schaade komt geleden te werden.

Visch-Ryk is de dezelve niet, 't welk, of het aan de drabbigheid van 't water, of aan de verflin-

dendheid der Krokodillen, en an- dere Rivier-gedrochten, te wyten zy, is my niet blykelyk; maar die gedierten zich meest hooger op in de Rivier onthoudende, en by *Kairo* zelden, of nooit, gevonden werdende, kan de oorzaak hier van, aldaar, aan deze gedrochten niet toegeschreven werden. Maar, beneden is de Nyl vol Bruin-visschen.

't Water is zeer gezond om te drinken, en werd door een Aman- del, of ander deeg, door de Inwoon- ders zeer ras van zyn drabbigheid gezuiverd: het werd mede, in zee- kere aarde kannetjes gedaan wer- dende, zeer klaar, en aldus heb ik het meest gebruikt. Ook is 'er el- ders weinig, of geen, water te vinden; 't welk oorzaak is, dat de meeste Steden, Dorpen en Gehuchten, langs de Rivier leggen; waar door dezelve, in 't op of afvaaren, zeer vermaakelyk zoude zyn, indien het verval zo groot niet was, als het is, zynde de Inwoonderen ten uiter- sten arm, en bedorven.

Eer ik van *Kairo* vertrok, dreef my myne curiositeit, om yts, ter gedachtenis van de Egyptische Afgoden-dienst, te hebben. Ik vernam dan of 'er nergens eenige beeldekens van derzelve Afgoden te krygen waaren, en bekwam 'er eindelyk drie, daar ik my mede vergenoegde; al- hoewel 'er meerder te bekomen wa- ren. Ik heb gedacht, dat het den Leezer niet onaangenaam zal zyn, dezelve alhier, ter zelve grootte, als by my bewaard werden, afge- schetst te zien.

Het naakte Vrouwen beeld, op N°. 1. afgeteekend, met opgeheven handen, eenig Hoofd-cieraad, 't zy hair vlechten, ofte yts anders, vast houdende, heeft op het Hoofd yts, dat van vooren en achteren recht over eind staat, en dat van achte- ren, gelyk op N°. 2. blykt, verders het Hoofd dekt, tot dat het zelve, als in een tuit, 't zaamen gevat is. Dit wierd my verkocht voor een beeld van *Isis*: maar 't is merkwaardig, dat de Geleerden elders die Godinne op deze wyze niet afgebeeld vinden; 't geen haar doet denken, dat door dit

dit beeldeken , wel eerder eenige Egyptifche vermaakelykheid, of fpel, mocht verbeeld zyn.

Het ronde ftukje, N°. 3. by na in gedaante van een oud ftuk gelds zich vertoonende , dat van de een zyde geheel glad is , als of het geflepen was, en ruim de dikte van een Ducaton heeft , vertoond op zich, in een geweldig hooge verbeelding, mede een Vrouwen-beeld, en is my ingelyks voor een *Iſis* verkocht. Maar, ook daar aan werd getwyffeld; en werd gegift, uit het bedekzel des hoofds , met zo aanmerkelyke afhangzels , dat het wel eenige Prieftereffe mocht verbeelden.

Het derde beeldeken, op N°. 4. te zien, is my gegeven voor een *Ofiris*; maar daar van werd gedacht, om de wangefalte van het groote Hoofd, dat het wel een gedachtenis mogt zyn, van de oude Pygmeën, of wel anders , van een gemeen dwergje , draagende in de linkerhand een gevlogten korf, als blykt uit de vlechtingen van het gezicht op zyde, alwaar dezelve zo glad niet gefleten is, als wel recht voor aan. Het is gekleed op een zeer byzondere wyze, na het ſchynd, in een linnen gewaad, met veele vouwen of plooyen. Het heeft het achter-hoofd ruftende op het ftuksken koper , daar het tegen ſtaat, en op 't welke het vaſt gegooten ſchynd; het welke zich boven het hoofd weg vertoond , als

een dwars plaatje , gelyk men gewoon is den titul, op het Kruis onzes Zalgmaakers , te verbeelden. Het ſchynd dat het boven-kleed, aan den hals , met een ſtriklint te zaamen gebonden is , ſcheuins afhangende aan beide de zyden, over de borſt , na de armen toe.

Dit zelfde kopere plaatje, waar tegens het beeldje, zo even beſchreven, ruſt, heeft op de andere zyde mede een gedaante van een Menſch; maar, op verre na zo hoog niet verheven, als op de eerſte zyde; waarom dezelve dan ook, door de oudheid , zeer verſleten is. Voor zo verre men dezelve noch kan zien; vertoond zich aldaar even zo onfatzoenlyk een hoofd, als op 't voorgaande; maar, de kleeding is geheel verſchillig , en niet verder afhangende als even over de knien ter linker , en tot op de ſcheen , ter rechter zyde , ſchynende het kleed omcingeld, of omgord , met twee zwachtels. 't Zelve taſt , met de rechterhand , na een naakt beeldeken , aan des zelfs zyde ſtaande, 't welk niet verder als de ſchouders, en een kleen gedeelte van den hals, heeft, zynde het hoofd afgebroken. In de linker-hand heeft het een lang en rondachtig ſtuk koper, waar aan boven ytweſ uitſteekt , als of het een ſleutel wilde verbeelden. Dit werd den Leezer afgeſchetſt op N°. 5.

XLII. HOOFDSTUK.

Vertrek van Kairo, om een tocht na Alexandrien te doen.

Arabische manier van Danssen. Komst te Rozette. Byzonderheden van die Stad. Gevaar wegens d'Arabische Roovers aldaar. Vertrek van Rosette. Ontmoeting van eenige Arabiers. Vis daar de Botar ga af gemaakt word. Komst te Alexandrien.

Vertrek
van Kairo,
om een
tocht na
Alexan-
drien te
doen.

Als ik nu te Kairo alles, tot myn genoegen, had bezichtigd, besloot ik, eer ik na *Damiaten* ging, een reysje na *Alexandrien* te doen, ten welken eynde ik van den Heer *Consul* eenige Brieven van voorschryven mede kreeg, om my van dezelve te bedienen, zo in de gemelde Stad, als in *Rosette*. Den tweeden Juny, een uur na den middag, trad ik te Scheep te *Boulak*, in de Bark die na *Rosette* gaat. De voortgang was heel spoedig, ter oorzaak dat men, met de stroom van de Rivier, nederwaards gevoerd word: maar naauwlyks waren wy twee uren gevorderd, of de harde wind, die'er ontstond, scheurde ons Zeyl, op drie verscheydene plaatzen, van boven tot beneden; weshalven wy genoodzaakt waaren, zo lang aan Land te vertoeven, tot dat de Schip-lieden de schaade hadden verholpen. Met Zonnen ondergang geraakten wy weder voort, en kwamen aan de tak, of arm, van den *Nyl*, die zich na *Rosette* strekt; 't geen zes uren van *Kairo* word gerekend. Hier fletten wy de nacht. s'Anderendaags, den 3^{den}. Juny, weder onder Zeyl gaande, zagen wy verscheidene Arabiers, op den Oever der Rivier by een vergaderd, met hunne Lanffen in de grond geplant. Deze Liedden, geboorene dieven, en schelmen, onthouden zich hier omtrent, ten eynde alsze de kans schoon zien, eenige beuyt uit de Barken weg te haalen; welke zy ook wel by nacht, al zwemmende, weten te besteelen. Deze dag vorderden wy weinig, vermits de wind ons tegen was, en dat wy verscheydene reyzen, door d'ondieptens, aan de grond hadden gezeten. Wy bleven des nagts aan de kant der Rivier leggen, zonder omtrent eenige Huilen te zyn; waarom wy dan, met het weinige geweer, 't geen wy by ons hadden, sterk de wacht hielden, op dat wy door d'Arabiers, die zich hier om heen in menigte bevinden, niet overvallen mochten worden. Den derden dag was de wind tamelyk gunstig, doch omtrent vyf uren na den middag liepze ons weder tegen: zulks dat wy nogmaals moesten blyven leggen. Den 6^{den}. Juny, zynde de vierde dag, vertrokken wy, met het begin van den dageraad, en raakten ten acht uren aan een droogte, welke gemeenlyk hier ter plaatze is. Wy traden dan altemaal aan Land; en het meeste goed wierd, met kleynder schuyten, uit de Bark geloft, op dat men ze over de gemelde droogte konde heen brengen: tegen de middag geraakten wy weder klaar; doch, alzo de wind ons ten vier uren nogmaals tegenliep, moesten wy leggen blyven, aan een Dorp, alwaar ik in een *Kaffe Huys*, 't geen redelyk groot, en vol van Arabiers was, eenige Arabische jongens, in witte hemden gekleed, zag danssen. 't Bestond meestendeel in het beweegen van de schouderen (wordende met het overige van 't lighaam weinig zwier gemaakt) en een zekere soort van gezang, daar onder gevoegd. De speelders, na welkers muzyk het danssen geregeld wierd, vond ik heel geestig, en vreemd; gebruykende den eenen, ten dien eynde, vier gebrooken stukken van schootels, twee in elke hand, daar zy mee tegen malkanderen sloegen, by na op dezelfde

dezelve wyze , als men op de Kastinjetten speeld; 't welk geen muzyk is , en echter geen onaangenaam geluyd maakte. d'Andere hadden speeltuygen , by na van gedaante als onze rommelpotten , dog langwerpig , daar ze met de vingeren op speelden. d'Arabiers luysterden zeer aandagtig , na 't geen gezongen wierd , en die de taal verstonden , zeyden my , dat deze gezangen , of liederen , byzonder fraay waaren , en Geestelyke stoffe behelsden : waarom 'zy'er zulke opmerkende ooren toe leenden.

Met Zonnen ondergang wierd de koers weder voortgezet , doch de harde wind dreef ons wel haast weer na het gemelde Dorp. Des middags , zynde de wind wat bezadigder , en dienstiger tot ons voorneemen , stak men weder onder Zeyl , en des anderen daags , de vyfde dag van onze tocht , s' morgens vroeg , passeerden wy *Foya* , een Vlek heel vermaakelyk aan de Rivier gelegen , en reedelyk groot. 't Was wel eer de Haven van *Gran Kairo* , gelyk *Rozette* tegenwoordig is , daar het tien uren van af gelegen gerekend werd.

Komste
Rozette. Op den middag kwamen wy te *Rozette* , van Ouds *Canopus* geheeten , en onder dien naam heel wel bekend. Straks begaf ik my ten Huyze van den *Onder Consul* der Fransche Natie , dien ik over tafel vond , en van wien ik zeer beleefte wierd ontfangen.

Byzonder-
heden van
die Stad. Uit de Wooning van dezen Heer , tekende ik , noch den zelfden dag , een gezicht van eenige Scheepjes , leggende aan den Oever der Rivier , gelyk op N°. 95. verbeeld word. Vervolgens ging ik de Stad , en desselfs Tuinen , bezichtigen , welke uitstekende vermaakelyk zyn ; waarom zy ook in voorige tyden altyd voor den Tuyn , of de Lustplaats van *Egypten* , gehouden is geweest.

De Stad zelve is niet groot , maar volk-ryk , en bestaat ten grootstendeel uit den Koophandel , leggende aan de Rivier , alwaar de goederen , zo van *Kairo* , als *Alexan-*

drien , aankomen. De Huyzen zyn 'er redelyk wel gebouwd , en hoog op gehaald. Men heeft 'er ook verscheydene fraaye *Hans* , of Winkel-plaatzen , daar zich gestadig een drang van menschen laat vinden. Kort om , *Rozette* is een rechte Koop-stad , en mag , ten dien opzichte , wel voor een der voornaamste Steden van *Egypten* gehouden worden.

d'Arabische Roovers maken d'In- Gevaar
wegens
d'Arabi-
sche Roo-
vers. gezetenen hier zeer omzichtig , en doen hen des nachts goede wacht houden : want de minste achteloosheid is het verlies van goederen onderworpen. Zy ontkleeden zich moedernaakt , en bestryken het lichaam met oly , op dat ze niet gevat kunnen worden ; en , zo hunne dievery bemerkt , en zy van al te dicht vervolgd worden , werpenze zich in de *Nyl* , en zwemmen over aan de andere zyde. 't Zyn derhalven zeer gevaarlyke dieven , daar men zich bezwaarlyk voor kan wachten.

Behalven andere gemaklykheden , tot onderhoud des levens , heeft men hier ook een groote menigte van Vogels , inzonderheid van de geenen , die zich in het water onthouden : daar de menigvuldige Poelen ; welke men hier om heen ontmoet , gelegentheid toegeven.

Myn verblyf te *Rozette* was niet lang , want haastende my , om hoe Vertrek
van Ro-
zette. eer hoe liever te *Alexandrien* te wezen , besprak ik twee Muyl-ezels , ten eynde des morgens te vertrekken. Dit geschiedde omtrent ten acht uren , met een Arabische Moor , die my door den Heer *Vice Consul* was besteld , doch met wien ik niet een woord kon spreken , vermits hy geene andere Taal verstond , als d'Arabische.

Wy toogen , omtrent twee uren lang , door een Zandige Vlake , afgeperkt met eenige groote hoopen steenen , om den weg te kunnen bekennen. Hier wierd ik , door vier Ontmoe-
ting met
eenige
Arabiers. Arabiers , aangesprooken , waar van twee mynen Moor vasthielden , en een van de andere twee myn Muyl

by den toom greepen, betoonende geld te willen hebben. 'k Haalde dan metter haast een Pistool van onder myne kleederen van daan, en plantte het op den geen, die myn Muyl by den toom had; van wien ik, zo haast als hy de tromp zag, schielijk wierd ontslagen. De andere weeken ook terstond af, en bleeven verbaast staan. Deze lieden waaren te voet, en hadden niet als stokken, onder met lood gevuld, gelyk by hen gebruykelyk is, waar mede zy zich heel wel weeten te verdedigen. Dus verzet, een weinig van my afstaande, terwyl ik het Pistool nog in de hand hield, gaven zy, met vry meerder beleefdheid, te kennen, dat ze *Kassirs* waaren, dat iste zeggen, lieden die de weegen beveyligen, waar voor hen van yder mensch een *Para*, ruym zo veel als een stuyver, toekwam. 'k Gaf hen dan 't geen zy eyschten, waar op zy my een behoudene reys wenschten.

Uit deze zandige vlakke komt men aan de Zee-kant; langs de welke heen rydende, krygt men *Alexandrien* wel haast in het gezicht. Hier overviel my de honger, weshalven ik het hert wat meende te sterken, en den Moor, die my geleydde, en de voorraad by zich had, zulks met teekenen te kennen gaf. Hy antwoordde op dezelfde wys, en deed my zo veel verstaan, dat ik noch wat moest wachten, wyzende my de plaats daar wy konden rusten. Deze lag achter een Heuvel; waarom ik, wat hy ook mocht wyzen en beduyden, zyne meening niet al te wel kon verstaan, en noch wel een maal of twee van den Muyl wilde, om flegts op de grond neder te gaan zitten spyzen. Eyndelyk kwamen wy, omtrent den middag, ter plaatze daar wy moesten wezen; zynde een *Han*, of Herberg, by de Arabiers *Maddie* geheeten; hier word men met een Schuytje overgezet, vermits 'er een Arm van de Zee vloed, die zich een einde-wegs landwaarts in verspreid. In een ogenblik was de schuyt met Bruyn-visschen omringd,

welke in het water lagen en speelden. Aan deze Oord word een menigte van zekere Vis gevangen, lang en smal, dog egter wel zo breed als by ons de Snoek. Deze word geopend, en de kuyt daar uit genomen, welke toebereyd zynde, de *Botarga* is, die van daar allereigen heen werd gevoerd, men eetze aan schyfjes gesneden, op dezelfde manier als de *Cavejaer*; ook wel droog, met een weinig brood; zy word voor heel lekker gehouden, gelyk ze ook inderdaad is. Wanneer men dezelve tracht te bevaaren, legd men elke kuyt byzonder in wasch, en aldus kan men ze met zich voeren daar men begeerd; anders is ze de Myt onderworpen, gelyk ik by ondervinding geleerd heb.

Zo haast als wy over dat water gezet waaren, reeden wy een stukweegs langs de Zee-kant; daar ik nog eenige wrakken van verongelukte Scheepen zag leggen; en vervolgens door het zand Landwaart in rydende, sloeg my de weerschyn van de grond, door de stralen der Zon, brandende heet geworden, als een vlamme vuurs tegen het aanzigt. Ondertusschen reed ik al voort; dog voelende na een wyl, dat het my begon te smarten, wierp ik een floerze neusdoek over het hoofd, en het gezicht, gelyk de de geen, die zich voor dit verbranden zoeken te behoeden, gewoon zyn te doen. Maar de nieuwsgierigheid om het Land te bezien, en d'aangename wind, die my, langs de Zee-kant rydende, vry wat verkoeld had, deden my deze voorzorg al te laat in 't werk stellen. Ook had ik gantsch geen gedachten, dat ik zodanig gesteld zoude zyn geweest, als ik wel bevond, wanneer ik, des naamiddags ten vier uren te *Alexandrien* gekomen, op het zeggen van twee Engelsche Koop-luyden, welke ik ten Huize van den Heer Consul der Engelsche en Hollandsche Natien, aan wien ik my terstond op myne komst ging richten, aantrefte, my voor de Spiegel stelde. Ik schrikte voor

Visch daar
de Botar-
ga van
maakte
wordt.

Komst
Alexan-
drien.

myn

myn eygen gedaante : want ik was 't eenemaal onkenbaar geworden, en myn trony zo rood als een kool vuurs : behalven dat my ook noch de oogen zo misselyk en verwilderd in 't hoofd stonden, dat ik een gantsch ander mensch scheen te wezen. Doch had het hier nog by gebleven ! maar na eenige dagen be-

gond ik, niet zonder groote smerte, te vervellen; en dit duurde zo lang, tot dat die gantsche verbrandheid van het aangezicht afgegaan was, om plaats te maaken voor een andere, die zich, na ruym dartig dagen, eerst op een behoorlyke wyze ver- toonde.

XLIII. HOOFDSTUK.

Beschryving van de Stad Alexandrien, en 't geen daar omtrent gelegen is.

Kolom
van Pom-
pejus.

Eer ik tot de beschryving van de Stad *Alexandrien* come, moet ik den Leezer de Kolom van *Pompejus* vertoonen. Een gevaarte, 't geen, na verloop van zo veele Eeuwen, noch over eind staat. Deze Kolom, welke men gelooft door *Cæsar* opgerecht te zyn, tot een gedenk-teeken der overwinning, die hy op *Pompejus* behaalde, staat ruim twee honderd schreeden van de Stad, op een hoogte, of Heuvel. Den 12^{den}. Juny reed ik, met een *Janitzar*, en *Drogeman*, derwaarts, om deze berugte Oudheid te bezigtigen, en 'er een afteekening van te maaken; gelyk ik ook daar ter plaatze deed, van de Stad zelve, welke ik, na eenige dagen voltoyde; zy vertoond zich als op N°. 96. gezien kan worden. Wat de Kolom belangd, zy staat op en vierkant pedestaal, van zeven of acht voeten hoog, welkers breedte zich, van de eene hoek tot d'andere, tot veertien Rynlandsche voeten uitstrekt, en rust dit pedestaal op een vierkantig onderwerk, omtrent anderhalve voet hoog, en twintig breed, van verscheydene steenen te zaamen gestelt. Het lichaam van de Kolom zelve, bestaat uit een enig stuk, 't geen zommige willen Graniet te zyn, en andere, dat het een past, of zeker soort van cement, zou wezen, die allengskens de gedaante van steen aanneemt. Voor my, ik geloof dat het een levende steen is. Im-

mers voor zo veel ik heb konnen bespeuren. En, indien dit de waarheid is, (gelyk 'er de meeste niet aan twyffelen) heeft men reden om zich te verwonderen, hoe men zodanig een brok steens heeft weten op te rechten: want, ik bevond de hoogte te zyn, negentig voeten Rynlandsche maat; en de dikte kan met zes mannen niet omvademd worden, zynde van my bevonden acht-entertig voeten dik te zyn. Boven op staat een sierlyk Kapiteel, ge- evenaard na de zwaarte van de Kolom, doch van een byzonder stuk gemaakt. Terwyl ik bezich was de Stad af te teekenen, kwam zich een *Caravane* omtrent my neder slaan, met menigte van Tenten, op de wyze, als in de Afbeelding te zien is. Straks zonderden zich eenige Arabiers van dezelve af, om de Kolom te bezigtigen; en beschouwend met eenen 't geen ik deed, (want men hoeft het hier niet verborgen te doen, ter oorzaak het een vervallene plaats is, waar omtrent de Turken geen achterdocht hebben) vraagde een uyt den hoop, die my, en myn werk, het aandagtigste gezien had, aan d'anderen, of zy wel konden bezeffen, wat ik deed? waar op neen zynde geantwoord, zeide hy, wyzende met de vinger aap het voorhoofd, dat ik een Perzoon van groot verstand moest zyn, en dat ik daar bezich was met eenige Karacters te maaken, waar

Onnosfel-
heid van
eenige
Arabiers;
ziende den
Auteur
met Tee-
kenen be-
zig.

door ik zouw kunnen uitvinden, waar de verborgene rykdommen onder de puyn-hoopen lagen, om dezelve, als ik 'er de gelegenheid bekwaam toe vond, van daar te haalen: ik vraagde den *Drogeman*, zo haast als d'Arabiers vertrokken waaren, hoe zy het zo druk hadden gehad, en, verstaande wat hun gevoelen van my was, voerde ik hem te gemoet, dat het my moeide, dat ze zich niet beeter op het waarzeggen verstonden.

Gezicht
van het
inkomen
van Alex-
andrien af-
gebeeld.

Een dag of twee daar na, tekenende ik een gezicht binnen de Stad, om het inkomen van *Alexandrien*, ter zyde, door de vervallene muuren en toorens, te doen zien, verbeeld onder N°. 97. Hier vertoond zich de volle Zee, benevens de twee Kasteelen, het een ter rechter, en het ander ter linker zyde, aangewezen met de Letters A. B. Deze Kasteelen leggen zo vlak tegen over malkanderen, dat, na my gezegd wierd, wanneer ze te gelyk schieten, de kogels by wylen, komende d'een d'ander te ontmoeten, in stukken vliegen.

Paleys
van Cleo-
patra,

Men ziet hier ook noch aan de Zee-kant, d'Overblyffels des Paleys van *Cleopatra*: welke, voor zo ver'er noch eenige stukken en brokken, van vertrekken en zaalen, van overig zyn, genoegzaam te kennen geven, dat het een pragtig gebouw moet zyn geweest. 't Word aangewezen met de Letter C.

Naald
met Hie-
roglyphi-
sche figu-
ren.

Niet ver van dit Paleys, staat een *Obeliscus* of *Naald*, betekend met Hieroglyphische Karacters, gelyk men ze hier verbeeld ziet, op N°. 98. van de zyde daar ik ze met alle de figuren, even als ze zich op de *Naald* vertoonen, met het uiterste geduld, heb afgeteekend. Alleenlyk zyn'er onder aan twee of drie Karacters, die zich onvolmaakt vertoonen, buyten twyffel, by verloop van tyd, zodanig afgesleten zynde. 'k Heb ze zodanig verbeeld, als ik ze heb gevonden. Want, niet wetende wat deze teekenen beduyden, heb ik'er, even als omtrent al het overige, noch af, noch toe, willen doen, en d'uitlegging gelaaten, aan

die zich des verstaan, in dien'er anders zodanige te vinden zyn. Veele zullen zich verwonderen, ziende, dat de figuren zich boven aan, zo groot en duydelyk vertoonen, als beneden; maar, dewyl deze teekenen wel eer voor een schrift dienden, zullen ze ongetwyffeld, na de maat der hoogte, grooter gemaakt zyn, om, met het zelve gemak, geleezen te kunnen werden. Hoewel ik maar een zyde van deze *Naald* verbeeld heb, moet men niet denken, dat de drie andere zyden glad en effen zyn; ze zyn altemaal met Karacters, en vreemde figuren, beteekend; en het moeid my, aan myn eygen verzuym te wyten te hebben, dat ik ze den Leezer niet aan alle kanten kan vertoonen.

Benevens deze *Naald*, ziet men noch een andere, van dezelve gedaante, en die zeekerlyk ook van dezelve hoogte geweest zal zyn, doch hy legt ter neder, en men kan ze maar omtrent ter lengte van tien voeten bekenen, zynde het overige meestendeel onder de aarde bedolven. De steen, daar beyde deze *Naalden* afgemaakt zyn, heeft groote over een komst, met die der Kolom van *Pompejus*.

Om het Paleys van *Cleopatra* te beter voor oogen te stellen, teekende ik het zelve, van boven een benevenstaande vervallene Toorn, even als het zich van daar vertoond, ten deele in de Zee gestort, met menigerhande stukken van Kolommen &c. gelyk op N°. 99. aangewezen word. Daar zich ook de gemelde *Naald* by vertoond, mitsgaders een der Heuvelen, binnen de Stad gelegen, hoedanige twee zich daar, van de puyn-hoopen, op malkanderen hebben gezet.

De Muuren van deze Stad zyn verwonderlyk, en doen zich, niet en tegenstaande dat ze ten meerendele verwoeft leggen, noch zo prachtig op, dat'er geene ter wereld by komen te haalen.

Niet minder moet men verzet staan, over de zwaare vierkantige Toorens, omtrent twee honderd schreeden ver van malkander gebouwd,

bouwd, om dezelve te verdedigen. Doch, zo de uiterlyke gedaante de aanbouwers in verwondering trekt, d'inwendige verdiend geen minder opmerking. 'k Heb in eenige geweest, en by die gelegenheid gezien, dat ze altemaal op een onderscheydentlyke manier gebouwd zyn. Waarom ik'er hier drie afbeeldingen af geef, gelyk op N°. 100. 101. en 102. gezien kan worden. Zy hebben doorgaans twee gewelven boven malkander, yder ondersteund door eenige Kolommen, in het middenperk in de grond staande. Welke, hoewel ze in elk vertrek verscheyden van maakzel zyn, echter, niet tegenstaande deze ongelijkheid, hier in over een komen, dat ze altemaal met een Put, of water-bak, voorzien zyn, gelyk ik'er een, verheven boven de grond, heb afgebeeld op N°. 101. aan de rechter zyde, ten einde van een afgebroken stuk muurs.

In de laatste die ik bezichtigde, en op N°. 102. verbeelde, vond ik de Kolom in het midden van een menigte stukken, even als ronde schyven, op malkander gezet, waarom heen wel eer een wentel-trap heeft geloopt, daar men noch eenige overgeblevene trappen van ziet.

Yder dezer Toorens, welke, gantsch boven op, een vlakke, van meer als twintig treden, hebben, zou een goed getal van manschap kunnen bergen, en men heeft gewisselyk, in voorige tyden, een groot geweld uit dezelve kunnen doen. Want de muuren zyn ettelyke voeten dik, en rondom voorzien met schiet-gaaten, die zich van binnen wyd uitstrekken, en van buyten naauw toelopen, gelyk ze zich in de eene, op N°. 101. afgebeeld, vertoonend. 't Is jammer dat 'er de hand niet aangehouden werd. Want, inderdaad, zo veele Toorns als 'er rondom de Stad staan, zo veele byzondere vastigheden moeten het eertyds geweest zyn.

'k Heb nergens zo veele fraaye Ruïnen gezien, want men ontmoet'er aan alle kanten, en men kan zich

naauwlyks omwenden, of het oog vald op d'eene of d'andere. Uit twee der zelve, op N°. 103. en 104. verbeeld, kan men eeniger maaten van de overige oordeelen.

Wat belangd den tegenwoordigen staat van de Stad *Alexandrien*, zy is van binnen meest woest, en onbebouwd, hebbende maar eenige

Tegenwoordige staat van Alexandrien.

Huyzen die bewoond worden.

Men ziet hier noch de Kerk van *St. Marcus*, welke de Koptische Christenen in bezit hebben. 't Is

Kerk van S. Marcus.

voor dezen een groote Kerk geweest, doch tegenwoordig maar een kleyne ronde Kapel, om zo te spreken, men toond'er noch eenige der oude Trappen, mitsgaders een gedeelte van den Predikstoel, daar den Evangelist *Marcus* op gepredikt zoude hebben: hy staat by na noch in zyn rondte, en is van buyten bekleed met steenen, van verschedene koleuren: ook ziet men in deze Kerk noch een stuk schildery, na men voorgeeft, door *St. Lucas* gemaakt, verbeeldende den Aards-Engel *St. Michiel*; 't is een halve figuur, met een zwaard in de hand, geheel ouderwets, daar gantsch weinig konst in steekt, gelyk, buyten de schakeering der verwen, uit N°. 105. afgemeten kan werden. Behalven dit stuk schildery, daar men mogelyk weinig achtting voor zoude hebben, in dien het den naam niet had, van door den Evangelist *Lucas* geschilderd te zyn, toond men een Altaar-stuk, vry fraayer gemaakt, en door een Franschen *Consul*, voor ettelyke Jaaren, uit Christenryk aldaar gebracht: 't verbeeld *Maria*, met onzen *Zaligmaaker*. In deze Kerk heeft het Lighaam van *St. Marcus*, de eerste Patriarch van *Alexandrien*, en aldaar gemarteld, in het Jaar na de geboorte van onzen *Heyland* vier-en-zestig, geruist, ter tyd toe, dat eenige Venetiaansche Koop-lieden, op hunne wedertogt uit het *Heilige Land*, het na *Venetien* hebben gevoerd.

Men bracht my ook in de Kerk van *St. Catharina*, daar als noch de Pilaar bewaard word, waar op haar

Kerk van St. Catharina.

het

welke de vyandlyke Schepen belet te naderen. De twee andere Havens leggen hooger op, d'eene ter rechter, en d'andere ter linker zyde, van een kleyn Eylandje, 't geen 'er de fcheyding af maakt. Dit Eylandje was eertyds verder van het vaste Land, daar het tegenwoordig met een Brug, van ettelyke boogen, aangehegt is, afgelegen, en wierd toenmaals *Pharos*, of de *Baak*, genaamd: het strekt zich eengoet stuk weegs in Zee, en diend tot en Kruidmagazyn van den Grooten Heer, 't geen alhier, in een zwaare vierkantige Toorn, staande omtrent in het midden van het Eyland, bewaard word. Aan het eene eynde van het zelve ziet men ook noch een Kasteel, voerende de naam van de *Baak* (de Franschen noemen het *Farillon*) 't geen men zeggen wil gelegen te zyn, ter zelve plaatze, daar zich eertyds de berugte Vuur-baak vertoonde, welke voor een van de zeven Werelds wonderen wierd gehouden. Van de gemelde twee Havens, welke door dit Eyland van malkanderen werden gescheiden, diend de eerste, die wel de veyligste, maar de ondiepste is, niet als voor de Galeyen: in de andere, de nieuwe Haven geheten, die vry grooter en dieper is, loopen de Schepen, welke aldaar beschermd worden, door het gemelde Kasteel, en noch een kleyn der, 't geen aan de over zyde gelegen is.

Tol-huys. Op den Oever van de groote Haven, heeft men het Tol-huys, en

by het zelve eenige andere Wooningen. Dezen Tol werd door den Grooten Heer verpacht, en kan hem een schoone somme gelds opbrengen. Want daar is een gestadige aankomst, en afvaart, van Schepen, te *Alexandrien*. Terwyl ik 'er my bevond, kwam 'er den 17^{den}. Juny een Engelsch Koopvaardyschip, den 18^{den}. vyf Galeyen van *Constantinopolen*, den 19^{den}. vertrok een Engelsch Schip na *Livorno*, den 23sten. arriveerde een Fransch Schip van *Marzeille*, den 26sten. noch een Fransch-man, den 27sten. twee Fransche Schepen, den 30sten. dito een Bark, en vertrok een Engelsch Schip &c. Elke Natie heeft 'er ook gemeenlyk haaren *Onder Consul*. By myn tyd was 'er een *Messinees*, die het voor de Engelsche en de Hollandische Natien waarnam: de Franschen hadden 'er mede den haaren; gelyk ook de Republycq van *Venetiën*.

Groote Koopvaart.

Buyten de Stad heeft men een menigte van Grotten, en Holen, welke mogelyk, ten meerendeele, begraaft-plaatzen geweest zullen zyn.

Grotten en Holen buyten de Stad.

Eer ik van *Alexandrien* scheide, moet ik 'er ook dit byvoegen, dat ik den 6^{den}. July, 's morgens, door den *Aga* ontbooden wierd, om voor Tolk aan een Nederlander te dienen; maar toen ik daar kwam, wierd my gezegd, dat de zaak al verrigt was, en noyt heb ik konnen te weeten komen, voor wien men my gebruykt wilde hebben.

XLIV. HOOFDSTUK.

*Vertrek van Alexandrien.**Sober geryf in een Herberg.**Ontmoeting met eenige Arabiers.**Wederkomst te Rozette, van waar**den Auteur na Damiaten meende te gaan. Wederkomst te Kairo &c.*

Omtrent een Maand met het bezichtigen van *Alexandrien* verbleeten hebbende, was ik van meening my te water weder na *Rozette* te begeven, zo om dat ik daar over Land was gekomen, en eenen weg niet geerne tweemaal wilde doen, als om dat men drie Ryksdaalders voor een Janitzer moet betalen, wanneer men het over Land neemt: maar de wind was my eenige dagen zo tegen, dat ik 'er geen kans toe zag, weshalven ik het dan over een anderen boeg moest wenden; en, dewyl men gehouden is, ten dien eynde, een *Teskre*, of *Pas*, te nemen, also men zonder dezelve niet uit de Stad mag vertrekken, deed ik 'er my een, voor de waarde van omtrent een Hollandsche gulden, bezorgen. Ik zag ook om twee Muylen te bespreken, ten eynde des morgens voort te geraaken; doch bevindende, dat ik die niet kon bekomen, ter oorzaak dat ze altemaal geprest waaren, om eenig geld aan den *Bassa* van *Kairo* te brengen, was ik genoodzaakt my van Ezels te bedienen, van dewelke ik 'er drie gereed liet maaken, twee voor my, en den Ezel-dryver, en een voor den Janitzer, die my tot aan *Rozette* moest geleyden.

Sober geryf
in een
Herberg-

Den 9^{den}. July, een uur voor den middag, reeden wy ter Poort uit, en kwamen, 's namiddags ontrent drie uren, aan de plaats daar men overvaart, waar af ik hier voor heb gesproken. Terstond op den aankomst koft ik eenige Visschen, maar, toen men dezelve zoude bereyden, was 'er geen hout te krygen, om vuur te maaken. Wy wisten dan geen ander middel uit te vinden, dewyl 'er niets by der hand was, als eenige beesten drek, in de Zon gedroogd, op te zoeken, daar wy zo snedig mee te werk tegen, dat wy

in 't kort gezoden en gebraden Visc h kregen. Maar, waarlyk de Janitzer verdiende de koft, met zyn gestadig blaasen; want dit vuur wilde geen vlam houden, en als men het maar een ogenblik liet leggen, was het aanstonds t' eenemaal gedoofd. De Visc h gebraden zynde, deed ik 'er de huyd af, of 'er ook mogelyk eenige stank van ons vuur ingetrokken mogt wezen; doch ik weet niet of het wel noodzaakelyk was, zynde de appetyt zo goed, dat ik het misschien niet eens geproeft zoude hebben.

's Morgens, met den dag, sloegen wy weder op weg, in gezelschap van tien of twaalf perzoonen; maar, omtrent negen uren verlieten ons de meeste, also zy na een anderen oord reisden, en bleven ons alleenlyk twee Arabiers by, zulks dat wy nu vyf sterk waaren.

Ongevaar een uur laater zagen wy vyf Arabiers, te paard, met lange werplanffen, aankomen; omtrent de voorste van welke naderende, sprong myn Janitzer, gelyk ook myne by hebbende Arabiers, van hunne Ezels, en kwamen my by den rok trekken, roepende, als verschrikte menschen, gelyk zy in der daad waaren, *Arabiers, Arabiers!* Ik sprong dan ook metter haast van den Ezel, en na de Zee-kant wykende, rukte ik een Pistool van onder de kleederen, en hield het op de voorste twee, zynde de drie anderen noch wel vyftig schreden van ons. Zy, ziende ons dus aan de Zee-kant geposteert, hielden zich op den weg, en zeyden dat ze *Cassirs* waaren, waar op ik, door mynen Janitzer, die de Italiaansche taal verstond, liet antwoorden, dat ik niemand vertrouwde, en dat, wie zy ook mogten wezen, zy hunnen weg konden vervorderen, zonder nader

te.

te komen, of dat ik den eersten, die zich daar toe verstoutte, van het paard zoude lichten; ondertusschen naderden ook d'andere drie, en zeyden tegen malkanderen, gelyk de Janitzer my vertolkte, dat ik een groot Koopman was, mogelyk, om dat ik een Janitzer, en drie Arabiers, by my had, waaraf ik de twee by geval had ontmoet. Maar, of zy niet moeds genoeg hadden, om ons aan te doen, dan of het geen Rovers waren, is my onbekend; immers wy zagen 'er hen voor aan, en ik was verheugd (hoewel ik het zo licht niet meende te laten glyn) dat ze dus, zonder moeyte, voort gingen. d'Arabiers ondertusschen, konden zich naauwlyks van hunne vrees herstellen, en de Janitzer zelve had by na de doodverw al gezet. Ik bestrafte hunne bloodhertigheid, zeggende, onder anderen, dat de *Franken*, als ze geweer by zich hadden, zich noyt lieten verschrikken; en tegen den Janitzer, dat hy, die my tot aan *Rozette* moest beveyligen, waar voor ik te *Alexandrien* drie Ryksdaalders had moeten geven, beter van Wapenen, en inzonderheid van moed, voorzien behoorde te wezen, dat het een schande voor een Dienaar, en Soldaat, van de Keyzer was, die het ontzag allerwegen met zich voerden, zich, omtrent de bloote ontmoeting van eenige Arabiers, zo lafhertig te toonen &c. Zulke helden bewyzen zich de Janitzers dikwils, in dusdanige gelegentheden, wanneer men zoude hoopen by haar hulpe te zullen vinden; als 'er, tegens overlast van Roovers, of geweld-dryvende Turken, yts te doen zoude zyn: hoewel men niet kan ontkennen, dat 'er ook onder gevonden worden, die moeds genoeg hebben, om ymand onder d'oogen te zien; gelyk ze dan haar ook in 't Veld gewoon zyn, als wakkere luyden, te draagen.

Als wy dan de gemelde Arabiers een goed stuk weegs van ons afzagen, stegen wy weder op d'Ezels, vervolgden onze weg, en kwamen, omtrent de middag, tot *Rozette*.

Hier vervoege ik my nogmaal ten Huyze van den Heer *Vice Consul*, van meening des anderen daags na *Damiaten* te vertrekken; vermits ik onderrecht was, dat van *Rozette* zo wel Barken na *Damiaten*, als van *Kairo*, gingen; maar ik bevond het onwaar, en, zynde het hier te Lande al te onveylig te reyzen, voornamentlyk zonder gezelschap, zag ik my genoodzaakt, weder na *Kairo* te keeren. Dit geschiedde den volgenden morgen, met een goede wind, die ons bybleef, en een braaf eind heen deed vorderen. Des nachts geraakten wy weder op de gewoonlyke droogtens, daar wy op bleeven zitten, tot 's anderendaags morgens ten acht uren, wanneer wy, met dezelve wind, weder voort gingen: en aldus kwamen wy den vierden dag, een uur voor Zonnen ondergang, weder te *Boulak*. Hier bragt ik myn goed in de *Dougana*, of de Tol; en hebbende, met groote moeyte, ter oorzaak dat het zo laat was, een Ezel gekreegen, reed ik, op een volle galop, na *Kairo*; zulks dat den Ezel-dryver, aan wien ik dubbeld loon had beloofd, genoeg te doen had, met het beest te volgen. Deze spoed was ten deele een uitwerking van de vrees voor de Roovers, welke de wegen, by avond en ontyden, geweldig onveylig maaken, en ten deele, van dat ik my niet zeer wel bevoelde, hebbende den gantschen dag geen brood geproeft; weshalven ik dien nacht geruust wenschte te slaapen, en te nuttigen 't geen my dienstig mocht wezen, also ik des morgens, gelyk hier boven gezeyd is, na *Damiaten* meende te vertrekken. Ik kwam dan, met den donkeren avond, weder ten Huyze van den Heer *Consul*, geheel onverwacht, wien ik, na wel verwelkomd te zyn, myn wedervaaren verhaalde. En, na wel onthaald te zyn, op 't avondmaal, begaf ik my te rust, met hoop van, daar door verkwikt zynde, 's anderen daags myne reize te zullen kunnen vervolgen: gelyk my dan ook gelukte.

Weder-
komt te
Kairo

XLV. HOOFDSTUK.

Tweede vertrek van Kairo. Komst te Damiaten En vertrek van daar na Jaffa. Onkunde van het Egyptische Zee-volk. Komst te Jaffa, en byzonderheden van deze plaats. Gewoonte omtrent de Pelgrims, die te Jaffa koomen, om na Jeruzalem op te trekken. Andere byzonderheden van Jaffa, enz.

Twee-
de vertrek
van Kairo.

Na dat ik dan des anderen daags morgens, ten tweeden maale, affcheyd van den Heer *Consul* genomen had, trad ik, den veertienden dag van de Maand July, wederom te Scheep, om my na *Damiaten* te begeeven. Op deze reys leed ik veel ongemak, door de groote hitte, vermits wy, gedurende eenige dagen, weinig wind gevoelden. Den 16^{den}. kwamen wy te *Simmenout*, 't geen ter halver weg werd gerekend, en na den middag tot aan *Mansoura*, heel vermakelyk gelegen, aan de Oost-zyde van den *Nyl*. Deze Stad strekt zich in de lengte, heeft negen oftien *Toorens*, en reedelyke fraaye *Huyzen*, bezet met geboomte.

Komst te
Damiaten,
en vertrek
van daar
na Jaffa.

Van hier kwamen wy den 17^{den}. des morgens ten acht uren, te *Damiaten*: wanneer ik aanstonds ging vernemen na gelegentheid, om my na *Jaffa* te kunnen vervoegen. Ik vond ook dezelve, en maakte verding met den Kapitein, wegens de vrugt; voorziende my wyders van alle noodige voorraad, om des anderen daags morgens ten zeven uren te vertrekken: dit geschiedde met een Barkje, waar mede ik my de Rivier af, tot aan het Dorp van de *Bogas*, liet brengen. Hier trad ik over, in een vaartuyg, zynde een *Smibekkien*: doch wy konden dien dag, ter oorzaak van de al te heevige wind, niet uit komen. Den 19^{den} des morgens, na dat de *Tolle-naars* alles bezichtigd, en ten naauften doorzocht, en wy onze meeste goederen in een kleyn der vaartuig gedaan, hadden, om te beeter over de *Bogas*, of droogtens, te kunnen geraaken, begonden wy ten tien

uren voortgang te maaken, stootende ondertusschen verscheide reyzzen aan de grond: en, eer wy, buyten leggende, onzelading weder in hadden, bestaande meestendeel in Ryft, wierd het twee uren na den middag. Thans lichteden wy het Anker, met een gewenste wind, waar door wy in korten tyd het Land, vermits het zeer laag is, uit het gezicht verloor. 's Nachts kreegen wy een weinig stilte, die ons tot des anderen daags 's middags bybleef, wanneer de wind weder begon te wakkeren, 't geen hand over hand toeneemende, riepen onze Matroozen, voor Zonnen ondergang, dat ze het Land van *Jaffa* zagen. Ondertusschen hadden wy al dien tyd geen Land gezien, waar over ik my zeer verwonderde, also ik onderrecht was, dat men gestadig, zonder enig gevaar, langs het zelve heen zeyld: maar, gewisselyk zal de laage gelegenheid hier d'oorzaak van geweest zyn. In den avond stond zaagen wy vuur branden; 't geen de Schip-luiden meenende tot *Jaffa* te zyn, zetteden zy 't daar recht op aan, en lieten 'er des nachts het Anker voor vallen: maar, zo haast als men den volgenden morgen de voorwerpen kon onderscheyden, bevond men voor een andere plaats te zyn; zynde, door d'onkunde van deze elendige Zee-
lieden, *Jaffa* een groot stuk weegs
voor by gezeyld. Voor Zonnen
opgang wierd de koers dan weder
te rug gezet; doch, vermits wy nu
meestendeel in de wind hadden,
was het om zyn geduld te verliezen, also men 's daags te vooren al tot
Jaffa had kunnen zyn. Maar op
deze

deze wys vaart men gemeenlyk, als men, hier omtrent, genoodzaakt is, zich te water ergens heen te begeeven. Eyndelyk, tegen den middag, zynde den 21^{den}. van de Maand July, wierd het Anker voor de genoemde plaats, wel eer onder den naam van *Joppe* bekend, geworpen.

Komst te Jaffa.

Ik trad aanstonds te Land, en, zynde myn goed door die van den Tol bezichtigd, vervoegde ik my, volgens de gewoonte aldaar, na het Huys van de *Paters*, daar men door den Huys-bewaarder werd gediend.

Twee dagen voor myn komst, waren vyf derzelve na *Jeruzalem* opgetrokken, zulks dat ik 'er niemand vond, als den gemelden Huys-bewaarder.

Zo als wy het Anker in de grond hadden geworpen, leggende voor *Jaffa*, teekende ik deze plaats, uit de Bark, gelykze zich van de Zee-kant opdoed, en op N°. 107. gezien kan worden. Mitsgaders ook noch een gezicht te Land, van de linker zyde aankomende, strekkende zich langs den Oever, en verbeeld onder N°. 108.

Deze plaats, wel eer een tamelyke Stad, is tegenwoordig van gantsch geen belang, en 'er niets in zyn geheel meer van overig. Zy legd aan de Zeekant, tegen het ge-

bergte aan, en vertoond zich in een zeer soberen staat. Een stuk wegs in het water, ziet men nog veele groote brokken van Oude gebouwen uitsteeken, die zich in het rond strekken,

en als een Haven voor de kleyne vaartuygen dienen , aangewezen met de Letter A. Ter flinker zyde, ten deele in Zee, staat nog een gedeelte van een ouden zwaaren Toorn, geteekend met B. en , boven op het gebergte, een groot onderwetsch Kasteel, te zien onder de Letter C. Het Huys, daar men gelogeed is, staat aan de Zeekant, en werd alhier aangewezen met de Letter D. Aan de Land zyde ontmoet men ook noch verscheyde Ruinen.

Gewoon-
te omtrent
de Pel-
grims, die
te Jaffa ko-
men, om
na Jeruza-
lem op te
trekken.

Zo haast als hier ymand is aangekomen, doet men het tot *Rama*, aan de *Paters*, weeten, van waar men dan, eer men vermag op te trekken, ordre van *Jeruzalem* moet afwachten; ten welken eynde de *Paters* van de laastgenoemde plaats, dit Huys hier uitdrukkelijk houden. Den volgenden morgen wierd'er dan, na gewoonte, ymand na *Rama* gezonden, om kenniste geven, dat'er een *Pelgrim* (aldus wordenze hier altemaal genoemd) aangekomen was, en verwachtte afgehaald te worden. Maar, dewyl den *Aga*, die het gebied hier voerde, na *Gaza* was vertrokken, vond ik my genoodzaakt zyne wederkomst af te wagten; 't geen myne reys echter maar een dag of twee vertraagde. Want den 24ten kwam men my aanzeggen, dat hy te rug was gekomen, en dat ik kon optrekken, mits betaalende de gewoonlyke somme van het hoofdgeld, bestaande in veertien Ryksdaalders, alhier tot een Tol gesteld, voor yder vreemdeling die'er aankomt, om na *Jeruzalem* te gaan. Want *Jaffa* is ten dien opzichte de naaste Zee-plaats, en werd derhalven voor de Haven van het Heilige Land gehouden. Der gelyke somme moet men ook betalen, als men weder van *Jeruzalem* vertrekt, en van deze penningen trekken de *Drogemans*, of *Tolken*, der *Paters*, de helft, waar voor zy gehouden zyn u van een

paard te verzorgen, en te *Jeruzalem* te geleyden, en, in de wedertocht, van *Jeruzalem* herwaards.

Voor dezen, of nog voor weinige Jaaren, moesten de *Drogemans* van het Klooster, eer men na de gemelde Stad optrok, de *Pelgrims* drie dagen spyzigen; doch, vermits zy tegenwoordig gemeenlyk by de Koop-lieden, of by de *Paters*, huys-vesting konnen nemen, is dit gebruik allengskens achter gebleven: zulks dat zy het geld nu alleen maar genieten, voor het opbrengen na *Jeruzalem*. Maar, alvorens van dezen optocht te spreken, moet ik noch yts van *Jaffa*, of *Joppe*, zeggen.

Het Huys, 't geen de *Paters* alhier hebben, zegd men geweest te zyn dat van *Simon den Leder-beyder*, of immers ter zelve plaatze te staan. Want, volgens 't geen men in de Handelingen der Apostolen leeft, stond het Huys van dezen *Simon* by de Zee. Hier lag *Petrus* 't huys, wanneer hy *Tabitha* van den dooden verwekte, Act. 9. en het laken vol Dieren van den Hemel zag daalen, Act. 10. mitsgaders, door de mannen van den Hoofdman *Cornelius*, verzogt wierd te *Cesarea*, omtrent zestien uren van *Joppe* gelegen, te komen, ten eynde *woorden der Zaligheid van hem te hooren*, Act. 10. Hier ging ook de Propheet *Jonas*, (indien anders *Joppe* de plaats is, die Jon. 1. *Japho* werd geheeten, gelyk'er niet aan getwyfeld werd) 't Scheep, om Gods aanschyn 't ontvlieden, wanneer hem bevolen was, den *Ninivites* boete te gaan prediken. Deze plaats is ook vermaard, in de Fabel Historie, ter oorzaak dat'er *Andromeda*, aan een Rots gekluysterd, voor het Zee-monster ten proey gestaan zoude hebben, daar ze door *Perseus*, verliefd op haare schoonheid, van verlost wierd.

Andere
byzonder-
heden van
Jaffa.

XLVI. HOOFDSTUK.

Vertrek van Jaffa na Rama. Tegenwoordige staat van Rama. Meenigte van Springhaanen, die uit de Woestyn, over de Jordaan, komen overwaayen. Ongemeene sterkte, en wreedheid, van Omar Bassa, Landvoogd van Gaza. Tocht van een Engelsche Vrouw na het Heilige Land. Geschiedenis van een Christene Vrouw, die, buyten haar weten, met een Turk getrouwd was. Rouwklachten der Vrouwen by de Graven haarer nabestaanden. Tegenwoordige gestalte van Lydda.

Vertek
van Jaffa
na Rama.

Hebbende verlos van den *Aga* gekregen, om na *Jerusalem* te mogen optrekken, steegen wy op den gemelden 24. July, 's namiddags ten twee uren, te Paard, ten eynde ons na *Rama*, vier uren van *Jaffa* gelegen, te begeven, alwaar wy ten vyf uren aankwamen, zynde onder tusschen door verscheide Dorpen, en eengestadig vlak Land, gereden. Straks vervoegde ik my ten huize van een Hollandsch Koopman, die aldaar woonachtig was, *Henrico Lub* geheeten, van wien ik verstond dat de Pest zeer sterk tot *Jerusalem* heerschte, om welke reden ik de aanbieding, die hy my beleefde-lyk, van zyn huys en tafel, deed, blyhertig aannam, gelyk zich ook noch, om eenige oorzaak, daar op hield myn gewezen Reis-gezel, *Rogier van Kleef*. Hier ter plaatze waren mede veele van de gemelde ziekte gestorven, en de huizen weinige dagen voor myn komst, eerst geopend.

Tegen-
woordige
staat van
Rama.

Rama, mede wel eer een Stad, is tegenwoordig maar een open plaats, staande onder den *Bassa* van *Gaza*, doch echter tamelyk groot, en van buyten niet onvermaakelyk, gelyk uit de nevenstaande afbeelding, onder N°. 109. gezien kan werden. Even buyten, ter plaats daar zich een gedeelte der Oude Stad heeft gestrekt, vertoond zich nog een groote vierkantige Toorn, van gedaante als een Klok-toorn, die men zegd in voorige tyden noch eens zo hoog geweest te zyn, en gesticht, ter gedachtenis van de veertig

Martelaars, welke in *Armenien* ter Dood zouden zyn gebracht. In de afbeelding vertoond zich dezelve, als de tweede Toorn tegen over des Leezers rechter hand, gehecht aan des zelfs Kerk, welkers dak boven met een ronde bocht, half-maans wyze, zyn verwelfzel van buiten vertoond. Aan dezen Toorn zyn noch eenige overblyfzelen, welke van een Klooster schynen te zyn.

Behalven deze afteekening van *Rama*, teekende ik van buyten ook noch een kleyn gezicht, zodanig als zich een gedeelte van de plaats aldaar voor doet; alwaar, in den hoek der plaat, tegen over des Leezers rechter hand, de voornoemde Toorn, en des zelfs maakzel, duidelyker kan gezien werden. Dit gezicht is aangewezen onder N°. 110. en vertoond zich aldaar in 't verschiet het gebergte van *Jerusalem*.

Hier omheen ontmoet men noch veele Putten, die men zegd gediend te hebben, om'er het Koorn, en Haver, in te bewaaren. In eene heel diepe lieten wy verscheide stee- nen vallen, welke, beneden geko- men, een vreemd en hol geluyd op- waards stuurden.

Weinig buyten *Rama* zag ik noch een zeer fraaye *Cisterne*, of Water- bak, heel aardig met boogen, na twee zyden loopende, gemaakt, welke zeekerlyk de Stad van water verzorgd zal hebben, gelyk'er mede in *Italien*, op diergelyke wyze, noch te vinden zyn. Daar stond noch eenig water in, toen ik dezelve afteekende. Zy vertoond zich op N°. 111.

De

De Latynſche *Paters* hebben binnen *Rama* een Convent, of Klooster, waar in zich gemeenlyk een *Pater President*, benevens twee andere Geestelyken, onthouden. Hier werden de *Pelgrims* in gehuis-vest, ter tyd toe dat ze na *Jerusalem* optrekken. Dit Convent, daar een fraay Kerkje in is, zegd men gesticht te zyn, op dezelve plaats, daar wel eer het Huys van *Nicodemus* gestaan heeft. 't Huys van den Heer *Lub* was met het zelve, in eenen omvang van muur-werk, besloten. Behalven dezen Heer, woonde 'er noch drie, of vier, Fransche Kooplieden. De handel die 'er gedreven word, bestond in oly, zeep, katoenen, en katoene gaarens. De Inwoonders maaken, na gissing, een getal van omtrent drie duyzend zielen, zo Christenen, als Turken. Alle de Karavanen, welke van *Kairo* na *Damascus*, *Aleppo*, *Constantinopolen* &c. gaan, moeten hier langs heen trekken, gelyk 'er zich eene nederfloeg, terwyl ik bezig was met de plaats af te teekenen.

Menigte van Springhaanen, die uit de Woestyn, over de Jordaan, komen overwaayen &c.

Eenige weken na myne komst te *Rama*, te weten den 9. October, kreeg men hier een Zuyd-Ooste wind, die, komende uit de Woestyn, van over de *Jordaan*, zeer groote hitte veroorzaakte, en ettelyke dagen bleef duuren: mogelyk dat men aan deze winden moet toeschryven, het nedervallen van de Springhaanen, welke hier, by zommige jaaren, in zulk een vervaarlyke menigte komen overwaayen, dat ze gantsche Landeryen bedekken, zulks dat men de grond natwlyks kan bekennen. De grootte van dit schadelyk gedier te is omtrent, als by ons die der Hippel-koorns, of staapels. My wierd verhaald, dat ze eens, in den tyd van twee uren, alle de groente rondom *Rama*, en zelfs, in den Tuyn van het huys, daar ik gelogierd was, de steelen der Artichokken onder de aarde, hadden weg gegeten. Waar uit men kan afmeten, wat schade zy kunnen doen; gelyk breder gezegd zal worden, ter plaats daar ik zulks met eygene oogen heb gezien. Het meeste

gevogelte zoekt dezelve te vernielen, zo om 'er zich mede te voeden, als, in dien men 'er wat meer als Vogelen verstand aan wil toeschryven, de gemelde schade voor te komen. Zelfs hebben ze ook de Oyevaarders tot vyanden. Als de Zon begint onder te gaan, vallen ze al te maal neder, hebbende als dangeen kracht om te vliegen, en blyven aldus op de grond, tot dat hy weder te voorschyn komt. In de broeytyd maaken ze een kuil, ter diepte van een halve el, in de aarde, daar ze hunne Eyeren in leggen, welke omtrent zo groot als Muyze keutels, en, in een langwerpig bondeltje, aan malkanderen vast zyn, ten getale van tusschen de zeventig en negentig. Uit deze Eyeren komen, na vyftig of zestig dagen, de jonge Springhaanen voort, en in zulk een menigte, dat men 'er af schrikt, thans zyn ze 't eenemaal zwart, doch veranderen in eenen dag, schynende de groente, daar ze straks op aanvallen, hen dezelve koleur mede te deelen: doch ze zyn wel veertien dagen, of drie weken, oud, eer ze zich van hunne vleugels kunnen bedienen.

Terwyl ik my te *Rama* ophield, kwam aldaar eenen *Omar Bassa*, die den Heer *Lub* verscheyde maalen d'eer deed, van ten zynen huize de maaltyd te komen bywoonen; hy was *Bassa* van *Gaza*, *Rama*, en het geheele *Philistynsche Land*, wyders een Man van zulk een byzondere sterkte, dat hy een Lans, of Piek, van honderd en twintig Pond zwaar, te Paard zittende, met zodanigen lichtheid wist te bestieren, als of ze maar van een gewoone zwaarte was geweest. Deze lans wierd hem, door twee Perzoonen, te voet, nagedragen. Zyn meeste vermaak bestond in de Jacht, daar hy een groot lief hebber van was, en de rechte bekwaamheid toe had; want de wilde zwynen, en andere diergelyke beesten, doodde hy gemeenlyk met de eerste ontmoeting, en zelden kwamen ze hem een tweede werp, of steek, te kosten. Hy stuurde eens, tot een vereering, aan den Heer *Lub*, het

Onge-
meene
sterkte en
wreed-
heid van
Omar
Bassa.

het hoofd, en een gedeelte des lichaams, van een wild zwyn, met zyn eygen hand gedood, en zo verbaarlyk groot, dat ik nooit dergelyk heb gezien. Ik hielp het, op zyn gezondheid, eten, en vond het uitsteekend goed. Verscheydene reizen heb ik hem ook ter Jacht zien gaan, op de *Chakallen*, of wilde Honden, die zich hier in meenigte onthouden. 'k Heb op Folio 57. van deze Dieren gesproken, en zal'er derhalven hier geen breeder gewag af maaken: deze Jacht geschied met een Luypaart, die'er van jongs aan op afgeregt is; de Jager heeft hem voor zich op het Paard, en ryd zo met hem heen, tot dat ze omtrent eenige *Chakal* komen, wanneer de Luypaart afspringd, en heel behendig langs de grond voortkruypt, ter tyd toe dat hy meend het beest te kunnen bereyken; thans doet hy, met groote snelheid, eenige sprongen, doch nooit meer als drie, yder van zeffien of achttien voeten wyd; deze moeten hem de *Chakal* leveren, anders verlaat hy hem, en doet'er gantsch geen moeyte meer toe, toonende zich geheel mistroostig, ja de Meester diend hem, met zoete woorden, weder tot zich te lokken, beklagende kwanfuys zyn ongeval, en gevende hem moed, dat het in 't toekomende beter zal gelukken.

Maar noch grooter was de wreveligheid van den gemelden *Omar Bassa*, als zyne krachten, en door deze liet hy zich by wylen aandryven tot dingen, daar al de wereld een gruwel van toonde. Op een tyd ter Jacht zyde, had een zyner Pagien het ongeluk van yts te doen, 't geene hem mishagde, en hoewel het van weinig belang was, en dat hy deze Jongeling, ter oorzaak zyner schoonheid, en braave gestalte, een uitsteekende genegentheid toedroeg, mogelyk wel wat verder als behoorde, zynde de liefde tot de Jongens onder de Turken zeer gemeen, liet hy zich, door zyne oplopendheid, zo ver vervoeren, dat hy hem de Lans, die hy in de hand had, door het Lighaam heen dreef, zulks dat hy dood ter aarde viel.

Maar, zie hier een ander voorbeeld, in koelen bloede. Terwyl hy *Bassa* van *Gaza* was, trok hy nu en dan op tegen d'*Arabiers*, welke toenmaals onder zich oneenig waren, en derhalven, by verscheidene gelegentheden, door hem geslagen wierden. In eene der zelyer slagen, had hy een Arabisch Prins gevangen gekregen, die hy eenige dagen daar na (ik weet niet of'er eenige andere oorzaak toe was, als zyne aangeboorene wreedheid) terwyl hy, in koelen bloede, een pyp tabak zat te rooken, levendig het vel deed aftrekken, in het by zyn van een Zoontje van den gemelden *Prins*, omtrent elf Jaaren oud, 't geen deerlyk staande te schreyen, door den Vader, met een onverzaagd gelaat, geboden werd te zwygen, of dat hy hem anders niet voor zyn Zoon zoude erkennen; maar dat hy, tot manlyke jaaren gekomen, gedenken zou, op hoedanig een wys zyn Vader door de Turken was gehandeld. Doch d'*Arabiers*, en alle de geenen die zynen wreveligen aard hadden te duchten, wierden wel haast van hem verlost; want weinige maanden na myn vertrek van *Rama*, en toen hy noch nauwlyks een Jaar *Bassa* van *Gaza* was geweest, kwam hy, zynde, met omtrent twee duyzend Man, weder tegen dezelve opgetoogen, en alleen voor-uit gestooten, onverhoeds in de voortroepen te vallen, van welke eenige, op hem aanleggende, hem levenloos van zyn Paard ter aarde deden storten. Hy was een Georgiaansche Slaaf, en in het Hof van den Grooten Heer, *Sultan Achmet*, opgebracht, door wien; by ongeluk, met een werpspies, het eene oog uitgesmeten zynde, werd hy, tot vergelding, weinig tyds daar na, tot *Sangiak*, of een der vier-en-twintig Prinslen van *Groot Kairo*, verheven, en naderhand tot *Bassa* van *Gaza* aangesteld.

't Is niet vreemd, dat de reys na *Jerusalem* door Mans-perzoonen ondernomen word; maar dat zich de Vrouwen hier ook toe laten aangedryven, moet voor yts ongemeens

Tocht
van een
Engelsche
Mevrouw
na het Hei-
lige Land.

aangemerkt werden; ondertuffchen gefchied het, en men heeft'er nu en dan voorbeelden van gezien.

Niet lang voor myn komt tot *Rama*, had zich een Engelsche Juffrouw, redelyk bejaard, aldaar vervoegd, hebbende een knecht by haar. Deze, na dat zy de reys na *Jerusalem* gedaan, en aldaar haare Godvruchtigheid gepleegd had, vertrok weder na *Vrankryk*, alwaar zy zich, wegens eenige onlusten uit *Engeland* geweeken, metter woon had nedergezet.

Vreemde
gefchiede-
nis van
een
Christene
Vrouw,
die, buyten
haar we-
ten, met
een Turk
getrouwd
was.

Doch vry vreemder, en daar men by na geen exempel van zal vinden, was, 't geen my alhier van oog-ge-
tuygen verhaald wierd, wegens een
zeekeren Turk, *Mustapha* geheeten,
die zich in den Jaare 1680. met
een Nederlandsche Juffer, daar hy
mede getrouwd was, te *Rama* be-
vond; omtrent een Jaar te vooren,
eer ik aldaar aan kwam. Dezen
Mustapha, onder schyn Chri-
sten, en uit *Spanjen* geboortig te
wezen, (alwaar hy, zynde op de
Zee genomen, eenige Jaaren in
flaverny had doorgebracht, en by
die gelegenheid, gelyk hy vernufts
genoeg had, zo natuurlyk de taal
geleerd, dat men hem voor een ge-
booren Spanjaard gehouden zoude
hebben) had zich in Nederland, in
den dienst des Konings van *Spanjen*
begeven, en het, door zyn goed
gedrag, en betoonde dapperheid, by
verscheydene voorvallen, zo ver we-
ten te brengen, dat hy tot Lieutenant,
van een Compagnie voet-knegten
wierd verheven. Dus moediger ge-
worden, begind hy het oog op de
Dochter van zyn Collonel te slaan,
en, zynde de Vader, geduurende
deze minnelyke gemeenschap, ko-
men te sterven, en de Juffer der-
halven mogelyk niet in staat, om
een veel voordeeliger Huwelyk te
verhoopen, wierd de Partye tusschen
deze twee geflooten, en de Trouw
tot Antwerpen, met alle de plegtig-
heden van de Roomfche Kerk, vol-
trokken. De eerste weeken verlie-
pen met de hevigste liefkozingen,
waar na *Mustapha* zyne gemalin voor-
floeg, een tocht na *Spanjen* met hem

te doen, onder voorwending van
zyn vrienden te gaan bezoeken, en
met eenen te trachten tot een hooger
staat te geraaken, waar toe hy zeyde
gelegenheid te hebben, als gesproo-
ten zynde uit het huys van *Don*
de Valafer. En, om hier te meerder
schyn aan te geven, dewyl zyn
Vrouw hem als slegt Soldaat had
gekend, gaf hy voor, om zekere
redenen, buyten ymands weeten, uit
Spanjen vertrokken te zyn. 't Be-
fluyt wierd dan genomen, en van
Rotterdam na *Engeland* overgestee-
ken. Hier begaven zy zich op een
Engelsch Schip, 't geen na *Spanjen*
ftond te vaaren. Omtrent de Spaan-
fche kust gekomen, ontmoeten ze,
by geval, zes of zeven Algiersche
Schepen, welke hen, als goede
vrienden, aandeeden, dewyl d'En-
gelsche toenmaals met die van *Algiers*
in vrede waaren.

Mustapha feilde niet, zich van
deze gewenschte gelegenheid te be-
dienen: want hy had de reys niet
aangevangen, als met de hoop van
den eenen of den anderen zyner
natie te zullen aantreffen; hy roept
dan, uit het Engelsch Schip, in de
Arabische taal, en maakt zich be-
kend voor den geen die hy was.
Straks wierd'er een Sloep, van een
der Algiersche Schepen, afgefon-
den, die *Mustapha*, en zyn Vrouw,
kwamen opeyffchen. d'Engelsche
Kapiteyn ftond verzet, niet weten-
de wat hy hier uit zoude besluyten,
en, ziende dat de gewaande Span-
jaard zich genegen toonde, om op
het Turksche Schip over te gaan,
dorft hy het hem niet weigeren, maar,
noch verbaasder was de Juffer, als
welke de zaak wat nader raakte; zy
viel haaren bedgenoot, met schreyen-
de oogen, om den hals, en vraag-
de hem na de reden? Doch *Mustapha*,
willende zich noch niet 't eenemaal
bloot geven, voerde haar, met een
onbekommerd wezen, te gemoet,
dat 'er gantsch geen zwarigheid in
ftak, dat zy hem maar had te volgen,
en dat hy haar naderhand wel ope-
ning van zaaken zoude doen.

Aldus dan geraakten zy, met
hunne byhebbende goederen, in het
Schip

Schip van een der Algiersche bevelhebbers, met wien, terwyl *Mustapha*, in 't Arabisch, zeer gemeenzaam stond te praten, na dat zy malkanderen omhelsd, en de uiterste teekenen van vriendschap bekoord hadden, komt 'er een Hollandsche Jongen, die den Turk voor Kajuyt-wachter diende, by de Juffer, spreekt haar (alzo hy haar by geval de Brabantsche taal tegen haaren Man had hooren gebruiken) aan, en vraagd of ze met dien Turk getrouwd was, voegende met eenen daar by, dat hy zulks verstaan had uit het Scheeps volk, daar *Mustapha*, eer deze overscheping was geschied, aan had geroepen. De Juffer hoorende, dat haar Man een Turk, en van *Algiers* geboortig was, begint hier op zeer bitterlyk te weenen: doch, willende echter meerder zekerheid, als het zeggen van deze Jongen, hebben, (gelyk men in zodanige zaaken, die men geerne anders zag, noch altyd een zekere twyffelmoedigheid heeft, verzeld met een kleyn straaltje van hoop) vraagd zy haaren Man, of het waar was, 't geen zy van den Kajuyt-wachter had gehoord? verhaalende hem met eenen, de redenen, die 'er tusschen hen, ten zynen opzichte, waaren voorgevallen. *Mustapha*, oordeelende dat hy nu geen veynsingen meer behoefde te gebruiken, zeide ja, dat hy in der daad een Mahometaan was, en altyd was geweest, doch dat zy zich daar over niet moest bedroeven, dewyl hy haar, zo lang als hy leefde, dezelve genegenheid, als tot noch toe, zoude betoonen &c.

Nooit trefte de droefheid ymand dieper in 't hert: zo haast als zy, uit den eygen mond van haaren Man, had verstaan, dat hy zich alleenlyk een Christen had geveynsd, en haar onder dien schyn bedroogen, meende zy zinneloos te werden. *Mustapha*, die haar waarlyk genegenheid toedroeg, wendde alle middelen aan, om haar te troosten, en beloofde haar ook zelfs, hoewel hy in de Mahometaansche Gods-dienst was opgevoed, en nooit tot eenige

andere zoude overtreden, dat hy haar echter nimmermeer, omtrent haare gevoelens, zoude lastig vallen. Eyndelyk ziende dat 'er geen ander hulpmiddel toe was, als geduld te neemen, trachtte zy haar gemoed gerust te stellen, doch, gelyk de groote droefheden zo schielyk niet te verzetten zyn, bersteden haar telkens, als zy *Mustapha* aanzag, de traanen uit de oogen.

Ondertusschen naderden zy vast aan *Algiers*, daar zich *Mustapha*, zo haast als hy voet aan Land had gezet, met een vroolyk gelaat, aan zyne Maagen, die 'er in een tamelyk getal waaren, bekend ging maaken; leydende zyne Christene Vrouw by de hand. Hy wierd zeer minnelyk ontfangen, gelyk ook zyne bedroefde gemalin, omtrent dewelke zy alle middelen in 't werk stelden, om haar tot het Mahometaansche geloof te brengen, zelfs ook eyndelyk zodanige, die met vry wat geweld vermengd waaren. Ondertusschen bleef de Juffer even volstandig, en bragt, met bidden en smeeken, zo veel by haar Man te weeg, dat *Mustapha*, bewogen door haare traanen, het besluit nam, van elders met haar heen te trekken, gelyk ook, binnen weinige dagen, geschiedde, werdende voor eerst de reys na *Tripoli di Barbaria* genomen: hier viel zy in 't Kinderbedde van een Zoon, d'eerste vrucht van haar rampspoedig Huwelyk. Vervolgens, zynde de kraam zo tamelyker wyze uitgehouden, begaven zy zich na *Kairo*, alwaar *Mustapha*, verzeld door zyne Vrouw, zich aanstonds ging richten aan den *Consul* van de Fransche Natie, verzoekende onderhoud, om te kunnen bestaan. Den *Consul*, hebbende uit de mond van de Juffer gehoord, hoe het met hen geschapen stond, bracht, ten inzichte van haar, zo veel te weeg, dat *Mustapha* tot Janitzer van de militie wierd ingeschreeven, en, gelyk de *Consuls* altyd dusdanige lieden hebben, ten zynen dienste gesteld. Doch die van de militie, vernemende dat hy een Christene ten wyve had genomen, en die zig nog dagelyks in de Room-

fche vergaderingen aldaar liet vinden, wierd hy met gantsch geen goede oogen aangezien: te meer dewyl zy hier uit genoegzaam konden bezeffen, dat hy niet dwang genoeg gebruykte, om haar het Mahometaansche geloof te doen aanneemen. Kort om, de andere *Janitzers* maakten het hem zo bang, dat hy zyne dienst liet vaaren, en, op den raad van eenige goede vrienden, met zyne Huysvrouw, en twee kinderen, welke hy by dezelve geteeld had, na *Jerusalem* trok, dit geschiedde in den Jaare 1680.

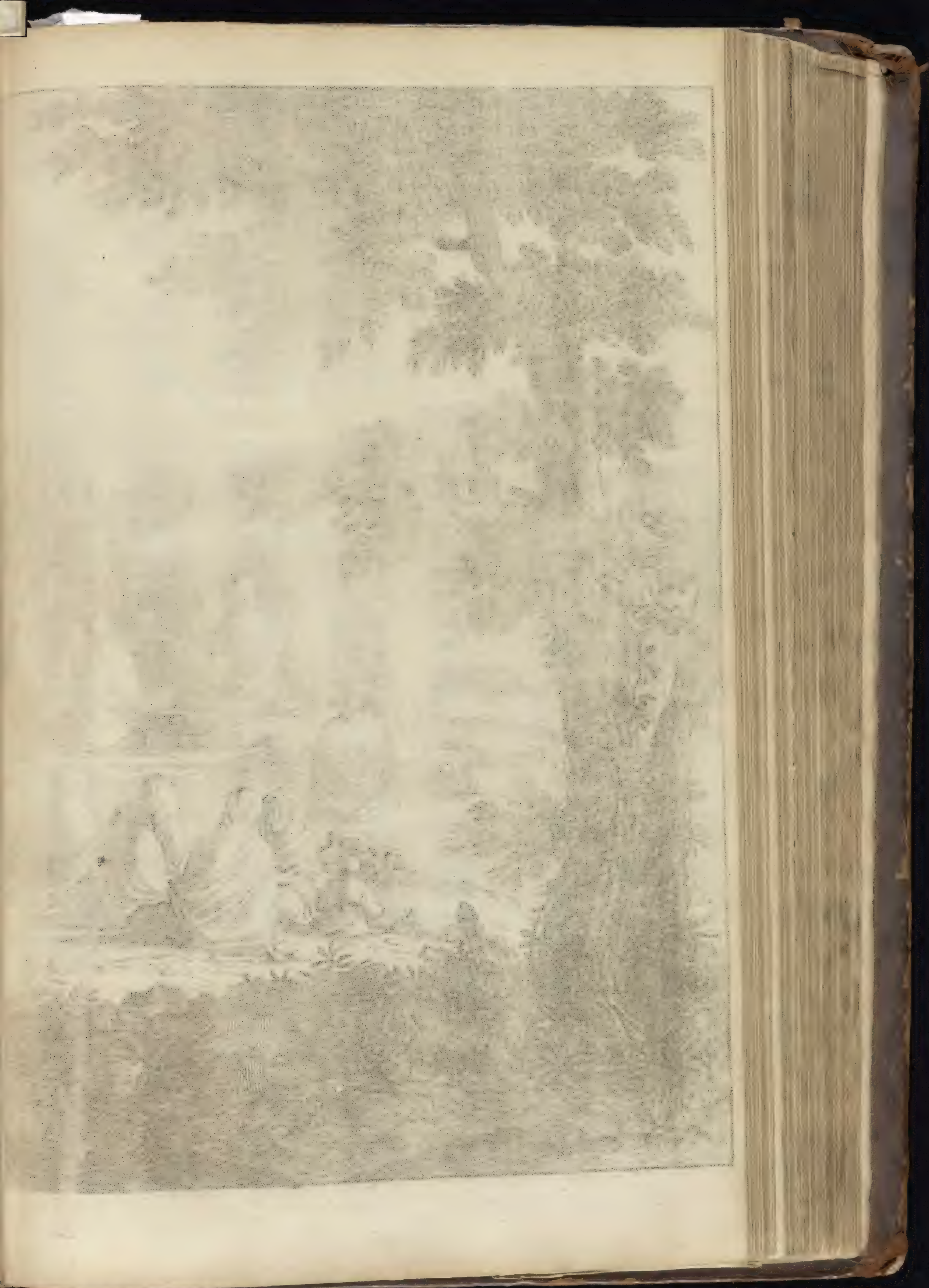
Hier wierd hy, door de Latynsche *Paters*, ten inzichte van dat zyn Vrouw gestadig een even yverige belydenis van de Christelyke Godsdienst deed, wat wederwaardigheden haar ook mogten overkomen, ruym acht maanden onderhouden. Hebbende ondertusschen zyn oudste Zoontje, 't geen even ter dier tyd omtrent drie Jaaren bereykte, na *Hebron* gebragt, en, onder de Naam van *Hamet*, volgens de Turksche Wet, laten besnyden; maar de Moeder was ook, van haare kant, ten dien opzichte, voorzichtig genoeg geweest, en had haare twee kinderen, zo haast als zy 'er gelegenheid toe had konnen bekomen, heymelyk doen Doopen. Dezelve redenen ondertusschen, die *Mustapha* van *Kairo* hadden doen vertrekken, noodzaakten hem ook *Jerusalem* te verlaten. Want, willende zyne geloofsgenooten niet te wille zyn, omtrent het dwingen van zyn Vrouw, tot het omhelsen van den Mahometaanschen Godsdienst, achtte hy zich niet genoegzaam in veyligheid. Hy begaf zich dan na *St. Jan d' Akri*, en zo verders na *Sidon*, tegenwoordig *Seide* genaamd, daar hy de Fransche Kooplieden aansprak, ten eynde eenige bystand van hen te genieten. 't Ging hier als elders, dat is te zeggen, dat de Religie, daar zyne gemalin zich zo volstandig aan hield, de herten en beurzen voor hen opende. Na verblyf van een dag of twee, vertrok *Mustapha* weder, met een Bark, na *Beyroud*: doch de wind niet willende dienen, deed hy zich

uitzetten, en besloot te Lande na *Tripoli di Soria* te gaan.

Terwyl ze dit ondernamen, en onderwegen, op een avond, zich in het veld hadden neder gezet, om te rusten, wierd *Mustapha*, des nagts, zo als hy wel vast lag te slaapen, door eenige Maronitische Christenen, daar deze Land-streek meestendeel mede bewoond is (hebbende, men weet niet op wat wyze, verstaan, dat hy met een Christene Vrouw getrouwd was) overvallen, en om 't leven gebragt.

Waar na zy de Vrouw, benevens haare kinderen, met zich in hun gebergte voerden, en by de Prinssen van dien Oort bragten. Hier verbleef zy omtrent een Jaar, wanneer zy gelegenheid kreeg, om met een Venetiaansch Schip, 't geene te *Beyroud* eenige Koopmanschappen kwam innemen, weder na Christenryk te keeren. De Nederlandsche Kooplieden, zo haast als zy zich te *Venetien* aan dezelve had gericht, bezorgden haar van de noodzaakelyke levensmiddelen, en, door middel van dezen, geraakte zy, na zo veel zukkelens en omzwervens, met haare kinderen, weder in haar Vaderland, en geboorte plaats, zynde de Stad *Antwerpen*: daar zy zich, vermoeid door de wereldsche wederwaardigheden, na dat zy in het onderhoud van haare kinderen had voor zien, in een Klooster vertrok. De geene die haar, gedurende haar verblyf te *Jerusalem*, meermaals te *Rama* hadden gesproken, zeiden my, dat ze een heel wel gemaakte Juffer was, en uit wiens zeden men genoegzaam kon bespeuren, dat ze uit een goed geslagt was gesprooten.

Wy hebben, in het negentiende Hoofdstuk, de rouwklagen van de Turksche Vrouwen, omtrent haare verstorvene Mannen, en andere Nabestaanden, beschreven. Die wyze van doen is haar zo eigen niet, of de andere Oosterlingen, zo wel de Maroniten en Kophten, als andere Christenen, hebben mede deze gewoontens aangenomen; en gaan, op zekere dagen, meenigte van Vrouwen, by troepen, na buiten, by

bij de Graven haarer Vrienden, om dezelve te beweenen, of vinden malkanderen aldaar; maakende by dezelve een uitspekende rouwe.

Rouw-
klaagende
Vrouwen
tot Rama.

Terwyl ik tot *Rama* was, zag ik een meenigte van deze Rouwklaagende Vrouwen na buiten gaan, die ik volgde, en, wanneer ik gezien had, waar zy haar zelve by en op de Graven neder plaatsten, en zaaten te weenen, begaf ik my op een hoogte, om dezelve af te tekenen, gelyk dezelve alhier op N°. 112. vertoond werden. Eerst zaaten zy alle aan de Graven en schreiden; aldus een half uur gezeten hebbende, stonden'er eenige op, en sloegen, gelyk dezelve alhier verbeeld werden, een ronde kring, hand aan

hand, malkanderen vast houdende, als of zy wilden een rondendans houden. Straks staaken uit dezelve twee Vrouwen uit, en begaaven zich in 't midden van de kring, maakende, met schreeuwen, en 't wringen, en klappen, en slaan van de handen, zodanig een misbaar, of ze zinneloos waaren, na 't welke zy alle wederom gingen zitten schreyen, tot dat ze al lengskens, de eene voor, en de andere na, vertrokken, en weder na huis keerden, terwyl andere wederom aankwaamen. De klederen, die ze aanhadden, in het heenen gaan, en in 't nederzitten, waaren van haare gemeine dracht, of wit, of van andere koleuren. Maar, wanneer zy opstonden, om den ronden kring met

113

den anderen te slaan, zetteden zy zwarte fleujers op, gelyk in de afbeelding dezelve, om nader te ver-
toonen, zwarter verbeeld zyn.

Terwyl ik my tot *Rama* ophield, ging ik zomtyds buyten wandelen, en alzo kwam ik ook tot *Lydda*, ter zyden af, drie mylen, van *Rama* gelegen. Hier van werd gemeld Act. 9: 32. en schynd aldaar al een bloejende gemeente der Christenen geweest te zyn, wanneer Petrus den lammen, en nu acht Jaaren bedlegerigen, *Aneas*, aldaar boodschap-
te, dat *Jesus Christus* hem gezond maakte. En werd deze Stad, 1 Mac. 11: 34. gesteld, als eene van de drie

Gerigten van Judeën. Maar, tegenwoordig is het maar een klein en slecht Dorpken; doch zeer vermakelyk, in 't geboomte, gelegen. 't Geen ik aldaar alleenig aanmerkens waardig gevonden heb, is het overblyfzel van de Kerk van *S^t. Joris*, 't welk zich byzonder fraay vertoond, gelyk het alhier, op N°. 113. afgebeeld is. De Christenen hebben, onder de ruïnen, noch een klein plaatsje, of holletje, in 't welke zy haare devotie plegen, en in 't welke zy ingaan, door een reet der steenen, recht in de middelgrond van de half ronde koupel.

XLVII. HOOFDSTUK.

Optogt van Rama na Jerusaleem.

Terwyl ik te *Rama* na gelegentheid wachtte, om my na *Jerusaleem* te vervoegen (werwaarts ik drie Engelsche Koopluyden, van *Smirna* gekomen, in September zag trekken; doch die metter haast weder te rug keerden, alzo 'er de Pest noch te sterk heerfchte) wierd my aangezegd, dat ik, als het my beliefte, kon optrekken, alzo het Klooster binnen weinige dagen stond geopend te worden.

Optogt van Rama na Jerusaleem. Ik maakte my dan klaar, en vertrok des nagts, tusschen den 16^{den}. en 17^{den}. October, omtrent twee uren na middernagt, uit *Rama*, verzeld door twee *Paters*, en een *Droge-man*, van het Klooster.

't Is de gewoonte dus in de nagt op weg te slaan, alzo men dan gelegentheid heeft, om by dag van *Jerusaleem* weder te keeren. Eerstelyk togen wy voor by het Dorp *Cobeb*, 't geen wy ter flinkerhand lieten, en ontmoeteden, een stukweps verder, aan de rechter zyde, een ander Dorp, *Bedisda* geheeten, gelegen in een lustige Valley, daar men het oog wyd en zyd kan laten weyden. Omtrent een uur verder, komt men aan het Dorp van den *Goeden Moordenaar*, die met *Christus* wierd gekruyst; de *Christenen*, en *Arabiers* daarte Lande, noemen het *Bon Ladron*. Vervolgens in de laagte komende, ziet men een vervallene Kerk, daar men goed water in heeft. In het begin van het gebergte ontmoet men weder een Dorp, *Benop* geheeten, en wat verder *St. Jeremia*, een kloek gevaarte, daar wy des morgens ten zes uren aankwaamen.

Voor dezen onthielden zig hier de *Paters Franciskaners*. Deze Kerk heeft wel eer drie Kapellen gehad, en is van buyten, zo wel als van binnen, noch in haar gantsche muur-

werk, van zeer groote steenen gebouwd. Men ziet in dezelve zes Pilaaren, en op de muuren noch verscheide stukken van Schilder-werk, mitsgaders drie Altaaren. Onder deze is noch een andere Kerk, van gelyke gedaante als de bovenste.

Thans komt men aan het Dorp, *Karitleb*, alwaar heel goed water is. *Karitleb*.

Drie uren van daar, op den top van een zeer hoogen Berg, ziet men een vervallen Kasteel, *Soud* genaamd, volgens het zeggen van de lieden des Lands, zouden de Machabeen hier hebben gewoond. *Soud*.

Wat verder, op een hoogte, of Heuvel, ter rechter zyde, legd het Dorp *Subie*, aanmerkelyk wegens de meenigvuldigheid der wyngaarden. *Subie*.

Hier ontmoet men ook een vervallen gebouw, 't geen van eenige fraayheid schynd geweest te zyn; en, omtrent vyftig schreeden verder, een brug met vyf boogen: maar de Rivier is droog.

Hier heeft men gestadig kwaade wegen, zynde niet als Bergen, en Steenrotzen.

Vervolgens, na noch omtrent een uur gereeden te hebben, kwaamen wy in een vlakte, daar wy, aan een klare Fonteyn, afsteegen, en den ontbyt hielden.

Hier zag ik, ter zyde, aan de rechterhand, op een Berg, *Souba*, 't geen eerst een Klooster der Grieken is geweest; doch tegenwoordig door de Mooren bewoond word. *Souba*.

Weder te Paard gesteege, ontmoeteden wy, na weinig tyds, *Samuel*, zynde een Kerk, op een hoogen Berg gebouwd. Men zegd dat hier eertyds de *Stad* van *Samuel* gestaan zoude hebben, en hy aldaar begraven weezen. De Jooden gaan deze plaats

plaats ook noch , uit Godvrugtigheid , bezoeken.

Kaloye. Thans komt men aan *Kaloye*, mede op een Berg , digt aan den weg , gelegen.

Een weinig ter zyde , strekt zich de plaats , alwaar de lieden zeggen , dat *David* den Reus *Goliath* vloeg.

Komst te
Jerusalem.

Aldus door het gebergte heen rydende , begon ik , met groote blydschap , *Jerusalem* in het oog te kry-

gen , daar wy digt by waaren , zodanig , dat wy in een kwartier uurs aan deffelfs muuren geraakten. d'Oorzaak , dat zich deze Stad niet eer vertoond , is , om dat het gezicht daar van , door het gebergte , verhinderd word. 't Was nu omtrent den middag , en , zynde het de manier , dat de Pelgrims aan de Poort van *Damascus* afgehaald worden , mogende niemand eer in de Stad komen , vervoegde ik my derwaarts.

XLVIII. HOOFDSTUK.

Aanwyzing , en korte beschryving der Heilige plaatsen , in en omtrent de Stad Jerusalem gelegen.

Den Au-
teur word
afgehaald,
en in het
Klooster
gebracht.

Niet lang had ik hier , aan de *Poort van Damascus* , vertoefd , of ik wierd afgehaald , door een *Drogeman* van de *Paters* , verzeld door twee Turken , zynde bedienden , den eenen van den *Kadi* , en den ander van den *Bassa* , of Gouverneur van de Stad. Deeze twee Turken gaan met den *Drogeman* , om te zien of men ook eenig geweer , of yts anders , 't geen ongeoorlofd is , by zich heeft ; voor welke moeyte zy een vereering van denzelve genieten : doch , 't geen hy ten dien eynde uitschiet , word hem door de Pelgrims weder goed gedaan.

Thans bracht my de *Drogeman* alleen in het Klooster , alwaar ik , door den Pater *Procurator* , met zonderlinge beleefdheid , wierd ontfangen , en verwelkomd. De *Padre Reverendissimo* , of Overste , was nog te *Bethlehem* : daar hy zich , wegens de Pest , eenigen tyd had onthouden ; ter welker oorzaak ik het Klooster ook noch geslooten vond ; doch het stond in een dag á twee geopend te worden.

Men bracht my in een Kamer , vermits in het vertrek der Pelgrims nog eenige Paters aan de gemelde ziekte lagen.

Omtrent den avond wierd my de spys in de Kamer voorgezet , en

kwam den *Pater Procurator* zelve by my , verzoekende dat ik het zo voor lief wilde neemen , dewyl ik de gemeene maaltijd met de Paters niet kon bywoonen , ter oorzaak , dat 'er nog geen byeenkomst wierd gehouden , en aldus eyndigde de eerste dag van myne komst tot *Jerusalem*.

Des anderen daags morgens , den negentienden October , vervoegde ik my boven op het Klooster , en tekende van daar het gezicht der *Kerk van 't Heilige Graf* , gelyk ze zich van buyten vertoond , en op N°. 114. gezien kan worden.

Deze Kerk heeft twee Koepels , waar van de eene plat , en boven open , is ; doch echter , om geen volkomene opening te laten , geslooten met een yzer tralywerk , ruytswyze gevlochten , en aangewezen met de Letter A. Hier ontfangde de Kerk haar licht door , even als de *Rotonde* te *Romen*. Vlak onder deze opening staat het *Graf van Christus*.

De ronde Koepel , aangewezen met de Letter B. is die van het Koor : en kan men van buyten , tot boven op dezelve , komen , langseen soort van een wendeltrap , die daar om heen loopt.

De groote vierkante Toorn , getekend met de Letter C. behoort mede aan de Kerk , en is byzonder fraay

Tekend
een gezigt
der Kerk
van het
Heilige
Graf.

fraay, en groots gebouwd, ter hoogte van zeventig treeden, hebbende wyders drie ryen van vensters, yder venster verciert met vyf Kolommen.

In het verschiet, aan de flinker zyde, ziet men, op de Letter D, aangezezen den *Tempel van Salomon*, daar hier na van gesproken zal werden, gelyk mede van die *der Praesentatie*, of voorstelling, geteekend met de Letter E.

De spitze hoogen Toorn, ter rechter zyde, is *la Torre del Santoni*, of den *Toorn der Heiligen*, te weeten van de Turken.

't Geen zich op de voorgrond ver- toond, zyn de daken der Huizen, daar men van boven het Klooster het gezicht op heeft.

Eerste
uitgang uit
het Klooster,
om
de Heilige
plaatsen
te bezigtigen.
Na den middag geschiedde de opening van 't Klooster, wanneer ik voor d'eerste maal werd uitgeleyd, verzeld door een *Pater*, en *Drogeman*, buyten welkers geleyde men nooit een voet wegs verzet, ten eynde alle ongemakken voor te komen: want, by aldien een vreemdeling eenig ongeval ontmoette, zouden 'er de Turken niet alleen hem, maar ook het Klooster, over aan spreken, derhalven draagen de *Paters* goede zorg, om de Pelgrims met alle voorzigtigheid te geleyden, op de plaatsen die men gewoon is te bezien.

Huys van
Zebedeus.
Voor eerst dan, weinige schreedden voortgegaan hebbende, zag ik het *Huis van Zebedeus*, Vader van *Johannes*, en zyn Broeder, *Jacobus Minor*, welke gezegd worden in het zelve gebooren te zyn. Tegenwoordig staat 'er een Kerk, die de Grieken bezitten. Hier gaat men ter zyde vyftien trappen opwaarts, wanneer men in een Kapelle komt, die den Berg *Calvarie* gelyk is. Dit zegd men de plaats te wezen, daar *Maria* met den Euangelist *Johannes* was, toen de Jooden onzen Zaligmaker aan het Kruis hegteden.

Aan de selve zyde, wederom afgaande, treed men door een kleyn Poortje; en wyders nogmaals eenige trappen opwaarts, daar de *Cophen* twee Kerken hebben.

Niet verre van daar ziet men de ruinen van 't Huys van de Rid- <sup>Huys van de Rid-
ders van Malta,</sup> welke plaats gehouden werd voor een gedeelte van den Berg ^{Plaats van Abrahams Offerande.} *Moria*, daar Abraham Offerande deed. Hier by is een Kerkje, dat de Grieken toebehoord, en legde een ronde steen, daar gestadig vyf lampen by hangen te branden. Benevens dit Kerkje placht, zo zy zeggen, d'Olyf boom te staan, daar *Abraham* den Ram by vond, die hy inde plaats van zyn Zoon *Isaak* slagtede.

Thans komt men aan het Klooster der Abyssynen.

Hier omtrent hadden de Grieken, omtrent zes Jaaren geleden, onder d'aarde, een oude Kerk gevonden, ter diepte van zeven-en-twintig Trappen; tegenwoordig *Dell' Apostoli* ^{Kerk der Apostelen.} geheeten, deze Kerk is acht-en-twintig schreedden lang, en twintig breed; en wil men wel zeggen, dat 'er onder de zelve nog eene andere zoude wezen; de Grieken hebben 'er verscheide Oudheden in gevonden.

Vervolgens gingen wy door de *Porta Ferrea*, of ^{Yzere Poort.} Yzere Poort, daar Petrus, door een Engel uit de gevangenis geleyd, door uitging, en kwam wyders aan 't *Huis van den Euangelist Marcus*, daar d'Apostelen in waaren, toen hun Medebroeder *Petrus* uit de gevangenis geleyd werd; dit Huys stond voor dezen buyten de Stad, dog tegenwoordig is het 'er binnen, en werd de plaats nu beslagen met een Kerk, welke de Armeniers bezitten.

Van hier komt men aan het Huys van *St. Thomas*, daar men niet in mag ^{Huys van St. Thomas.} treden, vermits het een *Mosquée* der Turken is; en wyders, aan het *Huis der drie Marias*, 't geen tegenwoordig (of immers de plaats ^{Huys der drie Marias.} daar het zoude gestaan hebben, 't welk eens voor al gezegd zy) door de Turken werd bewoond. Vervolgens komt men aan de Kerk van *St. Jacobus*, die d'Armeniers ^{St. Jacobus Kerk.} bezitten. Deze Kerk is heel fraay, met een braave Koepel, daar ze haar licht door ontfangd. Ter dezer plaatze zoude den Apostel *Jacobus* onthoofd zyn. Men ziet 'er ook het

Graf van *St. Macarius*, Biffchop van *Jerufalem*: mitsgaders drie fteenen, welker eerfte die geene zoude wezen, daar *Mofes* de Wet tafelen op brak; de tweede, die op den Berg Thabor lag, ter plaatze daar het licht van den Hemel *Jefus* omfcheen; en de derde, die in de *Jordaan* plag te leggen, alwaar *Johannes* onzen Zaligmaker Doopte.

Poort Davids. Als dan gaat men door de Poort van den Berg *Zion*, of de Poort *Dauids*, daar men de Grondveften ziet (gelyk de *Paters* my met groote verzeekerdheid wiften te zeggen) van het Huys, in welk *Maria* veertien Jaaren heeft gewoond, en geftorven is.

Kerk van den Berg *Zion*. Hier ftaat de Kerk van de Berg *Zion*, en werd opgegeven voor de plaats, daar den Heiligen Geest op de Apoftelen nederkwam, en *Chriftus* het laafte Avondmaal met dezelve hield, en hunne voeten wafchte.

In deze zelve Kerk, tegenwoordig een *Mosquee*, toond men het Graf van den Koning en Propheet *David* (eenige willen van *David*, en *Salomon*) gelyk ook dat van *St. Stephanus*: deze werd ook voor de plaats gehouden, daar *Thomas* den Heyland niet wilde gelooven, en *Mattheus*, in de plaats van *Judas*, tot de twaalfde Apoftel plaats wierd verheven.

Buyten deze Kerk ftaat een waterbak, alwaar d'Apoftelen, zullende door de wereld gaan Prediken, het laafte met malkanderen fpraken.

Huys van Cajaphas. Niet verre van hier ontmoet men het Huys van *Cajaphas*, berucht wegens de verloochening, die *Petrus* aldaar, tot drie maalen, van den Zaligmaker deed. Men toond hier ook nog een ftuk van een Pedeflal, daar de Kolom op ftond, op den welke den Haan tweemaal kraayde, ter gedachtenis van 't welke nog boven in de muur, in marmer, een Haan verbeeld ftaat. Hier meend men dat de keuken, of plaats zoude geweest zyn, daar *Petrus* zich by het vuur zat te warmen.

Ter zelve Stede, daar tegenwoordig de gemelde Kerk ftaat, zoude ook het Gevangen-huys zyn, daar

Chriftus in was, toen *Petrus* hem verloochende.

Men wil mede dat hier de fteen, of het deksel, van des Heylands Graf zoude beruften.

Deze Kerk behoord den Armeniers toe.

Weinige treeden van daar is de plaats, daar de Apoftelen *Maria*, de Moeder van *Jefus*, wilden begraven; by welke gelegendheid een Joode, die hen niet voor by wilde laaten gaan, de hand wierd afgefmeden.

Door de genoemde Poort ter Stad ingaande, ontmoet men het Huys van *Annas*, alwaar den Olyf-boom werd vertoond, daar *Chriftus* aangebonden was, toen *Malchus* hem den kinnebak-flag gaf.

Thans traden wy door de *Porta Sterquilina*, of de Mis-poort, waar door den Heyland, gevangen zynde, binnen *Jerufalem* wierd gebracht.

Buyten deze Poort ziet men de Grotte, of Spelonk, in de welke *Petrus* zyne zonde beweeende, ftrekende zich in de Rots aan het gebergte, gelyk op N°. 115. te zien is.

Vervolgens gingen wy weder ter zelve Poort in, en bezagen den Tempel der *Præfentatie*, of voorftelling, aldus genaamd, om dat de Heere *Jefus* aldaar wierd voorgesteld, en door *Simeon* in d'armen genomen, die met groote blydfchap uit riep: *Nu laat gy Heer uwen dienst-knecht gaan in vrede, na uw woord; want myne oogen hebben uwe Zaligheid gezien*, enz. *Luc. 2: 29*. Deze plaats is heel groot, men gaat 'er met brandende Toortzen onder in, en ontmoet 'er nog een zeer hooge, en zeer zwaare, Kolom, waar op men gelooft, dat wel eer het Altaar zoude hebben geflaan. Dit is het vreemdste, 't geen ik tot *Jerufalem* heb gezien, en zo men zich konde inbeelden, dat 'er nog yts van 't Oude overgebleven mocht zyn, zoude het dit moeten wezen: zo ouderwets, en miffelyk, vertoond zich deze Kolom, en de plaats daar ze ftaat, als zynde zeer Rots-agtig, en bezayd met brokken van zwaare fteenen, half

half ingegeten, en uitgehold, door ouderdom.

Boven op dit gebouw hebben de Turken een *Mosquée*. Hier aan is de *Tuyn*, daar het *Huys van Salomon* eertyds stond, daar nog eenige ruinen, en peuyenhoopen, van werden aangewezen. Benevens heen placht de *Tempel van Salomon* te staan. Wy gingen door de voornaamste Poort, die, na men kan afmeetten, uit 't geen'er van aangewezen word, hoewel'er geen overblyfzels meer van te vinden zyn, heel lang moet geweest zyn. Zy voerde de naam van *Porta Superba*, of de *Pragtige Poort*.

Plaats van het Huys en Tempel van Salomon.

Gast-huys van St. Helena.

Hier na bezichtigden wy het Hospitaal van *St. Helena*, 't geen nog geheel in wezen is, en nog, tot op den huydigen dag, voor een Gast-huys van de behoeftige Turken diend.

Hier zag ik zeven groote Ketels, de rondte van welker kloekste afmetende, ik dezelve boven twee-entwintig palmen wyd bevond, zynde beneden nog wyder, en de hoogte omtrent vier palmen: voor dezen zyn'er acht geweest.

Gevangen-huys van den Apostel Petrus.

Wat verder komt men aan 't *Gevangen-huys van den Apostel Petrus*, waar in nog een gat getoond word, daar het yzer, met welk hy aan den hals geslooten was, in de muur heeft gesteecken. 't Is een heel donkere plaats, daar men met licht, door een klein deurtje, al bukkende, inkruypt. Hier eyndigde onze bedevaart, en vervoegden wy ons weder na het Klooster.

Tweede uitgang uit het Klooster.

Des anderen daags morgens maakten wy een anvang met de *Pynstraat*, anders de *Pynlyke*, of *Kruysweg*, geheeten. Hier wierd my voor eerst getoond de plaats, daar *Christus* gegeeffeld is, wel eer een gedeelte van het Huys, of *Paleys*, van *Pilatus*, mitsgaders de Zaal, waar in hy veroordeeld wierd, tegenwoordig werd het door de Turken bewoond. Aan dit *Paleys* zyn de *Trappen* geweest, die men nu te *Romen*, aan de Kerk van *S. Jan van Lateranen*, ziet.

Nog zyn'er groote ruinen van in

wezen, en gantsch om laag toond men de plaats, daar den *Zaligmaaker* de doorne-kroon wierd op het Hoofd gezet. Tegenwoordig wordze voor een *Paarde-stal* gebruykt.

Hier na bezagen wy het *Paleys van Herodes*, waar heenen *Christus*, na dat hy gegeeffeld was, wierd gezonden, en ondervraagd; doch, hebbende niet geantwoord, stuurde men hem, uit spotterny, met een witte rok bekleed, en een riet-stok in de hand, weder te rug na *Pilatus*, daar hem de *Krygs-knegten* in 'taangezicht spoogen, zeggende: *Propheteert ons, wie het gedaan heeft*.

Paleys van Herodes.

Niet verre van daar ontmoet men de boog, waar op *Pilatus* den *Heyland*, hebbende geen schuld in hem gevonden, met zyn gescheurde lighaam, voor het volk ten toon stelde, zeggende; *Ecce homo, aanziet den mensch*. Deze boog reykt van d'eene tot aan d'andere zyde der straat, en heeft twee vensters, welke hun uitzicht op de straat hebben, en waar onder geschreven staat, ter gedachtenis van 't geen de verbitterde *Jooden* riepen: *Tolle, Tolle, Crucifige eum; Neem weg, neem weg, Kruysf hem*.

Boog van *Ecce homo*.

Hier by ontmoet men een Poortje, daar *Maria* haaren Zoon, met het *Kruys* beladen, zag. Wat verder, daar *Christus* onder 't *Kruys* nederviel; en het *Simon* van *Cyrenen* op de schouderen wierd gelegd; wyders de plaats, daar het *Huys* van den armen *Lazarus*; en weinig verder, daar het *Paleys van den Ryken Man*, stond. Thans het *Huys van Veronica*, in wiens doek, daar zy het zweet van *Jesus* mede afdroogde, de gedaante van den *Zaligmaaker* geprent bleef: en eyndelyk de *Porta Judiciofa*, of de *Verwys Poort*, die heden geslooten is, en voor dezen eene van des *Stads Poorten* was, en dezelve, waar door *Jesus* wierd uitgebracht na den *Berg Calvarien*, om gekruysf te worden. In het midden staat nog de *Kolom*, daar het vonnis op geplakt zoude zyn geweest.

Ander plaats.

Voor by deze Poort gegaan zyn-
de, ziet men de plaats, daar de drie
Vrouwen weenden; wanneer *Chri-
stus* zeyde, *Weent niet over my,
maar weent over uwe kinderen.* Hier
eyndigd de *Pyn-straat*, of *Kruys-weg*
die, van *Pilatus huys*, tot aan den
Berg Calvariën gerekend, een leng-
te van omtrent duyzend schreeden
beslaat.

Huys van
den Phari-
seus.

Van hier ons dan aan de andere
zyde van de Stad vervoegende,
kwaamen wy aan het *Huys van den
Phariseus*, daar *Maria Magdalena*
de voeten van *Christus*, met haare
traanen, wafchte, en met haar hair
afdroogde; en daar na, aan dat van
St. Anna, Moeder van *Maria*, de
geboorte plaats van die Gelukzalige
Maagd. Tegenwoordig is de kamer,
waar in zy gebooren zoude zyn,
onder de aarde, en de Christenen
hebben 'er een Kerk gebouwd, doch
zy is, by verloop van tyd, in han-
den der Turken gevallen, dieze tot
een *Mosquée* gebruyken.

Toorn
Antonia.

Thans komt men aan de grond-
vesten van den *Toorn Antonia*, die
wel eer met trappen gehecht geweest
is aan de Zuider gallerie van den
Tempel. Wyders voort gaande,
komt men aan de *Poort van S. Ste-
ven*, in de Schrifuur de *Schaaps
Poort* geheeten, daar het bad, met
de vyf zaalen, of voorhoven, was,
by het welke *Jesus* den geenen ge-
nas, die acht-en-dertig Jaaren krank
had geweest. *Joannes 5:2.* En hier
mede wierd de tweede dag beslooten.

Derde
uitgang uit
het Kloos-
ter.

Den 21sten. 's morgens, traaden wy
ten derden maale uit het Klooster,
en recht toe ter Stad uit, daar wy,
omtrent ter verte van honderd schree-
den, onder aan den *Berg Sion*, de
plaats zagen, alwaar *Judas* zynen
Meester verried, voor de dertig zil-
verlingen, daar de begraaf-plaats
voor de Vreemdelingen, den *Acker
des Bloeds* geheeten, voor gekoft
wierd: van de welke men zegd, dat de
lighamen, die 'er begraven werden,
binnen vier-en-twintig uren 'teene-
maal verteerd zyn, zulks dat 'er maar
het gebeent van overig blyft. Tegen-
woordig worden 'er nu en dan wel
misdadigers begraven. Deze plaats

Plaats
daar Judas
zynen
Meester
verried.

heeft geene Poorten, of Deuren, om
in te komen, maar, boven op dezelve,
teld men vyf gaten, waar door 'er de
lighamen in gesmeeten werden.

Weinig verder komt men aan de
Spelonk, in welke acht Apostelen
zich onthielden, wanneer onzen
Zaligmaaker gekruyft wierd. Zy is
heel groot, en geeft ingang door
een Poort, tusschen de Rots. In
het inkomen ontmoet men eenige
steen, op malkanderen gestapeld,
Altaars wyze; de Geestelyken komen
'er ook by wylen de Mis doen.
't Afbeeldzel is te zien op N°. 116.
Men vind in dezelve noch eenige
stukken van schilderwerk, op de
muuren.

Spelonk
der Apo-
stelen.

Vervolgens gaat men na de *Put
van Nehemia*, daar het Heilig vuur,
op dat het niet verlooren mogt wer-
den, ingebracht wierd; maar, na
den tyd van acht-en-zeventig Jaaren,
uit de Babylonische gevankenisfe we-
der te *Jerusalem* zynde gekomen,
vond men dezelve Put vol drabbig
water; met het welke, als men het
hout op den Altaar nat maakte,
ontftak zich het vuur daar in.
2 Mach. 1:22. Deze Put is omtrent
vyftig vademmen diep, en uyt de
levende Rots gehouwen. Tegen-
woordig kan men 'er het water niet
in zien, en op de *Pascha* loopt het
'er echter over heen.

Put van
Nehemia.

Thans komt men aan de plaats,
daar de Propheet *Esaias* midden door
wierd gezaagd; en vervolgens aan
het *Bad Siloam*, daar *Christus* den
blinden heen zond, na dat hy zyne
oogen met speekzel en aarde had
bestreken, *Johan. 9:6.* 't Vertoond
zich op N°. 117.

Bad Si-
loam.

Van daar gingen wy na de *Fon-
teyn van Maria*, uit dewelke zy,
zo de Paters zeiden, komende van
den *Berg Sion*, water haalde: zy
heeft een fraayen afgang, met veel
trappen, gelyk te zien is op N°. 118.
Beneden gekomen, vind men een
groote ingang. Dicht tegen over
ziet men het Dorp *Siloam*, noch
tamelyk met Huyzen bezet, en wel
voorzien van Grotten, altemaal in
de levende Rots uitgehouwen. Hier
woonden de Bywyven van *Salomon*,
en

Fonteyn
van Maria.

en zouden 'er ook, gelyk men by overlevering zegd, begraven zyn.

Berg der Argeris. De Berg der Schande, of Argeris, also genaamd, om dat 'er de gemelde Bywyven de Afgoden dienden, en 'er ook zelfs dien wyzen *Koning* toe bragten, word 'er mede noch aangewezen. Buyten dit Dorp werden de Jooden begraven.

Graf van Zacharias. Tegen over *Jerusalem*, aan het Dal *Josaphats*, ziet men het graf van *Zacharias*, de Zoon van *Barachias*, van wien den Heere *Christus* spreekt *Matth. 23: 35.* Op dat op u kome alle het regtveerdige bloed, dat vergoten is op der aarde, van het bloed des regtveerdigen *Abels* af, tot op het bloed *Zachariae*, des Zoons *Barachiae*, welken gy gedood hebt, tusschen den Tempel, ende den Altaar, gelyk ook mede, by *Luc. 11: 51.* Dit graf is geheel uit de levende Rots, in de zyde des *Olyfbergs*, gehouwen, en verdiend een opmerkelyke bezichtiging. De weg, die zich om het zelve heen strekt, is van dezelve stoffe, en op gelyke wyze bearbeyd. Vier kolommen, aan elke zyde van het graf, draagen op haare kapiteelen de bovenbalking, daar zich de spits, Pyramidischerwyze, boven vertoond. Aan de achter zyde is een venster, of gat, waar door men veele stukken en brokken van steenen in het zelve ziet leggen. 't Gantsche gevaarte, 't geen uit een eenigen steen is gehouwen, en ten deele, by verloop van tyd, met aarde bedekt geworden, gelyk men uit de afbeelding onder N°. 119. genoegzaam kan bemerken, beslaat een redelyke ruime plaats, hebbende yder zyde de lengte van acht van myne schreeden, 't geene in 't geheel tachtig voeten, Rynlandsche maat, uitmaakt.

Benevens dit graf, ter flinker zyde, en ruim veertig treeden van het zelve af, ziet men een Grotte, mede uit de Rots van den *Olyfberg* gehouwen, en aangewezen met de letter A. Zy heeft de gedaante van een open portaal, met drie Kolommen voor aan, wyders de lengte van omtrent tien treeden, en de breedte de helft minder, en werd

gehouden voor de plaats, waar in den Apostel *Jacobus* zich zoude hebben verschoolen, wanneer hy den Zaligmaaker door de Jooden gevangen zach neemen; hy zoud 'er ook geweest zyn, toen hy gekruyft wierd, en 'er den tyd van drie dagen, te weten, tot aan zyne verrysenis, zyn gebleven. Ter gedachtenis van het welke, de Christenen naderhand een kapel boven deze Grotte, in de Rots uitgehouwen, hebben doen maaken.

De Letter B. vertoond de brug, die over de Beeke *Kedron* legd, alwaar de Paters zeggen, dat *Christus* onder het Kruis nederviel, en wyzen ter zelve plaatze noch de vorm van zynen eenen voet aan, in de steen ingedrukt. Doch, uit dezen alleen kan afgemeten werden, hoe deze Devotariffen haar zelve bedriegen, en anderen niet als beuzelingen vertellen. Want, doe *Christus* het kruys opgelegd wierd om te draagen, was hy niet langer in *Gethzemane*, aan den *Olyfberg*, van waar hy na *Jerusalem* geleid werdende, om van 't Oosten in de Stad te komen, over de Beeke *Kedron* moest passeeren; maar hy was in 't Rechthuys, en moest van daar, door de straaten der Stad, na het Westen, daar *Golgotha* lag, zyn kruys torffen, en also is 'er geen de minste gedachte te maaken, dat onzen kruysdraagenden Heyland de Beeke *Kedron*, onderweg, kan ontmoet hebben.

Deze vermaarde Vliet, of Beek *Kedron*, ziet men tegenwoordig droog. Zy strekt langs het Dal van *Josaphat*, en heeft maar de wyde van omtrent drie schreeden, en geen ander water, dan 't geen, door de regen, van de nabuurige Bergen, komt afvlieten. Zy neemt haar begin een weynig beneden het Graf van *Maria*, loopt, omtrent drie honderd schreeden van *Jerusalem*, na 't Oosten, tusschen den *Olyfberg*, en den Berg *Moria*, door, en stort haar water in de *Roode Zee*. In voorige tyden was den Oever bezet met veele boomen; daar men 'er tegenwoordig niet een meer van ziet.

Graf van
Absalom.

In de feftig fchreeden van het *Graf van Zacharias*, mede aan de Ooft-zyde van *Jerufalem*, ziet men het Graf van *Absalom*: de Ingezeten des Lands houden het daar voor, gelyk ook alle de geenen, die'er van gefchreven hebben; welke, om hun gevoelen fttaande te houden, zulks tragten te bewyzen uit 2 Sam. 18: 18. Daar gezegd word, *Absalom had in zyn leven voor zich opge-regt een Pilaar, die in het Konings dal is, want hy zeyde, ik heb geen Zoon, om myns naams te doen gedenken. Ende hy had dien Pilaar genoemd na zyn naam, daar om word hy, tot op dezen dag, genoemd Absaloms hand.* Wel is waar dat in het voorgaande vers ftaat, *Ende zynamen Absalom, en wierpen hem in het Woud, in een groote kuyl, en ftelden op hem eenen zeer grooten steenhoop &c.* Maar daar blykt niet uit, dat zyn Lighaam juyft daar gebleven zoude zyn. 't Is gelooflyker, dat *David*, die hem, uit overmaat van liefde, zo geweldig betreurde, het zelve van daar zal hebben doen voeren, en in zyn eygen Graf leggen, indien hier anders met deze Pilaar een Graf gemeend word; of liever, dat hy zelf een Graf voor hem heeft doen opregten. Doch, 't zy'er mee, zo 't wil, dit is altyd zeeker, dat het den naam van *Absaloms Graf* voerd, en zo cierlyk en fraay gemaakt is, dat'er in alle d'omleggende Oorden niets diergelyks is te vinden. Het beftaat mede een ruyme plaats, en in 't vierkant twee-en-tachtig Rynlandsche voeten: want ik bevond aan elke zyde twintig en een halve voet. Maar het is veel hooger als dat van *Zacharias*, doch niet geheel uit eene Steenrots gehouwen, zynde de bovenfte deelen van verfcheyde ftukken. Het Lighaam in zyn vierkant, met de lyft, is uit een eenig ftuk, en het cierlyk bovenwerk, 't geen fpits opwaarts gaat, daar by gerekend, zal het gantsche graf wel de hoogte van dertig Rynlandsche voeten bereyken. Twintig Kolommen, uit de eygenfte Rots gehouwen, verciere het zelve. Men ziet'er,

door een gebrooken venfter, in een kamer, allerwegen met groote brokken van peunhoopen bezet. De voorfte zyde van het graf, die zich na de weg ftrekt, vertoond een Berg van fteenen, altemaal met de hand daar tegen geworpen, door de Arabiers, en Turken, die'er dagelyks voor by komen. Want, verfoeyende de ongehoorzaamheid en wederspanningheid van dien Prins, omtrent zynen Vader, trachten zy op het graf te wreeken, 't geen zy op den perzoon niet konnen doen. 't Gezicht hier af vertoond zich op N°. 120.

Hier achter, beneven het Graf *Graf van van Absalom*, onder de Letter C. *Jofaphat*, ziet men het Graf van den Koning *Jofaphat*, mede in de Rots van den Olyf-berg gehouwen, doch het bovenfte gedeelte van de deur, of ingang, ftaat maar bloot voor het gezicht, zynde al het overige, by verloop van tyd, onder de aarde geraakt, en ook zelfs den ingang, voor zo ver men hem noch zien kan, meeftendeel verftopt. De bovenbalking onder de Frontispice, bevond ik zeventig palmen in de lengte, maakende elf voeten en agt duym Rynlandsche maat, men wil dat de gemelde Koning in dit graf begraven zoude wezen, en tracht het te bewyzen uit 1 Reg. 22: 51. en 2 Chron. 21: 1. alwaar gezegd word. *Ende Jofaphat ontfleef met zyne Vaderen, ende werd by zyne Vaders begraven, in de Stad zyns Vaders Davids, &c.* Mogelyk fpruyt dit gevoelen ook wel daar uit, dat *Jofaphat* het heeft doen bouwen, gelyk verfcheyde andere werken in dit dal, die'er zynen naam aan hebben doen geven. Andere beweyzen dat het het graf van den Koning *Manaffe* zoude zyn, om dat'er 2 Reg. 21: 26. gezegd word, *Ende men begroef hem in zyn graf, in den Hof van Uffa, &c.* Die men meend hier ter plaatze te zyn geweest.

De brug die over de Beeke *Kedron* legd, daar ik hier voor van gefproken heb, word hier noch eens, met de Letter D, aangewezen.

In dit Dal ontmoet men ook het *Kerk-hof der Jooden*, en op het zelve

zelve een menigte van steenen, tot teeken dat ze daar begraaven zyn. Voor deze vryheid word alle dagen een *Sequin*, wel te verstaan uit het algemeen, gegeven, behalven 't geene zy dan noch voor elke plaats moeten betaalen. De reden, waar om zy haar aan deze begraaf-plaats zo veel gelegen laten zyn, is, dat zy gelooven dat het oordeel daar ter Steede gehouden zal worden, en derhalven meenen zy, dat de geenen die hier begraven leggen, te eerder gedaan zullen hebben: dit Kerk-hof is aangewezen met de Letter D.

Gethse-
mane, en
Olyf-hof.
Van hier kwamen wy aan de grondvesten van het Huys, alwaar *Christus* de acht Apostelen liet, wanneer hy na het Hofje *Gethsemane* ging, om te bidden, en vervolgens in het Hofje zelve (want men moet weten, dat het Hofje *Gethsemane* tegenwoordig een en het zelve, met den Olyf-hof, is) ter plaatze daar den Zaligmaaker door de Jooden gevangen wierd genomen, en verraden door *Judas*, die hem kust. 't Was ook hier, daar *Petrus aan Malchus* het Oor afhieuw, 't geen hem door *Jesus* weder aangezet wierd. Men teld 'er noch verscheide Olyf-boomen, van byzondere dikte, waar uit men oordeeld, dat ze ongemeen oud moeten wezen.

Niet verre van daar, toonde men my een grooten steen, die gezegd werd dezelve te zyn, daar de drie Apostelen (*Petrus Jacobus* en *Johannes*) op lagen te slaapen, wanneer den Heiland tegen hen zeide, *kond g y niet een uur met my waaken?*

Thans komt men ter plaatze, daar *Maria* stond, toen *Stephanus* gesteenigd wierd. En wyders, aan een Steen, waar op *Maria*, ten tyde dat zy ten *Hemel* voer, haaren gordel aan *St. Thomas* liet vallen.

Noch ziet men in den zelven Hof, de Grotte, of Spelonk, in dewelke *Christus*, bloed en water zweetende, tot zynen Almachtigen Vader uitriep, *Vader, indien het mogelyk is, laat dezen drinkbeeker voorbygaan &c.*

Graf van
Maria.
Uit den Hof treedende, komt men aan het *Graf van Maria*, zynde

een onderaardsche Kerk, doch daar men tegenwoordig niets, als de voor-gevel, van ziet. Zy is gesticht in den mond van het Dal, niet verre van *St. Stevens Poort*. Om dezelve te bezichtigen, daald men voor eerst langs zes trappen nederwaarts, wanneer, over een voorhof heen gegaan zynde, men ontmoet ter regter hand een toegemetzelde Poort, en, ter zyde van dezelve, een trap van een-en-vyftig schoone en breede treden, ter halver hoogte van dewelke, men aan de regter hand aan een Kapel komt, waar in de graven van *St. Joseph*, den Man van *Maria*, en *St. Simeon* zyn.

Wat laager, en by na beneden, ter slinker hand, is een plaats, daar men geen reden van weet te geven, en waar van de vloer echter van *Mosaïsch* werk is, 't geen zich noch vry vers en nieuw vertoond, en derhalven niet lang gemaakt schynd te wezen.

Gantsch beneden op de grond, en ter rechter hand van de trap, ziet men een Altaar der Armeniers, ter slinker, een schoone water-bak, en agter dezelve een Altaar der Abyssynen, vervolgens treed men in de Kerk, en, wendende zich ter rechter zyde, komt men by het graf van de *Heilige Maagd*, staande niet wel in het midden, in een kleyne vierkante Kapel, van omtrent vier treden lang, daar men door twee kleyne deuren ingaat. De plaats daar haar Lighaam zoude gelegen hebben, is bedekt met een graauwe marmersteen die op verscheide plaatzen gebrooken is, leggende ter hoogte van omtrent drie voeten van de grond. De Latynsche *Paters* zyn in het bezit van deze Kapel, en niemand, als zy, vermag daar de Mis te doen. Doch agter deze Kapel is een andere, welke de Grieksche geestelykheyd toebehoord. Ter rechter zyde van het Graf der *Heilige Maagd*, heeft men een Turksche *Mosquée*, en ter slinker een Kapel der *Jacobiten*. In deze Kerk hangen een-en-twintig Lampen; want, dewyl ze geen ander licht ontfangd, als door de deur, en door een venster, boven het Altaar van de

de Kapel der Grieken, is het 'er vry duyfter.

Uit deze Kerk weder boven zynde gekomen, gingen wy over de Beeke *Kedron*, en bezagen de plaats, daar *Stephanus* gesteenigd wierd. Hier wierd my een groote steen aangewezen, daar men zegd dat zich een gedeelte van zyn Lighaam ingedrukt heeft, mitsgaders de Put, daar de Jooden hem inwierpen.

Plaats
daar Ste-
phanus
gesteenigd
wierd.

De Afbeelding van alle deze Oudheden, werd den Lezer aangewezen met N°. 121. in dewelke de gemelde graven, en andere Oudheden, by malkander zyn geteekend, om te beduyden, hoe zich dezelve, als men omtrent *Jerusalem* staat, aan het gezicht vertoonen. De Letter A. wyft aan het Graf van *Absalom*. De B. de *Grotte van den Apostel Jacobus*. De C. het Graf van *Zacharias*. De D. het *Kerk-hof der Jooden*, welke in de laagte van het Dal *Josaphats* is. De E. de Brugge over de *Beek Kedron*. De F. de plaats daar *Christus* onder het Kruis nederviel.

Toen keerden wy weder na het Klooster, en naamen het middagmaal. Na den middag voor de vierde maal, ten zelve eynde, uit het Klooster getreden zynde, vervoegden wy ons buyten de *Poort van Damascus*, en bezichtigden voor eerst, de *Spelonk*, of *Grotte van den Propheet Jeremias*, daar men noch zyne slaap-plaats in aanwyft. 't Is een zeer fraaye en heldere *Spelonk*, in de Rots gehouwen, omtrent in het midden onderschraagd door een Pilaar van de zelve Rots, gelyk in de afbeelding op N°. 122. gezien kan werden. In deze zoude hy zyne Klaag-liederen gemaakt hebben.

Vierde
uitgang uit
het Klooster.

Spelonk
van Jeremias.

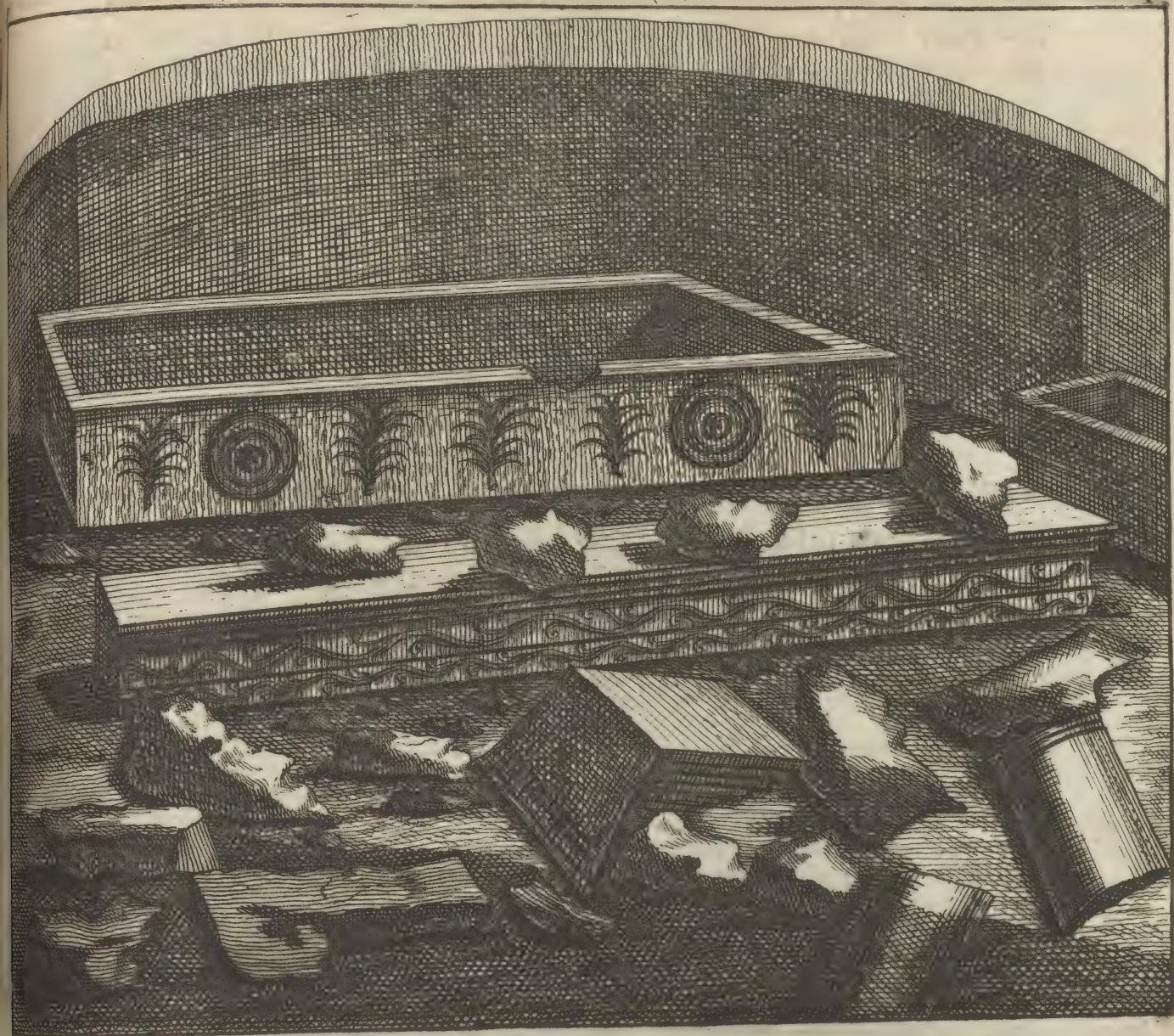
Als dan komt men aan de *Gevangenis* van den gemelden *Propheet*, daar hy tot de keel toe in het water stond. Hier loopt een Brug, met twee boogen, over heen, en ziet men noch eenig water in dezelve Put, als op N°. 123. werd aangewezen.

Begraaf-
plaatsen
der Koningen
van
Jerusalem.

Omtrent een Italiaansche myl buyten *Jerusalem*, ten Noorden, heeft men de vermaarde begraaf plaatsen

der *Koningen van Jerusalem*, waar aan komende, treed men voor eerst, door een boog, in de Rots gehouwen, en komt aldus in een groote, en tamelyk hooge vierkante voorzaal, waar aan de Rots tot wanden verstrekt. Hier uit getreden, ontmoet men, ter linkerhand, een *Galderye*, rustende op verscheyde Kolommen, en hier en daar verciert met een soort van Lof-werk, in de Rots gehouwen. Aan het eynde van de *Galderye*, wat nederwaarts gaande, is een kleyne opening, daar men door moet kruipen, om in een groot vierkant vertrek te komen, 't geen ettelyke kleyne deuren heeft, welke ingang tot vyf a zes andere kamers geven, die yder veertig of vyftig treden in hun vierkant hebben, mitsgaders verscheyde andere kleynder kamertjes om heen, van welke eenige ovens-wyze gemaakt zyn. In deze kamers wierden de Lyken geplaatst, op verhevene banken, ter hoogte van twee of drie voeten, in de Rots gehouwen, gelyk ook wel op de grond neder. Ik vond daar in vyf en dertig begraaf-plaatzen. In de andere heeft men 'er mede eenige, en werden 'er in 't geheel tot omtrent vyftig geteld. In eene dezer kamers, die deswegen boven allen uitmunt, zagen wy noch drie kisten, d'eene verbrooken, doch d'andere twee noch in hun geheel, en altemaal open, op de voornaamste staan van vooren gehouwen, twee ronden, als Cirkels, yder met verscheyde linien benevens malkanderen. Tusschen dezelve vertoonen zich drie Lofwerken, als palm-vederen, en aan elke zyde een, maakende aldus een getal van vyf. Het dekzel, 't geen daar voor op de grond legd, is mede met Lof-werk verciert, de verbrookene stukken van de derde kist, leggen voor dezelve neer, en hebben ook wel eer met diergelyke cieren gepronkt. Ik teekende deze kisten, met grooten haast, terwyl onze toortzen noch brandeden, en zyn dezelve hier aangewezen met N°. 124. Deze drie Graven meend men te zyn, die van de *Koningen*

Ma-

Manasse , zynen Zoon *Ammon* , en *Jofa* . Deze kamer is kleyn en laag van verdieping. 't Geen ik hier ook zeer aanmerkelyk vond , was de deur van den ingang , die geloofd werd uit dezelve Rots te zyn gearbeyd , zodanig als zy in haar herre hangd , te weten , twee oogen aan de deur , en twee krammen aan de Rots , welke uitwaarts staan , en daar de deur op draayd . Men moet zich verwonderen , als men bezeft , hoe dit gantsch gevaarte , onder de berg , uit de Rots is gehouwen , zonder dat 'er yts anders toe gebruykt is : en noodzaakelyk moet het altemaal by toortz-licht zyn geschied , dewyl 'er geen de minste opening is , om ander licht door te kunnen ontfangen .

Kan niet na laten hier , in het voor by gaan , by te voegen , dat , eenige dagen in het Klooster geweest zyn- de , my des avonds werd aangezeid , dat my des morgens de voeten zouden werden gewassen , volgens het gewoonlyk gebruik , 't geen , aan alle die tot *Jerusalem* komen , werd gedaan . Het geschiedde mede aan drie *Paters* , die ook nieuwelings aldaar waren gekomen , deze Plegtigheid werd toenmaals gedaan op de boven galdery , tegen over de Kerk deur , alwaar alle de Geestelyke personen in het Klooster tegenwoordig zyn : men werd 'er gezet in een fraayen arm stoel , waar voor een koelvat met warm water staat , 't geen met roosebladeren , en andere bloemen en kruyden , bestrooyd legd , daar men den eenen

Voet-
wassing in
het Kloos-
ter.

voet, die men expresse tevooren zelfs gereynigd heeft, inzet. Dus wast u den Pater, op zyn eene knie leggende, dezelve: het geschiedde my van den Pater *Vikario*, ter oorzaak dat als toen den Pater *Guardiaan*, of *Reverendissimo*, zich tot *Bethlehem* onthield. De wassing gedaan zynde, kust hy die uw gewassen heeft, den voet, en zo doen vervolgens alle de Geestelyken van het Klooster,

na het welke men, tot teeken van dankbaarheid, den hand kust, van die geene die uw den voet gewassen heeft: dit gedaan zynde, gaat men alle met een brandende waskaars in processie rondom de galdery van 't Klooster, en zo vervolgens in de Kerk, daar de gewoonlyke gebeden werden gedaan, waar mede deze Plegtigheid een eynde neemt.

XLIX. HOOFDSTUK.

Togt na Bethanien, en Heilige plaatsen, tusschen Jerusalem, en daar, mitsgaders omtrent Bethanien gelegen.

Togt na
Bethanien.

Na alle de gemelde Heilige plaatsen, in en omtrent *Jerusalem*, bezichtigd te hebben, begaven wy ons, den 22sten. der gemelde Maand October, s' morgens vroeg, na *Bethanien*, en ontmoeteden voor eerst, niet verre buyten de Stad, de plaats, daar *Judas*, na dat hy den Heere *Christus* had verraden, zich verhing; en vervolgens die, daar onze Zaligmaaker den Vygeboom vervloekte.

Plaats
daar Judas
zich ver-
hing.

Huys van
Simon den
Melaatschen.

Verders aan *Bethanien* naderende, ziet men het Huys van *Simon den Melaatschen*, daar *Maria Magdalena* de kostelyke zalve over de voeten van den *Heyland* uitstortte *Marc. 14: 3*.

Kasteel
van Laza-
rus.

Hier na komt men in *Bethanien*, 't geene omtrent drie Italiaansche mylen van *Jerusalem* werd gerekend. En ziet daar voor eerst, op een kleynen Berg, of Heuvel, de ruinen van het *Huys*, of *Kasteel van Lazarus*, en, beneden aan den voet van den zelven Heuvel, zyn Graf, daar *Christus* hem vier dagen na dat hy den Geest had gegeven, uit opwekte, mitsgaders den steen, daar het mee toegeslooten wierd. Men daald 'er in, langs twintig treden, in de Rots gehouwen, dog vry wat ongemakkelyk. Ten eynde van dezen komt men aan een trap, van zes houte treden, en door der zelve midden in een kleyne Kapel, waar uit men, wendende ter flinker hand, in het Graf zelve treed.

't Is een kleyn grotte, met een tafel, daar het lighaam van *Lazarus* op gelegd wierd, en, op welke tegenwoordig, door alle de Priesters, die zich te *Jerusalem* bevinden, zonder onderscheid, de Mis gedaan word.

Het Dorp *Bethanien* doet zich van buyten op, gelyk op N°. 125. werd aangewezen, alwaar de ruinen van het *Huys van Lazarus*, met de Letter A. zyn geteekend. Het bestaat in weinige Huyzen, niet veel beter als Hutten. d'Arabiers, die hier wonen, geneeren zich met den Landbouw. Men heeft 'er ook eenige Olyf-boomen, die goede vrugten draagen.

Buyten *Bethanien* ziet men de fondamenten, of grond-vesten, van het *Huys van Maria Magdalena*, gelyk ook die van het *Huys van Martha*, beyde Zusters van *Lazarus*, en daar dicht by de water-put, alwaar *Martha* tot den Zaligmaaker zeyde, *Heere, indien gy hier waart geweest, myn broeder zoude niet zyn gestorven. Joh. 11: 21*. Ik dronk een goede teug van het water der gemelde Put, en vond het zeer goed. Hier by legd een grooten steen, daar *Jesus*, komende van *Jericho*, op ging zitten rusten, en met *Martha*, over het sterven van haar Broeder *Lazarus*, sprak. Voortgaande na den Olyf-berg, komt men aan het *Vlek Bethphage*, alwaar *Christus* was, wanneer hy om d'Ezelinne

Bethanien.

Huys van
Maria
Magdalena.

Bethphage.
stuur-

stuurde, met dewelke hy zyne in-
trede, op Palm-zondag, in de Stad
Jerusalem deed.

Hier begint den *Olyf-berg*, en ziet
men de *Dooide Zee*, berucht wegens
het verzinken der bekende vier Ste-
den. 't Gezicht van den gemelden
Berg vertoond zich in de teekeninge
N°. 125. De *Dooide Zee* is aange-
wezen met B. en daar de Jordaan
zich in dezelve stort met C. Be-
kwaamlyk kan aan de slinker zyde,
van waar ik het teekende, gezien
worden, hoedanig hy, met een tak,
of arm, daar in loopt.

Vervolgens kwamen wy aan een
Huys, dat tegenwoordig door de
Turken word bewoond; hier zou-
den d'Apostelen in geweest zyn,
wanneer den Heere *Christus* ten
Hemel voer, 't geen den Engel hen
kwam boodschappen. Zeggende: ziet
gy de *Hemel-vaard Christi* niet? En,
hoewel deze omstandigheden vry wat
verschillen, van 't verhaal van *Lucas*.
Cap. 24. vs. 50, 51. en in de Han-
delingen der *Apostelen* 1: 9, 10, 11.
zouden deze *Paters* deze overleve-
ring niet gaarne tegen gesproken heb-
ben. Daar na komt men aan de plaats,
daar men zegd, dat de Zaligmaaker
ten Hemel is opgevaaren; zynde al-
daar tegenwoordig een *Mosquée* der
Turken, die in het midden een
kleyne Kapel heeft, en een vryen in-
gang aan de Christenen toelaat.

Thans wyft men een Kolom aan,
staande in d'aarde, alwaar de plaats
zoude wezen, daar den Engel tot
Maria kwam, en haar zeyde, dat
zy binnen drie dagen zoude sterven.

Hier by toond men de *Spelonk van*
S. Pelagia, een vermaarde Hoer,
die, berouw hebbende van haar on-
tuchtig leven, in mans kleederen,
om niet bekend te zyn, hier haare
zonden kwam beweenen, en 'er ook
gestorven is.

Wyders toond men de plaats,
daar *Christus* zyne Discipelen het
Vader ons leerde: gelyk ook, daar
hy het oordeel Predikte, alwaar nog
een stuk van een Kolom ter gedag-
tenis staat.

Wat verder voort gaande, ont-
moet men een groote *Spelonk*, met

twalf boogen, door de Keyzerin
Helena, ter gedagtenis van de twalf
Apostelen, gesticht, ter inzicht, dat
zy het *Geloofs* Formulier aldaar te
zamen gesteld zouden hebben.

Vervolgens zagen wy de *Spelonk*
der *Propheeten*, die de verwoesting
van *Jerusalem* voorzeyden. Zy is
heel groot, en heel uit de levende
Rots gehouwen. In den ingang, of
het eerste vertrek, ziet men boven
een rond gat, daar het licht door
schynd; en zynde wyders, met
brandende toortzen, in het tweede,
't geen zeer groot is, getreden, vind
men 'er hunne Graf-steden, welke
vyftig in getal zyn, mitsgaders zes
Kolommen, van zonderlinge dikte,
mede uit de Rots gehouwen. Ik
nam de maat van een der zelve,
en bevond ze acht-en-tachtig Pal-
men in den omvang. In het inko-
men, ter slinkerhand, ontmoet men
een heel groote doorgang, daar
men bukkende moet ingaan. Hier
vond ik veele andere vertrekken,
doch die, door het instorten van het
bovengewelf, meerendeel verstopt
zyn. Zo men voorgeeft, zouden de-
zen zich strekken, tot aan de plaats,
daar d'Apostelen het *Credo*, of Ge-
loof, hebben gemaakt, die 'er egter
een goed stukweegs van daan legd.

Deze *Spelonk* is zeer vreemd, en
fraay om te zien: doch de begraaf-
plaatzen zyn niet zo heerlyk, als
die in de *Spelonk* der Koningen,
vermits 'er voor yder lighaam maar
een plaats in de Rots is uitgehakt,
ter grootte, daar bekwaamlyk een
Lyk in kan leggen, en altemaal in
de zyden van de Rots, twee of drie
voet hoog van de grond, gelyk men
in veele Oude *Grotten* van *Italien*
vind.

Thans kwamen wy op den *Olyf-*
berg, ter plaatze daar *Christus* de
Stad *Jerusalem* beweende. Voor
dezen heeft 'er een Kerk der Christe-
nen gestaan, doch tegenwoordig is ze
in een Turksche *Mosquée* veranderd.

Van hier traaden wy, door de *Poort*
van *St. Steven*, weder in de Stad,
en vervoegden ons na het Klooster,
daar wy op den middag aankwa-
men.

Plaats
daar Chri-
stus ten
Hemel is
gevaaren.

Spelonk
van S. Pe-
lagia.

Spelonk
der Apo-
stelen.

L. HOOFDSTUK.

Togt na Bethlehem, en beschryving der Heilige plaatsen in en omtrent Bethlehem gelegen.

Togt na
Bethle-
hem.

Des anderen daags, den 23sten. der Maand October, s' morgens ten acht uren, trad ik weder uit het Klooster, verzeld door twee *Paters*, en den *Drogeman*, om my na *Bethlehem* te vervoegen: wy naamen den weg door de *Woeftyn*, ten eynde gelegentheid te hebben, om alle te bezichtigen.

Salomons
Vyver.

Niet verre van *Jerusalem*, komt men aan een *Vyver*, welke men zegd door den Koning *David*, of liever *Salomon*, gemaakt te zyn, die'er zich dikwils ging verlustigen. Zy heeft de lengte van honderd vyftig, en de breedte van zestig schreeden, doch is tegenwoordig droog. By deze *Vyver* is de plaats, daar *Salomon* tot Koning werd gezalfd.

Klooster
van Geor-
giaanen.

Wat verder in de laagte, heeft men een *Klooster der Georgiaanen*, van boven tot beneden, op de *Griekse* wyze, beschilderd. By het hoog *Altaar* is een gat, met zilver beflaggen, alwaar gestadig tien zilveren Lampen hangen te branden. Hier zeggen de Ingezeten, dat de *Cipres-boom* heeft gestaan, daar het *Kruys* van *Christus* van gemaakt zoude zyn.

Kerk van
het Heili-
ge Kruys.

Omtrent ter verte van een uur, buyten *Jerusalem*, vind men de *Kerk van het Heilige Kruys*, welke zeer fraay is, en by de *Grieken* bezeten werd. Hier wyft men ook aan de plaats, daar het hout van des *Zaligmaakers Kruys* is afgehouden. Men ziet'er noch in, een kleyn *Kruysje*, 't geen gezegd word van het zelve hout te wezen.

Huys, en
begraaf-
plaats der
Macha-
beën.

Weinig van daar, op een zeer hoogen *Berg*, ontmoet men de *Begraafplaatsen der Machabeën*, gelyk ook de peun-hoopen van hun *Huys*. Van de begraafplaatsen ziet men noch zeven boogen, waar onder hunne lyken gelegen hebben. Hoe

Heerlyk en prachtig dezelve geweest zyn, leeft men in het eerste Boek der *Machabeën* Cap. 13. v. 25. daar gezegd word: *Ende Simon eenige zedende, nam de beenderen van zynen Broeder Jonathan; ende zy begroeven hem te Modin, de Stad zynen Vaders: Ende Simon bouwde over het Graf zyns Vaders; ende zynen Broederen, een gebouw, en trok het op met geslepen steenen, van achteren, en van vooren, cierlyk in het gezicht. Ende hy stelde daar op zeven Pyramiden, de eene regt over d'anderen, voor zynen Vader, zyne Moeder, ende zyne vier Broeders; ende hy deed de maakte hy Instrumenten, rondom stellende eenige groote Pilaaren; ende hy maakte op de Pilaaren allerhande soorten van Wapenen, tot eenen eenwigen naam, ende by deze Wapens, Schepen ingehouwen, om gezien te werden, van alle die by de Zeevaaren te Modin, het welke nog is tot op dezen dag, enz.*

Aldus kwamen wy in het *Dorp van S. Jan*. Ter plaatze, daar de-zen *Heilig* gebooren is, ziet men een *Spelonk*, in de *Rots* uitgehouwen, waar op men een *Kerk* gebouwd heeft, die den naam van *S. Jan* voerd, en aan de *Paters Franciskanen* behoord. Dit *Dorp* word door d'*Arabiers* bewoond, en vertoond zich als N°. 126. uitwyft. 't *Koepeltje*, 't geen men in het zelve ziet, is van de gemelde *Kerk*; en de ruïnen op den hoogen *Berg*, zyn die van de *Graven der Machabeën*. Hier omtrent is dat gebergte van *Judea* geheel steenachtig, en moeyelyk te gebruyken.

Onzen weg vervolgende, kwamen wy aan de plaats daar de *Maagd Maria*, haar *Nicht Elisabeth* ging bezoeken.

Plaats
daar Ma-
ria Elifa-
beth be-
zocht.

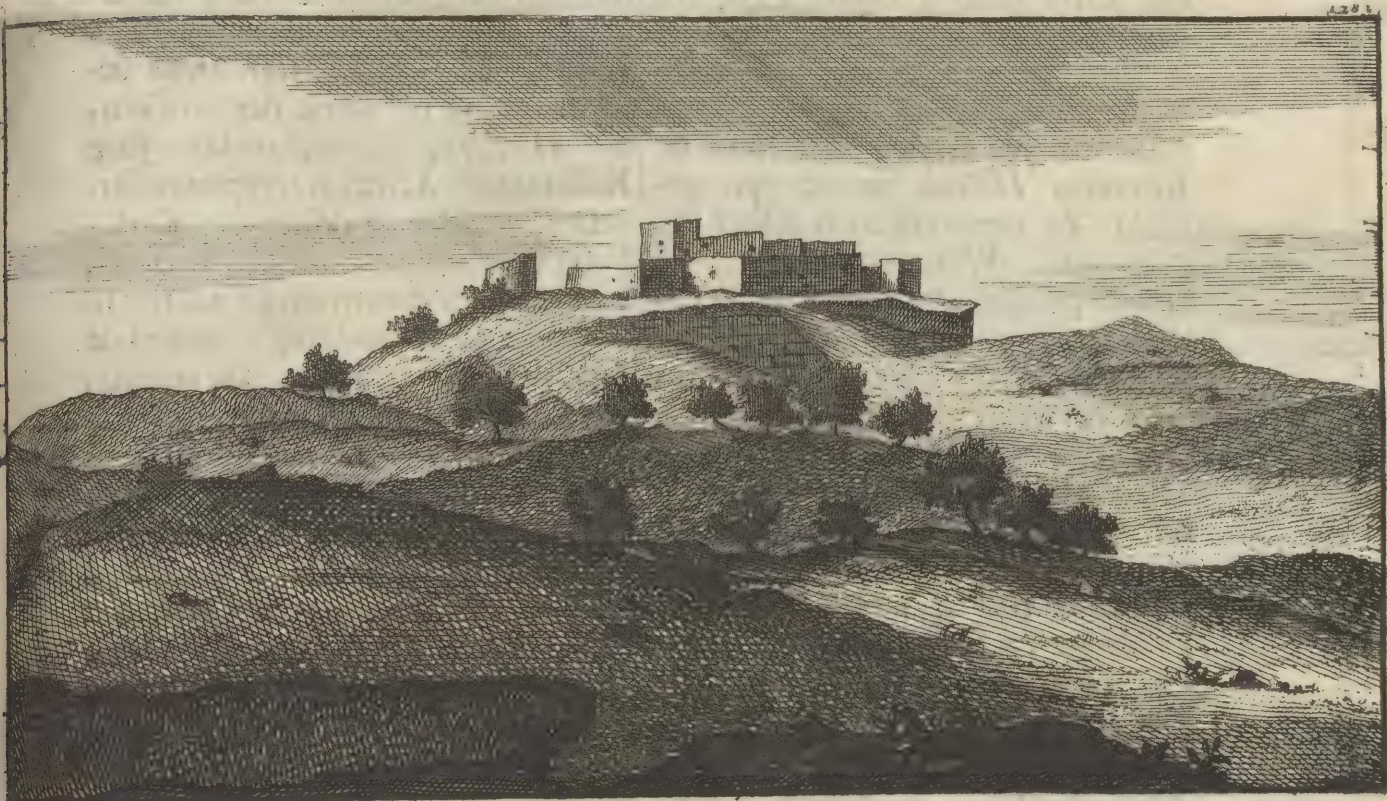
Men

Men ziet 'er noch een groot overblyfel van een Gebouw, verbeeld op N°. 127. 't geen men meend van een Kerk te zyn, welke de Keyzerin Helena aldaar, ter gedagtenis, had doen stichten.

Eenige honderd treeden nederwaarts gaande, ter rechter zyde, komt men aan een zeer schoone Water-put, welkers water van de by-

gelegene Bergen daar in komt loopen.

Thans wend men zich na *Modin*, gelegen op een zeer hoogen Berg. 't Was wel eer een zeer vermaarde Vesting, of Stad der *Machabeën*, dog nu een slegt Dorp, gelyk tegenwoordig de plaatsen meest zyn, daar in de Schriftuur gewag van gemaakt werd. 't Werd verbeeld op N°. 128.

Vervolgens komt men in de *Woestyn van Johannes den Dooper*, en wyders aan de *Spelonk*, daar zy, hoewel buyten de Schrift, van vertellen, dat 'er *Elisabeth* haaren Zoon inbracht, om hem voor de woede van *Herodes* te verbergen, en waar in hy veele Jaaren zoude geleefd hebben. Deze *Spelonk*, of *Grotte*, is in de levende Rots gehouwen, aan het hangen van een berg, waar beneden zich een zeer steenachtig dal strekt. Zy heeft twee gaten, als vensters, aan elke zyde, een onder het onderste boomtje, 't geen men uit de Rots gewasschen ziet, gelyk d'Afbeelding op N°. 129. aanwyft. Men ziet ook nog in dezelve een plaats, van gedaante als een bedstede, in de Rots uitgehouden,

welke dien Heilig tot rust-plaats zoude gediend hebben. Ter zyden van de *Spelonk* vloed een Fonteyn, welkers water in een groote ronde bak, mede uit de Rots gehouwen, en weinig boven de grond verheven, word ontfangen, van waar het dan weder door het bergte nederwaarts loopt: boven de *Spelonk* staan nog eenige overblyfzelen van een groot gebouw, 't geen een Klooster schynd geweest te zyn. By de gemelde Fonteyn, welkers water heel goed is, hielden wy het middagmaal, ter plaatze daar men de twee Paters verbeeld ziet.

Hier na komt men aan de *Vlakte van Therbinte*, alwaar *David* den *Reus Goliath* doodde, welke plaats men van verre maar aanschouwd.

Vlakte van Therbinte.

't Is een wydluftige vlakte, ftrekken-
de zich tuffchen het gebergte.

Niet verre van daar, beneden
aan het gebergte van *Judea*, komt
men aan de Fonteyn, by de welke
Philippus den Kamerling van de
Koningin *Candace* doopte, aange-
wezen met N°. 130. 't Water, daar
wy hertig van dronken, was heel
goed, en vloed ter halver hoogte
van de midden-muur, uit een half
ovaal, als een nis, en loopt over
een halve ronden fteen, Fonteyns
wyze, op de grond. De Fonteyn
is van groote fteenen gemaakt.
Achter dezelve ftaat nog een groote
ruïne van een Kerk, welke door de
Keyzerin *Helena* zoude zyn ge-
fticht. Zy vertoond zich achter het
geboomte. Wanneer de Kinderen
Izraëls gelegerd waaren in de Woe-
ftyn *Paran*, gelyk *Numeror.* 13.
verhaald werd, wierd *Mozes* van
God bevolen, dat hy uit elke ftam
een Man zoude nemen, en de-
zelve na 't beloofde Land zenden,
om het zelve te verfpieden, en te
zien hoedanig het zelve was. Van
welke een tros druiven, afgefneiden
zynde in het Dal *Efcol*, die zy met
haar tweek op een draag-ftok droe-
gen, tot *Mozes* in 't Leger te rug
gebracht wierd. Welk Dal *Efcol*,
waar het recht te vinden waare,
mogelyk aan alle anderen zoude dui-
fter zyn. Doch deze Paters weten
niet alleen dit Dal aan te wyzen;
maar ook, dicht by deze Fonteyn,
de nette plaats, daar deze weergae-
loze druiftros afgefneiden is.

Vervolgens paffeerden wy de plaats,
daar de vyftig Kolommen, welke
tot *Bethlehem* in de Kerk ftaan,
uit het gebergte zyn gehouwen, de
teekenen daar af vertoonen zich nog
in de Rots, daar ze met de hamer en
beytel, geheel van een ftuk, uit zyn
gearbeyd.

Thans komt men aan een Dorp
Beitiela geheeten, waar omtrent
men de *Vlakte van Sennacherib* ziet;
met dien naam genoemd, ter oor-
zaak dat het Leger van *Sanherib*, of
Sennachérib, Koning van *Affyrien*,
aldaar by nacht, door een Engel,
gantfch en al wierd verflagen, ge-

Vlakte
van Senna-
cherib.

lyk gefchreven ftaat *Jesai.* 37: 38.
alwaar de Propheet zegd: *Toen voer
den Engel des Heeren uit, ende floeg in
't Leger van Affyrien, honderd-en-
vyf-en-tachtig duyzend: ende toen
zy zich des morgens vroeg opmaak-
ten, ziet die alle waaren doode lig-
haamen. Zo vertrok Sanberib, de
Koning van Affyrien, ende toog hee-
nen &c.*

Noch een weinig voortgetoogen
zynde, kwamen wy te *Bethlehem*,
omtrent een uur voor Zonnen-onder-
gang. Eerft vervoegde ik my na de
Kerk, die aan *S. Catharina* ge-
wyd, en in het bezit der Grieken,
is. Hier zag ik de gemelde vyftig
Kolommen. Achttien trappen neder-
waarts gaande, onder de Kerk,
komt men in een Grotte, of Spelonk,
waar in men u vertoond (doch ech-
ter meer by verbeelding, dewyl de
Grieken, in een Kapel hier nevens,
de rechte plaats bezitten) de ge-
boorte plaats van onzen Zaligmaa-
ker, gelyk ook de plaats, daar
Maria het kindeken in de Kribbe
leyde, mitsgaders die, daar de drie
Koningen het aanbaden. Men ziet
'er mede een fteen, waar op *Maria*
zoude gezeeten hebben, wanneer
de drie *Koningen* den Jong-geboo-
ren *Jefus* aanbaden. Deze Spelonk
is geheel in de Rots uitgehouwen,
en zo groot en hoog, dat men 'er
bekwaamelyk kan gaan. Men ziet 'er
mede een Altaar, daar men den naam
van *Joseph* aan geeft, mitsgaders de
Graf-steede der Onnozelen, aldus
geheeten, om dat 'er verfcheyde
onnozele, of Jonge kinderen, met
hunne Moeders in deze Spelonk ver-
borgen, om hals gebracht, en be-
graven zouden zyn.

Van hier vervoegde ik my in het
Klooster, daar ik door den *Padre Re-
verendissimo* zeer beleefdelyk wierd
ontfangen, en verwelkomd, te meer,
door dien my den Heer *Lub* met
een brief van voorschryving aan hem
had begunftigd, waar voor hy, even
als de *Pater Procucator, Paulus à
Milonico*, tot *Jerufalem*, groote
eerbiedigheid betoonde, vermits
den Heer eenige Jaaren te *Rama*,
ten dienfte van het Klooster, het

Komt te
Bethle-
hem.

Geboorte
plaats van
Chriftus.

Beleefd
onthaal
van den
Auteur
in het
Klooster.

Pro-

Procuratorschap had waargenomen. Ook waren 'er eenige *Paters*, die ik in *Egypten* gekend, en met eenige beleefdheden verplicht had, waar voor zy my, gelyk ook te *Jerusalem*, de uiterste dankbaarheid trachten te betoonen: zelfs had ook de *Padre Reverendissimo* de beleefdheid, van my een verblyf, buyten alle kosten of vergelding, voor vyf a zes Maanden, in het Klooster aan te bieden, door dien hy, al voor myne komst, had verstaan, dat ik my over al bezich hield met de voornaamste dingen af te teekenen, gelyk ik dan ook hier geen grooter dienst aan de Geestelyken kon doen, als hen myne afteekeningen te toonen. Om kort te gaan, men verhief my hier, als een Man, daar men alle eerbiedigheid voor betoonde, en wiens gelyk men zeide nooit in het Klooster te zyn geweest. De *Padre Reverendissimo*, die my al zo zeer verhefte, als ymand zyner onderhoorige Geestelyken, was een heel eerlyk Heer, geboortig van Milanen, uit een voornaam geslacht, en genaamd *Petrus Marinus*; zyn deugtzaam en minnelyken omgang, bracht hem in groot aanzien, zelfs ook onder de Mahometaanen. Hy toonde my drie kamertjes, welke hy ten dienste der Pelgrims deed bouwen, zeggende, dat het hem moeyde, dat wy hier in het Klooster zo weinig plaats tot geryf hadden, mitsgaders dat, alzo hy binnen korten tyd stond te vertrekken, hy geerne eerst zyn aangevangen werk had willen voltooyen; dat hy derhalven over vry wat onkosten heen had gestapt &c: Inder daad zy zyn

alhier zeer groot, want de Turken laaten niet toe, dat men den eenen steen op den anderen legd, of men diend ze wel tegen zilver op te wegen, anderzins behoeft men niet te hoopen, dat men verlof tot het opbouwen of verhelpen, van eenig ding, zal verkrygen.

Ook kost de vergunning, van zich te *Jerusalem*, en elders in het *Heilig land*, te mogen onthouden, aan de *Paters* een veel grooter somme, als de meestemensen zouden kunnen gelooven: en het is zeeker, by aldien den Koning van *Spanjen* hen de middelen daar toe niet beschikte, dat zy hunne verblyf-plaats daar niet lang zouden kunnen behouden. De gemelde Koning heeft, al voor eenige Jaaren, een *Procurator* van *Jerusalem* tot *Constantinopolen* gezonden, dien ik daar by mynen tyd noch gezien heb. Deze had ordre, om, indien hy het zodanig wist te besteeken, dat het *Heilig graf* in de handen der Latynsche Geestelyken mogt komen te geraaken, drie honderd duyzend Ryksdaalders aan te bieden, en, zo hy kans zag, om zyn oogmerk daar mede te bereyken, noch op honderd duyzend niet te zien: doch men heeft het niet kunnen verkrygen, ter oorzaak dat de Grieken, welke onderzaten van den Grooten Heer zyn, door middel van een zekere somme, die zy met de uiterste moeyte, aangezien hunne armoede, by een brachten, zo veel wisten uit te werken, dat zy 't den Latynen uit de neus geboord hebben, zulks dat 'er niemand vermag de Mis te doen, als zy alleen.

II. HOOFDSTUK.

Togt na de Gezegelde Spring-bron, en beschryving van eenige andere Heilige plaatsen, in en omtrent Bethlehem gelegen. Manier om zich de teekenen der Jerusalemsche reys op den arm te zetten &c.

Den 24sten der meergenoemde Maand October, s'morgens omtrent zeven uren, trad ik, in gezelschap van twee *Paters*, en twee *Drogemans*, uit het Klooster van *Bethlehem*, om de *Fons Signatus*, of, *Gezegelde Spring-bron*, te gaan bezichtigen. Na omtrent een uur rydens, kwamen wy aan de *Kerk van St. Joris*: hier zag ik twee yzere ketenen, daar men zegd dat hy mede gebonden is geweest, waar door zy, noch op den huidigen dag (volgens het gevoelen der Ingezetenen daar te Lande, zo wel de Turken en Arabiers, als de Christenen) zodanig een kragt hebben behouden, dat de geenen, die van hun verstand beroofd zyn, of eenige andere kwaalen hebben, en zich daar mede laten binden, weder te regt werden gebragt. Toen ik dezelve bezag, lag'er een Arabier aan de eene ketting, dien ik liet vragen, wat hem deerde? Hy gaf tot antwoord, dat hy pyn in de lendenen had. Deze Kerk staat in een zeer schoone vlakte, uitsteekend vruchtbaar in Koorn.

Latende dezelve ter rechter hand, toogen wy een groot stuk weegs voort, en kwamen vervolgens aan de *Fons Signatus*, of *de Gezegelde Spring-bron*. Dicht by dezelve staat een Kasteel, over veele Jaaren, door de Turken, gebouwd, alwaar de *Karavaanen*, welke van *Hebron* komen, de *Kaffares* moeten betaalen: de Pelgrims moeten'er ook yder een *Maiden*, of stuyver, voor het bezichtigen van de Bron, geven. Ik liet'er my in neder-dalen, door een zeer nauw gat, daar een zwaarlyvig Man nauwlyks door zoude kunnen geraaken. Op de grond gekomen, bevind men zich in een

Grotte, aan welkers rechter zyde zich drie groote gaten vertoonen, welke het water, 't geen, van het gebergte, door de Rotzen, komt heen zypelen, ontfangen. Van hier loopt het door de Grotte, in een Canaal, of goot, in de Rots uitgehouwen, om het in de water-bakken te leyden. Wy vonden'er geen water, weshalven ik in het Canaal trad, daar ik al bukkende eenige schreeden in voortging, zo hoog en wyd is het.

Thans begaf ik my weder na boven, en wederom uit de Put; ging na de water-bakken, welke eenige honderd treden van daar, en drie in het getal, zyn, altemaal uit de levende Rots gehouwen. Ik nam de moeyte van ze alle drie te meeten, en vond de eerste, die het water uit het gemelde Canaal ontfangd, honderd en zeventig schreeden lang, maakende drie honderd en zeven-en-vyftig voeten, Rynlandsche maat; en acht-en-tnegentig schreeden, of twee honderd en vyf voeten, breed. De hoogte kon ik niet meeten, vermits'er te veel water in was, en ik juyft geen koorde had mede genomen. Men zegd dat ze de diepste van de drie is. Deze by na vol zynde, loopt het water, door een diergelyk Canaal, als daar ik hier vooren van gesproken heb, in de tweede bak, die wat laager staat, als de eerste, door dien de grond allengskens nederwaarts daald: de lengte van deze strekte zich tot honderd en tnegentig schreeden, en de breedte tot honderd en vyftien; de diepte bevond ik zefftig schreeden. Steyl afgaande aan d'eene zyde, vind men eenige trappen, uit de Rots gehouwen, om'er by neder te kunnen daalen: deze bak was zonder water,

en heeft aan het eynde mede een Canaal, even als de voorige, waar door het water zich in de derde bak uitsfort, die twee honderd acht-en-dertig schreeden lang, en vier-en-tnegentig breed is; maakende de lengte twee honderd negen-en-tachtig voeten, en de breedte derhalven honderd en zeven-en-tnegentig voeten, Rynlandsche maat. De diepte van deze bevond ik acht-en-veertig schreeden, of honderd voeten, te weten, tot aan het water, 't geen 'er omtrent vier voeten hoog in stond. 't Gezicht van deze waterbakken verbeeld zich op N°. 131. zodanig als ik ze op een hoogen berg, daar benevens leggende, heb afgeteekend. 't Kasteel is hier aangewezen met de Letter A. de eerste bak met B. de tweede met C. en de derde met D.

Noch teekende ik een gezicht van een andere kant, gelyk zich de bergen, het geboomte, en een der gemelde bakken, aangewezen met de Letter E. van daar vertoonden, te zien op N°. 132. De derde, of laatste bak, stort haar water in een Canaal, of waterleyding, die met de grond gelyk is, en zich tot aan *Jerusalem* strekt: dit werk geloofd men gesticht te zyn door *Salomo*, en meenen eenige, dat hy in zyn *Hoog-lied*, Cap. 4. v. 12. alwaar hy zeyd: *Gy zyt een beslooten Hof, eene beslootene Welle, een verzegelde Fonteyn*, daar op speeld. Doch ik zoude zeer bezwaarlyk tot dat gevoelen kunnen overvallen, dewyl ik niet zie, dat het de alderminste schyn heeft.

Water-
leyding
van de Ge-
zegelde
Spring-
bron.

Thans steegen wy weer te Paard, en reeden langs de waterleyding, die, gelyk gezegd is, zich na *Jerusalem* strekt. Ik vond dezelve op verscheide plaatzen gebrooken, 't geen door de Arabiers, die hier voor by trekken, gedaan word, om het geryf van het water te hebben; en ongetwyfeld zal dit de oorzaak weezen, dat ze metter tyd verstoppt zal werden, door de afgebrookene steenen, die zy 'er slegts in laten vallen.

Vervolgende aldus onzen weg,

door het gebergte, kwamen wy, omtrent twee uren na de middag, weder te *Bethlehem*, daar ik, tegen den avond, in de Kerk van *St. Catharina*, volgens het gebruyk der Pelgrims, de gewoonlyke Plegtigheden bywoonde, waar na wy in processie, yder met een brandende waskaars in de hand, ons in de Kerk, in de gemelde *Spelonk*, vervoegden. Hier pleegden zy de eerste Ceremonien aan het Altaar, 't geen aldaar, ter gedachtenis van des Zaligmaakers geboorte, is opgericht: vervolgens aan het Altaar van *St. Joseph*; wyders aan de Graf-steede der Onnozelen; thans aan het Graf van *S. Eusebius*, Abt van *Bethlehem*, en Discipel van *Hieronymus*; daar na aan het Graf van *St. Paula* en *Eustochia*, Moeder en Dochter, Romeynen van geboorte; toen aan het Graf van *St. Hieronymus*; en eyndelyk aan het Altaar, dat ter plaats staat, daar de gemelde *Hieronymus* den Bybel, uit het Hebreuwsch, in het Latyn, overzette. Na dit alles verricht te hebben, klommen wy weder op na de Kerk, en vervoegden ons wyders na het Klooster.

Weder.
komt te
Bethle-
hem.

Processie
in de Kerk
van St. Ca-
tharina
&c.

Des anderen daags, s' morgens ten zeven uren, trad ik, met het zelve geleyde, weder uit het Klooster, om eenige andere plaatzen, buyten *Bethlehem*, te gaan bezichtigen, en kwam voor eerst, na dat wy een goed eyndweegs afgeleyd hadden, aan de *Spelonk*, daar *David* een slip van *Sauls* mantel afneed, gelyk geschreven staat 1 *Sam. 24: 2.*

Spelonk
van David
en Saul.

alwaar gezegd werd, *Siet David is in de Woestyne van Engedi. Doe nam Saul drie duyzend uitgelezene mannen, uit gantsch Israel: ende hy toog heenen, om David ende zyne mannen te zoeken; boven op de Rotsteenen der steenbokken. Ende hy kwam tot de Schaaps-kooyen, aan den weg; daar een Spelonk was: ende Saul ging daar in, om zyne voeten te dekken: David nu, en zyne mannen, zaten aan de zyde der Spelonk. Toen zeyden de mannen Davids tot hem: ziet den dag, in welke de Heere tot u zegd, ziet ik*

M m

geve

geve uwen vyand in uwe hand, ende gy zult hem doen, gelyk als het goed zal zyn in uwe oogen: ende David stond op, en sneed stillekens een slippe van Sauls mantel &c. Deze Spelonk is boven in een zeer hoog gebergte, redelyk groot, en by na als pik zo zwart. Ik nam 'er een stuk, ter gedachtenis, af met my, waar in veel vuursteen zit. Van dezelve natuur zyn ook de meesten, welke men in dit gebergte vind. 't Gezicht daar van vertoond zich op N°. 133. 't geen ik met groote haast afteekende, vermits wy, onder aan het gebergte, eenige Arabiers gewaar wierden, die zich, met hunne tenten, aldaar hadden nedergeflagen. Dit deed ons derhalven, vreezende van dezelve gezien te worden, wel haast weder opwaarts klimmen, daar wy onze Paarden hadden gelaaten.

Peuyn-
hoopen
van de Stad
Engedi.

Op dit gebergte ziet men noch de grond-vesten van de vermaarde Stad Engedi, van welke in de Schrif- tuur meermaalen gewag gemaakt word, bestaande in eenige overblyf- zelen van Peuynhoopen: zy werd verbeeld op N°. 134. alwaar men met eenen, in het verschiet, tusschen de bergen door, de Doode Zee eenig- zins ziet.

Berg der
Franschen.

Van hier besloot ik my na den Berg der Franschen te vervoegen, een groot stuk weegs verder ge- legen, en die weinig van de Pelgrims bezogt word. Deze is de hoogste die men hier omtrent heeft. Der- waarts rydende, zag ik eenige Peuynhoopen, op een by gelegenen Berg, welke gezegd worden te zyn van de Stad Thekoa, alwaar de Va- der van den Propheet Habakuk, mitsgaders de Propheet Amos, ge- booren zyn. Wat den Berg der Franschen belangd, zy loopt heel steyl en spits opwaarts, waar door men niet zonder groote moeyte na boven klauterd. Op den top vond ik eenige Peuynhoopen, van het Ka- steel, of de vesting, waar in de Franschen zich noch veertig Jaaren, na dat zy de Stad Jerusalem ver- looren hadden, tegens de Ongeloo- vigen, verdedigden. Zy zyn van zeer groote steenen, en vertoonen

zich, benevens eenige Spelonken, en hollen, op N°. 135. Om laag, aan de zyde van den berg, ziet men noch hunne Vyver, met een Fon- teyn in het midden, doch daar te- genwoordig geen water in is.

Thans keerden wy weder te rug, en omtrent Bethlehem gekomen zyn- de, bezagen wy de plaats, alwaar den Engel de geboorte van den Hey- land aan de Herders kwam verkon- digen, Luc. 2: 8. Daar waaren Her- ders in die zelve Landstreek, haar houdende in het veld, en hielden de Nachtwake over haare kudde. Ende ziet, een Engel des Heeren stond by haar, ende de Heerlykheid des Heeren omscheenze, ende zy vreesden met groote vreeze. Ende den Engel zeyde tot haar, vrees niet, want ziet ik verkondige u groote blydschap, die alle den volke wezen zal. Nament- lyk dat u heden gebooren is de Zalig- maker, welke is Christus de Heere, in de Stad Davids &c: Men ziet hier tegenwoordig niets, als een meenigte van steenen op malkande- ren, gelyk een muur, in welkers mid- den noch een ingang, of kleyn gat is, waar door de Geestelyken by wylen hunne gebeden doen, de plaats is een veld, daar veele Olyf-boomen staan, en vertoond zich op N°. 136.

Benevens deze plaats der aankon- diging van des Zaligmaakers geboor- te, legd een slegt Dorp, het Dorp der Herders genaamd. 't Word ook by na niet als van Herders bewoond, dewyl de Landstreek redelyk vrucht- baar is. Men toond 'er noch een water-bak, uit dewelke Maria, daar voor by gaande, aan de Boeren ver- zocht te mogen drinken, die daar op antwoordende, dat 'er geen water in was, kwam het zelve aanstonds, tot aan de mond, opryzen, en daal- de, na dat de Heilige Maagd haaren dorst had gelescht, weder neder- waarts.

Hier omtrent ziet men mede noch de Peuynhoopen, van het Huys daar Joseph zich in onthield, wanneer den Engel hem aankondigde, dat hy met het kindeken Jesus, en desselfs Moeder, in Egypten zoude vlug-

Plaats
daar den
Herders
de ge-
boorte
van Chri-
stus wierd
aangekon-
digd.

Dorp der
Herders.

Huys van
Joseph.

vlugten, gelyk geschreven staat by den Euangelist *Matth. Cap. 2. v. 13.* *Ziet den Engel des Heeren verschynt Joseph in den Droom, zeggende, staat op, ende neem tot u dat kindeken, ende zyne Moeder, ende vlied in Egypten, ende weest aldaar, tot dat ik het u zeggen zal. Want Herodes zal het kindeken zoeken, om het zelve te dooden &c.*

Spelonk van Maria. Vervolgens traden wy in een *Spelonk*, dicht by *Bethlehem* gelegen, waar in men, hoewel buyten de Schrift, zegd, dat de Heilige Maagd zich, met haaren Zoon *Jesus*, verborg, om de woede van *Herodes* te ontgaan, terwyle *Joseph* bezich was, met spyze tot de reyze te bezorgen. Men verhaald, by overlevering, en het werd by veele, voor een standvastige waarheid, geloofd, dat *Maria*, hier zynde, en bekommerd wegens het kindeken te voeden, de melk in zulk een overvloed uit haare borsten kwam vloeyen, dat'er eenige droppelen van op de grond vielen, waar door de steen, die'er wit af wierd, (gelyk ze ook noch een witachtige koleur heeft, doch zonder dat ik echter zoude durven verzekeren, of ze daar door veroorzaakt zy) de kragt zoude hebben behouden, dat ze de Vrouwen, welke hun zog verloren hebben, het zelve doet wederkrygen, alleenlyk, met hen yts van dezen Steen, tot poeyer gemaakt, te doen innemen. Ten dien eynde, werd een menigte van stukken te *Jerusalem* in het water gezuyverd, en'er het wapen van die Stad opgedrukt, om na Christenryk, en andere oorden, verzonden te werden. Want de Turken, en Arabiers, hebben'er ook het zelve gevoelen af. Te *Venetien* zynde, wierd'er my yts, door een Doctor, een myner Vrienden, afverzocht, om het zekere Juffrouw in te geven, ik verzag hem van 't geen ik zelve uit de *Spelonk* had mede gebragt, doch het is my onbewust, of het eenige werking heeft gedaan. Anderzints, indien het goed word bevonden, heb ik het noch, tot dienst van die het var nooden hebben, en niet wankelbaar of twyfelachtig in

het geloof zyn. Deze Grotte, of *Spelonk*, is vry groot, rondachtig van gedaante, mede in de Rots uitgehouwen, en voorzien van een kleynen Altaar, daar de Latynsche Geestelyke by wylen de Mis op komen doen.

Uit deze *Spelonk* getreden zynde, kwamen wy, des namiddags ten twee uren, weder te *Bethlehem*, daar ik het *School van Hieronymus* ging bezigtigen. 't Is een groote plaats, met eenige Kolommen onderschraagd, in den omvang van het Klooster, en voor de Kerk.

Gelyk ik niet verzuymen wilde deze plaats, zo berucht in de Schriftuur, op papier te brengen, begon ik dezelve, den 26sten. der meer gemelde Maand October, af te tekenen, hebbende my ten dien eynde aan een bekwaam Oord gesteld. Den zelve dag bezichtigde ik ook nochmaals de geboorte-plaats van onzen Zaligmaker, en 's anderendaags voltoyde ik myne afbeelding van *Bethlehem*. 't Is tegenwoordig een kleyn en slegd Dorp, aangewezen met de Letter L. waar in eenige onnozele Huysjes staan, welke van Arabiers, Grieken, en weinige andere Christenen, bewoond worden.

Eertyds was het een Stad van de Stamme *Juda*, doch die echter van geen groot belang geweest moet zyn, gelyk men kan zien *Mich. 5: 1.* alwaar de Man Gods, Propheterende van den *Messias*, zegd, *Ende gy Bethlehem Ephrata, zyt gy kleyn, om te wezen onder de duyzenden van Juda? uit u zal my voortkomen, die een heerscher zal zyn in Israel: ende wiens uitgangen zyn van ouds, van de dagen der eeuwigheid.* Ende by den Euangelist *Johannes* werd het slegts een vlek genoemd. En zegd de Schrift niet, dat de Christus komen zal uit den zaden Davids, ende van 't vlek *Bethlehem*, daar *David* was? *Cap. 7. v. 42.* 't Wierd *Bethlehem* van *Juda* geheeten, tot onderscheid van *Bethlehem* in de Stamme *Zabulons*, in *Neder Galilea* gelegen, gelyk men kan zien by *Ruth. Cap. 1. v. 1.* ende by den Euangelist

School van Hieronymus.

Bethlehem afgeteekent.

Tegenwoordig staat.

*Matth. Cap. 2. 6. Ende gy Bethle-
hem, gy Land Juda, en zyt geen-
zints de minste, onder de Vorsten
Juda, want uit u zal de Leids-man
voortkoomen, die myn volk Israel
weyden zal.* Welke woorden van
grootheid, den Euangelist toepast
op de geboorte van den Zaligmaker,
en ten geen en anderen opzichte, ge-
lyk uit het laatste gedeelte van het
vaars genoegzaam afgemeten kan
worden. De Christenen, dewelke
alhier wonen, generen zich mee-
stendeel, met het maaken van Hei-
lige Grafjes, kruysen, paternosters,
&c. welke zy aan de Pelgrims ver-
kopen, gelyk ook de gantsche
Kerk van het Heilige Graf, voor
die wat dieper in de beurs willen
raften, welke zy heel cierlyk, even ge-
lyk ze in der daad is, weeten te ver-
beelden, daar de dagelyksche ge-
woonte niet weinig toe helpt. Eenige
generen zig ook met de Landbouw,
dewyl de grond hier om heen onge-
meen vruchtbaar is. Men heeft 'er
ook veele Olyf-boomen, en Wyn-
gaarden, gelyk in de afbeelding ge-
zien kan werden. De berg, daar
het op legd, is tamelyk hoog, en
strekt zich in de lengte, van 't Oosten
na 't Westen. De Latynsche Geeste-
lyken hebben 'er een schoon Kloos-
ter, aangewezen met de Letter I.
Om in het zelve te komen, treed
men eerstelyk door een voorhof in
een tweede, daar drie water bakken
zyn. Benevens dezelve strekt zich
een overwelfde plaats, onder-
schraagd door zes Kolommen Gra-
nietsteen; hier zegd men dat *St. Hie-
ronymus* de Heilige Schrift verklaar-
de, of vertaalde. En word dezelve
derhalven het School van *Hierony-
mus* geheeten. Uit dit tweede voor-
hof treed men, al bukkende, door
een kleyne deur, in een derde,
't geen aan de Kerk tot een Portaal
verstrekt. De gemelde deur, die zeer
dik, en van achteren met een wak-
kere boom bezorgd is, is eygentlyk
het klinket, van een veel grooter,
welke men, tegens de baldadigheid
der Arabiers, heeft toegemetzeld,
om hen te beletten te Paard in de
Kerk te komen. Ter flinker hand

Klooster
der Latyn-
sche Gee-
stelyken.

van dit laatste voorhof, ontmoet
men een andere groote deur, welke
ingang tot het Klooster geeft,
't geen gemeenlyk door een getal
van ontrent de twintig Geestelyken
bewoond word: deze deur is van
binnen geheel met yzer beslagen,
en met een sterke boom, en zwaare
grendels, voorzien, om het geweld
der Arabiers te kunnen wederstaan.

De Kerk, die de Grieken zederd Kerk der
Grieken,
eenigen tyd bezeten hebben, te we-
ten, na dat zy 'er den Latynen, door
de gierigheid der Turken, en dien
een brok toe te werpen, het bezit
van ontweldigd hebben, is door de
Keyzerin *Helena* gestigt, ruym en
fraay, van buyten met lood bedekt,
ontfangt haar licht door verscheyde
groote vensters, en word ten weder-
zyde onderschraagd, door twee ryen
zwaare marmere Kolommen, elf op
een ry, boven dezelve is de muur,
met een zeer schoon mozaisch-werk,
beschilderd, zynde de grond t' eene-
maal van goud, het koor is heel
groot, en heeft aan yder zyde een
Kapel, in een der welken, te weten,
die ter rechter hand, de steen ge-
toond word, daar onzen Heyland
op besneden zoude zyn; en in de
andere zegd men de plaats te we-
zen, daar de drie Koningen afstee-
gen, wanneer zy den Zaligmaaker
kwamen aanbidden. Ter rechter
zyde van het hoog Altaar, 't geen
by na ten eynde van het koor staat,
ontmoet men een trap, waar langs
men opgaat in een Toorn, die wel
eer tot een Klok-toorn aan de Kerk
heeft gediend; doch tegenwoordig
van de Grieken tot een woonplaats
werd gebruykt. In dit koor teld
men mede eenige Kolommen, van
welker getal in 't geheel ik hier voor
heb gesproken.

Benevens het gemelde hoog Al-
taar, zo wel aan d'eene als aan de
andere zyde, langs eenige trappen af
gaande, komt men aan een schoone
kopere deur, en door dezelve, noch
wat nederwaarts daalende, in een
Kapel, of kleyn Kerkje, in het welk,
omtrent midden onder het gemelde
Altaar, men een marmer blad ziet
leggen, zynde eygentlyk, zo men

voor-

Rechte voorgeeft, de plaats daar onze Zaligmaaker gebooren wierd, ter gedachtenis van het welke, zich op het gemelde blad, recht in het midden, een gestraalde zilvere kring vertoond, voerende in de ronde de volgende woorden, *Hic, de Virgine Maria, Jesus Christus natus est*, beteekenende, *Hier is Jesus Christus, uit de Maagd Maria, gebooren.*

Benevens dit blad, ziet men, in een marmersteen van roodachtige koleur, de gedaante van een geknielt Vrouwen-beeld, 't geen een kleyn kind voor haar heeft leggen, men geeft het uit, voor een verbeelding van de Heilige Maagd, en het kindeken *Jesus*.

In deze Kapel hangen gestadig ontrent dertig Lampen te branden.

In een andere Kapel, drie Trappen lager, ziet men de plaats, daar, zo gezegd werd, de kribbe gestaan heeft, in dewelke *Jesus*, terstond na zyn geboorte, gelegd wierd. En recht tegen over, een Altaar, ter plaatze daar de drie Koningen den Zaligmaaker aanbaden.

Manier om zich de teekenen der Jerusalemsche reis op den arm te doen zetten.

Doch eer wy van *Bethlehem* afscheyden, moet ik noch zeggen, hoe men zich hier de teekenen der *Jerusalemsche Reis* op den Arm laat zetten. Hier hebben zy verscheyde vormen toe, waar van men de zodanige verkieft, als yders zinlykheid begeerd. 't Zyn gemeenlyk de *Drogemans*, die dit verrigten, en 'er de gemelde vormen uitdrukelyk toe houden. Gekoozen hebbende zodanigen, als daar men behagen in heeft, word 'er gestampte houtkool over de vorm gestroyd, en dezelve wyders tamelyk styf op den Arm gedrukt, zulks dat de linien, daar zich de stof der koolen ingezet heeft, klaar genoeg gezien kunnen werden. Als dan omvat de geen, die het werk zal verrigten, u den

arm, met de flinker hand, en houd het vel heel sterk gespannen, hebbende ondertusschen in de rechter twee aan malkanderen gewoelde Naalden, waar mede hy, langs de linien heen, prikt, zo gelyk en effen, als het doenlyk is, op dat zich de teekens te beter mogen vertoonen, zonder dat 'er echter bloed uitkomt, even wel dringd het diep genoeg door. Doch ik geloof dat de fynheid der gatjes, die nauwelyks zichtbaar zyn, het bloeden belet. Vervolgens word 'er een zekere soort van inct over de arm heen gevreven, die, binnen den tyd van viertien-twintig uren, hoe lang men den arm, met doeken bewonden, laat rusten, zodanig indringd, dat de linien, daar men langs heen geprikt heeft, zich zwart, of liever blauwachtig, vertoonen, en zo net, als of ze geschilderd waren. En deze koleur behouden ze altyd even schoon, zo lang als men leeft. Eenige stellen dit geprik zo pynlyk, dat het gemeenlyk een koortsje veroorzaakt, voor my ik heb het 'er niet af gevoeld, en wat de pyn belangd, ik weet niet, of ik hardvochtiger ben, als andere menschen, maar ze viel my zo onderdraagelyk niet, en ik geloof, na ik het wel gezien heb, (want ik heb 'er nooit de proef afgenomen) dat het koppen vry pynlyker vald. Evenwel moet ik dit zeggen, dat het op andere plaatzen als den arm, en die wat tederder van gevoelen zyn, zo gemakkelyk niet toe gaat. Want toen ik my ook eenige teekens op de borst liet zetten, kon ik my heel wel van lachen onthouden. Ik heb 'er ook gezien, die, of uit Godvruchtigheid, of uit grillicheid, de gantsche borst vol teekens lieten prenten; maar dan komt 'er op aan, en meestentyd wil hier wel een koorts op volgen.

LII. HOOFDSTUK.

Weder togt van Bethlehem na Jeruzalem, en beschryving der plaatzen, en zaaken, welke tusschen beyde gelegen zyn.

Weder
togt na
Jerusalem.

Den 31sten. October, na dat ik alles, in en ontrent *Bethlehem*, tot myn genoegen, bezichtigd had, maakte ik my gereed, om weder na *Jerusalem* te keeren, en nam derhalven des avonds myn afscheid van den *Padre Reverendissimo*, die my, met byzondere genegendheid, veel heil en zegen, in het geen ik verder mogd komen te ondernemen, toewenschte.

David's
Water-
put.

Den 1sten. November, 's morgens ontrent acht uren, traden wy uit het Klooster, en namen als doen den rechten weg na *Jerusalem*. Op welke men voor eerst, niet verre buyten *Bethlehem*, de *Water-put van David* ontmoet, die ook noch by de Ingezetenen den zelven naam houd. 't Is een groote Put, met drie gaten, of monden, staande eenige treden van den weg af. Zy word voor dezelve gehouden, daar *David* uit begeerde te drinken. 't Geen hy echter, wanneer hy verstonde, dat het water met zodanig een gevaar gehaald was, niet en deed, gelyk geschreven staat *2 Sam. 23: 14. David was toen in een vestinge, ende de bezettinge der Philistynen was toen te Bethlehem. Ende David kreeg lust, en zeyde, wie zal my water te drinken geven uit Bethlehems Born-put, die in de Poorte is. Toen braken die drie helden door het Leger der Philistynen, ende putteden water uit Bethlehems Born-put, die in de Poorte is, ende droegen het, en kwamen tot David, doch hy en wilde dat niet drinken, maar goot het uit voor den Heere, ende zeyde, het zy verre van my, ô Heere, dat ik dit zoude doen, zoude ik drinken het bloed der mannen, die heenen gegaan zyn, met perykel haars levens? ende hy en wilde het niet drinken. Dewyl nu in die plaatze de Born-put*

beschreven werd, als geweest te zyn tot *Bethlehem* in de Poorte, zo blykt hier ook uit, dat *Bethlehem*, hoe gering het in de Schriftuur gesteld word, echter vry grooter geweest moet zyn, als het tegenwoordig is.

Vervolgens ontmoet men, aan de weg, een kwartier uren van *Bethlehem*, het *Graf van Rachel*, daar gewag van gemaakt word *Genes. 35: 19. Alzo stierf Rachel, ende zy wierd begraven aan den weg na Ephrat, dat is, Bethlehem, ende Jacob richtte een gedenkteeken op, boven haar graf, dat is het gedenkteeken van Rachels graf, tot op dezen dag.* Dit graf is gehouwen in het gewelf der Rotze, en gedekt met een Koepel, die op vier vierkante Pilaren, of stukken muurs, rust, welke gezicht op het graf genen, gelyk N°. 138. uitwyft. Rondom het zelve strekt zich een vierkant muurtje, van ontrent drie voeten hoog, aan welkers ingang men by drie kleyne trappen opgaat.

Ten Noorden van het gemelde gaf, ziet men een stuk Lands, 't geen by de Ingezetenen het *Erweten* of *Ciceren-veld* geheeten word, ter oorzaake, dat 'er zekere kleyne steentjes gevonden werden, die niet kwalik na *Erweten* zwymen. 't Heeft de groote van ontrent twee morgen, en is geheel onvruchtbaar. Hier van word ook een mirakel verhaald: namentlyk, dat *Maria*, van *Bethlehem* na *Jerusalem* gaande, zeekeren Boer daar ter plaatze bezig zag, met yts te zaayen, die, van de Heilige Maagd gevraagd zynde, wat hy zaaide, haar ten antwoord toepaste, dat het steenen waren; maar, deze onbeleefdheid kwam hem duur te staan: want door Goddelyke toelaating bracht het zaad, 't geen dat van *Erweten* was, niet anders voort, als

als steenen, die de gedaante van Erweten hadden, en 't zederd dien tyd heeft het veld, zo zy zeggen, nooit vrugt gedragen.

Toorn van den Patriarch Jacobs. Hier na komt men aan den *Toorn van den Patriarch Jacob*, den Man van de schoone *Rachel*. Deze zegd men, na dat hy uit *Mesopotamien* was gekomen, door hem gebouwd, en drie-en-twintig Jaaren bewoond te zyn, ten eynde het oog op zyn vee te hebben, 't geen daar omtrent ging weyden. Hier zoudde zyne Huys-vrouw *Rachel* gestorven wezen. Deze staat op een verhevene plaats, tegen over het Erweten-veld, na de zyde van *Bethlehem*, daar hy weinig boven de duyzend schreeden van daan werd gerekend. Doch daar is tegenwoordig zo weinig van overig, dat men maar even kan bekenen, dat het een Toorn geweest is, gelyk in de afbeelding op N°. 139. gezien kan werden.

Penynhoopen van Rama. Omtrent dezen Toorn heeft men een menigte van zwaare steenen, en oude grond-vesten van gebouwen, welke de Lieden des lands zeggen d'overblyfzelen te zyn, van de Oude Stad *Rama*, of *Ramatha*, van welke gesproken werd by den Propheet *Jeremias* Cap. 31: v. 15. Zo zegd de Heere, daar is een stemme gehoord in *Rama*, eene klaege, een zeer bitter geweene, *Rachel* weend om haare kinderen, zy weygerd haar te laten troosten, over hare kinderen, omdat ze niet zyn.

Geboorteplaats van Elias. Thans komt men ter halver-weg, tusschen *Bethlehem* en *Jerusalem*: hier hebben de Grieken een Klooster, gewyd aan den Propheet *Elias*, die men wil zeggen ter dezer plaatze gebooren te zyn, gelyk men 'er mede noch een steen aanwyft, daar hy op plagt te rusten, en die ook nog de vorm van zyn Lighaam draagd. 't Is waar, men ziet 'er de gedaante van een menschelyk lighaam ingedrukt, even als of het 'er ingehouwen was, doch of het juyft die van des Propheeten lighaam is, kan ik niet verzeekeren. Anderen zeggen, dat hy zich hier onthouden, en deze steen hem tot een Bed verstrekt zoude hebben, toen hy voor

de Koningin *Jesabel* moest vlugten. Van hier heeft men een schoon gezicht op *Jerusalem*, en *Bethlehem*.

Niet verre van dit Klooster, zo gezegd werd, is de plaats, van waar de Propheet *Habakuk*, door den Engel, werd opgenoomen, en na *Babel* gevoerd, om aan *Daniel*, in den kuyl der Leeuwen, spyze te brengen. Welke geschiedenis zy haalen, uit het Aprocryphe vierde Aanzangzel van *Daniel*, 't welke gezet werd als het 14. Capittel, van vers 32. tot 39. Hier staan nog twee groote brokken van muuren, ongetwyffeld overblyfzelen van een zwaar gebouw, waar in de Roomschgezinden zeggen, dat zich de Propheet *Habakuk* toen ter tyd onthield, men ziet het afgebeeld op N°. 140.

Vervolgens heeft men op den weg een Water-put, met eenige opening, of mond, alwaar de drie Wyzen uit het Oosten, van *Jerusalem* komende, in traaden, om wat te rusten, en ter welker plaatze hen de Star, die hen in 't Oosten was verscheenen, en die zy onderwegen verlooren hadden, wederom verscheen, en dezelve van hun, terwyl zy hier zaten te rusten, weder gevonden werd.

Noch omtrent drie Italiaansche mylen van *Jerusalem* af zynde, komt men aan de plaats, daar wel eer de Terpentyn-boom plagt te staan, die zich nederwaarts kromde, om aan de Heilige Maagd meerder schaduwe te verschaffen, wanneer zy, van *Bethlehem* na *Jerusalem* gaande, om haaren Zoon in den Tempel te brengen, daar onder zat te rusten.

Een kwartier uurs verder ontmoet men het Huys van *Simeon den Rechtvaardigen*, die den Jonggebooren Heiland in de armen hebbende, uitriep, *Nulaat gy, Heere, uwen dienstknecht gaan in vrede, na u woord, want myne oogen hebben uwe Zaligheid gezien &c.* Het is noch voor een gedeelte in wezen, en vertoonnd zich als N°. 141. uitwyft.

Huys van Habakuk.

Waterput der drie Koningen.

Terpentyn-boom van de Heilige Maagd.

Huys van Simeon.

Hier

Dorp van
den kwaad-
den Raad. Hier na komt men aan het *Dorp*
van den kwaaden Raad, aldus ge-
heeten, ter oorzaak, dat 'er *Kaja-*
phas, met zynen Raad, het oordeel
over *Christus* velde.

Bad van
Bathscha. Aan *Jerusalem* naderende, ziet
men een *Vyver*, of *Water-beek*,
welke gezegd word het *Bad van*
Bathscha te zyn. 't Is by na van
dezelve gedaante, als de *Vyvers* van
Salomon, buyten *Bethlehem*, en
voor het meeste gedeelte mede uit
de *Rots* gehouwen: ik vond de
lengte honderd vier-en-vyftig schre-
den, of drie honderd acht voeten
Rynlandsche maat, de breedte hon-
derd twee-en-twintig schreden, of
twee honderd vier-en-veertig voeten,
en de diepte, steyl afgaande tot in het
midden, (want daar is tegenwoor-
dig geen water in) acht-en-tachtig
schreden; het strekt zich aan den

voet van den *Berg Sion*, op welke
berg het *Huys van David* gelegen
was, recht tegen over dit *Bad*,
zulks dat hy haar van daar heel ge-
maklyk kon beschouwen. Men
toond noch een gedeelte van de
Rots, daar dit gebouw van den ge-
melden *Koning* aangehegt zoude
zyn geweest, 't geen ik hier op
N°. 142. verbeelde.

Benevens het *Bad van Bathscha*,
heeft men het *Dal der Reuzen*, welke
ten tyde van *David* zyn geweest.

Vervolgens kwamen wy weder te
Jerusalem, zynde het op den mid-
dag, zulks dat wy vier uren met
deze weg hadden toegebracht, en der-
halven omtrent eens zo veel, als 'er
toe van nooden is, want *Jerusalem*
en *Bethlehem* worden omtrent twee
uren van malkander gerekend.

LIII. HOOFDSTUK.

*Den Autheur vervoegd zich op den Olyf-berg, om de Stad Jeru-
salem af te teekenen, uiterlyke gedaante van dezelve &c.*

Den Au-
theur ver-
voegd
zig op den
Olyf-berg
om de Stad
Jerusalem
af te tee-
kenen.

Des anderendaags, na myn we-
derkomst, zynde Zondag,
rustede ik my wat uit, zonder ergens
te gaan, maar den volgenden morgen
vervoegde ik my na den *Olyf-berg*,
om de Stad af te teekenen, doch niet
ter plaatze daar *Christus* dezelve be-
weende, ter oorzaak dat anderen,
die'er voor my zyn geweest, haar
altijd van die zyde verbeeld hebben.
Waarom ik my dan wat meer na het
Zuyden van den *Olyf-berg* begaf,
om de Stad, zo veel mogelyk was, van
het Zuyd-Oosten te schetzen. Ik
was verzeld door twee *Paters*, en
den *Drogeman*, die gestadig de
wagt omtrent my hielden, ten eyn-
de van niemand in deze bezigheid
gezien te werden: en op dat wy ons
te beeter mogten voorzorgen, had-
den wy een korf met spys, en wyn,
by ons staan, maakende den schyn,
zo haast wy ymand zagen naderen,
't geen al ettelyke maalen gebeurde,
van'er onze maaltijd te houden.
Zelfs was ik genoodzaakt het werk
nu en dan't eenemaal te staaken, en
het op een anderen dag te hervat-
ten, ter oorzaak van het gevaar,
't geen'er uit zoude hebben kon-
nen ontstaan, gelyk ik, spreekende
ten dezen opzichte van de Turksche
plaatzen, elders gezegd heb. De
Pater Reverendissimo had ook wel
ernstig verzogt, dat ik de Stad niet
zoude afteekenen, voerende my te
gemoet, dat'er het Klooster groot
onheyl by zoude kunnen komen te
lyden, indien de Turken het gewaar
wierden; doch 't was te vergeefs,
en niets ter wereld machtig, om my
daar van af te raaden. Ik Beloofde hem
alleenlyk, dat ik zorg genoeg zoude
draagen, om'er niet op betrapt te
worden, en, wat het overige belang-
de, dat hy zich volkomentlyk op
myne bescheydenheid konde verlaa-

ten, dat ik wel wist waar ik was,
en de Turken genoegzaam had lee-
ren kennen &c. Den 6^{den}. der gemel-
de Maand November, te weten,
drie dagen na den aanvang, zag ik
myne afteekening van *Jerusalem*
voltoyd.

De Stad doet zich, hier van den *Olyf-berg*, zeer aangenaam op, al-
zo het gezicht door geene andere
voorwerpen verhinderd word, en
met eenen opslag alle hare fraayig-
heden ontdekt, doch boven alles
munt uit de *Mosquée*, die zy den
naam geven van den *Tempel van*
Salomon, die zich zeer cierlyk ver-
toond, zynde ten deele opgehaald
van gebakken verglaasde steenen, die
een heel schoone glans van zich ge-
ven, inzonderheid als'er de Zon
opschynd, wanneer het bovenste
gedeelte, bestaande uit groene en
blauwe tichelen, zodanig flikkerd,
dat'er het gezicht op scheemerde. De
Tempel is geheel met lood bedekt,
gelyk ook de Koepel. Op de spits
ziet men een redelyke groote ver-
gulde halve Maan. Rondom staan
verscheyde gebouwen, met boogen,
gelyk in de afbeelding gezien kan
worden, als mede is de groote vlak-
te, of het pleyn, op welkers mid-
den de Tempel gebouwd is, zeer
cierlyk met geboomte beplant. Wat
belangd de plaatzen, welke, van
daar ik de Stad teekende, kennelyk,
binnen en omtrent *Jerusalem*, zyn
te zien, ik heb ze met Cyfer geta-
len aangeteekend, in de volgende
ordre.

- N°. 1. Verbeeld het Dorp *Siloë*.
2. Het Dorp van den kwaaden
Raad.
3. Het Huys, of den Toorn van
Simeon.
4. De Kerk van den Heiligen
Geest, op den Berg *Sion*.
5. De

Uiter-
lyke ge-
daante van
de Stad
Jerusalem.

5. De Poort van David.
6. De Kerk van St. Jacobus.
7. De Kerk van St. Johannes, doch tegenwoordig een Mosquée der Turken.
8. Den Toorn van 't Kasteel.
9. De Kerk van St. Petrus.
10. De Kerk van het Heilige Graf.
11. Den Toorn van den Kady, waar by het Paleis van het Geregt is.
12. De Kerk der Praesentatie, of voorstelling.
13. Den Toorn des Santons van het Heilige Graf.
14. Den Tempel Salomons.
15. Den Toorn van Pilatus Paleis.
16. St. Johannes in Monte, of, de Kerk van St. Johannes op den Berg, tegenwoordig een Mosquée der Turken.
17. Den Toorn van het Huys van Simon den Phariseer.
18. Het Huys van St. Anna.
19. Den Toorn van de Piscina Probatica, of Schaapenvyver.
20. De Porta aurea, of Goude Poort.
21. De Poort van St. Steven.
22. De Poort van Herodes.
23. De Kerk van St. Samuel.
24. De Poort van Damascus.
25. Den Olyf-berg.

LIV. HOOFDSTUK.

Beschryving van de Kerk des Heiligen Grafs, benevens andere byzonderheden, daar toe behoorende.

Intrede
des Au-
teurs in
de Kerk
van het
Heilige
Graf.

Den 8^{den}. November wierd my aangezegd, dat de Kerk van het Heilige Graf geopend zoude worden, weshalven ik my gereed maakte, om voor den avond daar in te gaan. 't Geschiedde omtrent vier uren, de Grieksche Pelgrims, welke zich toenmaals te *Jerusalem* bevonden, waaren 'er alreeds, met Vrouwen en kinderen, 't geen een groot gewoel maakte, daar de oneerbiedige oeffening van hunnen Gods-dienst niet weinig toe hielp. Des avonds geschiedde, na gewoonte, de Processie, welke ik mede by woonde, doch die ik niet zal beschryven, om dat ze reets uit andere Reis-beschryvingen genoegzaam bekend is. Alle de gemelde Grieken bleven des nachts in de Kerk, en rechten 'er zo veel buytenspoorigheden aan, dat het eer een Kermis-markt, al een plaats van Godvrugtigheid scheen te wesen. Met het aanbreken van den dag hield het geraas, door het vertrek van deze woeste menschen, op, weshalven ik 'er alleen, als Pelgrim, binnen bleef, en gelegenheid had, om alles nauwkeurig te bezichtigen, en af te teekenen. Ik maakte een aan-
vang met de Kerk, verbeeld op N°. 144. 't Gebouw in 't algemeen is van de Gotsche order, doch de Capiteelen der Kolommen schynen van de Korinthische te zyn, zonder evenwel hunne rechte proportie te hebben, gelyk men in de afteekening kan zien. De lengte der Kerk strekt zich uit tot honderd en tien schreeden, en de breedte tot vier en tachtig; elke schrede op twee Rynlandsche voeten gerekend. Het meeste gedeelte, of ten minsten de helft, hebben de Latynsche *Paters* in hun bezit, en goede gemakken, zo onder als boven. Beneden ter deur in getreden zynde, komt men, langs eenige trappen opgegaan, in hunne Kerk, of Kapel, 't groot *Altaar* geheeten, alwaar wel eer den Hof van *Joseph van Arimathea* zoude geweest zyn. De Koepel der Kerk, te weten, buyten het Koor, werd ondersteund door twintig Kolommen, zes vierkantige, van groote steenen op mal-kander gehoopt, en veertien ronde, van marmer. Boven deze zyn 'er achttien, die om de Galderye heen gaan, tien vierkantige, en acht ronde, van marmer: die de dikte heb-

hebben van vyftien, en de hoogte van negentien palmen, op een Pedestal van omtrent zeven, van welke hoogte, volgens het oog, ook de Capiteelen zyn. In het midden der Kerk, en recht onder de Koepel (die boven open, doch echter met een yzer traliwerk ruyts-wyze belegd is, waar door het licht komt nederdaalen, even als in de *Rotonde te Rome*) staat het Tempeltje, daar het graf van *Christus* in is, wegens het welke wy hier na breeder zullen handelen. Aan de bovenste Galdery, rondom in de vensters, hangen kleyne Lampjes, en ziet men aldaar, in eenige Nissen, noch deze en geene Beelden, van Mozaïsch werk, doch meestendeel zodanig verbrooken, dat ze niet kenbaar zyn.

Koor.

Het Koor, alhier te zien op N°. 145. is in het bezit der Grieken, en omringd, behalven de muuren, met zeven ronde Kolommen, en zeven-en-twintig, zo Groepen, als enkelde, daar de Kerk, om het Koor heen, op rust. Wel te verstaan, elke Groepe voor een Kolom gerekend. Want een Groepe is een Kolom, bestaande uit veele of meerder Kolommen, die aan malkanderen vast zyn, of liever eene Kolom, die van buyten verscheide Kolommen vertoond, en wel, by wissel beurten, vierkante en ronde. En is het aanmerkelyk, dat'er hier zo zwaare zyn, dat zommige van dezelve tien, en andere zestien, zulke Kolommen, in zodanig een lighaam, vertoonen. 't Is byzonder fraay, en heerlyk gebouwd, en ter weder zyden boven voorzien met verscheydene vertrekken, yder op een byzondere wyze gemaakt, gelyk de afbeelding uitwyft. In deze vertrekken, welke, even als een Galdery, rondom het Koor heen loopen, telde ik zeven-en-twintig Kolommen, te weten, zo Groepen, als enkelde. De Koepel is lantaars-wyze gemaakt, doch daar komt geen licht door: boven in het rond van dezelve teld men acht-en-veertig Kolommen. 't Gantsche gewelf is met Mozaïsch-werk beschilderd, doch meestendeel verbrooken. Van

het zelve werk ziet men ook eenige Engelen, blaazende op de Trompet, boven het Christus beeld, 't geen aan een groot Kruys, aan het hoog Altaar, staat, maar insgelyks ten meestendeel geschonden, en verbrooken. Voor het Altaar hangd een zeer groote kopere Kroon, en rondom dezelve eenige glase lampjes. Deze Kroon werd op en nederge-laaten, door het middel van eenige touwen, welke, boven in de Koepel, over zo veel katrollen loopen, en met de eynden, ter zyde van het Koor, aan de Galdery, vast werden gemaakt. Twee andere korden, of touwen, ter wederzyden geschoort, houden de Kroon in balans. Vlak onder de Koepel, in de vloer, ziet men een ronden steen leggen, met een kleyne gat 'er in, welke plaats de Grieken, en alle de Oostersche Christenen, het *Middenpunt der Wereld* gelooven te zyn. Ik vraagde den Grieksch Priester, hier over met hem spreekende, waar hy meende een rond, zonder middenpunt, te wezen, daar hy my niet, als met een grimlach, op antwoordde. Ter weder zyde van het Koor, strekken zich zekere soort van houtgestoeltens, die men gemeenlyk met de naam van Papenstoelen benoemd.

Het is gelegen recht voor den ingang van het Heilige Graf. Heeft drie deuren, een tegen over den gemelden ingang, en een aan elke zyde, omtrent het hoog Altaar; en de lengte van vyftig, en de breedte van zeventien schreeden.

De Grieken hebben hier verscheide Reliquien, en, onder dezelve, een stuk van het Hoofd van *Johannes den Dooper*, 't geen zy in een zeer kostelyke beurs bewaaren. Sekeren dag, dat ik met hen alleen was, haalden zy het 'er uit, en gaven het my in handen, tot teeken van de grootste eer die zy my konden betoonen.

Tegen over het Koor, gelyk ik gezegd heb, heeft men den ingang van het *Heilige Graf*. Dit Tempeltje, of deze Kapel, zo men het liefd te noemen, vertoond zich op

Tempel:
tje, of Ka-
pel van
het Heilige
Graf.

Nº. 146. zodanig als het eygentlyk in wezen is, tot de geheele en gebrookene steenen toe.

Ter weder zyden ziet men een marmere bank, en op yder der zelve een groote kandelaar, met een waskaars, en boven de deur een schilderytje, daar altyd een brandende zilvere Lamp voor hangd, welke den Armeniers toebehoord. Op deze banken zetten zich de Grieksche Geestelyken, als de Misse in het Heilige Graf gedaan word. Het Tempeltje zelve is insgelyks geheel van marmer, en heeft aan elke zyde drie Kolommen, en achter aan vier: Doch die men niet kan zien; ter oorzaak dat ze in de Kapel der Koptische Christenen beslooten zyn.

De Latynsche en Grieksche Geestelyken hebben groote moeyte gedaan, om 'er deze Kapel (als maar slegts van hout 'er aangelapt zynde, en de plaats in het omgaan van de processie geweldig benauwende, weder af te krygen: doch tot noch toe niets, ten dien opzichte, konnen verwerven.

De lengte van het Tempeltje strekt zich tot vyf-en-dertig, de breedte tot vier-en-twintig, en de hoogte tot twee-en-twintig palmen. Boven staat een Koepeltje met lood bedekt, rustende op twaalf Kolommen, twee en twee by malkanderen, als te zien is op Nº. 144.

In het binnen treden vind men de vloer een weinig meer verheven, als die van de Kerk, mitsgaders twee vertrekken, of Kapellen, waar af de geene, die de voorste is, de *Kapel des Engels* werd geheten.

Hier ziet men, midden in den grond, een vierkante Steen, alwaar men zegd dat den Engel heeft gezeten, wanneer de drie *Marias* het lighaam des Zaligmaakers aan het graf kwamen zoeken. In deze Kapel hangen vier-en-twintig zilvere Lampen, door verscheydene Natien aldaar vereerd. Te weten, vier van de Latynen, waar onder een byzonder groote, welke van de Maltheefers is. Vyftien van de Grieken. Vier van de Armeniers, en een van de Koptische Christenen. Van welke

eenigen zich in de afbeelding ver-
toonen.

Ten eynde van de Voor-kapel, om zo te zeggen, komt men aan een kleyn Poortje, daar men met een gebukt lighaam moet doorgaan, om in de *Kapel van het Heilige Graf* te komen. Hier ontmoet men het zelve, aan de rechter zyde, gelyk men in de afbeelding, door de kleyne Poort, den eenen hoek daar af ziet, (ter plaatze daar het licht der Lampen, die daar boven hangen te branden, op staat. Ik heb dit zo uitdrukkelyk, dicht voor het Tempeltje staande, geteekend, om, tot in het tweede vertrek, tot op het Graf van den Zaligmaaker, te konnen zien. Ik teekende het, door de kleyne Poort getreden zynde, ook noch afzonderlyk, hebbende my vlak voor het zelve nedergeplaatst, gelyk het te zien is op Nº. 147. Deze Kapel is zo kleyn, dat 'er nauwlyks vier perfoonen voor het Graf geknielt konnen leggen. Het begrypt in de lengte zeven, en in de breedte drie voeten, op een hoogte van omtrent derde halve voet: en is bekleed, met een wit marmer blad, 't geen de Grieksche Priesters welke daar alleen de Mis mogen doen, tot een Altaar verstrekt. Deze voorzorg heeft men moeten gebruyken, om de Pelgrims te beletten daar stukken af te breeken, gelyk de waan van Godvrugtigheid, of het Bygeloof, of de Nieuwsgierigheid, zich hier dikwils aan vergrypt.

Recht boven het Graf is een houten kasse, die met twee deuren open staat, en van binnen, en op de deuren, beschilderd is. Ook ziet men 'er ter zyden noch eenig ander schilderwerk. Ter rechter hand van den ingang staat een Kolom, die boven afgebrooken is. De Kapel word verlicht door vier-en-veertig zilvere Lampen, groot en kleyn, door malkanderen, die 'er nagt en dag hangen te branden, en het 'er geweldig benauwd maaken. Deze werden op en nedergehaald, om 'er den Oly in te konnen doen, door het middel van zeekere ringetjes,

in het gewelf geslagen, daar de Lintjes, waar aan de Lampen zyn gebonden, doorloopen; werdende dezelve wyders aan de zyde der grotten vast gemaakt. Ik heb alle deze dingen met de uiterste nauwkeurigheid afgeteekend, om dat het, myns wetens, noch niemand voor my heeft gedaan. Van de gemelde Lampen, die'er door verscheyde Natien zyn gezonden, behooren'er dertien aan de Latynen, een-en-twintig aan de Grieken, vier aan de Armeniers, en vier aan de Kophten. Die der Latynen zyn'er geschonken, een door den Keyzer, een door den Koning van *Vrankryk*, een door den Koning van *Spanjen*; een door den Koning van *Poolen*; een door den Koning van *Portugaal*; een door de Republyq van *Venetien*; een door den Ceurvorst van *Beyeren*; een door de Ridders van *Maltha* &c. Derook der Lampen trekt uit door drie ga-

ten, welke in het gewelf zyn. Want men heeft hier geen andere opening; dan deze gaten, en de deur, waarom het'er ook zeer warm en benauwd is, en allerwegen zo zwart, door de rook, dat men'er by na geen andere koleur kan bekenen.

Tot dus verre van het Koor, en het Tempeltje, of de Kapel, van het Heilige Graf gesproken hebbende, zal ik voort treden tot de andere Kapellen, en dezelve in die ordre beschryven, als ik ze in het bywoonen van de Processie bezigtigd heb.

Wy vingen aan in de Kerk, of Kapel der Latynen, 't *Groot Altaar* geheten, daar ik hier voor eenig gewag van gemaakt heb. En ons wierd yder een brandende waskaars in de hand gegeven.

Deze Kapel (zeggen ze) is voormaals den Hof van *Joseph van Arimathea* geweest; alwaar *Christus*,

Kapel der
Verschy-
ning.

terstond na zyne verryzenis, aan de *Marias* verscheen, en word derhalven de *Kapel der Verschynning* geheten. Omtrent het Altaar ziet men een Nis in de muur, met een yzere tralie beslooten, daar een stuk van een Kolom in werd bewaard, aan dewelke den Zaligmaaker, ten Huyze van *Pilatus*, eer hy door denzelven overgegeven wierd om gekruyst te worden, gegeeffeld zoude zyn. De nieuwsgierigheid dreef my aan, om de dikte van de Kolom te meten, daar ik gelegenheid toe bekwam, door het middel van een der *Paters*, die de beleefdheid had van 'er my behulpzaam in te zyn. De gemelde Nis is redelyk diep, en derhalven staat de Kolom vry verre van de tralie af, ik nam dan een stok, met een touw, en wierp het daar om heen, en vindende de tralien zo wyd, dat ik 'er myn arm, als niet van de dikste zynde, even door kon wringen, streek ik, (konnende nu pasjes de Kolom bereyken) de de strik toe, en bevond de dikte van dezelve drie en een halve voet, Rynlandsche maat, en de hoogte omtrent een voet minder. Ik zocht te liever deze nieuwsgierigheid te voldoen, om dat ik drie stukken gezien heb, welke by de Roomschegezinden geloofd werden, van de gemelde Kolom te zyn; namentlyk het een te *Romen*, het ander te *Constantinopolen*, in de Kerk van den Grieksch Patriarch, gelyk ik daar ter plaatze gezegd heb; en het derde hier te *Jerusalem*. Om nu te zekerder te konnengaan, ontbood ik, wanneer ik, in myne te rug reis, weder tot *Smirna* wasgekomen, de maat van dat van *Constantinopolen*, welke my ook gezonden wierd; en willende vervolgens te *Venetien*, om die van het Roomsche stuk, schryven, bevond ik, dat de maat van het Constantinopelsche verlooren had. Ik staakte derhalven myn voornemen, 't geen niet ik had behooren te doen, gelyk het my ook naderhand menigmaal berouwd heeft, doch ik hoop, dat eenig ander Reyziger na my de nieuwsgierigheid zal hebben, van deze maaten met malkan-

deren te vergelyken, en aldus uit te vorschen, of de Geestelyken hier in al ter goeder trouwegaan.

Uit deze Kapel traden wy in de Kerk, en wyders, gaande ter linkerhand langs drie trappen af, in de *Gevangenis*, of *Kerker* van onzen Heiland, zynde voor dezen een Spelonk geweest, doch tegenwoordig een Kapel, die den Grieken toebehoord. Hier zegd men, dat de Zaligmaaker gebracht wierd, terwyl men bezich was, met, op den Berg *Calvarien*, de plaats uit te graven, daar het kruys in gezet zoude worden. Deze Kapel is heel kleyn en duyfter.

Hier aan volgt de plaats, daar de Krygs-knegt, die *Christus* met zyn Lans in de zyde had gesteecken, zyn misdryf ging beweenen, de *Kapel van S. Longinus* genaamd. Wyders die, daar ze over de klederen van den Heiland het lot wierpen, de *Kapel van de deeling der Kleederen* geheten. Vervolgens aan die, daar het kruys gevonden wierd. En alzo aan de *Kapel van S. Helena*, alwaar men een venster ziet, tegen over de Spelonk, in dewelke gemelde Keyzerin gezeten zoude hebben, toen ze na des Zaligmaakers kruys liet zoeken.

Thans komt men aan de andere zyde van de Kerk, aan een Altaar, ter gedagtenis van den goeden Moordenaar opgeregt, waar benevens men, in een Kapel, door een yzere tralie, de Kolom ziet, daar *Christus* opzat, wanneer hem de Doorne kroon wierd opgezet. Deze behoord den Abyssynen toe, en voerd den naam, van de *Kapel der Beschimping*, ter oorzaak dat de Krygs-knegten, den Heiland gestooten, en een Kroon van Doornen op het hoofd gezet hebbende, spotswyze tegen hem zeyden, *Weest gegroet Koning der Joden*.

Vervolgens gaat men, by achttien trappen, eenige der benedenste van hout, en d'andere bovenste in de Rots uitgehouwen, opwaarts, om te komen op den Berg *Calvarien*, in een zeer schoone Kapel, daar twee of drie Altaaren staan, voor welker

Kapel van
des Zalig-
maakers
gevangenis.

Kapellen
van S. Longinus, de
deeling der klederen, vinding van 't kruys &c.

Altaar
van den
goeden
Moordenaar, en
Kapel der Beschimping.

Kapel der
Kruyshegting
welker

welker eerste men, in de grond, het gat ziet, daar het Kruys van *Christus* ingestaan zoude hebben. Het heeft de diepte van twee palmen, in de Rots, en omtrent twee duymen meer in de middellyn. Een zilvere plaat, rondom dewelke alle de deelen van de passie, of het lyden, verheven uitgewerkt zyn, overdekt den mond, en beneden is het met lood bekleed, doch tusschen beyde heeft men plaats gelaaten, om de Rots zelve te kunnen zien.

Ter rechter zyde toond men ook de plaats, daar het kruys van den goeden Straat-schender heeft gestaan, en ter linker dat van den anderen Moordenaar. Boven het gemelde gat van des Heylands kruys hangen altyd zeven Lampen te branden. Hier by legd een ronde steen, tot aanwyzing der plaats, daar *Maria* zoude hebben gestaan, wanneer *Christus* op het Kruys wierd genageld. Men ziet'er ook noch vyf andere steenen, op welker middenste zy zeggen, dat de Jooden den Zaligmaaker de klederen uittrokken. Hier vertoond zich ook in de Rots, de scheur, of kloof, die, zo als onzen Heiland den geest gaf, in den Berg ontstond. Deze Kapel werd de *Kapel der Kruys-hegting* genaamd, en begrypt achttien schreeden in de lengte, en zestien in de breedte, hebbende in het midden een vierkante Pilaar, daar het gewelf op rust. Anderen verdeelen dezelve in tweeën, en stellen deze Pilaar tot de scheyding, noemende het eerste gedeelte, 't geen den Grieken toebehoord, de *Kapel der Kruys-opregting*, en het ander, 't welk in het bezit der Latynsche Geestelyken is, de *Kapel der Kruys-hegting*. De grond, gelyk ook de Kapel, is zeer schoon, bestaande uit het fraayste Mozaïsch werk, 't geen men met oogen mag zien.

Kapel van
Magda-
lena en
Johannes.
Hier benevens ziet men, door een tralie, de *Kapel*, gesticht ter gedenktenis, van dat zich hier ter plaatze *Magdalena* en *Johannes* onthielden, wanneer *Christus* gekruist wierd: zy behoord den Latynen toe, en heeft tegenwoordig geen

anderen ingang, als buyten de Kerk.

Vervolgens weder nederwaarts gaande, komt men aan de Kapel ^{Kapel van} van *Adam*, also genaamd om dat ^{Adam.} het Hoofd, of liever Bekkeneel, van *Adam* aldaar gevonden zoude zyn, waar van daan zy willen, dat ook de Berg *Calvarien* den naam van *Golgotha*, of *Bekkeneel*, voerd.

Men ziet hier mede de scheur in de Rots, gelyk in de Kapel der Kruys-hegting: mitsgaders een gat, waar in het gezeyde Bekkeneel gevonden wierd. En eyndelyk ook noch drie Graf-steeden, van dewelke d'eene, gemaakt van schoone Porfyrsteen, van de Grieken gezegd werd van den Hoogen-priester *Melchisedek* te wezen. De twee andere zyn van *Godefroy de Bonillon*, en zynen Broeder *Boudewyn*, Koningen van *Jerusalem*. Op die van *Boudewyn*, de welke ter linker hand van den ingang is, leest men dit Graf-schrift, ter eeren van dien Vroomen en Kloekmoedigen Koning, in 't Latyn.

*Rex Baldewinus, Judas alter Machabeus,
Spes Patria, vigor Ecclesiae, virtus utriusque,
Quem formidabant, cui dona tributa ferebant
Cedar & Aegyptus, Dan, ac homicida Damascus,
Proh dolor! in modico clauditur hoc tumulo.*

Doch ik heb verzuimd het zelve af te tekenen: maar, also het van verscheydene aldus eenpaarig gegeven word, is'er niet aan te twyffelen of het is na waarheid gesteld.

Op het Graf van *Godefroy*, vind men het onderstaande op N°. 1. met even zodanige letteren in het Marmer, gegraveerd, als dezelve alhier vertoond werden: welke van die geene, die dezelve afgeschreven, en in haare Reisbeschryving medegedeeld hebben, aldus gelezen zyn.

Hic

‡ HIC : IACET INCLITVS : DVX :
CODE FRIDVS : DE BVLLON · QVI
TOTAM ISTAM TERRAM AQVI
SLVIT CVLTVIX PIANO : CVI⁹
ANICDA RECNETCVM XPO :
AMEN —

SEP · M⁹ INVMLO : PER : ISTO : REX :
CMLAT⁹ : EST : BALDEVN⁹ :
RECM : DE : SÆVN⁹ : NAT⁹ : QIEM :
FLC : EMV⁹ DO : SPRME : CNDITIONS :
VE : PADYS IACE : LOLA : POSSI :
DEAT : RECIONS —

*Hic jacet inclitus Dux Godefridus
de Buglion, qui totam istam Terram
acquisivit Cultui Christiano, cujus
anima regnet cum Christo! Amen.*

Graf-
steeden
langs het
Koor.

Deze graven zyn beyde van een
en 't zelve maakzel, en staan yder
op vier Pilaartjes: dat van *Bouderwyn*
heeft de lengte van elf palmen. Uit
deze Kapel tredende, ziet men,
tegen over de Kerkdeur, langs de
muur van het Koor heen, drie Graf-
steeden, alle drie van een zeer schoone
marmer, waar van d'eene my ge-
zegd wierd te zyn van een Hertog
van *Florencen*, de tweede van zyn
Zoon, en de derde onbekend.

Maar andere zeggen, dat dit de
Graf-steeden zyn van de Huys-
vrouwe, en Zoonen, van den Koning
Bouderwyn. Het Graf-schrift van een
der zelve, zo als het tegenwoordig
gevonden werd, heb ik op het
zelfde Plaatje, met dat van *Godefroy*
willen vertoonen, zo als ik het, om
de oudheid der Gottische letteren,
en verkortingen, waardig geacht

heb aldaar af te tekenen; en
werd het aldaar gezien op N°. 2. en
gelezen, na het oordeel der Reizi-
gers, op de volgende wyze;

*Septimus in tumulto puer isto Rex
tumultatus
Est Baldewinus, Regum de San-
guine natus,
Quem tulit e mundo sors prima
conditionis,
Et Paradisiacæ loca possideat re-
gionis.*

Hier na omtrent de Kerkdeur ko-
mende, ontmoet men, tusschen de-
zelve, en het Koor, een lange steen,
waar op het Lighaam van *Christus*,
na dat het van het Kruys was afge-
nomen, door *Joseph van Arima-
thea*, *Nicodemus*, en eenige andere
Jongeren, volgens de Joodsche
wyze, zoude zyn gebalsemd, of
gezalfd, waarom deze Steen ook *Zalf-steen*
den naam van de *Zalf-steen* heeft
gekregen. Hy legd omtrent een voet
hoog

hoog uit de vloer, is, om het overgaan, met een yzere traliwerk omringd, en zedert het Jaar 1550. met een grauw marmer blad bekleed, op dat 'er de Pelgrims geen stukken meer van mogen breeken. Want de waan van Gods-vrucht doet hen van over al overblyfzelen, of *Reliquien*, zoeken: ook van zulke stukken, die nimmer in haar zelfs eenige waarheid gehad hebben: onder welke men deze met recht mag tellen; aangezien nergens geleezen werd, dat *Joseph van Arimathea*, het lighaam van Christus gezalfd zoude hebben, en indien dat door deze gedaan waare, na alle waarschyne-lykheid, de Vrouwen, op den derden dag, in den vroegen morgenstond, deze laatste lykplicht aan den Gekruyften Heyland niet gezogt zouden hebben te volbrengen; nademaal uit geene oudheden blykt, dat men aan de lyken der verstorvenen deze plicht meer als eens deede. Gelyk dan den Zaligmaaker, uit een voorkennis, dat deze plicht aan hem, in zyne begraavenis, niet zoude kunnen volbracht werden, *Marc. 14: 8.* Aan die Vrouwe, welke hem, in 't Huys van *Simon den Melaatschen*, tot *Bethanien*, zalfde, het getuigenis gaf, dat *zy voorgekomen was om zyn lighaam te zalven ter begraavenis*: ofte, zo als de uitdrukkinge van *Johannes Cap. 12. v. 7.* zegd, dat die zalvinge, door die Vrouwe, voor hem bewaard was, *tegen den dag zyn'er begraavenis.*

Andere
Heen. Wat verder, ziet men, by de trap der Armeniers, een ronde steen, daar zy zeggen, dat de Maagen van den Zaligmaaker opstonden, wanneer zyn lighaam ten grave wierd gebracht.

Kerk der
Arme-
niers. Langs de gemelde Trap opgaande, komt men aan de *Verblyf-plaats*, of *Kerk, der Armeniers*, en van daar aan het *Heilig Graf*, benevens het welke men, by eenige trappen, weder opwaarts, na de *Wooning der Grieken*, geleyd word.

Graven
van Joseph
van Ari-
mathea, en
Nicodemus. Agter des Heilands Graf, gaat men twee Graf-steden, in de Rots uitgehouwen, bezichtigen, zynde

d'eene van *Joseph van Arimathea*, en d'andere van *Nicodemus*.

Vervolgens komt men voor de Kerk der Latynen, alwaar twee steenen leggen, op welke eenē de Heere *Christus*, en op d'andere *Magdalena* stond, wanneer zy vraagde, meenende tegen den Hovenier te spreken, of hy haaren Meester niet had gezien, en *Jesus* zich aan haar bekend maakte.

Hier mede eyndigden wy den omvang van de Kerk. Men heeft noch eenige andere plaatzen, welke men, in het omgaan van de Proceffie, niet ziet, te weten, benevens het ver-
Byzon-
derheden
noopende
eenige
zaaken.
trek, of de Wooning der Latynen, ziet men een schoone groote waterbak, door de Keyzerin *Helena*, die hier zeer veele werken heeft doen stichten, gebouwd. Zy is geheel uit de levende Rots gehouwen, en strekt zich een groot eynd wegs onder de Kerk heen.

Benevens de gevangenis van *Christus*, ontmoet men ook een groote steen, van dewelke de Grieken zeggen, dat *Christus*, gaande om gekruyst te werden, daar op nederviel; waar over de Putten zyner knien noch op den huydigen dag in dezelve gebleven zouden wezen. Inderdaad, men ziet 'er twee holligheden, doch waar ze door veroorzaakt zyn, is my onbekend.

Ter zyden van het Koor staat een steene Tafel, rustende op vier Kolommen. De Grieken, wonderlyk geneygd tot bygeloovigheden, houden voorzeeker, dat, die tusschen deze Kolommen niet door kan gaan, niet in het Paradyt zal komen. Den eersten dag dat ik my in de Kerk bevond, zag ik een meenigte van Mannen en Vrouwen, met groote yver, het lighaam daar door heen wringen, tot zo verre, dat eenigen het zweet van benaauwdheid uitbrak. Want de Kolommen staan zo dicht aan malkander, dat, die maar een weinigje meer als gemeene dikte heeft, zich 'er heel bezwaarlyk door kan arbeyden; waar uit men dan wel kan afmeetē, hoe bang het de zwangere Vrouwen moet vallen, die 'er evenwel, mogelyk om te gelyk
O o hunne

hunne kinderen zalig te maaken, met den dikken buyk, door willen. Swaarlyvige menschen zyn derhalven te beklagen, of dit geloof moet niet verder gaan, als tot de proef, want ik zag'er eenigen, die'er zich gantsch niet mee bekommerden, ongetwyffeld, dewyl zy wel wisten, dat ze onverrigter zaake weer te rugge zouden hebben moeten keeren: en ondertusschen kon ik niet bespeuren, dat d'anderen, die dunner waren, zich veel bemoeiden, met'er hen toe aan te maanen. Doch, zo'er elders buytenspoorige, en onnozele Godvrugtigheid, gevonden werd, de Grieken muntten'er in uit.

Even buyten de Kerk is een tamelyk groote gemeene plaats afgezonderd, daar verscheydene gemakhuysjes zyn; maar als'er zich deze woefte menschen, met hunne Vrouwen, en kinderen, bevinden, gelyk ik in den aanvang van dit Hoofdstuk gezegd heb, kunnen dezelve niet veel helpen, en ontmoet men des morgens meerder vuyligheid, als men in dusdanig een plaats behoorde te zien.

Verdeeling der Kerk onder de Geestelyken.

In deze Kerk van het Heilige Graf, onthouden zich altyd negen *Paters*, van de Latynen, welker gestadige beezigheid is, God te bidden, en voor de Heilige plaatzen te zorgen. Zy zyn ook de voornaamsten, en hebben'er het meeste bewind. Van de Grieken heeft men'er gemeenlyk zeven; van de Armeniers vyf, en van de Kophten een, buyten dewelken'er niemand anders tegenwoordig verblyf heeft. Voor dezen onthielden zich hier ook de Abyssynen, en de Syriers. De Maroniten komen den dienst by de Latynen verrigten, welke, gelyk gezegd is, het grootste gedeelte van de Kerk in hebben. De Grieken bezitten het Koor, en het Heilige Graf. De Armeniers hebben voor in de Kerk een redelyke groote plaats, tot hun verblyf, maar d'andere Christenen, die zich daar in onthouden, yder maar een kleyne.

De Kerk heeft maar eene deur, boven dewelke van buyten een fraay Bas-relief, in marmer gehouwen, is.

In deze deur heeft men een groot gat gemaakt, waar door de *Paters*, en *Pelgrims*, dagelyks hunne spys, en andere noodwendigheden, uit het Klooster bekomen. De Turken zyn'er de bewaarders van, en is men t'elkens, wanneer dezelve geopend word, gehouden twee en een halve Leeuwen-daalder, voor d'intreede, te betaalen; maar, als men voor de eerste maal de voeten'er inzet, moet yder Persoon vyftien Leeuwen-daalders geven, te weten de *Franken*; want, wat de Christenen daar te lande belangd, die kunnen, even als overal, met de helft bestaan, gelyk ook de Latynsche *Paters*. 'k Was'er drie dagen, en zo veel nagten, in, zonder daar uit te gaan, also ik geerne in eene reys alles wilde bezichtigen, om niet gestadig nieuwe kosten, voor de intreede, te moeten maaken.

Indien nu ymand wil weeten, hoe men zich gesteld bevind, als men de eerste maal voor des Heylands Graf nederknielt, ik zal hem zeggen, voor zo veel my belangd, dat ik nergens eenige ontroering heb gevoeld, als alleen aldaar. Doch ontstelde zich een der *Paters*, mede een nieuweling in *Jerusalem*, die met my in de Kerk ging, vry wat meer; want knielende neder voor het Heylige Graf, berstede hy uit, in zulk een overvloed van traanen, en zuchten, dat hy in twee uren naauwlyks tot bedaaren was te brengen. Ik wil hier echter niet mede zeggen, dat het daarom zeker zoude wezen, dat dit juist het regte Graf van onzen Zaligmaaker is; maar, dewyl men zich niet kan beletten, met die indruk voor het zelve te verschynen, en dat men, by die gelegenheid, zich het lyden van den *Zoone Gods*, voor onze Zonden en Ongerechtigheden, herinnerd, kan het niet anders wezen, of men moet ontroeringen gevoelen, die tot in het binnenste van de ziel doordringen; en ik geloof (hoewel wy een tyd beleven, dat veele menschen glorie schynen te stellen, in heel weinig, of niets met al te gelooven; misschien om geen andere reden, als om zich van de

Gesteldheid des gemoeds, wanneer men zich voor het Heilige Graf bevind.

de gemeene gevoelens, die te slegt in hunne oogen zyn, af te zondren, en een uysterlyke schyn van wysheid te vertoonen) dat de volflagenste Atheïst, zich, met alle

zyne gewaande standvastigheid, niet zoude kunnen beletten, dezelve ontroering, en beklemndheid, te gevoelen.

LV. HOOFDSTUK.

Beschryving van de Stad Jerusaleem. Byzonderheden wegens het Klooster van den Heiligen Zaligmaaker, en de Geestelyken die zich daar in onthouden. Knevelingen der Turken omtrent het zelve Klooster. Kosten die tot de Heilig-Landsche reyze vereyscht worden, Roosen, en houte Olyven, van Jericho.

De Heilige plaatzen aldus doorwandeld hebbende, zal ik nu ook yts van de Stad Jerusaleem gaan zeggen.

Gelegenheid van Jerusaleem.

Deze, de Hoofd-stad van Judæa, en wel eer zeer vermaard, is gelegen in een Bergachtige drooge plaats, welke niets voortbrengd, zynde het Aardryk, drie of vier mylen in 't rond, zeer onvrugbaar. Men teld 'er zes Poorten, namentlyk, de Poort van St. Steven, de Poort van Herodes, de Poort van Damascus, de Poort van Hebron, de Poort Davids, en de Mest-poort, van welker yder ik hier yts in het byzonder zal melden.

Poorten.

Poort van St. Steven.

De Poort van St. Steven, in de Schriftuur de Vee-poort geheeten, staat aan de Oost-zyde der Stad, en wierd by de Oude Christenen alzo genoemd, om dat S. Stephanus, of Steven, dicht by deze Poort, buyten de Stad, gesteenigd wierd.

Poort van Herodes.

De Poort van Herodes, of S. Jeremias, of ook wel de Poort Efraïms, strekt zich aan de Noord-zyde, en word alzo geheeten, of, om dat ze door Herodes gesticht is, gelyk eenige willen, of, dat ze na het Paleis van dien Vorst, 't geen daar digt by gelegen is, gebynaamd is. Het Dal Josaphats eyndigd aan dezelve.

Poort van Damascus.

De Poort van Damascus strekt zich mede aan de Noord-zyde, en voerd dien Naam, om dat men daar door na Damascus gaat. Door deze Poort treden de Pelgrims binnen Jerusaleem, als zynde na

de kant van Rama, en Joppe, gelegen.

De Poort van Hebron, of liever van Joppe, of Bethlehem, is aan de West-zyde der Stad, en alzo geheeten, om dat ze aan den weg na Joppe, en Bethlehem, gelegen is; aan deze Poort eyndigd het Dal Josaphats.

Poort van Hebron.

De Poort Davids, of, van den Berg Sion, strekt zich aan de Zuyd-zyde, en heeft haaren Naam, van den gemelden Berg, ter oorzaak dat men door dezelve derwaarts gaat.

Poort van David.

De Mest-poort staat aan de Oost-zyde, en word alzo genaamd, om dat de Mest, drek, en vuilnis, door dezelve ter Stad uitgebracht word. Door deze wierd Christus, wanneer de Jooden hem gevangen hadden genomen, binnen Jerusaleem gevoerd. Zy word gezegd, de Oudste der Stad te wezen; die van David, en Herodes, volgen daar aan; d'anderen werden nieuwer geagt.

Mest-poort.

Behalven deze zes Poorten, ziet men noch een zevende, de Porta Aurea, of, de Vergulde-poort, geheeten, mogelyk om dat ze met vergulde cieraaden gepronkt, en derhalven boven d'andere uitgeblonken heeft, doch deze is 't zedert langen tyd toegemetzeld, ter oorzaak van een zekere voorzegging, waar af de Turken d'uitwerking trachten te beletten, te weten, dat de Christenen Jerusaleem door deze Poort zullen innemen. Noch verder gaat, ten dien opzichte, hunne bekommring.

Vergulde-poort.

Want alle Vrydagen, op den middag, werden alle d'andere Poorten geslooten, en niet weder geopend, voor dat het middag gebed ge-eyndigd is, dewyl hen, dooreen andere Profetye, of voorzegging, gedreygd word, dat de Christenen hen, op een Vrydag, geduurende het middag gebed, zullen vermeesteren. Door deze Vergulde-poort kwam onzen Heyland, op de Ezelin, binnen *Jerusalem* gereden. Na dezelfde, als men de Stad van hier rond wil gaan, volgt die van *St. Steven*, en zo wyders alle d'andere.

Wallen.

De muuren van de Stad zyn redelyk fraay, en van gehouwen steenen gebouwd, hebbende, op eenige afftand, verscheydene vierkante Toorns, met schiet-gaten voorzien. Dit muur-werk heeft de hoogte van omtrent zes Vademen, en de dikte van ruym drie voeten. 't Wierd om de Stad gemaakt in den Jaare 1559. door den Turkschen Keyzer *Soliman*. Eenige willen, dat het door zyn Vader *Selim* al was begonnen, na dat hy *Jerusalem* in den Jaare 1517. op d'Egyptische Sultans had veroverd.

De Berg *Sion* legd op een gelyke hoogte met de Stad, daar hy ten deele is ingetrokken; doch ten Noorden, alwaar hy wel de meeste hoogte heeft, strekt hy 'er zich buyten. Waar over my verhaald wierd, dat de geen die de Wallen had doen optrekken, een Genueesche Renegaad, of verloochenaar, zoude geweest zyn, die 'er toenmaals *Bassa* was: welke het werk voltoyd hebbende, en de Turken ziende, dat dit gedeelte van den Berg over de Stad commandeerde, kreegen zy argwaan, en geloofden, dat het met geen ander oogmerk gedaan was, dan om den Christenen te beter gelegentheid te geven, om de Stad t' eeniger tyd weder te vermeesteren: ten welken inzigte zy hem het leven zouden hebben benomen, want het is gevaarlyk de minste reden van achterdogt aan de Turken te geven.

Grootte.

Wat de grootte van de tegenwoordige Stad belangd, ik schat den omvang op drie kwartier uurs, wel te

verstaan, buyten de Wallen om te gaan. Zy is redelyk dicht betimmerd, en tamelyk volkryk, doch het meeste gedeelte der Straaten eng en krom. d'Inwoonders bestaan uit Mahome-taanen, inboorlingen des Lands, en Joden. d'Eerste maaken verre het grootste getal, de Joden komen 'er zich dikwils metter woon ter neder zetten, inzonderheid wanneer ze tot hooge Jaaren gekomen zyn, met het inzicht van 'er te sterven, en in, of aan het *Dal Josaphats*, begraven te worden, ten eynde, in het algemeen oordeel, te spoediger afgevaardigd te werden: want, volgens het gevoelen der Israëlitien, staat het zelve hier ter plaatze te werden gehouden. Op myn vertrek uit *Jerusalem*, omtrent twee uren van daar, ontmoeteden 'er my ook noch eenigen, welke, met het zelve oogmerk, derwaarts gingen, onder deze bevonden zich drie Vrouwen, van welke twee van heel hoogen ouderdom waaren, die een uitsteekend verlangen scheenen te hebben, om het leven te *Jerusalem* af te leggen.

Wat belangd den tegenwoordigen *Tempel Salomons*, of de Mosquee *Salomons*, die zy zo noemen, de Lieden hier te Lande zeggen, dat hy op de grondvesten van den ouden Tempel gestigt, en van binnen, hoewel in een veel kleynder begrip, van dezelfde gedaante is, als d'eerste is geweest. Hy vertoond zich van buyten, gelyk ik hier voor gezegd, en, in myne afbeelding der Stad *Jerusalem*, aangewezen heb. Na my onderrigt wierd, begrypt hy in den omvang omtrent honderd schreeden. Men moet dit alles, op het zeggen der Ingezetenen, gelooven, want de Christenen vermogen 'er niet in, of omtrent, te komen, ja zelfs, geen voeten te zetten op het gantsche Pleyn, 't geen 'er zich om heen strekt, en heel groot is, en die 'er op betrapt wierd, zoude zeekerlyk Turks moeten worden, of zich laten verbranden. De Joden hebben ten dezen opzichte ook geen meerder vryheid.

Op dat men derhalven, door onkunde, of onvoorzichtigheid, niet in

in diergelyk ongeluk mogt komen te vervallen, verſet men nooit voet buyten het Klooster, zonder met een Pater, die gewoon is de Pelgrims om te leyden, verzeld te wezen: daar en boven heeft men ook altyd een *Drogeman* by zich, om aanwyzing te doen, van de plaatzen, daar men de vryheid heeft van te mogen komen. Want, indien men zich te buyten ging, of ytwes omtrent de Turken kwam te misdoen, zouden ze het Klooster, en niet de vreemdelingen, daar over aanspreken, en de Paters zwaare geldſommen afperſſen, welke voorvallen de *Pater Gardiaan*, en de *Pater Procurator*, my zeyden, hen al verſcheyde maalen overgekomen te wezen.

Byzonderheden wegens het Klooster te Jeruſalem, en de Geestelyken die zich daar in onthouden.

't Klooster, daar deze *Paters* zich in onthouden, is gelegen, tuſſchen de *Poort van Bethlehem*, en die van *Damascus*, in het Weſter, en hoogſte, gedeelte der Stad, en voerd den Naam, van dat van den *Heiligen Zaligmaaker*. Hun getal beſtaat gemeenlyk uit tuſſchen de dertig en veertig Perſoonen, daar de *Pater Gardiaan*, of *Reverendiſſimo*, het gebied over heeft: deze is gemeenlyk een Italiaan, of onderdaan des Konings van *Spanje*, en in dezelve achting als een Biſſchop, gelyk hy ook, wanneer hy den dienſt, op Heilige dagen, doet, den Myter, en Biſſchops ſtaf, voerd. Na hem volgd, als tweede Perſoon, de *Pater Procurator*, welke een gebooren Spanjaard moet zyn. Die'er, geduerende myn verblyf, deze waardigheid bekleedde, was geen Prieſter, maar ſlegts een *Frater*, of *Leeke-broeder*, 't is zyn werk, correfpondentie met alle Groote Perſonagien van Chriſtenryk te houden, en alle de brieven te ſchryven, en te beantwoorden; hy heeft ook de handeling van het geld. De derde Perſoon is de *Pater Vicaris*; die een Franſchman moet wezen. d'Andere Geestelyken zyn ten meerendeele Spanjaards en Italiaanen. Men heeft'er gemeenlyk ook eenige Franſchen, doch weinige Duytſchers.

Alle de Paters, die uit Chriſten-

ryk derwaarts werden gezonden, zyn gehouden, ter plaatze daar 't hen door den *Gardiaan* verordend word, zich neder te zetten, 't zy te *Jeruſalem*, of elders in het *Heilig Land*, en aldaar drie Jaaren te verblyven, na welker verloop zy weder te rug mogen keeren, indien het den *Reverendiſſimo* egter beliefd: want, zo hy redenen mogt hebben, om haar daar te willen houden, moeten zy, zonder tegenspreken, gehoorzaamen. Ondertuſſchen hebben zy hier een ſober leven, vermits ze den meefte tyd, ter oorzaak der menigvuldige faſtendagen, geen vleefch vermogen te eeten, en zeer weinig ververſſing van viſch krygen, zynde *Jaffa*, of *Joppe*, 't geen twaalf uren van *Jeruſalem* gelegen is, de naaſte Zee-plaats; en als'er al ytwes werd gebragt, is het, gelyk het ſpreekwoord zegd, voor Pater en Mater, en niet voor het geheele Convent. Derhalven verlangen de meefte, om weder na hun Vaderlandſche Kloosters te mogen keeren, daar ze het vry beter hebben.

Alle de Reyzigers, welke uit *Europa* komen, van wat Religie zy ook mogen wezen, nemen hun verblyf by deze *Paters*, egter is men'er niet toegehouden, gelyk eenige hebben geſchreven. Want men heeft onder het gebied van den Grooten Heer, zo wel als elders, de vryheid, om te gaan Huys-veſten daar men begeerd, en, indien men by de Grieken, ofte in een Burger-huys, zyn verblyf wilde nemen, niemand zoude het konnen beletten. 't Geſchied derhalven maar uit gewoonte, dat de *Franken* by de Latynen gaan inkeeren, de Grieken by hunne Ge-loofs genooten, de Armeniers by de hunnen &c. Men zoude ook geen beter Huys-veſting konnen verkiezen, want het onthaal, 't geen deze *Paters* aan de Pelgrims doen, zonder onderscheid van Gods-dienſt, is zodanig, dat men moet bekennen, aan hunne beleeftheid verpligt te wezen. Eenige van hun hielden my gemeenlyk des avonds een uurtje of anderhalf gezelschap, doch nooit, zonder my alvorens te hebben doen

vragen, of ze my ook belet zouden aandoen. Want, wetende dat ik gestadig bezig was, met te teekenen en te schryven, wilden ze my niet geerne flooren. Zy betoonden my ook des te meer genegentheid, om dat ik alle de plaatzen zo nauwkeurig op 't papier bragt; ja wenschten wel, dat ik 'er een geheel Jaar had gebleven. Verscheydene reyzen wierd my gevraagd, wat ik begeerde te eeten, en daar by gezegd, dat ik my na hen niet behoefde te reguleren, brengende my somtyds eyeren, en andere spys, welke zy die dagen niet vermogten te nuttigen, en als ik hen van deze moeyte tragtede 'ontflaan, met te zeggen, dat ik my geerne met hunne gewoonlyke portie wilde vernoegen, en, daar ter plaatze zynde, geenzints op de wellust der spyzen dagt, wierd my ten antwoord gepast, dat zy wel wisten, dat ik alles met vryer herte mogt eeten, dewyl de Kerk het my toeliet, en dat ze my derhalven tot die bezetheid van leven, daar de Regel van hunne ordre hen toe verbond, niet wilden noodzaaken &c. De *Pater Gardiaan* aanbood my ook, indien ik 'er genegentheid toe had, een half Jaar, en langer, verblyf in het Klooster, buyten alle kosten. Inderdaad, hy was een zeer Edelmoedig Heer, gesprooten uit een der aanzienlykste geslagten van Milanen, en *Pietro Marino* geheeten. Zy voeren den tytel van *il Guardiano del Sacro Monte Sion*, of *Bewaarder van den Heiligen Berg Sion*.

Knevelingen der Turken omtrent het Klooster.

'k Heb elders gezegd, dat de Turken veel knevelingen omtrent dit Klooster plegen. En zo haast doet 'er zich geen gelegenheid toe op, of zy weten 'er zich wonderlyk van te bedienen. Kort voor myne komst te *Jerusalem*, had zich, ten dien opzichte, yts vreemds, met den *Capitano di Nave*, of Admiraal van de Oorlog-scheepen, der Republyc van *Venetien*, toegedragen. De *Bassa* verstaan hebbende, dat dezen Heer zich in het Klooster bevond, stuurde ymand der zynen aan den *Pater Gardiaan*, en liet hem vraa-

gen, of de Zee-voogd de *Jordaan* ook geliefde te gaan bezien? 't Antwoord was, dat de tyd het niet toeliet, also den Admiraal met zyne Schepen, welke op de Kust lagen, terstond weder in Zee moest steecken, dat men den *Bassa* derhalven voor zyne aanbieding bedankte &c. Weinige dagen daar na, stuurde den *Bassa* weder aan het Klooster, en verzogt, dat men hem honderd Ryksdaalders beliefde te betaalen, voor de presentatie die hy aan hem had gedaan, van hem met zyn volk na de *Jordaan* te doen geleyden; want dat het hem even veel was, of hy derwaarts was gegaan, of niet, dewyl 'er doch de bereydzelen al toe waaren gemaakt, en zyn lieden gereed gestaan hadden. Hier viel weinig tegen te zeggen, en men was genoodzaakt tachtig Ryksdaalders te tellen, om den *Bassa*, wiens beleefde aanbieding geen ander oogmerk had gehad, te vrede te stellen: den Admiraal betaalde egter deze somme, om het Klooster, 't geen 'er anders aan gemoeten zoude hebben, daar af 't onlasten.

Tot onderrigting der geen^{Kosten}en, die tot de welke de reys na het Heilig Land Heilig Landische reys vereyscht worden, willen ondernemen, zal ik hier by voegen, een aantekening, of Lyft, van de kosten, welke de Pelgrims gehouden zyn te doen, van wat staat of gelegenheid zy ook mogen wezen; zynde, ten dezen opzigte, geene verandering, of onderscheid, zelfs niet tusschen Heer en Knecht; yder moet even veel betaalen; waar om men 'er niet te onregt den naam van een hoofd-geld aan zoude mogen geven.

Voor eerst dan tot *Jaffa*, de naaste Zee-plaats, of de Haven, van het Heilig Land, gekomen zynde moet men aan den *Aga*, of Gouverneur, een somme van veertien Ryksdaalders uitschieten, waar van de *Drogemans* van het Klooster de helft trekken, en hier voor zyn zy gehouden u een Paard te beschikken, en tot aan *Jerusalem* te geleyden. En als men weder over *Jaffa* vertrekt, moet men nochmaals veertien Ryks-

Ryksdaalders betaalen. Te *Jerusalem* komende, betaald men voor het doorgaan van de Poort twee en een halve Ryksdaalder, en aan den Officier een halve, aan den oppersten *Drogeman* van het Klooster twee en een halve, en aan den tweeden *Drogeman* een Ryksdaalder. Voor den eersten ingang in de Kerk van het Heilige Graf, geeft men vyftien Ryksdaalders, en elke reys dat de deur naderhand geopend word twee en een halve Ryksdaalder, en omtrent een daalder aan een Turk, die digt by de Kerk woond, mitsgaders een kwart van een Ryksdaalder aan den Poortier. 't Bezichtigen van de Heilige plaatzen buyten *Jerusalem*, met het geen men aan den *Drogeman* diend te geven, komt omtrent op drie Ryksdaalders. Voor het bezien van het *Graf van David*, willen de Turken mede twee en een halve Ryksdaalder hebben. d'Onkosten die men gehouden is te doen, om na *Bethlehem* te gaan, zo voor de Paarden, als 't geene men aan de *Drogemans* moet geven, belooopen omtrent vier Ryksdaalders; doch, zo men eenige ongemeene Plaatzen wil gaan bezichtigen, komt het vry meer te kosten, vermits daar geen gestelde prys toe is. Voor het teekenen op de armen hier ter plaatze, betaald men gemeenlyk, aan den geen die het doet, een goude *Sequin*, bedragende twee en een halve Ryksdaalder: sommige geven 'er wel twee, en meer, na dat ze zich meer of minder teekenen laten zetten: want daar staat geen prys toe. Als men zich op het Paasch-feest te *Jerusalem* bevind, moet yder Pelgrim tien Ryksdaalders betaalen, om na de *Jordaan* te gaan, welke somme door den *Bassa* werd getrokken, die daar voor een geleyde van zyn volk met u zend, en zo ymand buyten dien tyd derwaarts wil trekken, komt het omtrent honderd Ryksdaalders te belooopen, 't geen den *Bassa* voor zyn geleyde vorderd. Op het vertrek van *Jerusalem*, is men gehouden een vereering, tot dankbaarheid voor het goed onthaal, aan het Klooster te geven, doch

hier staat mede geen bepaalde prys toe, en yder geeft na zyn vermogen, of mildheid. De Hollandsche en Engelsche Koop-lieden geven gemeenlyk yder vyftig Ryksdaalders; maar men vermag aan niemand van de *Paters*, 't zy aan de geenen die u allerwegen geleyden, of anderen, ytwes te geven, waar over my yts vreemds met een zeekeren *Pater* van *Florence*, een Man van zeer goede geboorte, dien ik in *Egypten* gekend had, gebeurde. Ik was genegen vyftig kleyne Kruysjes, met paarlemoer ingelegd, daar ik zag dat hem het hart na jeukte, aan hem te schenken, doch verstaande, dat zulks niet buyten kennis van den *Pater Gardiaan* mogt geschieden, zeyd ik hem, dat ik 'er den zelven over zoude aanspreken. Hy, wetende hoe minnelyk ik door dien Edelmoedigen Heer bejegend wierd, twyffelde niet, of myn verzoek zoude my toegestaan werden: maar het ging heel anders, en de *Gardiaan* voerde my te gemoet, dat, indien zulks wierd toegelaaten, eenige der *Paters* die vryheid ligtelyk zouden misbruyken, en de Pelgrims al telastig vallen, welke mogelyk, uit beleefdheid, meer zouden weg schenken, als ze geerne kwyd wilden wesen, dat men derhalven geen voet, tot een zo kwaaden misbruyk, moest geven: dat de *Jerusalemfche* reys, buyten dat, genoeg kwam te kosten; en, zo men noch ytwes overhield, dat het beeter was, het zelve te besteeden tot het koopen van eenige rariteyten, en gedenkteekenen, die men met zich, in zyn Vaderland, konde brengen; en eyndelyk, dat, indien hy my hier toe verlof verleende, ik hem mogelyk yts van meerder belang zoude vereeren. Ik moest hem, met ernstige woorden, het tegendeel belooven, en het voor een groote gunst opneemen, dat ik yts gerings van myn eygen goed mogt weg schenken.

Gelyk de Pelgrims zich gemeenlyk te *Jerusalem*, van het een en het ander, 't geen in hun Vaderland vreemd is, voorzien (sommige om aan hunne Lands-genooten de

Roozen
van Je-
richo.

teekenen hunner Pelgrimagie te kon-
nen toonen, anderen uit een ande-
re foort van nieuwsgierigheid) kost
ik verscheide vreemdigheden, en
onder die eenige *Roosen van Jericho*,
van welk gewas ik hier voor eenige
melding heb gedaan. Ik nam de
moeyte, van twee der fraaysten af
te teekenen, gelyk ze zich op
N°. 148. vertoonen. In een onno-
zelder eeuw, en by onnozeler men-
schen, gelyk ook noch wel, heeft
men veel van deze Roosen gebeu-
zeld; te weten, dat ze op Kers-
nagt, in het water gelegd, open
zouden gaan, en anders nooit, ter
gedagtenis van onzes Zaligmaakers
geboorte; maar ik kan verzeekeren,
dat 'er alle nagten en dagen bekwaam
toe zyn, en dat ze altyd in het wa-
ter open gaan, gelyk ze zich ook
altyd, zo haast als ze daar buyten
komen, allengskens weder fluyten.

Men beschikte my ook eenige *Houte Olyven van Jericho*. ^{Houte} De ^{Olyven,}
schors van dezelve is groen, even
als van een eetbaare Olyf; doch deze
daar af gedaan zynde, bevind men
de vrugt hout te wezen, in deleng-
te ribachtig; en, openende dezelve,
vertoond zich deze tweede, of houte,
schors ter dikte als die van een aman-
del, met een pit daar in, van ge-
daante als een pingel, of Pistasje.
Noch tegenwoordig, als ik 'er een
open slaa, is deze pit week, en van
binnen Castangie bruyn; doch ik
vind 'er tegenwoordig geen smaak
meer in, welke mogelyk door den
tyd vergaan zal wezen; evenwel kan
ik niet zeggen, of ze ooit smaak
gehad heeft, want ik hebze voor
dezen nooit geopend, maar 't zedert
een tyd, bemerkende dat 'er yts in
rammelde, beving my de lust om ze
van binnen te bezichtigen.

LVI. HOOFDSTUK.

Getuygenis brieven, welke den Pelgrims mede gegeven worden. Wedertogt van Jerusaleem na Rama. Cederen van Gaza. Vertrek van Rama, om Nazareth, en de Galileesche Zee, te gaan bezichtigen, en komt, door verandering van Wind, tot Tripolis. Beschrijving van de Stad, &c.

Getuygenis brieven, welke den Pelgrims mede gegeven worden. **A**ls ik nu weder van *Jerusaleem* meende te vertrekken, wierd my een getuygenis brief, wegens dat ik de Heilige plaatzen had bezichtigd, (hoedanige brieven aan alle de Pelgrims, op hun vertrek, werden mede gegeven) ter hand gesteld. Deze was geschreeven met een uitsteekende nette hand, niettegenstaande dat de *Pater*, die hier toenmaals toegebruikt wierd, by de tachtig Jaaren oud was. 't Zegel vertoond, in een ovaal (dat onder en boven eenigzins spits toeloopt, en om 't welke dit omschrift gevonden werd, SIGILLUM * GUARDIANI * SACRI * * CONVENTUS * MONASTIS * SION * *) zo veel als ik kan oordeelen, beneden, de Voet wassching van Christus, gedaan aan zyne twaalf Discipulen, en boven aan, wederom de twaalf Discipulen, geknield leggende; en Christum, van haar opvaarende na den Hemel, en van achteren met een licht omscheenen. De Ondertekening is gedaan door den *Pater Gardiaan, Petrus Marinus*, en laager, door den *Frater Procurator Paulus à Milonico*.

Vertrek van Jerusaleem. Ik nam myn affcheyd van alle de Geestelyken (niet zonder een innerlyke beweging, dewyl ze my zo veele beleefdheden hadden getoond, dat ik ze niet kon erkennen) en vertrok den 16^{den} November, 's morgens ten zeven uuren, uit *Jerusaleem*, na dat ik 'er my dertig dagen had opgehouden. Wy namen den zelve weg, waar langs wy gekomen waaren, en hebbende *Bon Ladron*, of het *Dorp van den goeden Moordeenaar*, bereykt, teekende ik het zelve, gelyk het zich op N°. 149. vertoond.

't Legd op het gebergte, en is een onnozel Dorp, 't geen door de Arabiers werd bewoond. Men ziet 'er noch een tamelyk groot vervallen gebouw. Omtrent de middag hielden wy de maaltyd tusschen het gebergte, by een groote Fonteyn, en kwamen, met het vallen van den avond, weder te *Rama*.

Weder
komt tot
Rama.

Hier wierden my twee *Cederen van Gaza* gebracht, byzonder vreemd van gewas, hebbende d'eene tien uitspruytzelen, welke aan het eynde spits toeliepen. De vrugt zelve was van een ongemeene grootte, begrypende de lengte, tot aan het uiterste der punt, ruim veertien, en zyn diameter vyf en drie kwart duymen, te weten, daar 'er van twaalf in een Rynlandsche voet werden gerekend. De andere was weinig minder, haalende de lengte styf dertien, ende in zyn diameter zes en een kwart duymen. Deze vrugten hebben van binnen weinig sap, en konnen gegeten worden, gelyk zoete Limoenen; de gedaante vertoond zich op N°. 150.

Cederen
van Gaza.

Myn verblyf te *Rama* was, tot aan den 8^{den} January 1682: wanneer ik, verzeld door twee vrienden, welker een myn oude Reis-broeder, *Rogier van Kleef*, was, omtrent de middag, weder van daar toog, van meening *Nazareth*, en de *Galileesche Zee*, te gaan bezichtigen. Den Heer *Henrico Lub*, ten wiens huyze wy ons onthouden hadden, en aan wien ik, buyten dat, oneyndige verplichting heb, had de goedheid, van ons tot aan *Jaffa* te geleyden. Hier traden wy 't Scheep, in een Vaartuyg van het Land, 't geen ons tot *S. Jan d' Akre* zoude brengen;

Vertrek
van Rama.

om van daar wyders myn voorge-
noomene reys te vervolgen.

Omtrent midder nacht geraakten
wy onder zeyl, en, van des anderendaags morgens af, in het ge-
zicht van *S. Jan de Akre* hebbende
leggen dryven, wierden wy, tegens
den avond, fchielyk, met een harde
Land-wind, van daar gezet, zulks
dat 'er geen kans meer was, om
daar ter plaatze aan Land te komen.
In tegendeel dreef een voorwind,
waar af men raadzaam oordeelde
zich te bedienen, ons zo spoedig
voort, dat men den volgenden mor-
gen, een uur of anderhalf voor de
middag, het Anker voor *Tripolis* liet
vallen. Op deze Kust vaart men ge-
meenlyk zo dicht langs het Land
heen, dat men alle de plaatzen be-
kwaamelyk kan onderkennen. Doch
wy waaren de voornaamste des nagts
gepasseerd. Hier vonden wy, op de
Ree, een Hollands, en een En-
gelsch Schip, het eerste de *Juffrouw*
Susanna geheeten, gevoerd door
Capiteyn *Daniel vander Merkt*.
De Marine, of Zeekant, vertoond
zich hier zeer aangenaam, bestaan-
de in eenige Huyzen. Langs heen
strekken zich ook verscheide Wacht-
toorns, met zwaare muuren opge-
haald, even als Kasteelen, en tame-
lyk van Kanon voorzien, waar door
zy altyd in staat zyn, om den aan-
val der Christene Zee-rovers af te
keeren. 't Gezicht hier van ver-
toond zich op N°. 151.

Te Land getreden, ontmoeteden
wy, voor eerst, eenige Magazynen,
daar d'aankomende en afgaande goe-
deren, in gelegd worden. Van hier
reden wy, door een vermaakelyke
vlakte, na *Tripolis*, omtrent een half
uur van de Zee gelegen, en, zynde
vervolgens in de Stad gekomen, ver-
voegden wy ons ten Huyze van den
Heer *van Driessche*, Consul der
Hollandsche Natie, van wien wy
zeer minnelyk wierden ontfangen,

met aanbieding van zyn Huys en
Tafel.

In het bezichtigen van de Stad, <sup>Beschry-
ving van</sup>
vond ik dezelve heel vermaakelyk, ^{Tripolis.}
en aan de voet van een Berg gele-
gen. Rondom ziet men een menigte
van hoven, beplant met Moerbezien-
boomen. Ook valt 'er veel zyde.
Men heeft 'er verscheide aangena-
me gezichten, zo binnen als buyten
de Stad, vermits 'er veel water door
heen vloeyd, 't geen van het ge-
bergte *Libanon* afkomt. Ik bragt 'er
eenige van op 't papier, en bevin-
dende my aldus aan een Oort, daar
my de Stad heel wel voor kwam,
teekende ik dezelve, gelyk ze zich
hier nevens verbeeld op N°. 152.
't Water, 't geen zich als een Rivier
vertoond, is dat, 't welk van het ge-
melde gebergte komt af daalen, en
reeds door de Stad gepasseerd is,
stroomende vervolgens, door het
Land heen, tot in de Zee. 't Is op
verscheide plaatzen heel ondiep,
gelyk aangewezen werd, met de
twee Turken te Paard, gereed om
door het zelve, tot aan den ande-
ren Oever, te ryden: 't welk ge-
meenlyk geschied, om weg uit te
winnen. Het groot gebouw, in het
midden der Print verbeeld, ver-
toond het Kasteel, daar de *Bassa*
zyn Wooning in heeft.

De Stad in zich zelve, is van
geen groot belang, egter zyn 'er de
Huyzen van Massive steenen ge-
bouwd, en veele redelyk groot, en
aanzienlyk. De voornaamste kwar-
tieren zyn wel bevolkt, maar eenige
oorden onbebouwd, en woest. De
Basar, of *Winkel-straat*, is in tame-
lyke goede order. De Fransche en
Italiaansche Natien, hebben hier
gemeenlyk hunnen Onder-Consul.
't Meeste gedeelte der Kooplieden be-
staat in Franschen. Daar werd door
de Arabiers veele affche gebragt,
dienstig tot het maaken van Zeep,
en Glasen.

LVII. HOOFDSTUK.

Tocht na het gebergte Libanon.

Tocht na
het ge-
bergte Li-
banon.

Te *Tripolis* zynde, wilde ik ook het gebergte *Libanon*, of *Libanus*, gaan bezichtigen, hoewel het tegen aller gevoelen was, dat wy in dit sayfoen van het Jaar daar op zouden kunnen komen. Niet te min ik moest 'er de proef afneemen, en begaf my derhalven, den 12^{den}. der genoemde Maand January, derwaarts op weg, verzeld door den eenen myner Reys-broeders, dien zyne nieuwsgierigheid daar mede toe aandreef. Wy waaren met het begin van den dageraad te Paard gestegen, en reeden voor eerst, door een groote streek vlak Land, heel fraay met Olyf-boomen beplant, welke men omtrent *Tripolis* in menigte heeft. In dit geboomte zag ik een oude ruïne van een Oly-molen, *Kabo* geheeten, die, niet tegenstaande dat ze zo geweldig vervallen is, daar egter tegenwoordig noch toe diend. Wel eer heeft hier een Dorp geweest. Vervolgens passeerden wy het Dorp *Ristin*, en *Kafare Kahel*, een fraaye en groote Ruïne, waar agter men het gebergte, met sneeuw bedekt, ziet leggen; 't gezigt daar van vertoond zich op N°. 153.

Ristin, en
Kafare Ka-
hel.

Klooster
de Mado-
na.

Klooster
van S. Jo-
ris.

Thans komt men aan het Klooster de *Madona*, daar het gebergte aanvangt. Dit Klooster is heel groot, en legd vermaakelyk tegen het zelve aan; boven op legd noch een ander, *Hanthoere*, of ook wel het Klooster van *S. Joris*, geheeten. Zy zyn beyde zeer oud. Aldus door een heel aangenaam en hoog gebergte heen rydende, kwamen wy aan een water, even als een Riviertje, alwaar men een byzonder fraaye Water-val heeft, welke, leggende tusschen het geboomte, een dommelig geruis veroorzaakt. By deze Vliet, of Beek, traden wy af, en hielden den ontbyt; waar na weder te Paard zynde

gesteegen, bereykten wy het Dorp *Larel*, daar het oude Klooster *Soufa* is. Hier omtrent weid het oog gestadig, over zeer schoone en bekoorlyke gezichten, in 't gebergte, zo van Water-vallen, als anders.

Larel.

Vervolgens passeerden wy de *Grotte van S. Maria*, en kwamen, kort na den middag, te *Kanobin*, of *Stinoba*, zo veel gezegd, als *Byeen komst der Geestelyken*. 't Is een Klooster heel vermaakelyk in het gebergte gelegen, en rondom met een menigte van geboomte bezet, waar agter men den *Libanon*, bedekt met zyn gewoonlyke sneeuw, in het verschiet beschouwd, gelyk in de nevenstaande afbeelding, onder N°. 154. vertoond werd. Men zegd dat het door den Keyzer *Theodosius* gesticht zoude wezen. Hier onthoud zich den *Patriarch*. Hy voerd den tytel van *Patriarch van Antiochien*, en het gebied door de gantsche Landstreek, en langs de geheele kust, over al de Maronitische Christenen. Die toen ter tyd deze waardigheid bekleedde, was een heel minnelyken beleefd persoon, *Stephanus Petrus* geheeten; hy sprak de Italiaansche taal heel wel, vermits hy veertien Jaaren te *Romen* had gestudeerd. Deze moedigde ons aan, tot het voltrekken van ons voornemen, en zeyde, indien het de aanstaande nacht niet sneeuwde, dat wy zeekerlyk des anderendaags aan de Ceder-boomen zouden geraaken.

Kanobin.

Des morgens dan, heel vroeg, dewyl 'er, tot ons geluk, geen sneeuw was gevallen, steegen wy te Paard, en passeerden het Dorp *Brousa*, aldus genaamd, ter oorzaak van de menigte der Amandelboomen, beteekenende *Brousa* een Amandel: dit Dorp behoord onder den *Patriarch*. Vervolgens komt men aan het Dorp *Hafiel*, behorende

Brousa.

Hafiel.

Ipsarey.

Komst aan
de Ceder-
boomen.

onder de Arabiers, en wyders aan *Ipsarey*, het laatste en naaste Dorp aan den Berg, of het gebergte, *Libanus*. Van hier namen wy eenige lieden mede, die de wegen, over en door de sneeuw, bekend zyn, want zonder dusdanig een behulp, zoude men 'er niet te regt konnen geraaken. Omtrent op anderhalf uur na aan de Ceder-boomen gekomen zynde, vonden wy alles met sneeuw bedekt, en ons derhalven genoodzaakt de Paarden aldaar te laten, en de voeten te werk te stellen, tot dat wy, niet zonder groote moeite, eyndelyk aan de Ceder-boomen kwamen. De sneeuw is hier des morgens, eer de Zon wat hoog begint te ryzen, by na zo vast als Ys, en maakt den weg derhalven zeer rouw en ongemaklyk. Wy gingen aanstonds nederzitten, om het hert wat te sterken, doch de felle koude liet ons niet toe lang te rusten, en vergunde ons naauwlyks zo veel tyd, dat wy de maag het behoorlyk voedsel konden geven, behalven dat wy ten anderen ook noch genoodzaakt waaren met 'er haast weder te rug te keeren, ten eynde voor de hitte der Zon de sneeuw weder gepasleerd te wezen, also men anderzins, wanneer de sneeuw aan het smelten geraakt, groote ongelukken te verwagten heeft, en het meermaalen gebeurd is, dat het al te lang samellen den nieuwsgierigen, met in die overvloedige sneeuw, die zich hier en daar tot zeer hooge Bergen verheft, weg te zinken, het leven gekost heeft. Deze gevaaren voor oogenzijnde, haastede ik my, zo veel als 't my mogelyk was, om 'er een afbeelding van op 't Papier te brengen. Men ziet hier niets, zo verre als zich het gezicht kan uytstrekken, dan den Hemel, en de Sneeuwbergen; zelfs zyn veele der Cederboomen by na met sneeuw bedekt, en, indien de wind het niet belette, zy zouden 'er altemaal onder begraven leggen. Ik plukte, op de sneeuw staande, eenige Cederen, van de bovenste toppen der Boomen, gelyk ook eenige kleyne takjes, om 'er het lof, of blad, van te be-

waaren, doch het viel binnen korten tyd af, en verging t'eenemaal: de gedaante is, als dat van de Rozemaryn.

Hoewel deze Boomen ten meerendele onder de sneeuw bedekt staan, zyn ze echter altyd groen, de blaadjes aan de Takken ryzen opwaarts, en de vrucht hangd na beneden, regt strydende tegens malkander, zy sweemd heel wel na een Pyn-appel. De twee gezichten, die ik 'er af teekende, verbeelden zich op N°. 155. en 156. Alle de dagen, of lichten, welke men op de Boomen ziet, vertoonen de sneeuw, die op de Takken legd. 't Was my niet genoeg, de vrucht met my te neemen; maar ik hakte ookeen Jonge Ceder-boom, waar van 'er zeer veele staan, om ver, ten eynde het hout, ter gedachtenis, met my te voeren. Het zelve meend men tot het bouwen van den Tempel *Salomons* gebruykt te zyn, 1 *Kon.* 5:6.

't Is een gemeene spreekwyze, dat de Cederen van den *Libanon* ontelbaar zyn, dat is te zeggen, dat men ze nooit twee maalen, met een gelyke uitkomst van getal, kan tellen. 'k Heb dit ook zo aan myn zelve bevonden. Want, tellende de voornaamste boomen, vond ik 'er eens vyf-en-dertig, en eens zes-en-dertig. Maar dit onderscheid kan aan geen andere reden toegeschreven worden, als aan de haast, waar mede ik de zelve telde, en ook, ten anderen, om dat ze vry wat verward by malkander staan, waar door men zich heel licht kan vergiffen; anderzins is 'er geen meerder zwaarigheid, om het regte getal van deze, als van andere boomen, te weeten. Ik had ook de nieuwsgierigheid, om de dikte van twee der zwaarste Ceder-boomen te meeten, en bevond die van den eersten zeven-en-vyftig, en den anderen zeven-en-veertig palmen. Onder aan den eenen zag ik eenige steenen op malkanderen leggen, welke aan de Geestelyken, die 'er nu en dan komen, tot een Altaar verstrekken, om 'er dienst op te doen. De takken dezer boomen spreiden zich zo wyd uit, dat zich een groot getal

getal van menschen, onder derzelver schaduwe, zoude kunnen verschuylen. De Propheet *Hosea* maakt hier ook gewag van, wanneer hy zegd, Cap. 14. v. 6. *Ik zal Israël zyn als de dauw; hy zal bloeyen als de Leli, ende hy zal zyne Wortelen uitslaan als de Libanon, zyne scheuten zullen zig uitspreyden, ende zyne Heerlykheid zal zyn als des Olyf-booms. Ende hy zal een Reuk hebben als de Libanon, zy zullen wederkeeren, zittende onder zyne schaduwe, &c.*

Den *Libanon* aldus voor een goed gedeelte bezichtigd hebbende, had ik ook een byzondere begeerte, om op den *Anti Libanus* te gaan, een gebergte, of berg, agter denzelven gelegen, doch veel hooger, van waar men zegd, dat men een heel vermaakelyk gezicht, na de kant van *Damascus*, heeft: maar het kon niet geschieden. Want, leggende deze Bergen op een afstand van eenige uren van malkander, zoude het te laat op den dag zyn geworden; 't was tusschen tien en elf uren, eer wy de Ceder-boomen verlieten, en de Zon derhalven al wakker aan 't klimmen, weshalven onze Leydslieden my verscheyde maalen vermaanden, dat het tyd was te ver-

Gevaar trekken, en dat myne nieuwsgierigheid, indien ik langer draalde, hen altemaal mogelyk duur genoeg zoude komen te staan. Inderdaad, wy vonden, op de wedertocht, de sneeuw hier en daar zodanig gesmolten, dat 'er al vry dikwils den een of den ander in zakte: ik zelve zonk 'er, met myn eene Been, eens ter halver lyve toe in, 't welk ons zodanig een verbaastheid aanjaagde, dat wy niet wisten, hoe wy ons gaauw genoeg van daar zouden maken. Ondertusschen, 't geen ons natuurlyk gewicht mede noch eenigzins verzwaarde, en de gang belemmerde, was, dat yder zich had beladen, den een met een korf vol Cederen, den andere met een halve Ceder-boom, een derde met de provisie &c. 't welk wy aldus verdeeld hadden, op dat niemand, door al te groote zwaarte, te diep in de

sneeuw zoude zinken. Een der geenen die ons geleyden, en, volgens de manier daar te lande, de beenen bloot, en de voeten maar geschoeid had, zag 'er heel deerlyk uit, want zynde, 'k weet niet door welk toeval, ongelukkiger als zyne makkers, waren hem de beenen, door het menigvuldig zakken in de sneeuw, zo yffelyk gekorven, en geschonden, dat men hem niet zonder erbarming konde aanzien.

Eyndelyk, na lang fukkelen, weder ter plaatse gekomen zynde, daar wy onze Paarden hadden gelaaten, spoeyden wy ons, met geen kleyne blydschap, na het naaste Dorp, daar wy het lyf, vry beter als boven op den Berg, versterkten. Hier na begaven wy ons weder op weg, en kwamen, des namiddags ten vier uren, weder te *Kanobin*.

Deze Plaats is uitsteekend vermaakelyk, en, hoewel ik 'er in de Wintertyd geweest ben, moet ik egter bekennen, noch nooit aangenaamer te hebben gezien. 'k Zou 'er geerne, indien het my de tyd had toegelaaten, eenige maanden hebben verbleven, doch het kon, om meer als eene reden, niet wezen. Men ziet de Patryzen hier by na zo tam als de Hoenders; zy vliegen by wylen geen tien schreeden ver, of zetten zich weer neder, en toonen heel weinig beschroomdheid voor de menschen. Maar, al was het maar hierom alleen, zo zoude *Kanobin* boven andere plaatzen te agten wezen; want men heeft 'er de schoonste en smaakelykste wynen, die in al het overige van de wereld gevonden kunnen werden. Zy zyn rood, en zeer aangenaam van koleur, en zo vet, als Oly, in het glas. De Propheet *Hosea* maakt 'er ook een gelijkenisse af, daar hy zegd, Cap. 15. v. 8. *Zy zullen wederkeeren, zittende onder zyne schaduwe, zy zullen ten leven voortbrengen als koorn, ende bloeyen als de wynstok, zyne gedachtenisse zal zyn, als de wyn van Libanon.*

Deze wynen worden allerwegen heen gezonden, doch de Druyf, die dezelve voortbrengd, is 'er schaars.

d'Andere wynen vallen op verre na zo goed niet; maar zyn'er ook in veel grooter overvloed. Myn Heer den Patriarch, gelyk hy groote achting voor ons toonde te hebben, deed ons van den besten drinken; dien ik zo wonderlyk bevond, dat ik niet weet, ooit zo aangename drank geproeft te hebben. Werwaarts men hier het gezicht wend, ontmoet men een groote meenigte van water, 't geen heel vreemd, en hoog, van het gebergte nederwaarts, komt storten. In het Hoog-lied van den wyzen Koning *Salomon*, word ook eenige melding gedaan, van de wateren, welke van den *Libanon* komen vloeyen ^(a) *O Fonteyn der hoven, Put der levende wateren, die uit Libanon vloeyen!* Sommige houden dit geweest, voor het Vaderland van *Noach*, gelyk den Patriarch ook, in zyn kouten met ons, te kennen gaf, van dit gevoelen te wezen, en tot beweerung der zaak, bragt hy te berde, dat'er twee bergen omtrent den *Antilibanus* zyn, welke, noch op den huydigen dag, den een *Kain*, en den ander *Abel*, genoemd worden.

(a) Cap.
4. vers 15.

Ter zelve plaatze legd ook een Stad, met een zeer vermaakelyk *Lak*, of *Meir*, welke Stad de Ingezeten en hier om heen gelooven, door *Kain* gesticht te zyn, en dat ze de eerste der wereld zoude zyn geweest, en naderhand, by verloop van tyd, den naam van *Heliopolis*, of *Zonne Stad*, gekregen zoude hebben.

Vyf uren van *Kanobin* legd ook een Dorp, 't geen door Christenen bewoond werd, en noch tegenwoordig den naam van *Eden* voerd. Het strekt zich, tusschen het gebergte, in een Vlake, en heeft in het midden een Berg, daar wel eer een Kasteel op gestaan heeft, 't geen men zegd, zich veertig dagen tegens den Turkschen Keyzer verdedigd te hebben, mitsgaders een water, of Beek, die'er door heen loopt.

Verhaal
wegens
een Kluis-
enaar.

Omtrent dit Klooster *Kanobin*, in het gebergte, onthield zich een Kluisenaar, een Frans-man van geboorte. Deze kwam ettelyke maalen, terwyl ik my te *Tripolis* ophield,

ten Huyze daar ik gehuis-vest was, ten eeten. De Koop-lieden verzorgden hem t'elkens, van 't geen hy noodig mogt hebben. Onder anderen verzogt hy op een tyd een vuur-roer, om zich tegens de Wolven, en andere schadelyke gediertens, die'er zeer veele zyn, te verdedigen; 't wierd hem ook gegeven: hy onthield zich in een Grot van het Gebergte, en was een heel beleefd en minnelyk Man, van goede geboorte, en omtrent vyftig Jaaren oud. Sedert dat hy hier in deze eenzaamheid had gewoond, was hy verscheyde reyzen weder in zyn Vaderland geweest, doch telkens wedergekeerd, brengende altyd eenige gaaven en geschenken mede, welke hy aan den Patriarch vereerde, die hem ook van alles verzorgde, 't geen hy begeerde. Eer hy zich tot dit leven begaf, was hy een Geestelyke onder de Latynen; doch oordeelende, dat hunne regels niet streng genoeg waaren, om de Zaligheid te bewerken, had hy zich in dit gebergte opgeslooten, daar hy een zeer boetvaardig, en voorbeeldelyk leven voerde.

Den derden dag, na onze komst in het Klooster, namen wy afscheid van den Patriarch, en bedankten hem, met een kleyn geschenk, wegens zyne beleefdheid, en goed onthaal; drinkende wyders noch eens van den gemelden Wyn, om de dampen van het vochtig weer, vermits het t' eenemaal veranderd was, te beter te kunnen wederstaan. Wy vertrokken des morgens, omtrent negen uren, met een digte stofregen, die ons tot aan *Tripolis* verzelde, alwaar wy met den avond aankwamen.

Weder-
komst te
Tripolis.

Alvoorens dit Hoofd-stuk te sluyten, heeft het my goed gedacht, een eygentlyke en evengroote afbeelding van de Cederen, of vrugten der Ceder-boomen, te geven. Ten dien eynde dan heb ik'er uitdrukkelyk een open-gesneden, en bevond de reuk van binnen even eens als Terpentyn, daar kwam ook noch eenig sap uit, niet tegenstaande dat ik ze nu zo lang heb bewaard.

Afbeelding der
Cederen.

Deze

Deze vochtigheid, welke den Terpentyn, niet alleen in de reuk, maar ook in de aanklevendheid, gelyk is, spruyt uit de langwerpige korlen, daar de huysjes mede gevuld zyn; de gedaante dezer vrucht, geheel, en open gesneden, vertoond zich op N°. 157.

LVIII. HOOFDSTUK.

Steenen, daar zich de gedaantens van Visschen in vertoonen.

Verongelukking van eenige Schepen, in de Haven van S. Jan de Akre. Byzonderheden wegens de Stad Tripolis. Vreemde levenswys van een Turkschen Heilig, &c.

Steenen, daar zich de gedaantens van Visschen in vertoonen. Hier voor, aan het eynde van het ander Hoofd-stuk, wegens de Cederen gesproken hebbende, zal ik, in den aanvang van dit, spreken van zeekere Steenen, in dewelke zich de gedaantens van verscheide soorten van Visschen vertoonen, zo natuurlyk, dat men ze niet zonder verwondering kan aanzien. Deze Steenen werden, eenige uren buyten *Tripolis*, boven op een Gebergte, gevonden, doch vertoonen, geheel zynde, van buyten niets, maar als men ze tegens de grond, of ergens op, smyt, splyten zy van malkander, by na gelyk de Leyen, of Schalien, en aldus gespleeten zynde, ziet men de gedaante van de Visch, gemeenlyk op een der beyde stukken, of, om beter te zeggen, de graat. Om ook van deze Steenen met my te voeren, stuurde ik uitdrukkelyk ymand, met een Ezel, na het Gebergte, die 'er my een goede partye afbragt, waar onder ik 'er een vond, welke, by geluk, zodaanig is gespleeten, dat zich aan elke zyde van den Steen de helft van de Vischgraat vertoond; ook sluyten de stukken zo net op malkander, als of de Steen in zyn geheel was gebleven; en van alle de geenen, die ik gezien heb, kon 'er niet een by halen. 'k Heb deze stukken, benevens malkanderen leggende, geteekend, om te beter aan te wyzen, hoedanig men de Visch aan yder zyde ten halven ziet, dat is te zeggen, dat yder stuk de helft van de Visch vertoond, gelyk aangewezen word op N°. 158. 'k Moet 'er dit

byvoegen, dat de Steen eygentlyk twee duym langer is, als hy zich in de Prent vertoond.

Gelyk dit Hoofd-stuk niet als van afzonderlyke zaaken zal handelen, moet 'er ook het volgende plaats hebben. Den 22sten der meergenoemde Maand January, kreeg men hier tyding, dat 'er twee Fransche Koopvaarders, door onstuymig weer, in de haven van *S. Jan de Akre*, verongelukt waaren, benevens noch twee Turksche *Saiken*, een soort van vaartuygen, daar men zich in de *Levant* zeer veel van bediend. 's Anderen daags kwamen 'er in de twintig Matroozen, van de genoemde Scheepen, welke verhaalden, dat het eene by nacht gestrand was, en twee Man van het zelve, te weten, den Schryver, en de Boots-man, gesneuveld, mitsgaders, dat ze beyde vol gelaaden waaren, en op hun vertrek laagen. Den zelve dag wierp hier ook een *Saiken* het Anker, komende Masteloos van *S. Jan de Akre*, daar ze het ongeluk van Schip-breuk evenwel noch was ontworsteld.

Ik vond het te *Tripolis* zo wel, dat ik 'er het winter sayzoen voorby liet gaan, met het voornemen, van my vervolgens weder na *S. Jan de Akre*, daar ik, gelyk hier voor gezegd is, door de harde wind, niet aan Land had kunnen geraaken, te rug te begeven, ten eynde *Nazareth*, en de *Galileesche Zee*, te gaan bezichtigen. Middelerwyl nam ik de gelegenheid van de Stad, en omleggende oorden, op.

Verongelukking van eenige Schepen, in de Haven van S. Jan de Akre.

Byzonderheden wegens de Stad Tripolis.

Zy is een der voornaamste Zee-plaatzen van *Syrien*, en zo handel-ryk, dat 'er de Koop-manschapen van alle gewesten, zo te water, als te Land, heen werden gezonden, gelyk ook van daar weder na andere Oorden. Daar werden veele zyde stoffen gemaakt, als Kamelotten, Trypen, Tapyten, &c. De Landsdouwe hier omheen geeft uitstee-kend goeden Oly, en schoone Wynen. Omtrent een uur van het Land, regt voor de Stad, leggen twee kleyne Eylanden, op welker eene zich een meenigte van Duyven op houd, het ander kried van Konynen, die 'er door zeeker Hol-landsch Koop-man, eenige Jaaren geleden, gezet zynde, zich tot een ongelooftelyk getal hebben vermeer-nigvuldigd. Op beyde deze Eylan-den neemt men by wylen het ver-maak, van te gaan schieten. Doch daar zich de Duyven onthouden, is het geweldig klipachtig, en derhal-ven niet wel te beklommen. Tusschen deze Eylanden, en de Stad, blyven de Schepen leggen, vermits ze door de droogte niet aan Land kunnen komen.

Eyen buyten de Stad, aan het water, of de vliet, die van het Gebergte *Libanon* nederdaald, welke haaren loop, gelyk een Rivier, door de Stad heeft, teekende ik een fraay gezicht, strekkende zich tegens de de Brug, waar over men in de Stad gaat, gelyk op N°. 159. gezien kan werden.

Weinig verder van de Stad, aan-het zelve water, heeft men een fraay Turks Klooster, beplant met Orangie- en Citroen-boomen, waar in zich eenige Turksche Geestelyken, *Derviches* geheeten, onthouden. Het legd byzonder aangenaam, te-gen het gebergte, in 't verschiet ver-toond zich de Berg *Libanon*, en het gantsche voorwerp zich op N°. 160.

Omtrent een half uur buyten de Stad, legd de Brug van *Godefroy de Bouillon*, aldus geheeten, om dat ze door dien Dapperen en Godvrugtigen Held is gesticht. Deze Brug, die van Steen is, heeft drie boogen,

door welker eene de gemelde vliet heen stroomd. Boven over dezelve heeft men de waterleyding, door dewelke het water, 't geen voort-komt uit een Bron, neemende haaren oorsprong twee uren van hier, aan den voet van een berg, na de Stad werd gevoerd, en wel in zo-danigen overvloed, dat de meeste straaten, ja zelfs veele Huyzen, met Fonteynen zyn voorzien. Weinig verder heeft men noch een dergelyke Brug, welke door de boogen der eerste gezien werd, met het Sneeuw gebergte van den *Libanon* in 't ver-schiet. 't Is een heel vermaakelyk gezicht, en verbeeld zich N°. 161. Het gezelschap 't geen 'er met my was, en die, behalven den Consul (vertoond in 't Turks klee'd) alle te-genwoordig in Nederland zyn, is 'er by vertoond, zodaanig als ze daar zaten, terwyl ik de afteekening op het Papier bragt.

Te *Tripolis* zynde, wierd my een vreemde zaak verhaald, welke ik den Leezer ook moet mede deelen. Omtrent een Jaar voor myne komst, was hier een zekere Turk gestor-ven, die zich een weinig buyten de Stad onthield, na de Zeekant, aan de Rivier, of Vliet, welke van het Gebergte *Libanon* komt afvloeyen. Een *Sopha* van enkele planken, op de wyze als een vierkante Tafel, verstrekte hem tot een Wooning, en op deze had hy zeventien Jaar ge-zeten, zonder ooit 'er van te komen. Hy wierd by hen voor een Grooten Heilig gehouden, en de spys hem dagelyks van alle kanten toegebracht. Gelukkig, dien hy de genade deed, van de zyne te nuttigen. Doch, niet tegenstaande alle deze Heilig-heid, had hy by wylen de grillen, van 't geen hem niet aanstond in de Rivier te smyten. 't Aanmerkelykste was, dat hy nooit een eenig woord sprak; de vuyligheid, welke de natuur hem noodzaakte te loozen, leyde hy nevens zich neder, en de Turken, anderzins zo vies van diergelyke dingen, achteden zich ge-eerd, door dezelve te mogen weg neemen. Zo veel vermag een ydele waan van Godvrugtigheid, by deze ver-

Verkeerd-geloovigen, dog het waare den, die zich, met een gemaakte
te wenschen, dat'er ook onder de schyn van Heiligheid, laten mis-
Christenen niet wierden gevon- leyden.

LIX. HOOFDSTUK.

Vertrek van Tripolis. Kaifa. Berg Karmel. Steenevrugten. Komst te S. Jan d'Akre, en tegenwoordige staat van deze Stad, &c.

Vertrek
van Tripo-
lis.

Na dat ik omtrent drie Maanden myn verblyf te *Tripolis* had gehouden, om de Winter tyd te laten voor by gaan, trad ik den 9^{den}. April 't Scheep, op een Hollandsche Koopvaarder, *De Goede Fortuyn Elizabeth* geheeten, geschikt na *S. Jan d'Akre*, ten eynde my na *Nazareth*, en de *Galileesche Zee*, te begeven, vervolgens weder na *Tripolis* te keeren, en van daar, over Land, na *Aleppo* te trekken, maar alzo ons de wind tegen was, waaren wy genoodzaakt tot den elfden te blijven leggen. Thans werd het Anker gelicht, doch kort daar na, vermits het dood-stil was, weder in de grond gesmeeten. Omtrent den avond raakten wy een goed stuk wegs, met de Landwind, in Zee. Den 12^{den}. vorderden wy weinig, gelyk ook den 13^{den}. hebbende zeer onstuymig weer, en een schrikkelyke holle Zee. Den 14^{den}. kreegen wy de *Caap Bianco* digt nevens ons: des nachts staaken wy weder Zeewaarts in, vermits wy tot *Akre* niet wilden inloopen. Den 15^{den}. na de middag lieten wy het Anker vallen, onder *Kaifa*, dewyl de Schipper, ter oorzaak van de harde wind, uit vrees van de kwaade Haven, het niet binnen *Akre* dorst zetten.

Kaifa.

Deze plaats, wel eer een vermaard Stad, en die verscheide maalen van naam veranderd is, legd onder aan, en ten Noorden, van den Berg *Karmel*, aan den Oever van de Zee, omtrent drie uren van *Akre*, en is tegenwoordig van weinig belang, gelyk men op N°. 162. kan zien. De Arabiers, en de Turken, noemenze *Kafas*.

Wy konden dezen dag, door de holle Zee, met de Sloep niet aan Land komen, 't geen my geweldig moeyde, alzo ik zeer begeerig was om den gemelden Berg te bezichtigen.

Op den zelfden, aan het eynde van de Zee, legd het zo berugte Klooster, waar in zich de *Paters Karmeliten* onthouden. Hier toonden men een Grotte, of Spelonk, in de Rots gehouwen, welke den Propheet *Eliseus* tot Woonplaats gediend zoude hebben. Een stuk wegs van daar ziet men een Fonteyn, die de gemelde Propheet uit de Aarde deed ontspringen, en een weinig hooger noch een andere: beyde gevenze goed water. Dicht daar by heeft men de Peuyenhoopen des Kloosters van *S. Broeardus*, die door *S. Albregt*, Patriarch van *Jerusalem*, gezonden werd, om de Kluyzenaars, welke zonder regel, of Broederschap, leefden, binnen zekere bepaaldheid te brengen.

Men toond hier ook noch een Grotte van den Propheet *Elias*, en een andere van den Propheet *Eliseus*.

Wat laager, na de voet van den Berg, is een Grotte, waar in men zegd, dat den Propheet *Elias* het volk onderwezen heeft, deze is mede uit de Rots gehouwen, en heel fraay. Hier hebben de Turken een kleyne *Mosqueë*.

Op dezen Berg vind men de Steene Meloenen, en andere Steenevrugten, van welker eerste my verscheydene uitsteekend fraaye ter hand wierden gesteld, gelyk ook eenige Steene Olyven. De gedaante dezer Meloenen vertoond zich op N°. 163. zo als ze geheel, en opengeslagen, zyn; waarom ik 'er twee heb verbeeld.

Men ziet 'er ook noch by, een soort van een Steene Oester, of *Capotonde*, gelyk ze by de Italiaanen genoemd worden. Hy is in zyn geheel, gelyk mede de twee Steene Olyven, die 'er by zyn. Men zegd dat 'er ook geheele Druyve-trossen van Steen, van dezelve gedaante, als men ze

aan

aan de Wyngaarden ziet groeyen, gevonden werden, doch ik heb ze niet kunnen bekomen, hoewel ik een der *Paters* zonderling te vriend had, die'er my geerne mede gediend zoude hebben, indien ze maar te vinden waaren geweest. Deze Steene Meloenen hebben van buyten dezelve gedaante, als de Natuurlyke, eenige rond, andere langwerpig, gelyk ook dezelve grootte, en de schors omtrent dezelve dikte. Gebrooken zynde, vertoonen zich de holligheden, even als die van de waare vrucht, ook hebben ze eenige reuk, die niet onaangenaam is.

Komst te
S. Jan de
Akre, en
tegen-
woordige
staat van
deze Stad.
Den 16^{den}. der genoemde Maand April, toogen de Schipper en ik, met de Boot, na *S. Jan de Akre*, daar ik my eenige dagen ophield, en tyding kreeg, dat'er geene Pelgrims derwaarts zouden komen, vermits de *Paters* te *Nazareth* eenig verschil met de Turken hadden.

Ik bragt dan ondertusschen eenige fraaye gezichten op 't Papier, waar van deze verwoeste plaats een meenigte kan uitleveren, inzonderheid overblyfselen van gebouwen, onder

dewelke niet het minste is, 't geen men ten Westen, aan de Zeekant, ziet. Het vertoond zich heel groots, en heeft, geloof ik, wel eer tot een Tempel gediend. De Bouw-kunde is'er, volgens de Gotsche order, in waar genomen, gelyk op N°. 164. werd aangewezen. In 't verschiet vertoond zich de Berg *Karmel*, en het Dorp *Kaifa*, beneden aan het eynde van denzelven Berg, aan de Zee, mitsgaders het Klooster der *Karmeliten*, boven op den uitersten top.

Omtrent in het midden der *Peuyenhoopen* van deze Stad, teekende ik noch een gezicht van een gebouw, bestaande voor aan in eenige boogen, met vierkante pilaaren, waar over men, langs ettelyke trappen, na een soort van een Hof, of Paleis, gaat, staande noch vierkant in wezen. Het schynd van jonger tyd gemaakt te wezen, als het onderste werk, 't geene van byzondere groote steenen opgehaald is, waar van'er zeer veele op de grond gestort leggen, en vertoond zich op N°. 165.

Men ziet hier in 't verschiet het Gebergte, 't geen zich na de *Karmel* strekt. Kort om, al wat'er fraays in *Akre* te zien is, bestaat in de *Peuynhoopen* van het Oude *Ptolomaïs*, want aldus wierd deze Stad wel eer genoemd, na de naam van den Egyptischen Koning *Ptolomeus*, toen ze met regt voor een der aanzienlykste Steden van het Oosten kon gaan. De Zee heeft 'er een groot gedeelte af weg gespoeld, gelyk men genoegzaam kan af meeten, uit de Ruïnen, en *Peuynhoopen*, welke hier en daar het hoofd boven het water uitsteeken, en zelfs ook in de Haven, deze loopt halvemaans wyze, en strekt zich, als met een bocht, tot aan den uitersten hoek van den Berg *Karmel*.

Een kleyn getal van Huyzen, slegt genoeg, maakt wyders de tegenwoordige Stad uit. De *Franken*, welke meest in Franschen bestaan, woonen in een *Chan*, zynde een rond gebouw, met twee verdiepingen, verdeeld in verscheyde vertrekken, waar af de onderste dienen

tot *Pak-huyzen*, om de goederen in te bergen, en de bovenste tot *Woonplaatzen*. Hier hield ik mede myn verblyf, zynde gerecommandeerd aan een Koopman van het Land, van wien ik zeer beleefd wierd onthaald. Terwyl ik my hier ophield, was ons Schip daar mede op de Reede gekomen, om eenige *Katoen-baalen*, die het'er telaaraden had, in te nemen, en zo weder te vertrekken, gelyk het ook op den 21sten der Maand, des nachts, onder *Zeyl* ging, zonder eens in de Haven te zyn geweest. De reeden was, om dat dezelve zeer gevaarlyk voor de Scheepen is, inzonderheid by Winter tyd, vermits, door de kwaade grond, ter oorzaak van de *Peuynhoopen*, die'er in meenigte zyn, de touwen aan stukken ryten, daar het behoud der zelve in bestaat. Ik vond'er ook nog een gedeelte van een der Scheepen, voor ettelyke dagen, als hier voorgemeld, alhier verongelukt, boven het water leggen: maar van het ander wierd geen stuk vernoomen.

LX. HOOFDSTUK.

Tocht, van S. Jan d'Akre, na Nazareth. En beschryving van 't geen aldaar te zien is. Kerk van Maria der Vreeze. Fonteyn van Maria, enz.

Tocht
van S. Jan
d'Akre na
Nazareth.

Den 22sten. der meergemelde Maand April, na dat ik my nu zes a zeven dagen t' Akre had opgehouden, zeyde ik tegens den *Pater President*, dat ik, om verscheyde redenen, niet langer konde wachten, met na *Nazareth* op te trekken, en derhalven des anderen daags morgens derwaarts meende te gaan: waar op my wierd geantwoord, dat ik doen kon 't geen my beliefte. Ik besprak dan den *Drogeman*, en deed twee Paarden ten dien eynde gereed maaken; voorziende my wyders, van 't geen ik oordeelde noodig te zullen hebben.

Wy vertrokken des morgens omtrent negen uren, en namen den weg, voor een gedeelte, langs de Zee, en vervolgens door een Veld, van den gewoonlyken weg af, also den *Drogeman* aldaar een ander Paard te haalen had; weshalven ik het beschryven tot aan de wedertogt uitselde. Ten vier uren na den middag bevonden wy ons tot *Nazareth*, alwaar ik my aanstonds na het Klooster vervoegde. Hier verstond ik, dat het verschil, tusschen de Geestelyken, en de Turken, bygelegd was. Dien avond bezag ik, in Processie, de Spelonk, alwaar (zo my gezegd wierd) de boodschap, wegens de menschwording van den Zaligmaaker, aan de Maagd *Maria*, gedaan wierd.

Den 24sten. ging ik op den Berg *Seyn*, die beneden *Nazareth* legd, en byzonder hoog is, ter welker oorzaak men van den zelven zeer fraaye gezichten heeft, en het oog laat weiden over *Akre*, en den Berg *Karmel*, en aan d'ander zyde, over *Damascus*, *Arabia Deserta*, of het *Woest Arabien*, *Judaea*, *Samaria*, en den Berg *Thabor*.

Ter zyde van *Nazareth*, strekt

zich een schoone en groote Vlake, *Esdrelon* geheeten.

Van hier teekende ik *Nazareth* af, 't welk tegenwoordig maar een onnozel Vlek is, bestaande in eenige slechte Boeren-huyzen, gelyk op N°. 166. kan werden gezien.

Wel eer is *Nazareth* een Stad genoemd geworden, immers, by d'Euangelisten, als *Luc. 1:26*. Ende in de zesde Maand wierd den Engel *Gabriel* van God gezonden, na een Stad in *Galilea*, genaamd *Nazareth*. En *Math. 2:23*. Ende daar gekoomen zynde, nam hy zyne Woonplaatz in de Stad, genaamd *Nazareth*, op dat vervuld zoude worden, 't geen door de Propheeten gezegd is, dat hy *Nazarenus* zal geheeten worden. 't Is gelegen in het Erfdeel *Naphtali*, en meenen eenige, dat het aldaar voor een der vaste Steden aangeteekend staat.

Volgens oude getuygenissen, was het een vruchtbaare lustige oord, die, door zyne getemperde lucht, een meenigte van vrugten, kruiden, en bloemen, voortbracht, doch tegenwoordig is 'er niets te vinden. Het legd als op een Heuvel, en is ten meerendeele met hooge Bergen beslooten, waar door men weinig uitzicht heeft.

Ik heb hier voor gezegd, dat zich de Vlake *Esdrelon* aan desselfs zyde strekt. Doch men moet niet verstaan, dat deze Vlake gantsch tegen *Nazareth* aanstoot, want daar leggen eenige Bergen, hoewel niet zeer hoog, tusschen beyden. De inwoners bestaan uit Arabiers, en Turken, mitsgaders eenige weinige Grieken, en Maroniten.

Men toond hier noch de plaats, waar *Joseph* gewoond zoude hebben, wiens winkel in de levende Rots

Huys en
Winkel
van Jo-
seph.

uitgehouden , en in de Printverbeelding is aangewezen , met de letter A. Gelyk ook daar de *Synagoge* der Jooden zoude zyn geweest , geteekend met B. Het Klooster , aangewezen met de letter C. is een tamelyk goede Woonplaats voor de Geestelyken , welke hier gemeenlyk , ten getale van omtrent twintig personen , zyn.

Spelonk
daar de
Bood-
schap aan
Maria
wierd ge-
daan.

Ik teekende ook de Spelonk , alwaar de Boodschap , door den Engel , aan de Heilige Maagd wierd gedaan , zynde in den omvang van het Klooster beslooten. Men ziet hier twee Kolommen , van Graauwachtige steen , welke omtrent de hoogte van vier Vademen hebben , en 'er door de Keyzerin *Helena* gesteld zyn. Van dezen word de eene gezegd te staan , op de zelve plaats , daar *Maria* zich bevond , toen de Boodschap aan haar gedaan wierd. En d'andere , ter plaatze daar den Engel stond. De Turken hebben van de eerste , onder aan , wel twee voet hoog afgebrooken , zulks dat ze met het Capiteel aan het gewelf hangd. De Spelonk zelve is ten meerendeele met cieraad van houtwerk bekleed , en vertoond zich zodaanig , als hier op N°. 167. te zien is. Zy bestaat in de lengte omtrent vyftien voeten , en in de breedte zes , doch is aan het eene eynde ruym drie voeten breeder , als aan het ander , de hoogte bereykt omtrent negen voeten. Ter zyde , in een kleyne Kapel , ziet men drie Altaaren.

Spelonk
van de
Steilte.

Ik bezichtigde ook de Spelonk , die de naam van *Præcipice* , of *Steilte* , voerd , ter oorzaak dat den Berg , daar ze in is , een vervaarlyke hooge steylte heeft. Hy legd ten Zuyden , een groot half uur van *Nazareth* , en word gezegd de plaats te wezen , van waar de Jooden den Zaligmaaker wilden afwerpen , volgens het getuygenis van den Euangelist *Lucas* Cap. 4. v. 29. daar hy zegd , *Ende opstaande wierpen zy hem uit , buyten de Stad , ende leyden hem op den top des Berghs , op dewelke haare Stad gebouwd was , om hem van de steylte af te werpen , maar hy , door het midden van haar doorgedaan zynde ,*

ging weg : De Rooms-gezinden zeggen , dat hy uit haare oogen verdween , en zich in de gemelde Spelonk verborg.

De weg , tusschen *Nazareth* en dezen Berg , kan te Paard niet gebruykt worden , door de meenigte van groote Steenen , en Rotzen , die 'er leggen.

Ik bevond de laagte van deze Spelonk acht-en-veertig schreeden , de breedte vyf-en-twintig , en de hoogte na proportie.

Tegen over dezelve heeft men een groote Put , uit de levende Rots gehouwen , doch daar tegenwoordig geen water in werd vernoomen : maar voor dezen gafze zulken overvloed , dat het water tot aan *Nazareth* vliette , en het Klooster zich als toen daar van bediende. Dit gezicht vertoond zich op N°. 168. zynde de Spelonk aangewezen met de letter A. en de Put met B.

Van den gemelden Berg , ziet men over de gantsche Vlake *Esdrelon* , welke zes uren lang , en vier breed , werd gerekend. Aan geene zyde des zelve leggen *Naim* en *Endor*. 't Eerste is een Stad , en de plaats , daar onzen Heyland de Zoon der Weduwe van den dooden opwekte. *Luc. 7: 11.* gelegen tegen het Gebergte *Hermon* , daar de Koninglyke Propheet *David* , in zyne Psalmen , gewag van maakt.

Het Dorp *Endor* legd wat meer aan de linker zyde van de Vlake , tegen het zelve gebergte , en is de plaats daar *Jaël* , de Huys-vrouw van *Heber* , den nagel door het Hoofd van *Sisera* sloeg , *Judic. 4: 21.* en *Psal. 83: 10.* Dit gezicht verbeeld zich op N°. 169. zynde *Naim* aangewezen met de letter C. de Berg *Hermon* met D. en het Dorp *Endor* met E.

Men toond hier ook dezelve plaats daar de Jooden , gelyk gezegd is , den Zaligmaaker van boven neder wilden smyten , 't geen een vervaarlyke hooge steylte is. Hier ziet men de Vlake *Esdrelon* aangewezen , op N°. 170. met de letter G. Op de voorgrond legd een groote steen , daar eenigen van schryven , dat hy zelve ,

Vlake
Esdrelon

Naim en
Endor

zo als Christus vertrokken was, zich aldaar geplaatst zoude hebben. En hier ter plaatze zoude het zyn, dat zy den Heere van boven neder meinden te doen storten: zynde waarlyk, wanneer men van daar na het Dal, en eenige minder Bergen, die noch tusschen het Dal, en dezen Berg, in leggen, nederwaarts ziet, een verbaarlyke steilte; doch die hier niet heeft kunnen aangewezen werden, om dat op de stand-plaatze, daar ik my bevond, dezelve zich aan 't oog niet opdeed. In 't verschiet vertoond zich, in 't gebergte, de Stad *Naim*, en ter plaatze daar de letter *H.* staat, is de Beek *Kison*, doch die men van daar naauwlyks in de Vlake kan onderscheiden. Van de zelve werd gewag gemaakt *Jud. 4: 7. Ik zal aan de Beeke Kison tot utrekken den Sisera, Jabin's Krygs-overste, met zyne wagens, ende zyne meenigte, ende ik zal hem in uwe hand geven.*

Kerk van
Maria der
Vreeze

In het wederkeeren van Nazareth, na *Akre*, ontmoet men de Kerk van *Maria der Vreeze*, alzo geheeten ter oorzaak dat de Heilige Moedermaagd aldaar, vol van vrees, den Heyland volgde, wanneer de Jooden hem voort sleepten, om hem van den top des Bergs af te stooten. Ter ge-

dagtenis van het welk deze Kerk is gestigt, zyndewel eer de Kerk van een groot VrouwenKlooster geweest, daar tegenwoordig niet als de *Peuyn*-hoopen van overig zyn. Mentoond hier mede een Steen, waar op *Maria* den Heyland, beyde geknield, zoude omhelsd hebben, na welken tyd de vormen hunner kniën daar tot nog toe ingebleven zouden zyn. Andere zeggen, dat de Heilige Maagd, in het volgen van den Zaligmaaker, kwam te struykelen, en dat ze aldus de gedaante haarer kniën in de Steen zoude hebben gezet. Inder daad, men ziet 'er eenige holligheeden: maar ik zoude niet durven verzeekeren, dat s'er op zulken wys zyn ingekoomen, als 'er van verhaald word.

Vervolgens komt men aan de *Fonteyn van Maria*, welke heel goed water geeft, het zelve komt uit een kleyn Onder-aards Kerkje, 't geen de Grieken in bezit hebben, en zeer oud geacht werd.

Dicht aan *Nazareth* ziet men een groote Spelonk, waar uit de steenen gehaald zyn, welke ten tyde der Keyzerin *Helena*, tot den opbouw van het eerste Klooster al voor de *Paters* gediend hebben.

LXI. HOOFDSTUK.

Tocht, van S. Jan d'Akre, na de Galileesche Zee. Graf van den Propheet Jonas. Tegenwoordige staat van Cana in Galilea. Vlake der Koorn-airen. Berg der Zaligheid. Beschryving van de Galileesche Zee, en de Stad Tiberias. Plaats daar Joseph verkocht wierd. Beschryving van den Berg Thabor.

Tocht na
de Gali-
leesche
Zee.

Na dat ik aldus weder tot Akre was gekomen, maakte ik my aanstonds gereed, om 's anderen daags 's morgens na de Galileesche Zee te trekken, ten welken eynde ik nog een Arabier, tot myn geleyde, ging bespreken, Wy vertrokken, omtrent twee uren voor het aanbreeken van den dag, verzeld door een Pater, dien dezelve nieuwsgierigheid derwaarts voerde, en passeerden voor eerst het Dorp *Rena*.

Rena.

Wat verder vertoonde men my, in een Rots, eenige voet-tekens van den Propheet *Jonas*. Hier na ziet men, ter flinker zyde, het Dorp *Misdesb*, alwaar een Spelonk is, in de welke, volgens het zeggen van de Lieden des Lands, de Propheet *Jonas* begraven legd.

Graf van
den Pro-
pheet Jo-
nas.

Boven op deze Spelonk hebben de Turken een *Mosqueë* gebouwd, ten opzigt dat het de Rust-plaats van een Propheet is, voor welke alle zy een zonderlinge eerbiedigheid hebben; ja, die voor deze plaats, gaat zo verre, dat zy geen Christen toelaaten daar omtrent te komen: om welke reden ik my ook derwaarts niet vervoegde.

Vervolgens komt men in de vermaakelyke *Vlake van Galilea*, en aan deffels eynde te *Cana*. Hier ziet men, in de laagte, de Fonteyn, welkers water Christus, op de Bruyloft, in wyn veranderde. Wat hooger op den Berg, staat een Kerk, ter zelve plaats, daar men meend de Bruyloft gehouden te zyn. Zy diend tegenwoordig tot Stalling voor de Beesten, en vertoond zich van buyten, als een slegt vervallen gebouw, waar aan men nog twee groote Poor-

Cana in
Galilea.

ten, en een kleyne, ziet; hebbende wyders, ter rechter zyde, aan de halve hoogte, nog een gebouw, op de manier als een Vleugel, daar ook twee Poorten aan zyn, gelyk op N°. 170. verbeeld staat. Van binnen vertoond zich noch een ry van vyf Kolommen, in het midden twee aan malkanderen, draagende het gewelf. Ter rechter zyde staat een stuk van een veel dikker Kolom, ter welker plaats ongetwyfeld de muur verbrooken zal zyn geweest, ende zelve aldaar gesteld, om ze te onderschraagen; aan de andere zyde ziet men ook twee Poorten, en aan d'eene een Kolom.

Deze Kerk heeft de langte van zeven-en-dertig schreeden, de breedte van veertien, en een laage verdieping. 't Afbeeldzel vertoond zig op N° 171.

De plaats zelve, te weeten *Cana*, behalven dat 'er nog veele slechte Huyzen staan, is geheel vervallen, en word bewoond van een zeer boosaardig volk, die Arabiers zyn. Weshalven ik, uit vrees van gezien te worden, haastig van het Paard trad, de Kerk bezigtigde, en afteekende, zonder dat het ymand gewaar wierd. Men ziet hier rondom nog een meenigte van groote Steenstukken, van Kolommen, en oude Ruinen, welke genoegzaam te kennen geeven, dat deze plaats veel grooter geweest moet zyn, als zete- genwoordig is. Zy legd op een Berg, en is aan alle kanten met hooge Bergen omvangen, welke zich geheel woest opdoen. 't Eenigste dat zy vermaakelyk heeft, is de gemelde Vlake, welke, ten haaren opzigt, ten Noorden gelegen is.

Hier

Hier ter Stede genas *Christus* den Zoon van den Koninglyken *Hovel*ing, die te *Capernaüm* dood krank lag, *Joh. 4: 50.* 't Is ook de geboorte plaats van *Nathanaël*, *Joh. 21: 2.* mitsgaders van den Apostel *Simon*, die daarom de *Cananiter* genoemd word, *Mat. 10: 4.*

Cana verlaaten hebbende, en een teug uit de Fonteyn, of Bron, welkers water *Christus* in wyn veranderde, gedaan zynde, kwamen wy in de *Vlakte der Koorn-airen*, daar wy langen tyd door reeden. Zy werd aldus geheeten, ter gedachtenis, dat de Discipelen alhier op den Sabbath de Koorn-airen aten, waar over de Pharizeen tegen den Heyland zeyden, *Ziet, uwe Discipelen doen, dat niet geoorlofd is te doen op den Sabbath*, *Mat. 12: 2.* daar *Christus* op antwoordde: *Hebt gy niet gelezen, wat David gedaan heeft, toen hem hongerde, en haar die met hem waaren? hoe dat hy gegaan is in't Huys Gods, en de Toonbrooden gegeten heeft?* enz: *Mat. 12: 3.* en *Marc. 2: 36.* Men ziet hier nog een Boom, *Terebinto de gli Apostoli*, of de *Tarpeyntyn boom der Apostelen*, geheeten, daar men geloofd die eygentlyke plaats, van 't geen zo even gezegd is, te wezen. By dezen gingen wy nederzitten, om het hert wat te sterken, zynde nu alreede wat vermoeyd.

Deze Vlakte is omtrent twee uren lang, en tamelyk breed. Men ziet 'er een Dorp *Poveretti*, of *Arm-dorp*, geheeten, en, tegen het zelve over, een ander, *Libie* genaamd.

Een weinig verder voort gereeden, en op een Berg gekomen zynde, zaagen wy de *Galileesche Zee*, en *Bethulien*, in de belegering van welke Stad *Judith Holofernes* het Hoofd afhieuw, *Judith 13: 9.*

Vervolgens komt men in de Vlakte *Neftalin*, in welkers midden den Berg der Zaligheid gelegen is, aldus genaamd, om dat *Christus* hier, door gelykenissen, over het Koningryk der Hemelen, en de Zaligheid, predikte *Mat. 5.* Van dezen Berg heeft men een zeer aangenaam gezicht, over de *Galileesche Zee*,

waar achter zich de Bergen van het *Woest Arabiën* vertoonen, aan welker flinker zyde de *Jordaan* in de gemelde Zee loopt. 'k Heb dit afgebeeld onder N°. 172. De plaats die zich hier, tegens den middensten Berg, doet zien, werd *Houwart* genaamd, en de voorgrond, geheel in de Schaduwe, is de *Berg der Zaligheid*.

Omtrent een half uur eerder komt men ter plaatze, daar onzen Zaligmaaker, met vyf Brooden en twee Visschen, vyf duizend menschen spysde, *Mat. 14: 19.* En van daar aan het Dorp *Maven*, leggende beyde op het gebergte, aan welkers voet de Stad *Tiberias* gelegen is, aan een zeer vermaakelyken Oord, op den Oever van de *Galileesche Zee*. Wy lieten de Stad aan de flinker hand, en gingen eerst twee baden bezien, welke, omtrent een Italiaansche myl van de Stad, aan de gemelde Zee gelegen zyn, en uit de natuur het water geven. Alwaar, ter zelve tyd, eenige Arabische Vrouwen bezig waaren met zich te reynigen.

Van hier reeden wy langs de *Peuynhoopen* van het oude *Tiberias*, 't geen een groote Stad moet geweest zyn, also men, nog meer als een uur in de lengte, de Grond-vesten en overblyfzelen daar van vind.

Wat de tegenwoordige Stad belangd, zy is heel kleyn, en heeft weinige Wooningen, die 'er gantsch armelyk uit zien, mitsgaders twee Poorten, doch waar van d'een maar gebruykt word, en d'ander geslooten blyft. Men ziet 'er nog verscheyde overblyfzelen van Oudheden, onder dewelken het voornaamste is, de *Kerk van S. Pieter*, die nog in haar geheel staat; zy is kleyn van begrip, hebbende maar in de lengte een-en-twintig voeten, Rynlandsche maat, en in de breedte omtrent negen voeten. Men wil, dat deze Kerk gesticht zy door de Keyzerin *Helena*, ter plaatze daar onzen Zaligmaaker tegen *Petrus* zeyde, *Tu es Petrus, & super hanc Petram Aedificabo Ecclesiam meam.* Gy zyt *Petrus*, en op deze *Petra* zal ik myne Kerk bouwen.

Aan een andere kant staat nog een Ruïne van een groot gebouw, 't geen mogelyk een Kasteel geweest zal zyn.

De muuren, daar de tegenwoordige Stad, zynde maar een kleyn gedeelte van de Oude, mede omvangen is, wil men wel zeggen, dat'er door een Joodsche Weduw om gemaakt zouden zyn, binnen welke zy begeerde, dat de Jooden zich zouden onthouden, die'er eertyds in groote meenigte zyn geweest: doch, voor omtrent dertig Jaaren, heeft de kneveling, en dwingelandy, der Turken hen van daar doen vertrekken; zulks dat'er tegenwoordig niet een meer te vinden is. Tusschen deze muuren, en de Zeekant, staan veele Dadel-boomen.

Van hier heeft men een zeer vermaakelyk gezicht, over de *Galileesche Zee*, aan welkers zyde zich het *Steenachtig Arabiën* vertoond, en kennelyk de plaats, daar de Jordaän in de genoemde Zee vloeit. Ik tekende deze Stad, van boven een hoogen Berg, zynde dezelve, waar over wy, herwaarts komende, waaren getoogen. De Kerk van *S. Pieter* werd hier aangewezen met de Letter A; de *Galileesche Zee*, ter plaatze daar de *Jordaän* zich in dezelve stort, met B; 't Gebergte van het *Steenachtig Arabiën*, met C. en de Prent zelve geteekend met N°. 173.

Ter linker zyde van 't geen hier met de Letter B. is aangewezen, zegd men nog eenige Peuyinhoopen van de Stad *Capernaüm* te vinden te zyn, daar Mattheus het Tolhuys verliet, om den Zaligmaaker te volgen. Dat ze daar omtrent gelegen moet hebben, getuygen genoegzaam alle de Euangelisten; en zyn ook hunne dreygementen, ten haaren opzigt, niet te vergeefs geweest: *Gy Capernaüm, die tot den Hemel toe zyt verhoogd, gy zult tot de Helle toeneder gestort worden*, enz *Mat. 11: 23*. Want zy is zodanig verwoest, dat men nu naauwlyks weet, waar zy gestaan heeft.

Ik tekende ook nog, zittende aan de Zeekant, ter plaatze daar het

groot gebouw in de Stad verbeeld is, twee verscheide gezichten, onder N°. 174. en 175. in het eerste vertoond zich het gebouw, aan de regter zyde, en in het andere een stuk van het zelve, aan de linker zyde.

Wat de *Galileesche Zee* belangd, Galilee.
sche Zee. daar men ook nog de naamen, van de *Zee Tiberias*, en het Meir *Genezareth*, aan heeft gegeven, haar water is zoet, heel goed om te drinken, en uitsteekend Vis-ryk. Voor dezen plachten zich hier veele Christene Visschers t'onthouden, die'er zich tamelyk konden geneeren, maar de dwingelandy, en gierigheid, der Turken, heeft hen, even als de Jooden, genoodzaakt zich elders te vertrekken. 'k Heb derhalven niet anders van deze groote Vissch-rykheid kunnen genieten, dan alleen het gezicht: want werwaarts men het oog, aan den Oever, wend, ziet men ze in menigte zwemmen. Hier uit, te weeten, dat'er zich geene Visschers onthouden, ontstaat ook nog een tweede ongemak, namentlyk, dat men zich niet aan den anderen Oever kan laten overzetten, 't geen lichtelyk zoude kunnen geschieden: daar men nu in tegendeel een grooten omweg te Land moet neemen, en niet zonder het uiterste gevaar, ter oorzaak van de Arabische Roovers.

Het was aan deze Zee, dat de Zaligmaaker *Petrus* en *Andreas*, welke Visschers waaren, gebod hem te volgen, om hen Visschers der menschen te maken *Mat. 4. v. 19*. Gelyk ook de gebroeders *Jacobus* en *Johannes*, de Zoonen van *Zebedeus*, welke, met hunne Vaders, bezig waaren om de netten te vermaaken *v. 21*. Hier wandelde ook de Heere *Christus* op het water, wanneer *Petrus* verzogt tot hem te koomen, en, vreezende te verzingen, uitriep *Heere behou my*, *Mat. 14: 30*.

Wy hielden te *Tiberias* onze maaltijd, met het geen waar mede wy ons voorzien hadden, in de schaduw van een vervallen gebouw, en onze nacht-rust niet veel beeter, als in de

in de opene lucht, hebbende maar een verdekzeltje van stroo, 't welk den Gouverneur der Stad by dag tot een *Sopha* verstrekte, boven ons; 't geen uitdrukkelyk geschiedde, om het Ongedierte in de Huyzen niet onderworpen te wezen, doch wy vonden 'er ons evenwel genoeg van geplaagd. De morgenstond wierd dan met verlangen te gemoet gezien, en, met het opgaan van de Zon, de Stad *Tiberias* verlaten.

Wy toogen weder door het Dorp *Maon*, en de Vlake *Nestalin*; alwaar men een water ziet vlieten, die *Fjume di Donne*, of de *Juffersrivier*, geheeten word, om welke oorzaak is my onbekend. Vervolgens ziet men twee Dorpen leggen, het laatste op een Berg, genaamt *Sabbato*. 't Zelve voor by gereden zynde, komt men in de Vlake *Eynet-tesjaar*, of *Plaats der Kooplieden*. Hier scheid de Karavaane, welk van *Constantinopolen* komt, van malkander, nemende de geen die na *Jerusalem* trekken, een anderen weg, als die na *Kairo* gaan, gelyk ook die na *Damascus* willen.

Omtrent het gemelde Dorp legd een Kasteel, *Finesiar* genaamd, alwaar yder Pelgrim een Ryksdaalder van Tol moet betaalen; hier af komt de helft aan den Turkschen Bevelhebber, en d'andere helft aan de Arabiers. Om den eerste te voldoen, moest ik van het Paard stygen, ten eynde in zynetent, welke hy daar ter plaatze had opgeslagen, Kaffé met hem te drinken. Ik vond hem heel beleefd, en verplichtende, ook wierd hy van al de wereld gepreezen.

Alhier zegd men, dat *Joseph*, door zyne Broeders, aan de *Ismaëlieten*, welke met hunne Koopmanschappen van *Gilead* kwamen, en na Egypten aftoogen, verkocht wierd; *Gen. 37: 25*. De Kuyl, die in de Woestyn was, daar zy hem inwierpen, gelyk in de voorige verzen gezegd werd, is nog, een groot stuk wegs van daar, te zien; maar vermits de Arabiers het hier om heen zo onveylig maaken, dorst ik my niet derwaarts begeeven, also ze ge-

heel van den weg afgelegen is. Deze Kuyl, of Put, werd nog heden-daags by d'Arabiers *Sinb Pissef* geheeten.

Vervolgens komt men in de Valey *Isralon*, daar men over de Beek *Sihon* trekt, en wyders aan den Berg *Thabor*, omtrent twaalf Italiaansche mylen van de Galileesche Zee gelegen. Deze Berg is byzonder hoog, en ryft heel steil opwaarts, op de wyze van een Suiker-brood. Ik tekende dezelve, een stuk wegs van daar, in het Veld, gelyk hy zich in de Prent, van alle d'andere Bergen afgezonderd, op N°. 176. ver- toond.

Vermits men 'er te Paard niet wel kan opkoomen, lieten wy dezelve beneden aan den Berg, en teegen aan 't klauteren; daar wy omtrent een half uur mede bezich waaren geweest, wanneer wy 'er ons boven op bevonden, niet weinig vermoeid, door dien ongemaklyken opgang. Wy rusteden ons daar wat uit, en vervoegden ons wyders na een kleyne Grotte, in het opperste van den Berg, maakende een gedeelte van een vervallen gebouw, van zeer groote steenen opgehaald, daar men nog verscheydene boogen van ziet. Aan het eynde van deze Grotte heeft men een stapel van steenen gemaakt, welke den Geestelyken, die daar komen, tot een Altaar verstrekt. De *Pater*, dien ik by my had, deed 'er mede de Mis, terwyl ik, voor de Poort, de tekening daar van op 't Papier bracht, te zien op N°. 177.

Hier houd men de plaats te zyn, daar Christus van gedaante veranderde, en Mozes, en Elias, met hem spraken, en Petrus drie Tabernakelen wilde oprechten, *Mat. 17. v. 2*. Den Apostel *Petrus* noemd dezen Berg, den *Heiligen Berg*, *2 Petri 1: 18*. Ik vond alhier nog veele overblyfzelen van oude gebouwen, waar van de steenen, welke byzonder zwaar, en groot, zyn, hier altemaal, met ongemeenen arbeyd, opgevoerd moeten wezen: want de Berg is, uit zich zelfs, gantsch niet Rots, of steenagtig, in

tegendeel, is hy over al, van boven tot beneden, ja zelfs op den kruyn, met geboomte, en Kreupelbosch, bezet. Ik teekende, terwyl ik my hier bevond, een gezicht, waar in men verscheide van de gemelde Ruinen ziet, al te maal van zeer zwaare steen gemaakt; 't verbeeld zich op N°. 178. en wyft aan, dat de Berg boven niet vlak, maar geheel Heuvel- en Bos-achtig, is. De Vlake vertoont zich in dezelve Print, beneden aan de rechter zyde, benevens eenige der omleggende Bergen in 't verschiet. Rondom heen verlustigd zich het oog, met zeer fraaye gezichten, van het voornaamste gedeelte des *Heiligen Lands*. Men vind hier nog een heel schoone Water-put, by dewelke wy wat gingen zitten eeten, en zeer fris en lekker water dronken.

's Namiddags ten drie uren daalden wy weer nederwaarts; doch aan een heel andere zyde van den Berg, als waar langs wy waaren opgekoo-

men. Beneden aan den voet heeft men het Dorp *Debora* genaamd, en by d'Arabiers *Tour*. Dit werd drie Italiaansche mylen van den top des Bergs gerekend, men toond hier een Spelonk, waar in d'andere Apostelen gebleeven zouden zyn, wanneer Christus met zich nam *Petrus*, en *Jacobus*, en *Johannes* zyn Broeder, en hen op een hoogen Berg alleen bracht *Mat. 17: 1*.

Niet verre van daar ontmoet men ook nog een oude Ruine van een Kerk, welke men zegd, door de Keyzerin *Helena* gesticht te zyn. Deze was het laatste, 't geen wy gingen bezichtigen; waar na wederom te Paart zynde gesteegeen, reeden wy door een Dorp in het gebergte, *Eymaëym* geheeten: kwamen vervolgens in de Valey *Wadisjem*; en des avonds ten zes uren, weder te *Nazareth*, 't geen acht Italiaansche mylen van den Berg *Thabor* werd gerekend.

Debora

Weder
komt te
Nazareth

LXII. HOOFDSTUK.

Vertrek van Nazareth. Sefora. Valeye Zabulon, en gebergte van Damascus. Bedenie. Tieri. Vlake van S. Jan d'Akre. Kosten, die men gehouden is te doen, tot de tocht na Nazareth, en de Galileesche Zee.

Den 28sten April, 's morgensten zeven uren, na dat ik den Pater Præsident had bedankt, wegens zyn beleefd onthaal, begaf ik my weder op weg na *Akre*, en kwam voor eerst aan het Dorp *Sefora*, of *Saffauri*, leggende op een Berg. 't Is voor dezen een schoone Stad geweest, gelyk men genoegzaam kan afmeetten, uit de Grond-vesten der zwaare vervallene gebouwen, en der verbrokene Kolommen, en Pilaaren, waar van echter nog eenige in hun geheel staan, gelyk mede nog een boog, welke gezegd word, van de Kerk van *S. Joachim* te zyn. Eenige houden deze plaats voor d'oude Stad *Saffet*.

Van hier heeft men een zeer fraay gezicht, over de *Valey Sabulon*, en het Gebergte *Damascus*, met sneeuw bedekt.

Tot de *Valey* komende, welke omtrent zestien Italiaansche mylen lang, en twee breed, is, passeerd men het Dorp *Bedenie*, gelegen op een Berg, en, tegen over 't zelve, het Dorp *Fornendo*. Hier heeft men een Fonteyn, die den naam van de *Valey* voerd, en zes Italiaansche mylen van *Nazareth* gerekend word.

Vervolgens voort rydende, door een heel aangenaam en vermaakelyk Gebergte, komt men aan het Dorp *Tieri*, alwaar de *Vlake van Akre* aanvangt. Dit Dorp werd vyf Italiaansche mylen van de gemelde Fonteyn gerekend, en geeft een schoon gezicht over de voornoemde *Vlake*, de *Zee*, en den Berg *Karmel*. Hier

in het Veld, onder een Boom, hielden wy ons middagmaal: vervolgden wyders onzen weg, en kwamen, 's middags ten drie uren, weder tot *Akre*, alwaar ik verstond, dat 'er een vaartuig gereed lag, om, nog dien zelve avond, na *Tripolis* te vertrekken. Ik besloot dan my aanstonds by den Patroon te voegen, en verding met dezelve, wegens de tocht, te maaken. Doch alvooren daar af te spreken, moet ik hier de lyst invoegen, van de kosten, welke men, tot het gaan na *Nazareth*, en de *Galileesche Zee*, gehouden is te doen; in manier als ik hier voor, ten opzicht van *Jerusalem*, heb gedaan.

Men bespreekt, alleen zynde, gelyk ik 'er ben geweest, twee Paarden, een voor u, en het ander voor den *Drogeman*, die u na *Nazareth*, en de *Galileesche Zee*, geleyd, en van daar weder tot *Akre* brengt, 't welk in alles omtrent veertien Ryksdaalders komt te bedraagen. Doch men moet hier niet onder rekenen, 't geen men tot *Nazareth*, tot erkentenis, aan het Klooster geeft; daar is ook geen prys toegeesteld, en yder geeft zo veel, als zyn gelegentheid, of mildheid, toelaat. Voor my, ik moet bekennen, dat ik 'er wel gehandeld ben; en niemand, geloof ik, heeft reeden, om 'er zich over te beklagen. De Geestelyken zyn 'er beleefd, en minnelyk, en 't onthaal, 't geen de Pelgrims gedaan word, verdiend wel dat men de noodzaakelykheden van het Klooster te hulp kome.

Weder-
komt tot
Akre.

Kosten,
die men
gehouden
is te doen,
tot de togt
na Naza-
reth, en
de Galile-
esche
Zee.

LXIII. HOOFDSTUK.

Vertrek van Akre. Ongemaklyke ontmoeting van den Auteur, met den Aga van Tyrus. Putten van Salomen. Tegenwoordige staat van de Steden Tyrus en Sidon. Wederkomst tot Tripolis &c.

Vertrek
van Akre.

Cabo
Bianco.

Tyrus.

Ongemak-
lyke ont-
moeting
van den
Auteur,
met den
Aga van
Tyrus.

Hebbende verding gemaakt, met den Schipper van het vaar-
ruyg, 't geen na *Tripolis* meende te
gaan (gelyk in het ander Hoofd-
stuk gezegd is) op voorwaarde,
dat hy my te *Tyrus*, en *Sidon*, te-
genwoordig *Saïde*, daar hy moest
wezen, te Land zoude zetten, en
eenige uren wagten, vervoegde ik
my, met het vallen van den avond,
aan boort. Wy staaken omtrent
midder nacht, met de Landwind,
onder Zeyl. Des morgens, den
29sten. April, passeerden wy, met
een tamelyke stooker, *Cabo Bianco*,
en kwamen, op den middag, voor
Sour, of *Tyrus*, alwaar wy ten An-
ker bleven. Ik heb hier voor, spree-
kende van de Plaats, gezegd, dat
men aldaar een soort van geweld,
omtrent de Reizigers, oeffend, met
hen een zeeker stuk gelds, tegen
alle regt en reden, af te perffen; en,
zynde nu, door de Kooplieden van
deze Kust, onderrecht, dat men 'er
niet schuldig is yts te betaalen, en ik
my vrylyk aan Land mogt bege-
ven, liet ik het 'er op afloopen,
stappende aanstonds uit de Bark. Ik
vond den *Aga*, die 'er het bevel had,
met eenige van zyn Volk, aan de Zee-
kant zitten, van wien ik straks werd
aangesprooken, om de *Kafare*, of
Tol, te betaalen. Waar op ik hem
te gemoet voerde, dat de *Franken*
aldaar geen *Tol* schuldig waaren,
met byvoeging, dat ik 'er meer-
maalen was geweest, zonder ooit yt-
wes betaald te hebben, en dat ik
ook nu niet van meining was, een
enkele penning te geeven. Den *Aga*,
die zich aldus niet wilde laten af-
zetten, gebod hier op aan zyne
Janitzers, dat ze my in het Ka-
steel gevangen zouden brengen.

Straks waaren zy gereed, om zyn
bevel in 't werk te stellen, en, wil-
lende my by de armen grypen, zeyd
ik hen, dat ze die moeyte niet behoef-
den te neemen, en dat ik vrywillig
zoude gaan, ter plaatze daar den
Aga my begeerde te hebben; doch,
dat hy verzeekerd mogt zyn, dat ik,
door den *Consul* te *Saïde*, aan den
Bassa kennis zoude doen geven,
van het ongelyk, 't geen my alhier
wierd aangedaan: want deze plaats
behoord onder het gebied des *Bassas*
van *Saïde*. En, om den *Aga* nog
meerder bekommerd te maaken, en
te ligter van hem ontslagen te wor-
den, trachtete ik hem wys te maa-
ken, dat ik een Koopman tot *Tri-
polis* was, en 'er ettelyke Jaaren had
gewoond, en dat ik derhalven wel
wist, hoe het zich hier, omtrent de
Tol, toedroeg: maar ik kon, met
alle deze uitvluchten, zo veel niet te
weeg brengen, dat men my, zonder
betaaling, wilde laten gaan; in te-
gendeel, wierd ik in het Kasteel ge-
bragt, en in een vuyl stinkend gat
gezet, vol van ongedierte. Hier
vond ik ook noch een ouden Griek-
schen Priester, die 'er om dezelve
reden was ingebragt. Ondertusschen
kwam de Schipper van de Bark my
verscheyde maalen, van buyten, in
het Italiaansch, toeroepen, dat ik
doch maar zoude betaalen, en dat
de *Consul* te *Saïde* de uitgeschootene
penningen my wel weder ter hand
zoude doen stellen, klagende, dat hy
zonder my niet dorst vertrekken,
daar hy ook noch byvoegde, dat,
by aldien ik een Expressen, gelyk ik
meende te doen, na *Saïde* afvaar-
digde, den *Aga* hem zoude doen
ophouden, en my onderwyl niet
als Brood en Water, tot myn on-
der-

derhoud, laten toekomen. Deze gedagten deden my eyndelyk, na twee a drie uren gezeten te hebben, het besluyt neemen, van de geeyfchte somme te betaalen. Waar op dan weder voor den *Aga* gebragt zynde, zeyd ik hem, dat, als hy doch onredelyk wilde wezen, hy my wel alles kon afnemen, wat ik had. Doch, hy antwoordde heel net, en zachtzinnig, dat hy niet enen stuyver meer begeerde, als hem rechtveerdig toekwam. Ik schoot dan de beurs, en telde hem omtrent vier Ryksdaalders, zynde het geen zy voor yder Persoon van Tol begeeren. 't Speet my te meer, dewyl men het niet schuldig is, en dat my ook de Kooplieden van de Kust uitdrukkelijk verzogt hadden, dat ik niet zoude betaalen: want als de Turken eens ytwees hebben beginnen in te voeren, is 'er zeer bezwaarlyk kans, om het 'er ooit weder af te krygen, en ik vrees dat de *Franken*, al volgden ze ook myn voorbeeld, en lieten zich gevangen zetten, deze Tol wel altyd zullen moeten betaalen.

De reden, dat ik hier aan Land ging, was, om de *Putten van Salomon* te bezien, ten welken eynde ik, na dat ik myn geschil met den *Aga* ge-effend had, een *Janitser* van hem mede nam, benevens twee Grieken, uit onze Bark, en, hebbende ons van Paarden voorzien, reeden wy omtrent twee uren Landwaart in, wanneer wy aan de gemelde Putten kwamen; welke ik zo fraay bevond, dat ze my alle myne geledene ongeneugten deden vergeeten. Men geeftze de naam van drie Putten, en inderdaad daar zyn 'er ook drie; maar de eene verdiend maar gerekend te worden, uit dewelke het water gestadig boven over heen komt loopen. Men zegd, dat men nooit grond in deze Put gevonden heeft, hoewel men 'er verscheyde reyzen, door het middel van touwen, met gewicht, de proef af heeft genomen: maar ik oordeel, dat beneden, door de sterke stroom, de grond niet geraakt kan worden. 't Gevoelen is, dat het water uit een onderaardsche

Rivier voortkomt, welke men meend, dat haar oorspronk uit het Gebergte *Libanon* heeft, en dat de Koning *Salomon*, door zyne groote Wysheid, kennis van die Rivier hebbende, deze Put derhalven daar ter plaatze deed maaken. Wat 'er van zy is my onbekend, maar ik moet bekennen, nooit eenige fraayer, noch vreemder gezien te hebben.

Het water loopt 'er in overvloed boven uit, en stort zich in een Canaal, ter zyde van de Put, waar uit het vervolgens over de Velden vloeyd, tot aan de Zee, daar het zich in ontlast. Men heeft 'er ook een waterleyding aangemaakt, door dewelke het water, in een vierkantig gebouw, niet verre van daar gelegen, loopt. Hier zyn eenige Koorn-molens, die het Koorn van de gebuerige Bergen, en Dorpen, maalen.

Onder uit het gemelde gebouw stort het water, 't geen door deze Koorn-molens werd opgehaald, in groote menigte, door eenige gaten, uit, en vloeyd vervolgens, even als wegens het water van Put gezegd is, mede in de Zee. Dicht by het zelve staat een zwaaren Boom, die een aangename schaduwe verleend.

In het afteekenen van deze Put, had ik de grootte van den mond byzonder gemeeten, doch ben ze, ik weet niet door wat ongeluk, of verzuym, kwyd geraakt, dan heb naderhand van anderen verstaan, dat ze zefstien voeten in den middellyn heeft. Zy vertoond zich achtkantig, en is opgehaald met breede steenen, daar ook de oppervlakte van den mond rondom mede belegd is, 't gezicht der zelve, met het gebouw daar benevens, vertoond zich op N°. 179.

Aan de regter zyde der afteekening, ziet men duydelyk de Passagie, waar door het water, uit de Put, na de Velden loopt. 't Is byzonder goed om te drinken; weshalven de Ingezeten en der omleggende Dorpen het gestadig, met aarde kruijen, komen haalen, gelyk zulks ook noch, terwyl wy 'er waaren, van een

een nabygelegen Dorp gedaan wierd.

Op dat die van *Tyrus* zich ook ook van dit water zouden kunnen bedienen, lieten zy een waterleyding maaken, van de Put af, tot aan de Stad, van welke men nog over al, langs den weg, de stukken en brokken ziet, even zodanig verwoest, als ik hier voor de Stad heb afgebeeld. Deze waterleyding is tamelyk hoog geweest, en strekte zich over groote boogen heen, gelyk de overblyfzelen nog uitwyzen.

't Geen in het *Hoog-lied* Cap. 4: v. 15. gezegd word, (*O Fonteyn der Hoven, Put der levende wateren, die uit Libanon vloeyen!*) meenen eenige, dat van deze Put verstaan moet werden, doch ik laat deze stoffe over aan de God-geleerden. Wat de twee andere Putten aan gaat, die zyn van weinig belang, en verdienen naauwlyks dat men 'er van spreekt.

Tegenwoordige staat van de Stad Tyrus.

Na dat wy nu weder, langs den zelve weg, te *Tyrus* waaren gekomen, ging ik de overblyfzelen van die vermaarde Stad bezichtigen. Ik vond 'er een menigte van Ruinen. Verscheydene geheele Kolommen, en ontallyke die verbrooken lagen: onder anderen een, die by een kleyn Huysje, of Kapelletje, van de Grieken staat, tegen dewelke ik zag, dat alle onze Schiplieden zich den rug schuerden; waar van dereden gevraagd hebbende, kreeg ik ten antwoord, dat deze Kolom de kragt had, van alle Pyn in de lendenen, ende daar omtrent gelegene deelen, te doen verdwynen.

Maar, het voornaamste, 't geen ik onder deze Peuynhooopen ontmoetede, was het overblyfzel van een Tempel, die aan d'eene zyde noch by na in zyngeheel staat, met een gantsch gaave trap daar aan, waar langs ik tot boven toe opklom. Voor dit gebouw legd, vlak op de grond, weder een Kolom, bestaande in drie Kolommen aan malkander. Zy is van een ongemeene grootte, en zo vreemd van maakzel, dat ik nooit diergelyk gezien heb.

Dit gebouw vertoond zig op N°. 180. gelyk ook de gemelde Kolom, daar men echter het derde deel, als leggende onder de twee anderen, niet van kan zien. Twee Figuurtjes, in de Prent-verbeelding aangewezen, beflaan een goed stuk van de twee bovenste deelen der Kolom.

Wyders bestaat deze plaats tegenwoordig uit twaalf of veertien zeer slegte Huyzen, welke door de Turken, en Arabiers, werden bewoond. Christenen zyn 'er niet.

Zy was eertyds de voornaamste Stad van *Phœniciën*, heel volkryk, magtig, en berugt, wegens haare Zeevaart, en Koop-handel, waar door zy ongemeene rykdommen had verkreegen, gelyk in de H. Schriftuur daar van menigmaal gewag gemaakt werd. Men gelooft dat ze door de Sidoniers gesticht is, 't geen ook de Propheet *Esaias*, wegens haar verderf spreekende, te kennen geeft, wanneer hy zegd, Cap. 23: 12. *Gy zult niet meer vrolyk huppelen, o gy verdrukte Maagd! gy Dogter Sidons &c.*

Ten tyde van den Koning *Salomon* haalden die van *Tyrus* de Cederboomen, tot den opbouw van het Huys des Heeren, van het Gebergte *Libanon*, gelyk hy aan *Hiram*, den Koning van *Tyrus*, verzogt, zyne Knegten te gebieden, dat ze hem Cederen van den *Libanon* zouden houwen, 1 Con. 5: 6. *Zoo gebied nu, dat men my Cederen uyt Libanon houwe, en myne Knegten zullen met uwe Knegten zyn, en den loon uwer Knegten zal ik u geven, na al dat gy zeggen zult, want gy weet, dat onder ons niemand is, die weet Hout te houwen, gelyk de Sidoniers.* Ook dienden de *Tyriers* den gemelden Koning, op de Schepen, welke hy te *Ezion-Geber* deed maaken, om Goud van *Ophir* te haalen, 1 Kon. 9: 26. *De Koning Salomon maakte ook Schepen te Ezion-Geber, dat by Eloth is, aan den Oever der Schelf-Zee, in het Land van Edom: En Hiram zond met die Schepen zyne Knegten, Schiplieden, kenners van de Zee, met de Knegten van Salomo: En zy kwamen*

men tot Ophir, ende haalden van daar des Gouds vier honderd en twintig talenten; en bragten het tot den Koning Salomo. Wydlustig spreekt ook de Propheet Ezechiël, in het 27te. Capittel, van de magt der Tyriers, hunne bekwaamheden tot verscheide dingen, en van de geenen die handel met hen dreeven.

't Schynd uit de woorden van den Propheet Esaias, Cap. 23: 2. dat de Stad Tyrus wel eer van het vaste Land afgelegen is geweest, alzo hy de Tyriers daar ter plaatze Inwoonders des Eylands noemd. Zwygdgy Inwoonders des Eylands, gy, die de Koopliden van Sidon, over Zee varende, vervulden, En 6. Vaart over na Tharzis, buyldgy Inwoonders des Eylands &c.

d'Ondergang van deze Stad, wel eer zo magtig, dat'er de gemelde Propheet over uit roept Cap. 23: 8. *Wie heeft dit beraadslaagd over Tyrus die kroonende Stad, welkers Koopliden Vorsten zyn, welkers Handelaars de Heerlyksten in den Lande zyn &c.* wierd op verscheide plaatsen in de Prophetien voorzegt, als Esai. 23: 7. *Is dit uwe vrolyk huppelende Stad, welkers oudheid wel van oude dagen af is, maar haare eygene voeten zullen ze verre weg draagen, om in vreemdelingschap te verkeerren.* En Ezech. 26: 17. *Zy zullen een klaaglied over u opheffen, en tot u zeggen, hoe zyt gy uit de Zeen vergaan, gy wel bewoonde, gy beroemde Stad, die sterk geweest is ter Zee, zy en haare Inwoonders, die haar lieder schrik gaven aan alle die in haar woonden.* Nu zullen de Eylanden sidderen, ten dage uwes vals: ja de Eylanden die in de Zee zyn, zullen beroerd worden, van wegen uwen uitgang. Want alzo zegd de Heere Heere. *Als ik u zal stellen tot een verwoeste Stad, gelyk de Steeden die niet bewoond worden, als ik eenen afgrond over u zal doen opkomen, en de groote wateren u zullen overdekken, dan zal ik u doen nederdaalen, met de geenen die in den Kuyl nederdaalen, tot het oude volk, en zal u doen nederleggen in de onderste plaatsen der aarde, in de Woeste plaatsen,*

die van ouds geweest zyn, met de geenen die in den Kuyl nederdaalen, op dat gy niet bewoond wordet, en ik zal den cieraad herstellen, in den Lande der levendigen, maar u zal ik tot eenen grooten schrik stellen, en gy zult'er niet meer zyn, als gy gezogt word, zo zult gy niet meer gevonden worden, in eeuwigheid, spreekt de Heere Heere en eyndelyk ook Zachar. 9: 2. Tyrus timmerd vastigheid, en vergaderd zilver, gelyk als zand, en goud, gelyk als slyk op de straaten; maar ziet, de Heere zal ze verderven, en haare magt, die ze op de Zee heeft, slaan, dat ze zal zyn, als de geene die met den vuure verbrand is, &c. Inderdaad deze voorzeggingen, en dreygementen, zyn ook niet te vergeefs geweest: want ze legd tegenwoordig zo verwoest, dat ze zich in geen erger staat kan vertoonen.

't Was hier ter plaatze, daar den Apostel Paulus zeven dagen verbleef, en van de Discipelen geraaden wierd niet na Jerusaleem op te trekken. Volgens het getuigenis der Evangelisten, Marc. 3: 8. en Luc. 6: 17. volgde uit deze Landstreek ook een groote Schaare den Heyland na, wanneer hy het Euangelium predikte. Gelyk dan aldaar eene Grieksche Vrouwe, benevens een kostelyke lof haares geloofs, de genezing van haare bezetene Dogter van den Zaligmaaker weg droeg, Matt. 15: 21. - 28. vergeleken met Marc. 7: 24. - 29.

Omtrent den avond begaf ik my weder 't Scheep, en wy vertrokken omtrent middernagt. Ondertuschen liet het zich aanzien, als of de Schipper Sidon, tegenwoordig onder den naam van Saide bekend, voor by wilde loopen: weshalven ik hem te gemoet voerde, indien hy my daar niet te Land zettede, dat ik de schaade te Sour, of Tyrus, geleden, op hem zoude verhaalen, alzo ik'er myn beklag aan den Basa overmeende te doen. De Schipper, ziende dat het my ernst was, beloofde dat hy zich aan zyn woord zoude houden, en kwamen wy ook, 's morgens den 30sten. April, omtrent

Aankomst
te Sidon, of
Saide.

acht uren, op de Ree van de gemelde Stad, welke, zo als het Anker in de grond was geworpen, ik aanstonds afteekende, gelyk ze zich hier nevens op N°. 181. vertoond.

Zo haast als ik aan Land was getreden, vervoegde ik my in het Pleyn, daar den Heer *Consul*, nevens alle de Fransche Kooplieden, zyne Wooning heeft; doch ik bevond, dat zy zich altemaal boven in hunne vertrekken opgeslooten hielden, ter oorzaak dat'er de Pest heerschte, ik sprak derhalven van beneden, tegen eenige der Kooplieden, en deed door dezelve aan den Heer *Consul* bekend maaken, 't geen my te *Tyrus* wedervaaren was, waar op aanstonds den *Opper Drogemam* (want myn Heer den *Consul* bekleedde ook hier het zelve Ampt, ten opzicht der Hollandische Natie) na den *Bassa* wierd gezonden, doch hy kwam onverrichter zaake weder te rug, hebbende den *Bassa* niet te spreken kunnen komen, en, dewyl ik my weder 't Scheep moest begeven, om de reis voort te zetten, liet my den Heer *Consul* aanzeggen, dat ik verzeekerd konde zyn, dat hy de zaak ter herten zoude nemen, en 'er alles in doen, 't geen in zyn vermogen waar. Ik antwoordde, by aldien het niet geschiedde, dat'er dan niemand zoude kunnen passeeren, zonder te betaalen.

Tegenwoordige staat van Sidon.

Wat de tegenwoordige Stad belangd, zy legd vermaakelyk, aan den Oever van de Zee, en is een der fraayste plaatzen van deze Kust. Men heeft 'er zeer veele Tuynen, en Orangie-boomen, en wyft daar buyten een graf, 't welk gezegd word, dat van *Sabulon*, een der twaalf Patriarchen, te zyn. Zy is tamelyk wel bevolkt, heeft omtrent een half uur in den omvang, en strekt, ten Westen, aan de *Middelandsche Zee*, aan welke kant zy met een kleyn Kasteel gesterkt is.

Verscheydene Oude *Mosqueën*, waar af eenige ongetwyfeld Kerken

der Christenen geweest zullen zyn, helpen haar ook eeniger maaten verciere.

De *Basar*, of Winkelplaats, is tamelyk wel geregeld, en pronkt met veelderhande soorten van Koopmanschappen. Men heeft 'er ook verscheide *Chans*, of Woonplaatzen voor de Kooplieden, waar van de voornaamste is, die, daar de Franschen *Consul*, met de Kooplieden van die Natie, hun verblyf in hebben. 't Is een gebouw, van Massive steenen opgehaald, en verdeeld in twee verdiepingen, dienende de onderste tot Pak-huizen voor de goederen, en de bovenste, bestaande in een Galderye, ondersteund door ettelyke boogen, tot Woonplaatzen.

Deze Stad is, in voorige tyden, een der voornaamste Steeden van deze Landstreek geweest, en bekend voor magtig, en groot, waarom ze ook in de H. Schriftuur *Groot Sidon* werd geheeten, *Jos. 11: 8*.

's Namiddags, omtrent twee uren, verlieten wy de Stad *Sidon*, of *Saïde*, met een groote flite, die ons den gantschen dag, en ook den volgende nacht, weinig deed vorderen, dryvende het Schip flegts voort. 's Morgens, den 1sten. Mey, vonden wy ons te *Bayrout*, waar omtrent het *Gebergte van Kastrewan* legd, daar een Maronitisch Prins het gebied voerd. 't Gezicht van het zelve vertoond zich op N°. 182. 't Plaatsje, 't geen hier in de Printverbeelding onder aan den Oever van de Zee legd, word *Tubeletto* geheeten.

Niet verre van *Bayrout* heeft men een Dorp, *Gie* genaamd, alwaar men zegd, dat *Jonas* door den Walvisch wierd uitgespoogen. Hier kregen wy de Wind zo gunstig, dat wy in korten tyd *Esbeyt* voor by liepen, en omtrent den middag *Patrone*, komende wyders ten vier uren weder tot *Tripolis*.

Weder komt te Tripolis

LXIV. HOOFDSTUK.

Vertrek van Tripolis na Aleppo. Verscheydene byzonderheden, nopende eenige onderweg leggende plaatzen. Droevig geval van een Oude Vrouw. Komst tot Aleppo, &c.

Ter Stad ingetreden zynde, vervoege ik my aanstonds ten Huyze van de Heer *George Klokkenaar*, Hollandsch Koopman, aldaar woonachtig, van wien ik met zonderlinge beleefdheid werd ontfangen, en die ook zelfs eenige moeylykheid toonde, wegens dat ik zo schielyk weder stond te vertrekken: maar, gelyk ik geerne myne reys na *Aleppo* wilde voortzetten, vernam ik aanstonds na gelegentheid, om my derwaarts teervoegen, en had het geluk, van een *Viturn*, of Weg-wyzer, aan te treffen.

Vertrek van Tripolis. Wy vertrokken dan met ons beyden, den 4^{den} Mey, in gedagte van de *Karavane* te zullen ontmoeten, of in te wagten, en toogen voor by verscheyde Fonteynen, en eenige Plaatsjes, aan het Gebergte gelegen, tot dat ons de duysterheid noodzaakte te rusten, en in te keeren by eenige Arabiers, welke, in het Vlakke veld, onder een Tent, gelegerd, aldaar hun vee hoeden.

Tortosa. Des anderen daags morgens weder voortgetoogen zynde, kwamen wy, omtrent den middag, aan een plaats, niet ver van de Zee gelegen, daar ik verscheyde oude Ruinen vond. Hier hielden wy voor dezen dag halte, vermits wy de *Karavane* van *Tripolis* wilden inwagten. Doch, komende dezelve niet te voorschyn, floegen wy, met het doorbreeken van den dageraad, weder op weg, en kwamen, kort na de middag, te *Tortosa*, een heel oude vervallene Stad, digt aan de Zee gelegen, en voorzien met een schoon Kasteel.

Hier liet ik de Paarden aan de Poort blyven, en ging met haast de Ruinen bezichtigen, vermits wy dien dag noch wat ver te ryden had-

den. 't Voornaamste, 't geen ik 'er ontmoetede, was een oude vervallene Kerk, van byzonder groote Steenen gebouwd, en met een goed getal van Kolommen voorzien; welke, in twee ryen verdeeld, het gewelf, 't geen zeer hoog van verdieping is, ondersteunen. 't Is een uitnemend schoon stuk werks geweest, en noch ten meerendeele in zyn geheel, gevende opgang na boven, langs twee gaave trappen, en aldaar een schoon gezicht over het vlakke Land heen.

Thans weder langs de Zeekant voorttrekkende, ontmoeteden wy een Kasteel, 't geen zich in de Zee strekt, en wel eer aan de Stad behoord heeft.

Omtrent vyf uuren toogen wy weder Landwaart in, en namen ons verblyf in het Veld, by een Fonteyn, die zeer schoon en helder water heeft.

Den 7^{den} met het doorbreeken van den dag, toogen wy weder voort, en kwamen voor eerst aan *Kaffaar Bajas*, bestaande in eenige Huyzen, Kaffaar Bajas. waar nevens een aangename zoete Beek heen stroomd; vervolgens aan *Jebelin*, en hielden des nagts onze rustplaats, onder den blooten Hemel, in het Veld. Jebelin.

Den 8^{den} toogen wy door het Dorp *Baloye*, en verkoozen, kort na den middag, ons verblyf onder een Boom, aan den weg, by een klaar stroomend water, daar ik een fraay gezicht teekende, aan een Brug, waar langs men over deze Beek gaat, gelyk te zien is op N°. 183. Alhier verwachteden wy de *Karavane*; vermits wy ons niet verder alleen dorsten begeeven; dewyl het Gebergte alhier aanvang neemt; in het welke het meeste gevaar, van de Arabische Roovers, te verwachten is. Baloye.

Des anderen daags, met den da-
geraad, kwam 'er een *Karavane* voor
by trekken, waar mede wy voort-
toogen, en, passeerende het Dorp
Bedana, vernachteten wy weder in
het Veld.

Den 10^{den}. 's morgens, kwamen
wy in het Gebergte, en, omtrent
den middag, aan *Iffer-Sjoor*, of
de *Fonteyn Sjoor*, 't geen een heel
fraay Dorp is, versierd met een
zeer schoone nieuw gemaakte *Han*;
voor by de deze plaats loopt de ver-
maarde Rivier *Orontes*, daar men,
langs een lange Brug, op welkers
midden twee Huysjes, aan malkan-
derengehecht, staan, over passeerd.
Deze Brug heeft negen boogen, daar
het water door heen stroomd. Ik
teekende 'er twee verscheydene ge-
zichten af, verbeeldende by het
eerste, het gemelde Dorp, gelyk op
N°. 184. gezien kan worden, en het

ander, als men de Rivier, en de
langte der Brug, met de boogen,
ziet, aangewezen met N°. 185.

Omtrent drie uren vertrokken
wy weder van daar, ziende dat de
Karavane zich 'er ook toe gereed
began te maaken. Doch, zynde
omtrent een uur voor uit gereeden,
vernamen wy dezelve niet. Wy
toogen echter voort, in de gedag-
ten, dat zy mogelyk een anderen
weg genomen mogt hebben.

Ondertusschen kreegen wy een an-
dere *Karavane*, die voor ons trok,
in 't oog, daar wy wel haast by
maakten te wezen. Kort daar na
zagen wy onze eerste *Karavane*
mede aan komen, onder dewelke
zich drie gemeene Vrouws-perfoo-
nen bevonden, en eene van dezelve
zeer hoog van Jaaren, deze zag ik
verscheyde reyzen van den Muyl,
daar zy opzat afvallen, waar door

Droevig
geval van
een Oude
Vrouw.

dan

dan de twee andere Vrouwen genoodzaakt wierden, haar in een houte draagzetel, die aan de zyde van een Paard hing, te leggen; doch deze zorg wierd wat te laat genomen; want de laatste val had haar zo hard getroffen, dat zy haar het leven deed verliezen. Ondertusschen vast voortrydende, kwamen wy omtrent een Fonteyn, alwaar, hoewel het nog kort na de middag was, men de verblyf-plaats be- raamde.

Na een wyl kwamen ook de gemelde twee Vrouwen, die wat achter gebleven waaren, en zeyden, dat de Oudevrouw, van de laatste val, was dood gebleeven, waar over zy zich zeer mistroostig aanstelden, roepende niet anders, gelyk het ook waarschynlyk was, als dat de geen, die het opzicht over haar had gehad, haar niet behoorlyk had waargenomen, en dat men hem derhalven haar dood te last moest leggen, dat ze ten Jongsten dage wraak over hem zoude roepen &c. Doch het wierd, om zekere redenen, verzuft, en aanstonds geraadpleegd, om de doode ter aarde te helpen, waar toe eenige onder hen ordre kreegen, om een kuyl, op een bygelegen Berg, te graaven, terwyl ondertusschen het lyk in een linnen laaken werd gewonden, en'er eenige Ceremonien over gepleegd, alzo het een Christen Vrouw van het Land was. De Kuyl gereed zynde, voerde men het Lyk na boven, leyde het'er in, vulde het Graf weder toe, en plaatste een groote steen'er boven op, tot teeken dat daar ymand be-

graven lag. Ik had de nieuwsgierigheid, van deze uitvaart mede by te wonen, hoewel'er heel weinig aan te zien was, want men dompelde het Lichaam maar, zonder eenige plegtigheden, 'er onder. 't Is bedroefd te zien, hoe ongemaklyk het in deze Landen, voor Vrouws-perfoonen, te reyzen is; inzonderheid voor de zulke, die weinig by te zetten hebben.

Des morgens toogen wy weder voort, en kwamen, omtrent den middag, aan een Dorp, daar de Woonplaats van myn *Viturnyn*, of Weg-wyzer, was, hier hielden wy ons met ons beyden op, tot by den avond, wanneer wy weder op weg floegen, en aan het Dorp *Kistin* geraakten, 't geen twaalfuuren van de Rivier *Orontes* gelegen is. Hier by had de *Karavane*, die ondertusschen voor uit was getoogen, zich neder geslagen, en voegden wy ons weder by dezelve.

Kistin.

Den 12^{den}. der gemelde Maand vervolgden wy onzen weg, en kwamen, omtrent elf uuren, aan een schoone Fonteyn, staande nevens een groot gebouw, daar wy ons metter haast een weinig ververschten, en aanstonds, om geen tyd te verzuymen, weer te Paard steegen, alzo men hier omtrent *Aleppo* komende, het meeste gevaar van de Arabische Roovers te verwachten heeft. Hier na passeerden wy noch eenige Plaatsjes, en bereykten, omtrent vier uuren na den middag, de Stad *Aleppo*, zyn- Komst tot Aleppo.
de den achtsten dag van myn ver- trek uit *Tripolis*.

LXV. HOOFDSTUK.

Beschryving van de Stad Aleppo. Vermaakelyke Jacht omtrent dezelve, en vreemdigheden, ten dien opzicht, in des Autheurs tegenwoordigheid voorgevallen. Engelsche Jacht, en verkiezing van een Jacht-meester onder die Natie, &c.

Zo haast als ik de voeten binnen *Aleppo* had gezet, ver-voegde ik my ten Huize van d'Heer *Koenraad Kalkberner*, en *Johan van Bobbert*, waar aan ik gerekommandeerd was, door des Heeren *Kalkberner's* Broeder, die zyn Huys van negotie tot *Livorne* heeft. Ik bevond dat den voornoemden Heer na *Holland* was vertrokken, doch wierd des niet tegenstaande van zynen Compagnon, den Heer van *Bobbert*, zeer minnelyk ontfangen, met aanbieding van zyn Huys, en Tafel, voor zo lang als het my beliefte, weshalven ik voornam, my'er een wyl tyds op te houden, en het vermaak te genieten, 't geen deze Stad, en d'omleggende oorden, konnen geeven.

Beschry-
ving van
de Stad
Aleppo.

Wat de Stad belangd, zy is gelegen aan de Vliet *Singa*, of *Kowaik*, (omtrent twintig uren van den *Eufrates*) voor een gedeelte in de vlakte, en ten deele op drie heuvelen, welker hoogste omtrent de middenste plaats van de Stad beslaat, en het Kasteel, 't geen den *Bassa* tot Woonsteede verstrekt, boven op zyn kruyn draagd. Deze Heuvel, of Berg, is rond van gedaante, en van groote steenen te zamen gevoegd, verbeeldende zich als een Rots; wyders omringd met een Graft, welke meesten tyd droog, en zonder water, werd gezien.

De Stad is omvangen met een goede en tamelyk hooge Muur, op zekere afstand met vierkante Toorns gestrekt, doch op verscheide plaatsen verbrooken.

Zy heeft tien Poorten, is by na rond van gedaante, en beslaat in den omkring een plaats van omtrent drie kwartier uren.

Rondom heen heeft men verscheide Vlekken, en Dorpen.

Aan de zyde daar men van *Tripolis* herwaarts komt, ontmoet men veele fraaye Tuynen, en Lust-hoven, doch aan de andere kant, vertoond zy zich op verre na zo aangenaam niet.

Ik plaatste my op een Berg, aan de gemelde vermaakelyke zyde, om het fraayste gezicht van de Stad op het Papier te brengen. By welke afbeelding zich ook een gedeelte van een *Karavane* vertoond, zo als ze gewoon zyn, met Kemelen, en Paarden, hier te Lande te reizen.

De Tuynen en Lust-hoven, welke hier voor de Voorstad gezien worden, zyn in 't algemeen met een muurtje afgeslooten, en eenige noch, van binnen, op gelyke manier van malkander afgescheyden. Voor dezelve in de Vlake, ziet men dagelijks de Turken, en Arabiers, zich te Paard met Lanffen oefenen, gelyk daar van in de afteekening een schets gegeven werd.

Een groot getal van *Mosqueën* (van welke eenige wel eer Kerken der Christenen zyn geweest) meestendeel met hunne spitze Toorns, op de Turksche wyze, voorzien, zetten de Stad een merkelyk cieraad by.

Men teld'er een menigte van wyken, welke alle avonden met Poorten, die met Yzer beslagen zyn, werden afgeslooten, op dezelve wyze als ik elders, van *Kairo* sprekende, heb gezegd.

De Huizen zyn'er van Massive steenen gebouwd, en altemaal boven plat, die aldus van zekere cement, en kleyne steentjes, geheel vlak, werden beslagen, 't welk een harde grond

grond maakt. Rondom deze Plattén werd een muurtje opgehaald, van omtrent drie voet hoog, waar aan gemeenlyk een opening werd ge-
laaten, daar men bukkende door kan gaan, en door dit middel komt men malkander, boven over de Huyzen, bezoeken. Zy dienen ook aan al de Wereld tot slaap-plaatzen, om de naare warmte, die 'er in de Wooningen heerscht, 't ontvlieden, en mag men zich hier, zonder eenige bekommering, nederleggen, vermits 'er de Nacht-lugt, meest over al zo gevaarlyk, geen de minste ongezondheid veroorzaakt. Ten dien eynde hebben 'er de Europische Koop-lieden gemeenlyk flegte ledokantjes geplaatst; maar de Inboorlingen leggen het bedleger slegts op de grond neder, en, als het komt te regenen, vertrekt yder na beneden in zyn Huys.

Deze Stad pronkt ook met verscheyde schoone *Chans*, waar in de Buyten-landsche handelaars braave Wooningen, en Pak-huyzen, hebben, om hunne Koopmanschappen te bergen, zynde de midden plaats doorgaans met een schoone Fonteyn voorzien. Zy werden alle avonden, even als de Wyken, afgeflooten.

Voeg by dit alles nog veele treffelyke *Basars*, of Winkel-straaten, welke, voor de hitte der Zon, boven overdekt, en gestadig vol menschen zyn.

Wat de Straaten belangd, die zyn doorgaans met groote steenen geplaveid, en hebben ten meerendele aan weder zyden een kleynen opgang, van omtrent twee voet hoog, voor de voetgangers.

Wyders is deze Stad heel neering-en handelryk, wordende zo wel de waaren uit het Oosten, als uit het Christenryk, te water, en te Land, derwaarts gevoerd, en weder van daar, na andere gewesten, verzonden.

Eertyds plagten alle de goederen uit *Persien*, en *Oost-Indien*, langs dezen weg te moeten passeeren, maar 't zedert dat de Oost-Indische vaart ontdekt is, heeft *Aleppo*, ge-

lyk ook alle d'andere Koop-steden, en Zee-plaatzen, onder het gebied van den Grooten Heer gelegen, merkelyk verlies, omtrent de Koophandel, geleden.

De voornaamste waaren, welke van hier werden verzonden, bestaan in Perziaansche zyde, goede soorten van Galnooten, Pistasjes, Droogen &c.

't Grootste getal der *Franken*, welke zich in deze Stad onthouden, maaken de Franschen uit; daar aan volgen de Engelschen, die hier grooten handel dryven, en wel de voornaamste van alle de Europeërs zyn. Zy hebben 'er ook hunnen *Consul*, gelyk mede de Venetiaan. Van de Hollandsche Natie zyn 'er tegenwoordig twee Huyzen van negotie, waar van het geen, daar ik my gelogeerd bevond, een der voornaamste Negotie Huyzen van geheel *Aleppo* was. Onze Natie had zich toenmaals begeven onder de bescherming van den Franschen *Consul*, *Laurens d'Arvieux* geheeten, een Heer van zonderlinge beleefdheid, van wien ik overvloedige vriendschap heb ontfangen. Hy sprak en schreef acht verscheyde talen, als Fransch, Latyn, Italiaansch, Spaansch, Turks, Arabisch, en Grieksch. Was een Man van vermaakelyken omgang, en vrolyk van humeur, daar en boven Schilder, en Muzikant, speelde op by na allerhande soorten van Instrumenten, behalven meer andere bekwaamheden, daar hy in uitmuntede: dragende wyders, volgens de manier des Lands, een langen baart, en zynde zo zeer bemind onder de Turken, en Arabiers, als onder de Christenen.

Eyndelyk, het gebied werd alhier gevoerd by een *Bassa*: en de *Moufti*, zo veel als een Aarts-bischop, heeft het gezag over de Merkelyke zaaken.

Omtrent de Stad *Aleppo* heeft men veel wild, waar door de Franken gelegentheid hebben, om 'er groot vermaak met de Jacht te neemen, zo met het Roer op Haazen, Frankolinen, Patryzen, &c. (daar ik alhier mede

Lof van den Franschen *Consul*.

Vermaakelyke Jacht omtrent *Aleppo*.

mede myn deel af heb gehad) als met de Valk, waar toe de Turken zeer genegen zyn. Op zeekeren tyd met eenige derzelven, gelyk ook met ettelyke Engelsche Heeren, op deze Jacht zynde, een groot stuk wegs van de Stad af, omtrent de gemelde Rivier, die by dezelve heen loopt, liet een der Turken zyn Valk los, op een End-vogel. Het End den Valk vernemende, begaf zich aanstonds onder het water, meenende zynen vyand aldus t'ontkomen, maar de Valk wapperde met de vleugels dicht over het water heen, ter plaatze daar hy den Vogel had verlooren, welke, niet langer konnende onder blyven, zich tot zeven of acht reizen boven het water ver-toonde, doch telkens zo schielyk weder neer plofte, dat 'er de Valk geen vat aan kon krygen. Niet te min verloor hy geen geduld, en bleef 'er al gestadig boven heen zwerven. Een ander der Turken, ziende dat hy 'er alleen niet wel meester af kon werden, liet 'er ook zyn Valk op los, meenende, dat ze het werk gezamender hand beter zouden klaaren, maar de eerste denkende, dat den ander hem zyn prooy wilde betwisten, liet het End vaaren, en viel hem met zulk een geweld op 't lyf, dat hy zich niet wist te bergen, en zyn Meester moeyte genoeg had, om hem onbeschadigd weder te krygen; doch nu was het ook noch niet gedaan, en het gevegt gevaarlyker als voor heen, want ziende de vergramde Valk, dat de Turk zyn Vogel, daar hy van nieuws verscheide aanvallen op deed, trachtte te beschermen, viel hy ook op hem aan, en, indien 'er zyn Meester hem niet had afgehaald, hy zoude hem gewisselyk niet on-verzeerd hebben laten gaan, zo yver- en wraakzuchtig toonde hy zich, om dat den ander hem de glorie zyner vangst zocht te ont-rukken.

Jacht van
een Valk
op een
grooter
Vogel.

Kort na dat dit was voorgevallen, en terwyl wy 'er noch, met groote verwondering, af stonden te spreek, kwam 'er een school van Vogels, gelyk Ganzen, byzonder hoog bo-

ven ons heen vliegen. Straks wierd 'er een Valk op los gelaaten, die, in een oogenblik, met een uit den hoop, van boven neer kwam tuymelen, tot onder op de grond, daar ze lang met malkanderen lagen te worstelen, maar vermits wy, staande op een steylen Berg, niet spoedig genoeg met onze Paarden na beneden konden rennen, om hem den Vogel af te neemen, hadden wy de ongeneuchte, van te zien, dat hy, konnende hem, overmits zyne kloekte, niet vermeesteren, noch ook zelfs langer houden, ten laatste hem los moest laten. De Vogel, nu van zynen vyand ontslagen, vloog terstond weder na om hoog, en de Valk hem achter na, tot zo verre, dat ze beyde uit ons gezicht geraakten, en wy genoodzaakt waren een goed half uur te wachten, eer de Valk, die, mogelyk al te zeer vermoeyd, hem niet had kunnen krygen, weder te rug kwam. Onze gantsche tocht was dan te vergeefs, ten opzigt van de vangst; maar wat het vermaak belangd, 't zoude, voor een liefhebber van de Jacht, niet grooter kunnen geweest zyn.

De Engelschen hebben hier mede een fraaye Jacht, met lange Hon-den. Deze geschied gemeenlyk twee maal ter week; neemdt aanvang een weinig buyten de Stad, en eyndigd omtrent een uur van daar, aan een zeekeren Berg, dienze den *Groenen Berg* heeten, waar op, na dat de Jacht gedaan is, zy het middagmaal met malkanderen houden, onder een groote Tent, ten dien eynde medegenomen. Yder Persoon moet hier zyn eygen Eeten, en Wyn, mede brengen, 't geen altemaal by malkander werd gezet, om 'er zich, ten eynde van de Jacht, mede vrolyk te maaken. Daar is 'er altyd een onder de Natie, die den naam van *Capo* voerd, als zynde hun Opperhoofd; deze heeft twee Adfistenten, en een Treforier, om de zaken, nevens hem, te helpen bestieren. Alle Jaaren worden 'er nieuwe verkoozen, en geschied deze verkiezing by meerderheid van stemmen.

Die

Engelsche
Jacht.

Verkie-
zing van
een Jacht-
meester.

Die de meeste stemmen heeft, word aanstonds door drie a vier Perfoonen, van de anderen, opgeheft, en op de schouderen gedragen, en voor myn Heer den *Consul* gebracht, die deze Jacht gemeenlyk bywoond, alwaar dan een yder beloofd, hem dat Jaar voor hunnen *Capo* te zullen erkennen, voor welke eer hy, de naaste Jacht, den Heer *Consul*, en de Natie, benevens de liefhebbers, die'er van de andere Natien mogen bywezen, op den gemelden *Groenen Berg*, moet onthaalen: 't welk, op dat het te heerlyker moge geschie-

den, vervoegen zich eenige uitdrukkelyk, twee dagen te vooren, na een zekere plaats in het gebergte, daar Jacht op wilde Zwynen is, ten eynde ook geen gebrek hieraan te hebben. Ik had het geluk, van, gedurende myn verblyf te *Aleppo*, in het gezelschap van meer andere Hollanders, deze vermaaklyke plegtigheid by te woonen, en de gezondheid van den nieuwen *Capo*, onder het vrolyk geschreeuw van *Hufay*, op d'Engelsche wys, te drin-

LXVI. HOOFDSTUK.

Vertrek van een Karavane na Mecha. Nederstorting van een Huys t' Aleppo, met Sneuveling van eenige Armeniers. Subtylheid der lucht, en Zeer van Aleppo. Kinder-ryke Food, enz.

Vertrek
van een
Karavane
na Mecha.

Eenige afgezonderde dingen, welke, elk op zich zelve, geen Hoofd-stuk kunnen uitmaaken, zullen het onderwerp van het tegenwoordige wezen; waar in, gelyk ik geen order kan houden, zal de Lezer dezelve believen te neemen, zo als ze hem voorkoomen.

Den 4^{den}. October vertrok van hier een *Karavane* na *Mecha*, welke op togt byzonder fraay, en vermaaklyk is om te zien, ter oorzaak van de toevloeying der Ingezetenen. Want niemand, om zo te spreken, blyft alsdan in Huys; en, zo wel de Vrouwen, als de Mannen, begeven zich ter Stad uit. 't Vertrek van deze *Karavane* na de gemelde plaats, geschied maar eenmaal in 't Jaar, by welke gelegenheid de Kemelen, en Muylen, zeer geestig werden opgetooyd, zo met pluymagien op het Hoofd, als andere cierraaden: want de meesten onderneemen deze reys alleenlyk, of om vermaak, of uit Godvruchtigheid, om het Graf van hunnen Propheet *Mahomet* te gaan bezichtigen.

Neder-
storting
van een
Huys.

Zo vrolyk als het bovenstaande, zo beschreyelyk was het volgende

geval. Den 26sten. February van het volgende Jaar 1683. kwam, by ongeluk, een zekere Huys neder te storten, waar onder zes Armeniers dood bleven, en een gekwetst wierd, zynde aldaar gekomen, om met malkander lustig te weezen.

Men heeft te *Aleppo* een uitstekende subtile lucht, waar door de meeste vreemdelingen hier een zekere rudigheid krygen, *il mal d'Aleppo*, of het *Zeer van Aleppo* heeten. Het neemt zyn begin, met een kleyn Puystje, even als of het vuurigheid was, en blyfd aldus eenige weeken; waar na het dagelyks aangroeyd, tot dat het een half lid van een vinger groot is geworden, vertoonende zich als een schurfde Puyft, en in deze gedaante blyfd het een geheel Jaar lang, met een gestadige zypeling van materie. Maar dit ongemak is met een soort van geluk vermengd: want die dit zeer komt te krygen, heeft geen nood van ziek te worden, ontlastende zich, na het schynd, de vuyle en schadelyke humeuren, door de gemelde uitvloeijing der materie. Het zet zich op alle partyen des lighaams, doch meesten tyd op

Subtyl-
heid der
lucht, en
zeer van
Aleppo.

T e. eene

eene der handen. 'k Heb gezien, dat het ymand op de neus had, en een ander op de lip, zulks dat men'er by wylen hinder door lyd, en wel voornamentlyk, als het zich op zulke plaatzen zet. Ik had al verscheydene Maanden t' *Aleppo* geweest, eer het gemelde zeer zich aan my openbaarde, maar, gelyk ik 'er mede myn deel af moest hebben, kreeg ik het eyndelyk aan de kin, en, hoewel ik voor den tyd van daar vertrok, bleef het my echter by, tot dat het Jaar volkomen verstreken was. Men moet derhalven oordeelen, als het zich eens gezet heeft; dat'er het gift, te diep ingevreeten, door geen andere lucht kan uitgehaald worden. Aan dezelve subtylheid moet ook toegeschreven worden, dat ymand, die een soort van een teering, of eenige andere diergelyke ziekte heeft, dezelve, alhier komende, ge-

meenlyk binnen korten tyd, daar aan komt te sterven.

Terwyl ik my tot *Aleppo* onthield, ging ik, in gezelschap van ^{Kinder-ryke Jood.} eenige Koopliden, een Jood begroeten, de voornaamste van die natie aldaar; deze woonde, met zyn gantsche geslacht, in een groot aanzienlyk Huys, by malkander, voorzien, in het inkomen, met twee Fonteynen, en verdeeld in verscheyde vertrekken, by na op de wys van een Klooster. Hy was een Persoon van omtrent tachtig Jaaren, genaamd *Jacob Syton*, en had Kinderen en Kinds-kinderen, tot in het vierde lid; bestaande het getal van deze zyne familie, in 't geheel, uit in de zeventig zielen, waar van zyn Jongste een Jaar oud was, 't geen hy zelve my in handen gaf. Hy onthaalde ons heel beleefd, en liet een deftig Collation op Tafel zetten.

LXVII. HOOFDSTUK.

Historie van den Arabischen Prins Milheym.

Dewyl ik my zo lang tot *Aleppo* ophield, had ik gaarne de Stad *Tadmor*, vyf a zes dagreyzen van daar gelegen, gaan bezichtigen, ter oorzaak dat 'er als nog veele treffelyke Ruinen, en overblyfzelen, van te zien zyn: doch, vermits het 'er al te gevaarlyk is, wegens de Arabiers, dorst ik deze tocht niet onderneemen, te meer, also my bericht wierd, dat ruym een Jaar voor myne komst hier ter Stede, eenige Engelsche Kooplieden, gedreeven door dezelve nieuwsgierigheid, een zeer ongelukkige ontmoeting, met den Prins, of Opperhoofd van die Roovers, hadden. 't Geval droeg zich toe, als ik hier gaa verhaalen.

Ongelukkig weder-
vaaren van
eenige
Engelsche
Heeren,
met den
Arabi-
schen
Prins
Milheym.

De Engelsche Heeren, om te better van alle overlast bevryd te wezen, maakten met malkanderen een gezelschap van twaalf Persoonen, en brachten te zaamen vier-en-twintig Dienaars, altemaal heel wel van Schiet-geweer voorzien; zulks dat zy oordeelden in staat wezen, van niemand te behoeven te vreezen, en magts genoeg te hebben, om een bende Arabiers te kunnen wederstaan. Van *Aleppo* dan vertrokken, en niet verre van *Tadmor* gekomen zynde, vernamen ze, dat den Arabischen Prins *Milheym*, het Opperhoofd van alle de Arabiers, en onder de Franken heel wel bekend, met eenige van zyn Volk daar omtrent lag; weshalven zy beslooten niet verder te trekken, en te blyven daar ze waaren, om te zien wat hier van worden wilde. Prins *Milheym* betrachtende, dat hy met geweld niet veel tegens hen zoude kunnen uitrechten, oordeelde met listigheid meer te zullen kunnen uitvoeren, en vaardigde derhalven aan d'Engelsche Heeren vier Gezanten af, omstuuwd met verscheydene Dienaars, welke eenige geschenken mede voer-

den, benevens last, om de gemelde Heeren, uit naam van hun Opperhoofd, te verwelkomen, en hen zynen dienst aan te bieden, met byvoeging, dat zy vryelyk, en zonder eenige becommering, alles tot hun genoegen konden gaan bezichtigen. 't Gezantschap wierd beleefdelyk ontfangen, en met alle dankbaarheid weder te rug gezonden. Zelfs beslooten d'Engelschen, om den Arabischen Prins niet schuldig te blyven, twee der voornaamste van hun gezelschap aan hem af te veerdigen. Deze waaren de Heeren *Timotheus la Noy*, en *George Metkelf*, welke laatste naderhand tot Consul van de Engelsche Natiet' *Aleppo* aangesteld, en aldaar ook, in die bediening, gestorven is. Verzeld met eenige Dienaars, begaven zy zich dan na de Tent, daar zich *Milheym* in onthield, die hen, met een geveinsd gelaat, verwelkomde, en heel vriendelyk onthaalde: maar, de medegenomene geschenken overgeleverd, en nog een wyl tyds met onderlinge redenen doorgebracht zynde, voerde hy hen, met een stuurs wezen, te gemoet, hoe zy zich de stoutheid dorsten aanmatigen, te komen ter plaatze daar hy zich onthield? Waar op geantwoord wierd, dat zy, als Vrienden van den Grooten Heer, de vryheid hadden, van te gaan, en te komen, werwaarts het hen geliefde. Indien, berstede de Prins daar op uit, den Grooten Heer zelf hier kwam, ik zoude hem even eens handelen, als u lieden; zeggende wyders, gy zyt Verspieters, en met geen ander oogmerk hier gekomen, dan om alles af te zien, en aan den *Bassa* van *Aleppo* bekend te maaken, hoe gy het hier gevonden hebt, om, waar 't mogelyk, ons door uwe verraderyen te doen verstrikken, en gevangen neemen. Gy zyt

ook d'oorzaak, vervolgde hy, dat ik van de Turken niets kan bekomen, vermits gy, te gelyk met het uwe, ook het hunne bevryd, door de *Karavanen* gestadig, met zulken sterken manschap, te doen uitleyden, en op hunne aankomst weder te gemoet te trekken: weshalven ik u zo aanstonds altemaal zal doen ophangen: waar op den Beul hebbende doen roepen, kwam deze straks met touw, en zeep, om de stroppen te smeerden, te voorschyn. De Gezanten, ziende deze toefst, dreigden hem, by aldien dit tegens hen wierd in 't werk gesteld, dat hunne vrienden 'er zodaanigen wraak over zouden neemen, dat 'er de Arabiers in eeuwigheid het geheugen af zouden hebben. 't Antwoord was, dat hy zich met die wraak gantsch niet bekreunde: dat hy, met al zyn volk, tegens hen zoude optrekken, en dat zy mede niet minder als de strop te verwachten hadden. Onder tusschen zochten eenige mindere Arabische Prinssen, daar tegenwoordig, de zaak te middelen, dat het ('t geen eygentlyk het oogmerk was) met een somme gelds afgemaakt mocht worden; en wierd aldus (na dat Prins *Milheym* zich egter vry lang geweldig taay had gehouden, dringende heel hard op het hangen) een eysch gedaan, te weten, dat de Heeren Gezanten twintig duyzend Ryksdaalders aan den Prins zouden betalen: maar het vergelyk wierd eyndelyk getroffen, op omtrent drie duyzend, met beding, dat de betaaling zoude geschieden in geld, en 't geen zy anders van waardy hadden, doch dat zy hun geweer zouden behouden, behalven twee paar Pistoolen, voor den Prins *Milheym*. Om deze som nu uit te maken, moesten alle de Engelsche Heeren zich ontblooten van hun geld, 't kostelykste tuyg van hunne Paarden, en 't geen zy wyders van waardy by zich vonden, zo van kleederen, horologien, zilvere drinkschaalen, enz. onder dewelke ook eenige kooper-vergulde voor zilver doorgingen: waar boven zy ook noch d'ongeneugte hadden,

van te moeten vertrekken, zonder de overblyfzelen van *Tadmor* te mogen bezichtigen. Doch het duurde niet lang, of de Engelsche Natie zag zich, wegens deze trouwloosheid, gewrooken.

Omtrent een Jaar, na dat dit voorgevallen was, stuurde *Kara Mahometh*, *Bassa* van *Aleppo*, tot verscheydene maalen, Afgevaardigden aan den Prins *Milheym*, met aanmaaning, dat hy zich onder de bescherming, en vriendschap, van den Grooten Heer soude begeeven. 't Verdrag wierd eyndelyk geslooten, en de zaak zo verre gebracht, dat *Milheym* zich in Persoon tot *Aleppo* zoude vervoegen, om zyn onderwerping aan den *Bassa*, als verbeeldende den Grooten Heer, te doen: de bestemde dag verscheenen zynde, stuurde *Kara Mahometh* zes van zyne Paarden, met eenige van zyn Volk, om den Arabischen Prins, uit zyne Leger-plaats, vier uren van *Aleppo*, af te haalen; terwyl hy hem zelfs gereed maakte, om hem buyten de Poort van de Stad t'ontfangen. Tegen den middag dan kwam *Milheym*, gezeten op een Paart van den *Bassa*, met zyn Volk aanryden, en was nu alreeds ter halver weg gekomen, wanneer een zyner Dienaars, een Moor van geboorte, en die hertelyk van hem bemind wierd, rydende kort achter den Prins, verscheyde maalen zeer zwaar verzuchtte, en, gevraagd wat 'er d'oorzaak af was, hem, met een bedrukt gelaat, te gemoet voerde, dat zyn hert hem niets goeds van deze tocht voorspelde. *Milheym*, te licht van geloof (dewyl het zeeker is, dat den *Bassa* niets kwaads met hem in den zin had) eyfste aanstonds zyn eygen Paard, 't geen, in het uiterlyk aanzien, heel mager was (gelyk de Arabische Paarden gemeenlyk zyn, doch zo goed van deugd, dat ze doorgaans, stuk voor stuk, vyf honderd Ryksdaalders, ja zelfs zommigen tot duyzend toe, komen te kosten) en zeyde tegen de afgevaardigde van den *Bassa*, zittende nu op een beest, daar hy zyn leven

Rampzalig eynd van den Prins *Milheym*.

op mocht betrouwen, zeg tegen uwen Heer en Meester, dat ik tegenwoordig op myn Troon ben gezeten, en hem op een andermaal wel zal komen zien. Hier op begeeft hy zich, met zyn Volk, zonder meer woorden te maaken, weder te rug na zyne Leger-plaats. De *Bassa*, dit bericht ontfangen hebbende, was 'er zeer geweldig over 't onvreede, en keerde, met een verbitterd gemoed, weder binnen de Stad, doch met het voorneemen, van den Prins wel haast op het lyf te wezen, ten welken eynde hy order gaf, dat zich vyf honderd man, al te maal uitgelezen Volk, gered had te houden.

De volgende nacht nu was geweldig duyfter, en daar viel een zwaare regen; 't geen den *Bassa* tot zyn voordeel nemende, sloeg hy, met de gemelde manschap, te Paard, begaf zich in stilte na de Leger-plaats van *Milheym*, en vond het daar alles in rust. Straks vielen de Turken op de slapende Arabiers aan, hieuwen 'er ettelyke neder, en kregen den Prins *Milheym* zelf gevangen, benevens vyf andere mindere Prinssen, en zestien van zyne voor-naamste personen.

Echter waare het te bedenken geweest, of zy hem wel levendig gekreegen zouden hebben (want hy was alreeds op de been) indien hy maar zyn Paard had kunnen bekomen, 't geen door geen ander achterhaald konde worden: maar zyn Dienaar, de Moor, meer bezorgd voor zyn eygen leven, als voor dat van zynen Heer, was 'er mee voort getogen.

De *Bassa* keerde dan zegepraalende in de Stad, daar hy met ongemeene vreugde, onder het lossen van 't Kanon, werd ontfangen. De voornaamste Arabiers wierden, op Paarden gebonden, achter hem na gevoerd: omtrent veertig gemeene Ruyters, met touwen om het lyf, als honden, voortgesleept, en twee-en-twintig Hoofden, welke in de overrompeling waaren gesneuveld, op lanssen, ten toon gedraagen.

Niet zo haast was *Kara Mahomet*

in zyn Paleys neder gezeten, of hy deed water brengen, om zyn handen en baard te wasschen, zeggende, *Hemdulla*, zo veel als, *Gedankt zy God*. Straks hier na liet hy eenige lakenze rokken, of vesten, gelyk men ze gemeenlyk noemd, mitsgaders drie beurzen, yder op vyfhonderd Rysdaalders gerekend, her voor brengen, om ze onder zyne Officiers uit te deelen, tot vergelding, van dat zy zich zo wel hadden gekweeten, gevende dubbele portie aan den geenen, die d'eerste de handen aan *Milheim* had geslagen: doch deze, ziende dat hem niet meer roegeleyd wierd, wierp zich op de knien, kuste de vest van den *Bassa*, en zeyde, dat hy hem dankbaar bleef voor de gift, en zich te vreedden hield, met gedaan te hebben, 't geen hem behaaglyk was. De *Bassa* bemerkte terstond, waar hy heen wilde, en verdubbelde de portie nochmaals.

Thans gebod hy alle de naamen der gevangenen op te schryven, gelyk ook mede der geenen, daar zy de hoofden van hadden mede gevoerd, welke gewasschen, en van het bloed en stof gereynigd zynde, stuk voor stuk, voor *Milheym* wierden gebragt, om hem den naam af te vraagen, die dan op het voorhoofd wierd gesteld. Onder deze bevonden zich ook zommigen, daar de Prins heel veel van had gehouden, onder het noemen van welker naamen hy jammerlyk verzugtede, en de schouders ophaalde. Hier na deed den *Bassa* acht der gemelde gevangens het hoofd af slaan, en d'overigen, tot nader ordre, weg brengen; en wierd dit alles binnen den tyd van twee uren beschied. Twee dagen daar na wierden drie anderen, met een ongemeene dood, gestraft, te weten, men boorde hen, aan yder zyde van den hals, op de schouders, een gat, waar in stokken, met brandende Toortzen, wierden gezet, welker vlammeende droppelen, alzo zy tot den middel toe ontkleed waaren, hen gestadig op het naakte lyf droopen. Aldus wierden ze, op kemels, door de Stad omgevoerd,

voerd , tot aan het Kasteel, en aldaar onthoofd. Yder dag daar aanvolgende, lieten 'er twee of drie, op gelyke wyze, het leven.

Ondertusschen kwam 'er yts zeldzaams te gebeuren. Een van deze ter dood verwezenen, voor by een *Aga* van *Mahometh*, dien hy eens, in zekere gelegenheid van de dood had gered, heen gevoerd wordende, riep hem toe: *heugd u de dag niet, dat ik de geen ben geweest, die u het leven heb behouden?* (beduydende hem wyders waar het geweest was) *Tegenwoordig staat het in uwe handen, my het myne te behouden.* Den *Aga*, hem kennende geworden, verzogt zyn

pardon van den *Bassa*, die, de zaak verstaan hebbende, hem het leven schonk, wordende aanstonds van zyne tormenten verlost.

Wanneer ze nu altemaal, op deze wyze, ter dood waaren gebragt, wierd de Prins *Milheym*, benevens de gemelde hoofden, waar van de voornaamste gebalsemd waaren, na Constantinopolen gestuurd, doch, zynde voor de tent van den Grooten Heer gebragt, zeyde de Keyzer, dat hy niet waard was aan hem gezonden te worden, en gaf ordre, dat men hem het hoofd zoude afslaan, gelyk terstond geschiedde.

LXVIII. HOOFDSTUK.

Beschryving van de Stad Tadmor, of Palmira.

In het voorgaande Hoofd-stuk eenige melding van de Stad *Tadmor* gedaan hebbende, zal ik hier een weinig moeten afwyken, om een beschryving van dezelve te geven; hoewel die de myne niet zal zyn; maar ontleend van een ander.

Na dat ik *Aleppo* had verlaaten, wierd tusschen de Turken, en d'Ara-biers de vyandschap, welke zedert langen tyd onder hen had geheerscht, nedergelegd; waar door dan de *Franken* gelegenheid bekwaamen, om de Pragtige Ruinen, en overblyfzelen van de gemelde Stad te gaan bezichtigen. Onder de geenen, welke de nieuwsgierigheid derwaarts trok, was ook een Engelsch Heer *William Halifax* genaamd, die de moeyte nam, van een zeer naaukeurige beschryving der tegenwoordige geschapentheid van die beruchte plaats op het Papier te brengen; welke my ter hand gekomen zynde, zo als die gevonden werd in de Philosophische verhandelingen, die in Engeland, in de Maand October 1695. gedrukt zyn, oordeelde ik de Neder-landsche liefhebbers geen onaangename dienst te zullen doen, met dezelve, in een Neder-duitsch gewaad verkleed, in myne Reys-beschryving in te lassen: gelyk ik ze dan zodanig geef, als ze door den gemelden Heer in het licht is gebracht; behalven, dat den Geleerden uitgever, in een nader verhandeling, door andere Reizigers voorzien van een naeuwkeurige aftekening van de Peuinhoopen, die aldaar gezien werden, dezelve voor zyne Lands-genooten ten toon gesteld heeft; die ik hier dan ook by voeg onder N°. 187. doch zo, dat de zelve noch eenigzins door my verbeterd is, door een klein byvoegzel, te weeten, van een stuk van een ronde Porfyre Kolom, leggende op de grond, benevens de zes staande

Kolommen, welke zich in het midden van de Prent, op de voorgrond vertoonen, aangewezen met de Letter G. 't Geen my hier voet toe heeft gegeven, is, dat ik het aldus gevonden heb in een Schildery, op de plaats zelve ontworpen, 't welk den Heer *Henrico Lub*, jongst van *Aleppo* tot *Amsterdam* gekomen, van daar heeft mede gebracht. Zie hier dan den Brief van den Heer *Halifax*, aan de Heer *Edward Bernard*, ons gevende de geheele beschryving van de Plaats, waar omtrent ik den Lezer moet waarschouwen, dat den Engelschen Heer Reiziger, uit de Engelsche vertaaling van den Bybel, *Tadmor* geschreven heeft, uit 1 Reg. 9. 18. alwaar in de Nederduidsche overzetting *Tamor* gevonden werd: spruitende dit verschil uit een onderscheid van leezing, 't welk in den Hebreeuwschen Text geschreven gevonden werd, en 't geen op de kant aangemerkt staat van de leezing.

EERWAARDE HEER.

Hebbende u belooft een beschryving van myn Rejze na *Tadmor*, kan ik my nu niet verontschuldigen, zynde niet beter als myn woord. Hoewel ik wel mocht eene berisping verdiend hebben, van myn geld en tyd gespild te hebben, in 't onderzoek van curieusheden, die zo weinig nut geeven; ofte, 't geen ik meerder vrees, dat ik deze dingen zo slecht opgedaan heb, daar een Man van meerder welsprekendheid, en oordeel, een veel grootzer onderrechting van zoude kunnen gegeven hebben.

Wy vertrokken van *Aleppo*, op Michiels dag 1691. en kwamen in zes gemaklyke dagreyzen, door een

ik heb my laten onderrechten, dat ze zich een groot stuk wegs aan geene zyde van de *Jordaan* onthouden, aan een Oord, by de Grieken *Erimo*, zo veel als *Eenzame-plaats*, geheeten, alwaar niemand ooit komt, zynde een Bosachtige Land-streek, daar groote warmte is. Zy vertrekken derwaarts in de Maand October, en komen weder van daar in de Maand Maart. Men wil dat ze zich ook in *Egypten* onthouden.

Steen
daar Ly-
waad, en
Papier af
gemaakt
word.

Op dit Eyland werd gevonden de Steen *Amejanthus*, daar men in vorige tyden Gaarn af heeft weeten te spinnen, en Lywaad te weeven, waar af men zegd dat sakken wierden gemaakt, in dewelke men de Lighaamen stak, die verbrand moesten worden, om de Affche te bewaaren; want, konnende het vuur dit Lywaad niet verteeren, maar het zelve alleenlyk reyn en wit maakende, wierd d'affche in haar geheel behouden, en in Steene kruyken, *Urnae* geheeten, gedaan. Men heeft 'er ook Papier af gemaakt, 't geen die eygenschap had, dat, als men het geschrevene wilde uitdoen, men het slegts in 't vuur wierp, daar het wit en suyver weder uitkwam; maar, de konst, om zo het Lywaad, als het Papier, dusdanig te bereyden, is verlooren. De Kolor van deze Steen is duyster groen, wat blinkende. Als men hem uitpluyft, gelykt dit pluyffel na Kattoen, en, houdende 't zelve in de Vlam, komt het 'er ongeschonden weder uit, en blyft in zyn eygen wezen, zonder eenige de minste vermindering te lyden.

Vruchten,
en andere
gemak-
ken, van
het Eyland
Cyprus.

Onder andere dingen, leverd het Eyland *Cyprus*, ook byzonder goede Wynen, en de geenen die hier gedronken worden, verscheelen heel veel van die, welke men in andere gewesten aantreft, hoewel ze van hier derwaarts werden gestuurd, en dat ze het overvoeren heel wel kunnen verdraagen; maar ze krygen in 't vervoeren een zekere pikachtige smaak, die hen voor een gedeelte goed moet houden. Ik heb ze alhier gedronken, die dertig

en meer Jaaren oud was, en volkomen aangenaam van smaak, vet als Oly, en schoon van kolor; ja men vind'er, die over de honderd Jaaren is. Want als de Ouders een Kind uithuwlyken, word'er een vat van de beste Wyn aan geschonken, en dit, 't elkens als 'er wat afgetapt, of uit genomen word, aanstonds met dezelve soort weder opgevuld, waar door de Wyn in zyn wezen blyft, en, hoe ouder hoe beter werd. Daar is witte en roode, beyde goed; doch zo sterk, dat ze gemeenlyk gedronken werd, met wel eens zo veel water vermengd. Ik weet niet dat ik ooit zo zwaare, of sterke, heb geproeft. Ook heeft men 'er deugdzaame Muskaat-Wyn, gelyk mede schoon Koorn, en, wat het Wild belangd, 't is 'er zo overvloedig, dat *Cyprus*, ten dezen opzichte, meest alle andere Landen overtreft.

By dit alles geniet men 'er de vryheid, van, zonder eenige schroom, het gantsche Eyland te kunnen omreizen, zo zeker en veylig, als of men in zyn eygen Huys was. De Grieken zyn 'er vriendelyk en beleefd, en geneeren zich meest met de Land-bouw. Hunne Tuynen bestaan in Moerbezien-boomen, welker bladeren den Zywormen tot voedzel strekken, die 'er in zulken menigte zyn, dat men geen Wooning zonder dezelve vind. Buyten de Zyde vald'er ook veel Kattoen, 't geen vier, vyf, en ook wel zes voeten hoog waft, in doppen als de Nooten, dicht by malkander, of als de Kastanjes, zynde mede zo dun van bast. Mitsgaders veel Tarpentyn, en Coloquint.

De dracht der Vrouwen verbeeld zich, als deze teekening aanwyft: 't Hoofd cieraad is niet anders, als een omgebondene bruine, of graauwe neusdoek, met zwarte en goude of zilvere streepen, gelyk ze daar mede doorgaans ook wel cierlyk geborduurd zyn. Tot de kleding gebruyken ze allerhande soorten van Zyde stoffen. Het hembd is om den hals vercierd, als met een franje, zynde van het linnen desselfs dus-

B b b

daanig

daanig uit gearbeid, en een gedeelte van 't zelve op zo een wyze tot kant genaaid, gelyk in de Print, voor op de borst, tot boven aan de flinker schouder, kan gezien werden. Gemeenlyk doen ze dat ook aan de mouwen. 't Overige der kleding is op de wyze de Turkinnen.

't Geen ik voor vreemd, en niet min aardig, vond, was, dat de Boeren gemeenlyk weinig hair op 't Hoofd, en groote baarden hebben; en zich in 't Veld bedienen van even zodanige groote hooge Houden, met breede randen, als by ons, over omtrent veertig Jaaren, plachten gedraagen te werden, die nochtans aldaar niet gemaakt werden, zulks men schier zoude denken, of die van hier, of elders, daar wel na toe gebracht mochten zyn.

Den omtrek van het Eyland word gerekend op zes honderd Italiaansche mylen.

De ongezone lucht, in de drie of vier heetste Maanden des Jaars, vald den vreemdelingen geweldig lastig, en stryd gantsch en al tegen derzelver gesteldheid, zulks datze daar door gemeenlyk een vaatsche koleur krygen, en voor hun leeven lang behouden, zo hen maar niets argers wedervaard. Want, eenigen komen 'er af te sterven, anderen staan zwaare ziekten uit &c. En by aldien my deze gevaaren geen omzichtige gedachten hadden doen neemen, ik zoud' er my zekerlyk eenige Maanden hebben opgehouden, om het vermaak van de Jacht te genieten; maar, vermits het my door een yder wierd ontraaden, besloot ik de reys voort te zetten.

LXXIII. HOOFDSTUK.

Vertrek van het Eyland Cyprus. Ydele vrees wegens een Grieksch Vaartuyg. Komst te Sattalia enz.

Vertrek
van het
Eyland
Cyprus.

Met dit besluyt, den Heer *Consul*, wegens zyne vriendschap, en menigvuldige beleefdheden, bedankt hebbende, trad ik, den 15. Mey, met het vallen van den avond, t' Scheep op een kleyn Vaartuyg, 't geen met Zout gelaaden, en na *Sattalia* verordend was, verwachtende, door tegen wind, des nachts de Landwind af, die wy, twee uren voor den dageraad, kreegen, en waar mede wy dicht langs het Land heen zeylden, tot des anderen daags middags ten twee uren, wanneer wy vlak in de wind kreegen, en derhalven genoodzaakt waaren ten Anker te gaan leggen, zynde toenmaals twintig Italiaansche mylen gevorderd. Omtrent middernacht staaken wy, met de Landwind, weder onder Zeyl, doch dezelve veranderde heel schielyk, en nam zulk een verkeerde streck, met een braave stoker, dat wy het Anker weder lieten vallen. Hier begaf ik my aan Land, om eenig Wild te schieten, also ik een goede Jacht-hond met my voerde, die my van den Heer *Consul Sovan* ver-eerd was. Ik hield her middagmaal in het Veld, in de schaduwe van 't geboomte, en begaf my des avonds weder 't Scheep. Den 18^{den}. hadden wy noch al dezelve wind. Den 19^{den}. een weinig voor den dag, vertrokken wy, en kwamen, omtrent tien uren, aan het Dorp *Lemisco*, 't geen een kleyn Kasteel heeft. Men ziet 'er noch de vervallen Muuren van de oude Stad. Hier om heen zyn verscheyden Mynen, voornamentlyk van Koper, daar in voorige tyden veele Scheepen mede gelaaden wierden, weshalven *Cyprus* ook toenmaals den naam van het *Kopere Eyland* voerde. De Turken willen aan niemand vergunnen, daar

in te arbeiden. Omtrent deze Oord vald de beste Wyn van geheel *Cyprus*, gelyk ook een menigte van Kappers. Deze Plaats legd zeer aangenaam in het geboomte, en belend aan een fraaye vlakte. De meening was, onzen weg te vervorderen, zonder hier ten Anker te gaan leggen, en maar alleen met het Bootje eenig goed te lossen; doch verstaande, dat 'er te *Baffa* zeven Roovers laagen, wierd het in de grond gesmeeten, met het oogmerk, van des nachts te vertrekken; maar de wind verhief zich zodaanig, dat ons Bootje niet weder van Land konde komen, voor des morgens, wanneer de wind ons tegen liep, en zodaanig bleef, tot den 23sten. der Maand. Ondertusschen ging ik myn vermaak met de Jacht neemen, en sleet aldus den tyd, die my anders verdrietig genoeg zoude gevallen hebben. Dien dag konden wy de Kaap niet te boven komen, en wierpen derhalven dicht daar aan het Anker.

Den 24sten. met den morgenstond, vertrokken wy, met stilte, en passeerden de Kaap *Bianco*, doch meestendeel door behulp van de riemen, met het Barkje voor ons, krygende wyders *Baffa* in 't gezicht. Des avonds begon de wind te wakkeren, doch, door de onkunde der Grieken, konden wy de Haven niet bereyken, en smeeten het derhalven, twaalf Italiaansche mylen van de gemelde Plaats, ten Anker.

Den 25sten. weinig voor den morgenstond, geraakten wy weder onder Zeyl, doch by *Baffa* komende, wierd het dood stil, weshalven het Barkje ons voor de Boeg moest roeyen, om binnen de Haven te geraaken. Tegen over dezelve leggen twee kleyne klippen. Na den middag begaf ik my hier te Land, en

Baffa.

*Den Boek-binder zal believen de Prentverbeeldingen in te voegen ter
plaats alhier aangewezen, en daar eenige op een half Blad gedrukt zyn, dezelve
te laten komen, tegen over de aangewezen Blad zyde.*

H Et Conterfeitsel des Autheurs voor de	Nom. 97.	Fol. 238
Opdragt.	Nom. 98.	Fol. 238
Letter A.	Fol. 5	Nom. 99. 100. 101. en 102. Fol. 238. en 239
Nom. 1. en 2.	Fol. 17	Nom. 103. en 104.
Nom. 3.	Fol. 21	Nom. 107.
Nom. 4.	Fol. 24	Nom. 109.
Nom. 6.	Fol. 27	Nom. 110. en 111.
Nom. 7. en 8.	Fol. 29	Nom. 112.
Nom. 9.	Fol. 31	Nom. 114.
Nom. 10. 11. 12. en 13.	Fol. 33	Nom. 115. 116. 117. en 118.
Nom. 14. en 15.	Fol. 34	Nom. 119. 120. 121. 122. en 123.
Nom. 16.	Fol. 34	Nom. 125. A. en 125. B.
Nom. 17. 18. 19. en 20.	Fol. 35	Nom. 126. en 127.
Nom. 21.	Fol. 36	Nom. 129. en 130.
Nom. 22. A.	Fol. 39	Nom. 131. 132. 133. en 134.
Nom. 22. B.	Fol. 40	Nom. 135. en 136.
Nom. 22. C.	Fol. 40	Nom. 137.
Nom. 23.	Fol. 54	Nom. 138. 139. 140. 141. en 142.
Nom. 24.	Fol. 54	Nom. 143.
Nom. 25. en 26.	Fol. 54	Nom. 144.
Nom. 27. 28. en 29.	Fol. 55	Nom. 145.
Nom. 30. 31. en 32.	Fol. 55	Nom. 146.
Nom. 34. en 35.	Fol. 58	Nom. 148. 149. en 150.
Nom. 37.	Fol. 58	Nom. 151. en 152.
Nom. 38. en 39.	Fol. 59	Nom. 153. en 154.
Letters A. en B. op een Blad.	Fol. 136	Nom. 155. en 156.
Nom. 40. en 41.	Fol. 156	Nom. 157. en 158.
Nom. 42. 43. 44. en 45.	Fol. 157	Nom. 159. en 160.
Nom. 46. en 47.	Fol. 158	Nom. 162. en 163.
Nom. 50. 51. en 52.	Fol. 160	Nom. 164.
Nom. 54. 55. en 56.	Fol. 163	Nom. 166. en 167.
Nom. 57. en 58.	Fol. 166	Nom. 168. 169. en 170.
Nom. 59. en 60.	Fol. 166	Nom. 170. 171. en 172.
Nom. 61.	Fol. 168	Nom. 173.
Nom. 63. en 64.	Fol. 171	Nom. 174. en 175.
Nom. 65.	Fol. 174	Nom. 176. 177. en 178.
Nom. 66.	Fol. 174	Nom. 179. en 180.
Nom. 67.	Fol. 177	Nom. 181. en 182.
Nom. 68. en 69.	Fol. 178	Nom. 184. en 185.
Nom. 70.	Fol. 181	Nom. 186.
Nom. 71. en 72.	Fol. 182	Nom. 187.
Nom. 73. 74. en 75.	Fol. 183	Nom. 188.
Nom. 76. en 77.	Fol. 186	Nom. 189. en 190.
Nom. 78. en 79.	Fol. 188	Nom. 191. en 192.
Nom. 80. 81. 82. en 83.	Fol. 190	Nom. 193. en 194.
Nom. 84.	Fol. 193	Nom. 195. en 196.
Nom. 85.	Fol. 198	Nom. 197. en 198.
Nom. 86. en 87.	Fol. 212	Nom. 203.
Nom. 88. en 89.	Fol. 214	Nom. 204.
Nom. 90. 91. 92. en 93.	Fol. 218	Nom. 205. en 206.
Nom. 94. en 95.	Fol. 232	Nom. 207. en 208.
Nom. 96.	Fol. 237	Nom. 209. en 210.
		Fol. 238
		Fol. 238
		Fol. 239
		Fol. 239
		Fol. 245
		Fol. 247
		Fol. 247
		Fol. 253
		Fol. 256
		Fol. 258
		Fol. 262
		Fol. 266
		Fol. 268
		Fol. 270
		Fol. 273
		Fol. 274
		Fol. 276
		Fol. 278
		Fol. 281
		Fol. 282
		Fol. 283
		Fol. 284
		Fol. 296
		Fol. 298
		Fol. 299
		Fol. 300
		Fol. 303
		Fol. 304
		Fol. 306
		Fol. 307
		Fol. 309
		Fol. 310
		Fol. 312
		Fol. 314
		Fol. 314
		Fol. 316
		Fol. 319
		Fol. 322
		Fol. 324
		Fol. 326
		Fol. 335
		Fol. 359
		Fol. 362
		Fol. 364
		Fol. 367
		Fol. 368
		Fol. 369
		Fol. 384
		Fol. 391
		Fol. 392
		Fol. 393
		Fol. 396